

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ

**DÜZENSİZ GÖÇ YÖNETİMİ
VE
TÜRKİYE İÇİN BİR MODEL ÖNERİSİ**

SALİM AFGÜN
1178285202

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. NALAN DEMİRAL

EDİRNE, 2024

Tezin Adı: Düzensiz Göç Yönetimi ve Türkiye İçin Bir Model Önerisi

Hazırlayan: Salim AFGÜN

ÖZET

İnsanlığın ihtiyaçları her dönemde var olmakta, toplum hayatında zaman içinde değişim ve gelişmeler olmakla birlikte söz konusu ihtiyaçları da artmaktadır. Bu ihtiyaçlarını gidermek ve daha iyi koşullarda yaşamlarını sürdürebilmek amacıyla insanlık var olduğundan beri ve doğası gereği bulunduğu yerden başka yönlere doğru yer değiştirme temayülünde olmuştur. Bu değişimin nedenleri çok çeşitli olmuş ve olmaktadır. Bu nedenler genellikle de keyfilikten uzak bir şekilde, ihtiyaçların getirdiği zorunluluklardan doğan etkilerden tetiklenerek ortaya çıkmaktadır. Bu etkilerin başat olanları arasında ekonomik, sosyal, siyasi ve toplumsal nedenler olabilmektedir. Söz konusu yer değiştirmeler aile içindeki bireyden başlayarak aile, grup ve kitlelere kadar ulaşmaktadır. Çoğu zaman da büyük sayılar halinde olan kitlesel yer değişiklikleri zorunlu, plansız ve hatta ani olarak ortaya çıkmaktadır.

İnsanlar tarafından gerçekleştirilen bu yer değişikliklerinin her türlü genel anlamda göç tanımının içinde yer almaktadır. Bu çalışmamızda; kayıtlı, kontrollü, ülkeler arasındaki ve içindeki normlara uygun yapılan göçler muaf tutulacaktır. Ancak gönderen- transit- kabul eden ülkelerin düzenleyici normlarının dışında oluşan, kayıtsız, belgesiz, kontrolsüz bazen de zorunlu ve yasadışı olarak gerçekleşen ve düzensiz göç olarak adlandırılan bu olguya ve yönetilme çabasına katkı sağlayacak, anlaşılmasını kolaylaştıracığı oranda göç olgusuna ve yönetimine gerektiği kadar yer verilmek durumunda kalınmıştır.

Çalışmadan günümüz dünyasını en az uluslararası terör kadar olumsuz etkileyen ve dünya gündeminde artarak yer işgal etmekte olan düzensiz göç ve yönetimi alanında literatüre katkı sağlamak amaçlanmıştır. Bu nedenle göç tanımı ve kuramları ile düzensiz göç arasındaki ilişki irdelenmiş, ABD ile Avrupa'dan düzensiz göçle en çok yüzleşen ülkelerin düzensiz göç yönetimleri mercek altına alınmış ve ülkemizdeki mevcut düzensiz göç yönetiminin ne şekilde yürütüldüğü analiz edilmeye

çalışılarak bir değerlendirme yapılmıştır. Çalışmanın sonunda ülkemiz düzensiz göç yönetimine ilişkin yorum ve öneriler sunulmuştur.

Elde edilen bulgulara göre düzensiz göç yönetimini kapsayan bir yapılanmanın Türkiye’ye özgü olarak teşkil edilmesi sonucuna varılmıştır. Çalışmada, Türkiye için “göç sorunu” dendiğinde aslında büyük oranda “düzensiz göç sorunu” kastedildiği ifade edilmiştir. Buna göre Cumhurbaşkanlığı Göç Politikalar Kurulu oluşturulması, göçle ilgili çalışma yapan bakanlıkların bünyesinde bu kurula bağlı olarak çalışacak yapıların teşkil edilmesi ve bütün bu teşkilatı her seviyede kontrol edebilecek ve geri bildirim yapacak bir denetleme/kontrol heyetinin oluşturulması düşünceleri tartışılarak ortaya konmuştur.

Bununla birlikte bu modeli destekleyen ve düzensiz göç yönetimine destek verecek şekilde olduğu değerlendirilen bazı düşünceler ve öneriler de sunulmuştur. Düzensiz göç yönetimi ile ilgili kanun ve mevzuatın güncellenmesi somut örneklerle izah edilmiş, bütüncül bir sınır yönetim yapısının gerekliliği ortaya konmuştur. Bütün bu çabaların yanında düzensiz göçün asıl ve en büyük nedeninin emperyalist batı devletlerinin Afrika ve Asya Kıtasındaki gelişmemiş/geliştirilmemiş devletlerin kaynaklarını sömürmeleri olduğu gerçeği Türkiye tarafından açık bir şekilde izah edilerek dünya kamuoyuna duyurulmasının önem arz etmekte olduğu düşüncesi hasıl olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Göç, Düzensiz Göç, Düzensiz Göç Yönetimi, Sınır Yönetimi

Title of the Thesis: Irregular Migration Management and a Model Proposal for Türkiye

Prepared by: Salim AFGÜN

ABSTRACT

The needs of humanity exist in every age, and these needs increase as changes and developments occur in social life over time. In order to meet these needs and survive in better conditions, humanity has been leaning to move from one place to another since its existence and by nature. The reasons for this change have been and are diverse. These reasons are generally triggered by the effects arising from the necessities brought about by needs, far from arbitrariness. Economic, social, political and societal reasons may be among the leading ones. These displacements start with the individual within the family and extend to families, groups and masses. Mass relocations, often in large numbers, are forced, unplanned and even sudden.

All kinds of these relocations performed by people are included in the definition of migration in general. In this study, migration that is registered, controlled and in accordance with the norms between and within countries will be exempted. However, this phenomenon, which occurs outside the regulatory norms of the sending-transit-receiving countries, which is unregistered, undocumented, uncontrolled, sometimes forced and illegal, and which is called irregular migration, and the phenomenon and management of migration to the extent that it will contribute to the effort to manage it and facilitate its understanding, should be included as much as necessary.

Our study aims to contribute to the literature in the field of irregular migration and its management, which has a negative impact on today's world at least as much as international terrorism and is increasingly occupying a place on the world agenda. For this reason, the relationship between the definition and theories of migration and irregular migration has been examined, the irregular migration management of the countries that face irregular migration the most from Europe and the USA has been scrutinized, and an evaluation has been made by trying to analyze how the current

irregular migration management in our country is carried out. At the end of the study, comments and suggestions on irregular migration management in Turkey are presented.

According to the findings, it is concluded that a structure covering the management of irregular migration should be established specifically for Turkey. In the study, it is stated that when Turkey refers to the “migration problem”, it actually means “irregular migration problem” to a large extent. Accordingly, the ideas of establishing a Presidential Migration Policies Board, establishing structures that will work under this board within the ministries working on migration, and establishing a supervision/control committee that can control and feedback all these organizations at all levels were discussed and put forward.

In addition, some thoughts and suggestions that support this model and are considered to support irregular migration management are also presented. Updating the laws and legislation regarding irregular migration management has been explained with a concrete example, and the necessity of an integrated border management structure has been revealed. In addition to all these efforts, the idea that it is important for Turkey to clearly explain and announce to the world public the fact that the main and biggest reason for irregular migration is the exploitation of the resources of the underdeveloped/undeveloped states in the African and Asian continents by the imperialist western states.

Key Words: Migration, Irregular Migration, Irregular Migration Management.

ÖNSÖZ

Günümüz dünyasında insanlığın savaşlardan, çatışmalardan ve doğal felaketlerden etkilenmediği bir gün neredeyse geçmemektedir. Bu sebeplerle milyonlarca insan başka bölgelerde, ölkeleri dışında güç koşullarda hayat mücadelesi vermeye çalışmaktadır. Türkiye coğrafı konumu nedeniyle, dolaylı veya doğrudan, bu felaketlerden en çok etkilenen ölkeler arasında bulunmaktadır.

Transit ve aynı zamanda göç alan hedef bir ölkeler olarak Türkiye’de yaşayan ve kamuda görev yapan/yapmış bireyler olarak bizler de meslek hayatımızda evlerinden, yurtlarından bir şekilde uzaklaşmak durumunda kalan bu insanlarla az veya çok temas edebilmekteyiz. Bu amaçla benim de görev sürem boyunca ölkemizin farklı hudutlarında farklı zaman dilimlerinde yakından görme ve tanıma imkânı bulduğum bu talihsiz insanlar için, vicdani bir hisle, bir şeyler yapmak konusunda borçlu olduğum düşüncesi hasıl olmuştur. Bu niyetle bir doktora çalışmasına başlayarak, dünyada bazı örnekleri ile Türkiye’de düzensiz göç yönetimi incelenmiş ve ölkemiz için bir düzensiz göç yönetim modeli önerisi sunulmuştur.

Bu vesile ile öncelikli olarak doktora eğitimi süresi boyunca desteğini tam olarak gördüğüm, her türlü yardımı özellikle gerektiği zamanda sağlamayı bilen danışmanım Prof. Dr. Nalan DEMİRAL hocama çok teşekkür ederim. Ayrıca tez izleme jüri üyeliğinde bulunan ve değerli katkılarıyla tezime destek veren Prof. Dr. Ağâh Sinan ÜNSAR ve Prof. Dr. Burak GÜMÜş hocalarıma çok teşekkür ederim. Yine tez savunma jüri üyeliğinde bulunan Prof. Dr. Hakan EVİN ve Dr. Serdar CANBAZ hocalarıma da teşekkürü bir borç bilirim.

Bu uzun ve zorlu süreçten dolayı ortaya çıkan zorluklara katlanan ve üstesinden gelen değerli aileme şükranlarımı sunarım. Tez yazım sürecini adeta benimle birlikte yaşayan, duygu, motivasyon ve destekleriyle bu güç maratonun her aşamasında yanımda olan Mehmet ASLANTAş ve Altay BAYATLI’ya minnettarlığımı belirtmek isterim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ.....	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xii
GRAFİKLER LİSTESİ.....	xiii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GÖÇ ALANINDA KULLANILAN TANIMLAR, KAVRAMLAR VE DÜZENSİZ GÖÇ AÇISINDAN BİR DEĞERLENDİRME

1.1. Göç (Tanımlar, Kavramlar).....	4
1.1.1. Transit Göç.....	5
1.1.2. Düzenli Göç	6
1.1.3. Düzensiz Göç	6
1.1.4. Döngüsel Göç.....	8
1.1.5. Uluslararası koruma	9
1.1.6. Göçmen	9
1.1.7. Düzensiz Göçmen	10
1.1.8. Sığınmacı	11
1.1.9. Mülteci	12
1.1.10. Şartlı Mülteci.....	13
1.1.11. İkincil Koruma	13
1.1.12. Geçici Koruma	14
1.1.13. Geri Göndermeme İlkesi	14
1.2. Düzensiz Göç ve İlişkili Göç Tanımlarının Değerlendirilmesi.....	15

İKİNCİ BÖLÜM

GÖÇ KURAMLARI VE DÜZENSİZ GÖÇ BAĞLAMINDA BİR DEĞERLENDİRME

2.1. Göç Kuramları.....	21
2.1.1. Ravenstein’ın Göç Kanunları.....	22
2.1.3. İtme-Çekme Kuramı	24
2.1.4. Yeni Ekonomi: Makro Kuram	25
2.1.5. Yeni Klasik Ekonomi: Mikro Kuram.....	25
2.1.6. Göçün Yeni Ekonomisi, (Yeni Ekonomi) Göç Modeli.....	26
2.1.7. İkili İşgücü Piyasası Kuramı	26
2.1.8. Dünya Sistemleri Kuramı.....	27
2.1.9. Kurumsal Kuram.....	28
2.1.10. Kümülatif Nedensellik	28
2.1.11. Göç Sistemleri Kuramı.....	29
2.1.12. Kesişen Fırsatlar Kuramı.....	30
2.1.13. Merkez Çevre Kuramı.....	30
2.1.14. İlişkiler Ağı (Network) Kuramı	30
2.1.15. Göç ve Arzu	31
2.1.16. Göç, Çatışma ve Güvenlik Modeli.....	31
2.1.17. Ulusaşırı Kuram	32
2.1.18. Birikimsel Nedensellik Kuramı.....	33
2.2. Düzensiz Göç Bağlamında Göç Kuramlarının Değerlendirilmesi.....	33

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DÜNYA’DA DÜZENSİZ GÖÇ YÖNETİMİ

3.1. Dünya’da Düzensiz Göçün Nedenleri.....	40
3.2. Avrupa Birliği’nin Düzensiz Göç Yönetimi	44
3.2.1. Avrupa Birliği Belgelerinde Düzensiz Göç	46
3.2.2. Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı.....	47
3.2.3. Hukuki Düzenlemelerin Tarihsel Süreci ve Temel Çerçevesi	47
3.2.4. Sınır Düzenlemeleri	52
3.2.5. Sığınmacı ve Mültecilere Yönelik Prosedür ve Statü Düzenlemeleri.....	53

3.2.6. Sınır Yönetiminde Yapay Zekâ.....	55
3.2.7. Yunanistan Düzensiz Göç Yönetimi.....	58
3.2.7.1. Yunanistan’da Düzensiz Göç Olgusuna Tarihsel Bakış	58
3.2.7.2. Yunanistan’ın Düzensiz Göçü Çözümleme Yöntemleri	61
3.2.7.2.1. Sınırdaki ve Kıyıda Durdurma Teşebbüsleri.....	61
3.2.7.2.2. Klasik Bir Çözümleme Yöntemi Çit- Duvar Örne.....	62
3.2.7.2.3. Yunanistan’daki Mültecilerin Yaşam Koşulları.....	64
3.2.7.2.4. Yunanistan’da Göç Bakanlığı Kurulması	65
3.2.8. İspanya Düzensiz Göç Yönetimi.....	66
3.2.8.1. İspanya’nın Düzensiz Göçü Kontrol Etme Politikaları.....	68
3.2.8.1.1. Kaçak Göçmenleri Deport Etme ve Sınırlarda Çit Uygulaması	68
3.2.8.1.2. Düzensiz Göçü Kontrol Etmede Alternatif Politikalar	70
3.2.8.1.3. İspanya’da Kaçak Göçmenlerin Yaşam Koşulları	73
3.2.9. İtalya Düzensiz Göç Yönetimi	73
3.2.9.1. İtalya’ya Olan Göçün Tarihi Yönden Değerlendirilmesi.....	73
3.2.9.2. İtalya’nın Kaçak Göçü Ele Alma Yöntemleri	76
3.2.9.3. İtalya’da Düzensiz (Belgesiz) Göçe Karşı Haksız Tutumlar	81
3.2.10. Ukrayna Düzensiz Göç Yönetimi	85
3.2.10.1. Rusyanın Ukrayna’yı İşgali ve Avrupa’ya Mülteci Akını	86
3.2.10.2. Ukraynalı Göçmenlerin Göç Sırasında Yaşadıkları Zorluklar.....	90
3.2.10.3. Ukraynalı Göçmenlerin Ulaştıkları Hedef Ülkeler	91
3.2.10.4. Ukraynalı Mülteciler İçin Komşu Ülke Polonya	92
3.2.10.5. Ukraynalı Mülteci Çocukların Eğitimi.....	93
3.2.11. ABD Düzensiz Göç Yönetimi.....	96
3.2.11.1 Meksika’dan ABD’ye Göçe Tarihsel Bir Bakış.....	96
3.2.11.2. Meksika’dan ABD’ye Göç Oranları	100
3.2.11.3. ABD’nin Düzensiz Göçü Çözümleme Yöntemleri.....	100
3.2.11.3.1. ABD – Meksika Sınırı ile İlgili Düzenlemeler	100
3.2.11.3.2. ABD’nin Meksika Göçünü Durdurmada Diğer Alternatif Girişimleri	101
3.2.11.4. Meksika ve ABD arasındaki Düzensiz Göç ile Türkiye Benzerliği	104

3.2.12. İran Üzerinden Gelen Düzensiz Göç.....	105
3.3. Göç Alanında Faaliyet Gösteren Uluslararası Kuruluşlar.....	108
3.3.1. Uluslararası Göç Örgütü (IOM).....	108
3.3.2. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNCHR, The UN Refugee Agency).....	109
3.3.3. Uluslararası Göç Politikası Geliştirme Merkezi (International Centre For Migration Policy Development- ICMPPD).....	110
3.3.4. Avrupa Birliği Sınır ve Sahil Güvenlik Birimi (FRONTEX).....	111
3.3.5. Avrupa Göç Ağı (European Migration Network- EMN).....	112
3.3.6. Uluslararası Göç Araştırma Ağı (IMISCOE).....	112
3.3.7. Göç Politikası Enstitüsü (Migration Policy Institute- MPI).....	113
3.3.8. Migration European Expertise (MIEUX+).....	113
3.3.9. Mixed Migration Center (MMC).....	114
3.4. Göçmen ve Mülteci Nüfusun Dünya Geneline Dağılışı.....	114

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE DÜZENSİZ GÖÇ YÖNETİMİ

4.1. Türkiye’nin Göç Politikaları ve Yönetimi.....	117
4.1.1. Göç Kurumları.....	122
4.1.1.1. Cumhurbaşkanlığı Kabinesi.....	123
4.1.1.2. İçişleri Bakanlığı.....	123
4.1.1.3. Emniyet Genel Müdürlüğü.....	124
4.1.1.4. Göç İdaresi Başkanlığı.....	125
4.1.1.5. Göç Kurulu.....	127
4.1.1.6. Uluslararası Koruma Değerlendirme Komisyonu.....	128
4.1.1.7. Jandarma Genel Komutanlığı.....	129
4.1.1.8. Sahil Güvenlik Komutanlığı.....	129
4.1.1.9. İller İdaresi Genel Müdürlüğü.....	130
4.1.1.10. Kara Kuvvetleri Komutanlığı.....	131
4.1.1.11. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.....	132
4.1.1.12. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD).....	132
4.1.1.13. Kızılay.....	133
4.1.1.14. Türkiye Halk Sağlığı Kurumu Başkanlığı.....	134

4.1.1.15. Uluslararası Göç Örgütü (IOM) Türkiye Bölge Ofisi.....	134
4.1.2. Göç Mevzuatı.....	135
4.1.2.1. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu	135
4.1.2.2. Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik (1994 İltica Yönetmeliği)	135
4.1.2.3. Geçici Koruma Yönetmeliği	136
4.1.2.4. 2006 Tarihli İskân Kanunu	136
4.1.2.5. Sınır Yönetimi Alanında Kurumlararası İşbirliği ve Koordinasyon Hakkında Yönetmelik	137
4.1.3. Yerel Yönetimler.....	139
4.1.4. Sınır Yönetimi.....	139
4.1.5. Geri Kabul Anlaşmaları	141
4.1.6. Düzensiz Göçün Türkiye Demografik Yapısına Etkileri	145
4.1.7. Düzensiz Göçün Türkiye Ekonomisine Etkileri	148

BEŞİNCİ BÖLÜM

DÜZENSİZ GÖÇ YÖNETİMİ MODELİ ÖNERİSİ

5.1. Düzensiz Göç Yönetim Modeli Oluşturma Gerekçesi.....	152
5.2. Düzensiz Göç Yönetim Modeli.....	155
5.3. Düzensiz Göç Yönetiminde Diğer Öneriler	164
5.3.1. 3497 Sayılı Kara Sınırlarının Korunması ve Güvenliği Hakkında Kanunun Düzenlenmesi	164
5.3.2. Sınırların Güvenliği ve Yönetimi.....	166
5.3.3. Küresel Sistemin Sonucu	168
SONUÇ.....	171
KAYNAKLAR	181

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Ukraynalı Göçmenlerin Göç Durumları	89
Tablo 2: Yıllara Göre Göçmen Sayılarının Değişimi (1970-2017).	115
Tablo 3: Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin İllere Göre Dağılımı	146

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Uluslararası Göç Alanı	19
Şekil 2: Göçmenler	20
Şekil 3: Türkiye’de Yakalanan Düzensiz Göçmenlerin Uyruklarına Göre Dağılımı (2014-2022).....	107
Şekil 4: Göç İdaresi Başkanlığı	127
Şekil 5: Yunanistan’a Gelen Göçmenler, 2014-2020	143
Şekil 6: Düzensiz Göçe Müdahalede Kullanılan Mevcut Yapı	155

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: Yıllara Göre Yakalanan Düzensiz Göçmenlerin Uyrak Dağılımı	16
Grafik 2: Yakalanan Düzensiz Göçmenler (İlk 10 Uyrak).....	17
Grafik 3: 2023 Yılında Hudut Kapılarından Girişler (İlk 10 Ülke).....	17
Grafik 4: 2023 Yılında Hudut Kapılarından Çıkışlar (İlk 10 Ülke)	18
Grafik 5: Yıllara Göre En Fazla Uluslararası Göçmen Barındıran Ülkeler (1990-2017)	116
Grafik 6: Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin İlk 10 İle Göre Dağılımı	145
Grafik 7: Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler	147
Grafik 8: İkamet İzni İle Ülkemizde Bulunan İlk 10 Uyrak	147

KISALTMALAR LİSTESİ

AB(EU)	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ABİHA	Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
BBC	Britanya Yayın Kuruluşu
BMMYK	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
BMMYK	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
CBP	U.S. Customs and Border Protection, ABD Gümrük ve Sınır Koruması
DHS	U.S. Department of Homeland Security, ABD İçgüvenlik Bakanlığı
DOJ	U.S. Department of Justice, ABD Adalet Bakanlığı
DOL	U.S. Department of Labor, ABD Çalışma Bakanlığı
DOS	U.S. Department of State, A.B.D. Eyalet Bakanlığı
EGM	Emniyet Genel Müdürlüğü
EMN	European Migration Network, Avrupa Göç Ağı
ESY	Entegre Sınır Yönetimi
FRA	European Union Agency For Fundamental Rights
FRONTEX	Avrupa Birliği Sınır ve Sahil Güvenlik Birimi
GSYİH	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
HHS	U.S. Health and Human Service, A.B.D.Sağlık ve İnsan Hizmetleri
ICE	U.S. Immigration and Customs Enforcement, ABD Göçmenlik ve Gümrük Muhafaza
ICMPD	International Centre For Migration Policy Development, Uluslararası Göç Politikası Geliştirme Merkezi
IMISCOE.	Uluslararası Göç Araştırma Ağı
IOM	Uluslararası Göç Örgütü
IPA	Instrument for Pre-Accession Assistance, Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı
İGİM	İl Göç İdaresi Müdürlükleri
İHA	İnsansız Hava Aracı

İŞKUR	İş ve İşçi Bulma Kurumu
K.K.K.	Kara Kuvvetleri Komutanlığı
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
KOSGEB	Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Destekleme Dairesi Başkanlığı
MİEUX+	Migration European Expertise
MMC	Mixed Migration Center
MPI	Migration Policy Institute, Göç Politikası Enstitüsü
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Teşkilatı
OHAL	Olağanüstü Hal
SİHA	Silahlı İnsansız Hava Aracı
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
U.S.A.	Amerika Birleşik Devletleri
UCRIF	İspanya Göç ve Belge Sahteciliği Ağları ile Mücadele Birimi
UN	Birleşmiş Milletler
UNCHR	United Nations Refugee Agency
UNRWA	United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees, Birleşmiş Milletler Yakın Doğu'daki Filistinli Mültecilere Yardım ve Bağımsızlık Ajansı
USCIS	U.S. Citizenship and Immigration Services, ABD Vatandaşlık ve Göçmenlik Hizmetleri
ÜİYOK:	Ülke İçinde Yerinden Edilmişler Devlet Komitesi
YUKK	Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

GİRİŞ

Günümüzde dünya üzerinde doğal afetlerin dışında insanlığı zorda bırakan en önemli tehdit ve tehlike olarak terör mü yoksa kontrolsüz, plansız, çoğu zaman zoraki ve yasadışı olmak mecburiyetinde olan ve kısa sürelerde milyonlarla ifade edilebilen çok büyük sayılara ulaşabilen göç olgusu mudur diye bir soru sorulsa, kapsadıkları açısından daha geniş bir alana etki eden ve muhteviyatı nedeniyle göç tanımından ziyade düzensiz göç olarak adlandırılan olgudan insanların ve ülkelerin daha çok etkilendiğini söylemek mümkündür. Hatta Afganistan, Suriye ve Ukrayna örneklerinde olduğu gibi her terör, çatışma ve bunların sonucunda ortaya çıkan savaş, akabinde kitlesel göçlerin zorunlu olarak doğmasına neden olmuş, milyonlar başka ülkelere, bölgelere doğru yollara koyulmuşlardır. Terör veya çatışma belirli ve sınırlı bir coğrafi bölgede olmakta iken buralardan kaçışmak durumunda olan insanlar dünya üzerinde çok daha geniş alanlara yönelmektedirler.

İnsanlık tarihi ile beraber başladığı değerlendirilen göç olgusu devletlerin ve toplumların tamamına yakınına tarihlerinin belli dönemlerinde tesir etmiş, yön ve biçim vermiştir. Savaşların çıkmasına etki ederek birçok savaşla beraber tarih sahnesinde yerini almış ve almaya devam etmektedir (Erbaş ve Alioğlu-Türker, 2019: 887). Yapılan araştırmalar 3400 yıllık kayıtlı insanlık tarihinde insanların savaşmadığı sadece toplam 268 yıl olduğu, bu zamanın da toplam kayıtlı geçmişin yaklaşık %8'ini oluşturduğunu söylemektedir (Hedges, 2003).

Her çatışma ve terör veya savaş kendisinin vuku bulduğu süreden çok daha fazla sürecek olan yıkıcı, bozucu etkileri insanlığın kucağına bırakmaktadır. Dolayısıyla dünya üzerinde bu tür etkilerin devamı olarak milyonlar sayıda insanlar bu bölgelerden kaçmak zorunda bırakılarak yerinden edilmiş ve edilmeye devam etmektedirler. Bu yer değiştirme hareketleri zorunlu, çoğu zaman ani ve kontrolsüz olmakta bu nedenle de kaynak, transit, hedef ülkelerin normlarının dışında gerçekleşmektedir. Dolayısıyla da düzenli olmayan bir hareketler zinciri olarak önümüze çıkmaktadır ki bu tür yer değiştirmelere veya göçlere literatürdeki kabul edilen son şekliyle düzensiz göç denmektedir. Bu bağlamda çalışmanın teorik arka planını göç teorilerinden geç dönem göç teorisi olarak ifade edilebilecek “Göç, çatışma

ve güvenlik modeli” oluşturmaktadır. Bununla beraber ifadelerden düzensiz göçün nedenleri olarak genel anlamda sadece bölgesel bir çatışma anlaşılmamalıdır. Çatışma eyleminin içeriği bireyler arasından başlayarak aile içi çatışma, mahalle, semt çatışmaları şeklinde kademeli büyüyerek yukarıda bahsedilen seviyelere gelebilmektedir. Bu tür hareketler düzensiz göç eyleminin çoğunluğunu oluştururken ekonomik, siyasal, sosyal vb. başka nedenlerden kaynaklanan yer değiştirmeler de çalışmanın konusu olan düzensiz göç yönetiminin içine girebilmektedir.

Düzensiz göç tanımı literatüre son yıllarda girmiş bir kavramdır. Düzensiz göçten kastedilen hareketler tarihte ilk olarak kontrol edilemeyen göçler (uncontrolled migration) olarak adlandırılmıştır. Bu tanımın kullanılageldiği 1970’li yıllardan sonra yasadışı göç tanımı kullanılmaya başlanmış ancak sonraları insan olarak birisinin yasadışı olamayacağı (özellikle de hem mağdur olup hem de göç etmek zorunda olanlar) ve bu tabirin genel olarak yerinden edilmek durumunda/zorunda olan insanlara yakışmadığı düşünceleriyle 2000’li yıllardan itibaren başlayarak artan sıklıkta ise düzensiz göç tabiri uluslararası literatürde kabul görmüştür. Bu isim değişim rotasının yanında zaman zaman belgesiz/kayıtsız/kaçak göç terimleri de çoğunlukla düzensiz göç tanımının öncesinde ve yayılması esnasında kullanılmıştır.

Günümüzün düzensiz göçü karmaşık bir duruma dönüşmüştür. Analist ve politikacılar bu günlük karmaşa içerisinde göçmen sıfatından ayrı olarak sığınma hakkının savunulması, mültecilerin statü ve kategorilerinin tanımlanması gibi konularda acil çalışmalar yapmaktadırlar. Çünkü salt göçmen ve mülteci tariflerini birbirinden ayrı olarak konuşmak yetmemektedir (Dimitriadi, 2018: 5). Düzensiz göç bilindiği üzere günümüz dünyasında ülkelerin ve liderlerin gündemini oldukça meşgul etmektedir. Düzensiz göçü kontrol altına almak, yönetilebilir duruma getirmek, kendi ülkelerindeki olumsuz etkilerini iyileştirmek amaçlı bir dizi toplantılar, görüşmeler tertip edilmekte, bu alanda kamusal, kurumsal gayretler gösterilmektedir. Düzensiz göç tanımı ve önceki ikame tabirlerinden de anlaşılacağı üzere bu göç tarzını kontrol etmek, yönlendirmek, kayıt altına almak, kurallara uydurmak ve bir düzene koymak doğası gereği başarılması her zaman mümkün olan bir durum değildir. Gerçekte göç yönetimi dendiğinde, ülkelerin yöneticileri ve ilgili kurum ve başkanlarının gündeminde ve uğraşında aslında düzensiz göç olduğunu görülmektedir. Bu

düşüncelerle, belirsiz ve yönetilmesi güç, aynı zamanda milyonlarca insanında yaşam mücadelesi verdiği, bu alana bir katkı sunmak niyetiyle “Düzensiz Göç ve Türkiye İçin Bir Yönetim Modeli Önerisi” konulu tez çalışması ortaya çıkmıştır.

Çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde göç alanında kullanılan tanımlar ve kavramlar açıklanmıştır. Bu açıklama esnasında göç alanında kullanılan fakat muğlak olan aynı zamanda hem düzenli göç hem de düzensiz göçün alanında kullanılan/kullanılmaya başlanan kavramlara bir düzenleme getirilmiş, sözkonusu kavramların düzensiz göç ile ilişkileri irdelenmiştir. İkinci bölümde göç kuramları incelenmiştir. Bu incelemede düzensiz göçün göç kuramları ile bağlantı ve ilgi durumunun irdelenmesi amaçlanmıştır. Bu nedenle mevcut göç kuramlarının tamamı ele alınmış, incelenmiş bunların içlerinden ilgili olanların düzensiz göç bağlamında değerlendirilmeleri yapılmıştır. Üçüncü bölümde Dünyada düzensiz göç yönetiminin incelenmesi hedeflenmiştir.

Bu amaçla AB yanısıra Yunanistan, İspanya; İtalya ve Ukrayna ülkeleri ile Amerika Birleşik Devletleri’nin düzensiz göç yönetimleri ele alınmıştır. Bu ülkelerin seçilmesinde, düzensiz göç faaliyetlerinde ülkemizle benzer ülkeler olma özelliği taşımaları etkili olmuştur. Aynı bölümde sivil toplum kuruluşları başta olmak üzere dünya çapında düzensiz göç alanında faaliyet gösteren kurum ve kuruluşlar da yer almıştır. Dördüncü bölümde Türkiye’de düzensiz göç yönetimi üzerinde çalışılmıştır. Ülkemizde düzensiz göç alanında yetki ve sorumluluk sahibi olan kurum ve kuruluşlar ile göç alanında kullanılan mevzuat incelenmiştir. Beşinci ve son bölümde ise Türkiye için bir model önerisi ortaya konmuş ve bu kapsamda izahlar ve tavsiyeler sunularak sonuç bölümü oluşturulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

GÖÇ ALANINDA KULLANILAN TANIMLAR, KAVRAMLAR VE DÜZENSİZ GÖÇ AÇISINDAN BİR DEĞERLENDİRME

Bu bölümde göç alanında kullanılan tanım ve kavramlardan geniş bir çerçevede bahsedilmektedir. Zira bu bölümün sonunda yapılan değerlendirmede göç yazınında kullanılan sözkonusu tabirlerin düzensiz göç ile olan bağlantılarının irdelenmesi amaçlanmıştır.

1.1. Göç (Tanımlar, Kavramlar)

Uluslararası Göç Hukuku Göç Terimleri Sözlüğünde göç tanımı şu şekilde yapılmıştır; *“Bir kişinin veya bir grup insanın uluslararası bir sınırı geçerek veya bir Devlet içinde yer değiştirmesi. Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Buna, mültecilerin, yerinden edilmiş kişilerin, ekonomik göçmenlerin, aile birleşimi gibi farklı amaçlarla hareket eden kişilerin göçü de dâhildir.”* (Göç Terimleri Sözlüğü, 2013: 35-36).

Türk Dil Kurumu Sözlüklerinde ise *“Ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret.”* (Türk Dil Kurumu, 2005: 769). Kişilerin bir devlet içinde yaşadıkları yerden başka bir yere veya uluslararası bir sınırı geçerek başka bir bölgeye, ülkeye gitmeleri göç olarak tanımlanmaktadır (IOM, 2021). Kişiler daha iyi bir hayat için kendi istekleri ile bir başka ülkeye o ülkenin izni ile dâhilinde gitmeleri ve yerleşmeleri durumunda göç oluşmaktadır. Göç genellikle bireyin göç etme kararını, zorlayıcı dış faktörlerin müdahalesi olmaksızın kendi özgür iradesiyle aldığı tüm durumları kapsamaktadır.

“Göç: Yabancıların, yasal yollarla Türkiye’ye girişini, Türkiye’de kalışını ve Türkiye’den çıkışını ifade eden düzenli göç ile yabancıların yasa dışı yollarla Türkiye’ye girişini, Türkiye’de kalışını, Türkiye’den çıkışını ve Türkiye’de izinsiz

çalışmasını ifade eden düzensiz göçü ve uluslararası korumayı ifade eder.” (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013: Md.3/1).

Bir yer değişikliği varsa, nedeni, süresi ve içeriğine bakılmaksızın göç olarak tanımlanmaktadır (Asar, 2016: 22) ve yer değişikliğinin uzun veya kısa olması ile kolay veya zor olmasına bakılmaksızın her göç hareketinde bir başlangıç, hedef ve arada karşılaşılan engeller bulunmaktadır (Cohen, 1996: 16). Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun meydana gelen nüfus hareketlerine göç denilebilmektedir. Göç kavramı disiplinlerarası bir olgu olduğu için birçok bilim insanının çalışma alanına girebilmektedir. Çünkü çok yönlü bir eylem olup, insan topluluklarının ekonomik, siyasi, kültürel vb. yapıları ile doğrudan bağlantılıdır (Eker, 2008: 9).

Göç konusuna farklı disiplinler farklı yaklaşımlar sergilemektedir. Bu farklılık meselesine, 1994 yılında Douglas Massey ve arkadaşları etkili bir izah getirmiştir. Bu anlatıma göre sosyal bilimciler göç konusunu kendi alanlarından bir bakışla görmekte, bir diğerinin açısından bakamamaktadır. Dolayısıyla ortaya çıkan araştırma sonuçları da bu oranda eksik ve verimsiz olmaktadır. Ne zamanki ortak bir perspektifle çalışmalar yürütülecek, o zaman ilerleme olabilecektir (Caroline ve Hollifield, 2015: 2).

Uluslararası boyuttaki göç yapılarını ulusal boyutta irdelemek yeterli değildir. Göç küresel bir olgudur, küresel boyutta incelenmelidir (İçduygu ve Keyman, 2000: 386). Tanımlardan anlaşılacağı üzere göç kavramı geniş ve çok çeşitli insan hareketlerini kapsamakta ve uluslararası ilişkiler, kamu yönetimi, ekonomi, siyaset, sosyoloji gibi birçok bilim dalının ilgi alanına girmektedir. Bu yönüyle bir o kadar da anlaşılması, kontrol edilmesi ve yönetilmesi konularında belirsizlik, farklılık ve güçlüklerle rastlanmaktadır.

1.1.1. Transit Göç

Transit göçün evrensel bir tanımı bulunmamakla birlikte düzensiz göçle bağlantılı bir şekilde, düzensiz göçün bir alt başlığı olarak kabul edilmektedir. Transit göçmen için Birleşmiş Milletler kayıtlarında; hedef ülkeye varmak için göç etmek amacıyla üzerinden geçtiği ülkeyi kullanan kişi tanımı yapılmaktadır (UNECE, 2012).

Transit göç henüz varış noktasına ulaşmayan ve devam eden bir göç yolculuğu olarak ifade edilmektedir (İhlamur-Öner ve Şirin Öner, 2018). Bu göç yolculuğu bulunduğu zaman ve mekân kesitiyle düzenli veya düzensiz göçün kapsamına girmektedir.

Transit göç mülteciler ve işgücü göçmenleri gibi çok farklı alanları kapsamakta aynı zamanda düzenli/düzensiz/geçici göç ve istenmeyen göç gibi kavramlarla ilintili de kullanılmaktadır (Tepealtı, 2019: 126). Transit göç ağırlıklı olarak düzensiz göçün altında yer almasına rağmen birçok farklı alanı kapsaması ve bazı göç kavramları ile yatay bağlantılı kullanılmasından dolayı düzenli göçün de içinde kısmen yer alabilir durumunu bir bakış açısı olarak göz önünde bulundurmak gerekebilmektedir.

1.1.2. Düzenli Göç

Uluslararası Göç Hukuku Göç Terimleri Sözlüğünde düzenli göç tanımı şu şekilde yapılmıştır; “*Menşe ülkeden çıkışı ve ev sahibi ülkeye seyahati, transit geçişi ve girişi düzenleyen kanun ve yönetmeliklere uygun olarak insanların olağan ikamet yerinden yeni bir ikamet yerine gitmeleri. Tanınan, izin verilen yasal kanallar kullanılarak gerçekleşen göç.*” (Göç Terimleri Sözlüğü, 2013: 26). Uluslararası Göç Örgütü’ne göre; kaynak, transit ve hedef ülkelerin yasalarına uygun olarak yapılan göç düzenli göç olarak adlandırılmaktadır (IOM, 2021).

Dünyada düzenli göçün oluşmasına etki eden ana faktör dünyanın zengin ülkelerinin nüfusunun azlığı sonucunda işgücü eksiklerinin bulunması ve fakir ülkelerdeki işsiz ve yoksul kesimin bu eksiği kapatmak ve refah seviyelerini arttırmak amaçlı Afrika, Güney Asya, Güney Amerika’nın yoksul bölgelerinden dünyanın zengin ülkelerinin bulunduğu Avrupa ve Kuzey Amerika’ya göç etmeleri şeklinde değerlendirilmektedir (Canpolat, 2015: 35-36). Gelişmiş ülkelerin göçmene ihtiyacı var olmakla birlikte bu ülkeler düzenli bir biçimde göçmen almaktadır.

1.1.3. Düzensiz Göç

Uluslararası Göç Hukuku Göç Terimleri Sözlüğünde düzensiz göç tanımı şöyledir; “*Gönderen, transit ve kabul eden ülkelerin düzenleyici normlarının dışında*

gerçekleşen hareketlilikler. Düzensiz göç konusunda açık veya genel kabul gören bir tanım yoktur. Hedef ülkeler açısından, göç düzenlemeleri uyarınca gerekli olan izin veya belgelere sahip olmadan bir ülkeye giriş yapmak veya bir ülkede kalmak veya çalışmak anlamına gelmektedir. Gönderen ülke açısından ise örneğin, bir kişinin geçerli bir pasaportu veya seyahat belgesi olmadan uluslararası bir sınırı geçmesi veya ülkeden ayrılmak için idari koşulları yerine getirmemesi gibi durumlarda düzensizlik söz konusudur. Ancak, “yasadışı göç” terimini göçmen kaçakçılığı ve insan ticaretiyle kısıtlamak gibi bir eğilim söz konusudur.” (Göç Terimleri Sözlüğü, 2013: 26).

Uluslararası Göç Örgütü’ne göre; kişilerin menşe, transit veya varış devletine giriş veya çıkışlarını düzenleyen kanunlar, yönetmelikler veya uluslararası anlaşmalar dışında gerçekleşen hareketleri düzensiz göç olarak tanımlanmaktadır (IOM, 2021). Ülkelerarası geçişlerin olduğu sınırlarda geçişlerin kısıtlandığı, belli bir ölçekte engel olduğu ve bu engelin veya kısıtın bir şekilde aşıldığı durumlar düzensiz göç olarak tarif edilmektedir (Atasü-Topçuoğlu, 2012: 501-502). Düzensiz göçün üç saç ayaktan müteşekkil olduğu söylenebilmektedir. Birincisi kaynak ülkenin yasalarına, normlarına aykırı bir şekilde ülkeden çıkış, ikincisi hedef veya transit ülkenin kurallarına aykırı olarak o ülkeye giriş, üçüncüsü yasal olarak varılan bir ülkede kalış süresinin bitimini müteakip izinsiz ve yasadışı olarak bulunmaya devam edilmesidir.

Dünya Göç Örgütü tarafından da kabul gördüğü haliyle artık uluslararası literatürde yasa dışı göç kavramı yerine daha çok düzensiz göç kavramının kullanıldığı görülmektedir. Yasadışı göçten bu zamana kadar, giriş yapılan ülkenin yasal giriş ve çıkış için gerekli olan şartlarına uyulmayarak sınırın geçilmesi veya ülkeye yasal yollardan girildikten sonra izin alınmaksızın ikamet edilmesi anlaşılmaktadır (Akçadağ, 2012: 4). Bir ülkede belli bir maksatla (eğitim, turizm vs.) kalmak için, o ülke tarafından verilen izin ve onay süresinin bitmesi, kalış ile ilgili kuralların uygulanmaması yani vize işlemlerinin yerine getirilmemesi durumunda yasaya aykırılık oluşmakta ve sonucunda düzensiz göçmen kavramı ortaya çıkmaktadır. Bu aşamada en önemli konu hukuki durumdur ki bundan dolayı düzensiz göçmenlere, zaman zaman yasadışı göçmen de denilmektedir (Atasü-Topçuoğlu, 2012: 502).

Düzensiz/Kayıt dışı/Belgesiz/Yasadışı göçmen terimleri literatürde aynı anlamlarda kullanılmaktadır (Ün ve Paydak, 2017: 191). Fakat 2000’li yıllardan sonra insan hakları alanında yapılan çalışmalarda hiçbir insanın yasadışı olarak nitelenemeyeceği, ancak bir kişinin konumu gereği yasadışı sayılabileceği belirtilmektedir. Bazı yazınlarda ise düzensiz göç yerine kayıtdışı göç tabirinin kullanıldığı görülmektedir (Atasü-Topçuoğlu, 2012: 502).

Bir göç hareketinin düzenli mi, düzensiz mi – yasal mı, yasadışı mı olduğu göçe maruz kalan ulus devletin yasalarının göçmenlere olan yaklaşımına bağlı olmaktadır. Kayıtları tam olmayan göçmenlere karşı tarihsel süreçte davranışlar, tepkiler farklılık arz etmektedir. Burada düzensizlik olgusunu göçmenlerden kaynaklanan negatif durumlardan ziyade içlerine girdikleri yeni toplumun/devletin tanımladığı, belirlediği bir algı/kural oluşturmaktadır (Atasü-Topçuoğlu, 2016: 11). Bazen göçmenlerin içine girdikleri devlet veya toplumun aynı olmasına rağmen algı farklılıklarına maruz kaldıkları görülmektedir. Aynı toplumun bir kesimi göçmen kitlesine sahip çıkıp, yardımcı olmaya çalışırken diğer kesim daha hoşgörüsüz yaklaşabilmektedir.

1.1.4. Döngüsel Göç

Döngüsel göç Uluslararası Göç Hukuku Göç Terimleri Sözlüğüne göre *“Döngüsel göç, ülkeler arasında geçici ya da daha kalıcı şekilde gerçekleşen akışkan insan hareketi. Dairesel göç gönüllü olarak gerçekleştiğinde ve hem menşe ülke hem de hedef ülkenin işgücü ihtiyaçları ile ilişkilendirildiğinde ilgili herkes için yararlı olabilir.”* (Göç Terimleri Sözlüğü, 2013: 24).

Döngüsel Göç iki veya daha fazla ülke arasında geçici ve mevsimsel halde kısa süreli olabildiği gibi, birkaç yılı bulabilen uzun dönemli ve tekrarlı hareketler şeklinde olabilmektedir (Bartram, V. Poros ve Monforte, 2017: 71-72). Döngüsel göçün doğası gereği ülkelerin veya topluluğun ihtiyaçları var iken gereken işgücünün zamanında orada bulunarak temin edilmesi, istenen fayda elde edildikten sonra da kaynak bölgeye tekrar dönüş olabildiği için her iki taraf için de yararlı olduğunun söylenilmesi mümkün olabilmektedir.

1.1.5. Uluslararası koruma

Uluslararası koruma, Türk Vatandaşı olmayan yabancıların vatandaşı olduğu veya bulunduğu ülkedeki belli sebeplerden dolayı Türkiye’den sığınma talebinde bulunmaları durumunda kendilerine verilen hukuki statü olarak tanımlanabilmektedir. Bunlar mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma olarak statü ayrılmıştır. 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununda düzenlenmiş olan uluslararası koruma; mülteci, şartlı mülteci veya ikincil koruma statüsünü ifade etmektedir (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013: Md.3/1).

Kavram, kendi ülkeleri dışında bulunan ve geri göndermeme ilkesi nedeni ve kapsamı ile ülkelere geri dönemeyen/gönderilemeyen ve ülkelerinin koruma sağlayamadığı veya korumak istemeyen kişi veya gruplara uluslararası toplum tarafından sağlanan koruma olarak ele alınmaktadır (IOM, 2021). Asıl ülkesini terketmek zorunda kalmış ve ülkesine döndüğünde herhangi bir sebepten (din, ırk, siyasi düşünce vb.) dolayı zulme uğrama durumu olan kimseler uluslararası koruma başvurusu yapabilmektedir.

1.1.6. Göçmen

Uluslararası Göç Hukuku Göç Terimleri Sözlüğünde göçmen tanımı şöyledir; “Uluslararası ölçekte, evrensel olarak kabul edilmiş bir ‘göçmen’ tanımı bulunmamaktadır. Göçmen terimi genellikle, bireyin göç etme kararını, zorlayıcı dış faktörlerin müdahalesi olmaksızın kendi özgür iradesiyle ve ‘kişisel uygunluk’ sebepleriyle aldığı tüm durumları kapsar şekilde anlaşılmıştır. Dolayısıyla bu ifade, maddi ve sosyal koşullarını iyileştirmek ve kendileri ve ailelerine ilişkin beklentilerini geliştirmek amacıyla başka bir ülkeye veya bölgeye hareket eden kişiler ve aile fertleri için geçerli kabul edilmiştir. Birleşmiş Milletler göçmeni, sebepleri, gönüllü olup olmaması, göç yolları, düzenli veya düzensiz olması fark etmeksizin yabancı bir ülkede bir yıldan fazla ikamet eden bir birey olarak tanımlar. Bu tanım kapsamında, turist veya işadama statüsüyle daha kısa sürelerde seyahat eden kişiler göçmen olarak değerlendirilmemektedir. Ancak yaygın kullanım olarak, tarım ürünlerinin ekimi veya

hasadı için kısa sürelerde seyahat eden mevsimsel tarım işçileri gibi kısa dönemli göçmenlerin bazı türlerini de kapsar.” (Göç Terimleri Sözlüğü, 2013: 36).

Türk Dil Kurumu Sözlüklerinde göçmen “Kendi ülkesinden ayrılarak yerleşmek için başka ülkeye giden (kimse, aile veya topluluk), muhacir.” (Türk Dil Kurumu, 2005: 769) olarak tanımlanmıştır. Göçmen terimi Uluslararası Göç Örgütü’nün kayıtlarında genel ve kapsayıcı bir tanım olarak ele alınmıştır. Bir ülke içinde veya uluslararası bir sınırın ötesinde, geçici veya kalıcı olarak ve çeşitli amaçlarla olağan ikamet yerinden uzaklaşan bir kişiyi tarif eden bir şemsiye terim olarak görülmektedir. Bununla beraber göçmenin tanımı yapılırken iki farklı yaklaşım gündeme gelmektedir. IOM tarafından kabul edilen yaklaşım; “göçmen” terimini tüm hareket biçimlerini kapsayan bir şemsiye gibi görür, kalıncı yaklaşım olarak adlandırılan diğeri ise; savaşlardan veya zulümden kaçanları “göçmen” teriminin dışında tutar (IOM, 2021). Göçmenler gittikleri yerlerde geçici olarak bulunmakta ve bir gün geri dönme durumları söz konusu iken, mülteciler yeni ülkelerine daimî olarak yerleşmeyi amaçlamaktadırlar (Cohen, 1996: 9). Buradan yola çıkılarak mülteci tanımının göçmen tanımından ayrı tutulması gerekmektedir. Zira medya ve kamuoyu bu iki terimi çoğunlukla aynı anlamda kullanabilmektedir.

1.1.7. Düzensiz Göçmen

Uluslararası Göç Hukuku Göç Terimleri Sözlüğünde düzensiz göçmen tanımı şöyledir; “*Yasadışı giriş, giriş koşullarının ihlali veya vizenin geçerlilik tarihinin sona ermesi yüzünden transit veya ev sahibi ülkede hukuki statüden yoksun kişi. Bu terim, diğerlerinin yanı sıra, bir transit veya ev sahibi ülkeye meşru yollarla giriş yapan, ancak izin verilen kalış süresini aşan veya akabinde yetki verilmeden çalışmaya başlayan kişileri içermektedir (aynı zamanda gizli/kayıt dışı göçmen ya da düzensiz bir durumda olan göçmen olarak anılmaktadır). Cezai bir anlam taşıması ve göçmenlerin insanlığını göz ardı etmesi bakımından ‘yasadışı’ ifadesinden ziyade ‘düzensiz’ ifadesi tercih edilmektedir.” (Göç Terimleri Sözlüğü, 2013: 27).*

Düzensiz göçmen tabiri yerine ilk zamanlar (1970’li yıllar) kontrol edilemeyen terimi kullanılırken daha sonraki zaman sürecinde yasadışı/belgesiz/kayıtsız/kağıtsız

gibi tanımların kullanıldığı görülmüş, son olarak uluslararası boyutta düzensiz göçmen ifadesi diğerlerinin yerini almıştır. Gittiği devletin kanunlarına veya o devletin tabi olduğu uluslararası anlaşmalara göre, o devletin içinde kalması yasal olmadığı halde, sözkonusu devletin sınırlarını geçen veya geçmek üzere olan kişi (IOM, 2021). Uluslararası Göç Örgütü'ne göre “düzensiz göçmen” terimi, “bir ülkeye giriş kurallarını ihlal eden mülteciler ve ev sahibi ülkede kalma izni bulunmayan diğer kişiler için” kullanılmaktadır. Bu yönüyle düzensiz göçmen, savaşlar, sınır değişiklikleri ve çatışmalardan kaçan sığınmacı ve mülteci gibi zorunlu göç hareketlerine katılanlarla ekonomik gerekçeler ve daha iyi bir yaşam isteğiyle hareket eden ama gönderen, transit veya alıcı ülkelerin düzenleme normlarına uymayan diğer göçmen türlerini de içinde barındıran bir kavramdır. Dolayısıyla düzensiz göçmen olarak ifade edilen göçmen türleri arasında zamanın ve şartların değişmesine bağlı olarak statü değişikliği görülebilmektedir. Örneğin söz konusu geçişkenlik nedeniyle mülteci statüsündeki bir göçmen zaman içinde transit göçmene dönüşebilmektedir (Tepealtı, 2019: 41).

1.1.8. Sığınmacı

Uluslararası Göç Hukuku Göç Terimleri Sözlüğünde sığınmacı tanımı şöyledir; *“Zulüm veya ciddi zarardan korunmak amacıyla, kendi ülkesi dışında bir ülkede güvenlik arayışında olan ve ilgili ulusal ya da uluslararası belgeler çerçevesinde mültecilik statüsüne ilişkin yaptığı başvurunun sonucunu bekleyen kişi. Olumsuz bir karar çıkması sonucunda bu kişiler ülkeyi terk etmek zorundadırlar ve eğer kendilerine insani ya da diğer gerekçeler temelinde ülkede kalma izni verilmemişse, bu kişiler ülkede düzensiz veya kanuna aykırı bir durumda bulunan herhangi bir yabancı gibi sınır dışı edilebilirler.”* (Göç Terimleri Sözlüğü, 2013: 74). Uluslararası koruma talebi, sunduğu ülke tarafından henüz nihai olarak karara bağlanmamış kişi. Her mülteci başlangıçta bir sığınmacıdır ancak her sığınmacı nihayetinde mülteci olarak tanınmayacaktır (IOM, 2021).

1.1.9. Mülteci

Mültecilik tarih boyunca kullanılmış bir tabir olmasına rağmen 1951 yılına kadar göçmen ve mülteci tanımları ayrı olarak görülmemiştir. I ve II. Dünya Savaşları, 1929 Ekonomik Buhran döneminde dünyada yaşanan ekonomik krizlerde, göçmen ve mülteci ayrımı olmadığından, mültecilerin ihtiyacı olan sığınma ve korunma gereksinimleri açık ve yeterli bir biçimde karşılanamamıştır. Bu nedenden dolayı 1951 Cenevre Konferansı ile ayrı başlıklar olarak ele alınmalarına karar verilmiştir (Erbaş ve Alioğlu-Türker, 2019: 891). Göçmenin uluslararası hukukta evrensel kabul görmüş bir tanımı yoktur, mülteci ise uluslararası hukukta açık ve net bir şekilde tanımlanmıştır. Devletler de mültecilik alanında hukuki yükümlülüklerini kabul etmişlerdir.

“Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir.” (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013: Md.61/1).

Yukarıdaki tanımda geçen “Haklı nedenlere dayanan korku” ifadesi mülteci tanımının özünü oluşturmaktadır. Burada söz edilen zulüm korkusu; meşru, kamu vicdanı tarafından kabul edilebilir, tarafsız olmalı ve 1951 Sözleşmesinde geçen; belirli bir sosyal gruba mensubiyet, ırk, din, tabiiyet ve siyasi düşünceler olarak beş sebepten biriyle ilişkili bulunmalıdır (Göç Terimleri Sözlüğü, 2013: 40). Mültecilik, koruma sağlayan devlet tarafından verilen bir statü değildir. Devletler kendi yasaları doğrultusunda bu tespiti yapmakta ve aynı anda Cenevre Sözleşmesi gereği olması gereken korumayı sağlamak zorunda olmaktadır (Uzun, 2017; Dulkadir, 2017: 22)

Bu bölümde daha açıklayıcı olması bakımından Mülteci ve Sığınmacı (Sığınmanın eski adı iltica) arasındaki farka değinmek gerekirse; devletin kabul ettiği

antlaşmaların gereği hakkında özel statü ve hukuki koruma sağlanan kişilere “mülteci”, böyle bir korumayı talep etmiş fakat hakkında koruma kararı henüz çıkmamış, onaylanmamış – geçiş aşamasında- olan kişilere “sığınmacı” denilmektedir. Mültecilik statüsünü elde etmiş birisinin bu durumunun ömür boyunca süreceği düşünülmemelidir. Söz konusu statü kişiyi baskı ve zulümden koruduğu için geçici bir güvence ve rahatlama sağlar ancak bulunduğu ülke vatandaşı olarak sahip olması gereken sosyal, ekonomik ve siyasal haklara tam olarak erişemeyeceği bir konumda bulunmakta ve bu seviyeyi genellikle aşamamaktadır. Bu sebeple mülteci zaman içinde bulunduğu ülkeye yerleşebilmekte veya başka bir ülkeye gidebilmekte ya da ülkesine geri dönebilmektedir. Bunlardan biri gerçekleştiği durumda korunma durumu kalkmakta ve mültecilik statüsü sona ermektedir (Dulkadir, 2017: 25-26). “Mülteci” kavramı, güncel durumda ülkelerindeki savaş ve çatışma ortamı nedeniyle yerlerinden edilen milyonlarca kişinin durumuna dikkati çekmek amacıyla hukuki tanımlamanın dışına çıkarak kullanılmaktadır" (Yılmaz-Elmas, 2016: 2).

1.1.10. Şartlı Mülteci

“Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye’de kalmasına izin verilir.” (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013: Md.62/1).

1.1.11. İkincil Koruma

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nda, 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesinde bulunmayan “İkincil Koruma” olarak adlandırılan bir uluslararası

koruma statüsü tayin edilmiştir (Dulkadir, 2017: 30). “Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde;

a) Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek,

b) İşkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak,

c) Uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak, olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir.” (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013: Md.63/1).

1.1.12. Geçici Koruma

“Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir.” (YUKK, 2013: Md. 91). Bu kapsamda 22/10/2014 tarih ve 29153 sayılı Resmi Gazete ile Geçici Koruma Yönetmeliği yürürlüğe girmiştir. Geçici koruma, kendi ülkesine dönemeyecek durumda olan ve kitlesel akın şeklinde sığınılan ülkeye toplu bir hareketin olması ve sığınılan ülkenin de sığınma sisteminin bu toplu hareket karşısında eksik kalması neticesinde acil oluşturulan bir statü şekli olarak ele alınmaktadır (Dulkadir, 2017: 31).

1.1.13. Geri Göndermeme İlkesi

Geri göndermeme ilkesi 1951 Cenevre Sözleşmesinde mültecilerin korunmasının temel kuralı olarak yer almıştır. 1951 Sözleşmesi’nin 33/1. maddesinde bu kural, “Hiç bir taraf devlet, bir mülteciyi, ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına, her ne şekilde olursa olsun geri göndermeyecek veya iade etmeyecektir.” olarak ifade edilmiş, sonraki fıkrada da, “Bununla beraber, bulunduğu

ülkenin güvenliği için tehlikeli sayılması yolunda ciddi sebepler bulunan veya özellikle ciddi bir adi suçtan dolayı kesinleşmiş bir hükümle mahkûm olduğu için söz konusu ülkenin halkı açısından bir tehlike oluşturmaya devam eden bir mülteci, işbu hükümden yararlanmayı talep edemez.” ifadesiyle bu kuralın istisnasına yer verilmiştir (FRA, 2020: 104-105). Geri göndermeme ilkesi Devletlerin 1951 Sözleşmesi veya 1967 Protokolüne taraf olup olmadıklarına bakılmaksızın tüm devletler için bağlayıcı nitelikte bir ilkedir (UNHCR, 2011).

1.2. Düzensiz Göç ve İlişkili Göç Tanımlarının Değerlendirilmesi

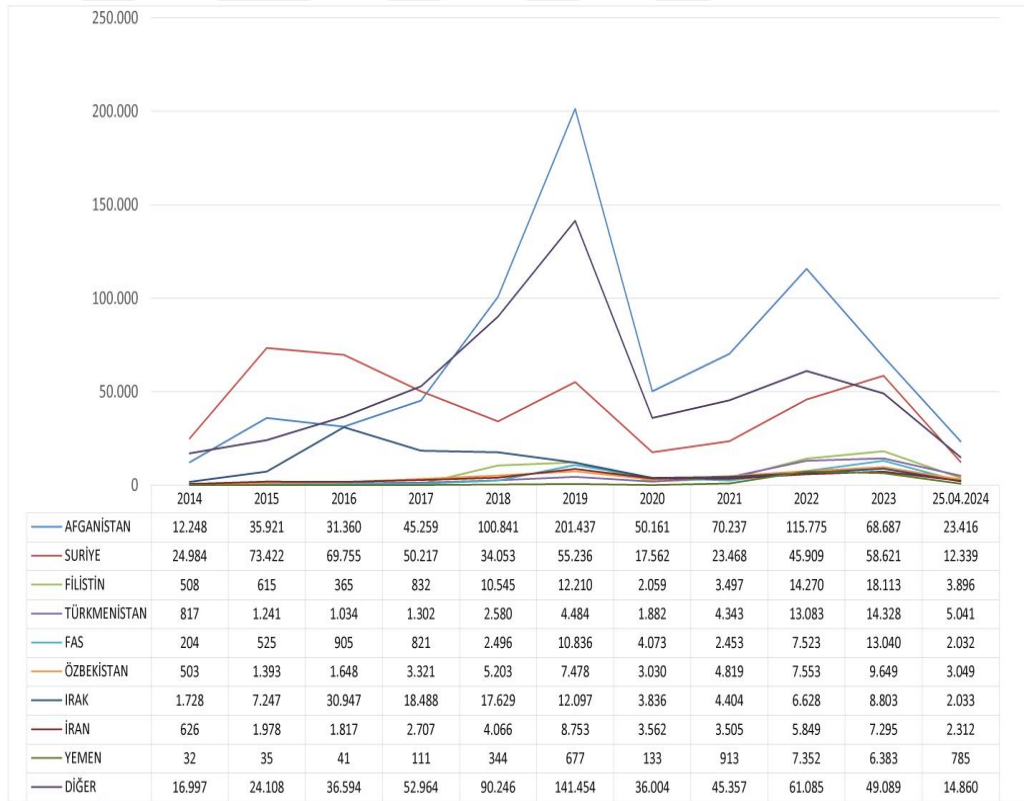
Akademik çalışmalarda kavramların ortak terim ve anlam birliği içerisinde kullanılmaları doğal olarak olması gereken bir durum iken günümüz göç alanında bazı anlamlar için farklı ve doğru olmayan isimlendirmeler yapıldığı görülmektedir. Dikkat çeken bir konu ise bu muğlak kullanımın en temel kavramlar için yapılıyor olmasıdır. Bunun sebebi göç konusunun çok süratli bir şekilde Türkiye ve dünyanın gündemini meşgul eder vaziyete gelmesi ve göçün farklı çok sayıda disiplin tarafından incelenmesi olarak ifade edilebilmektedir (Erbaş ve Alioğlu-Türker, 2019: 884). Çalışmanın konusu olan düzensiz göç alanında bu muğlaklığı bir ölçüde gidermek ve tezi bir anlam bütünlüğü içerisinde oluşturmak amacıyla kullanım araçlarından yola çıkarak göç alanı içerisinde düzensiz göç konumlandırılmaya çalışılmıştır.

İkinci Dünya Savaşı’ndan bu zamana kadar en büyük göç ve mülteci krizi 2010 yılı Arap Baharı İsyanlarından sonra yaşanmıştır (Aldırmaz, 2017: 83; Vatandaş, 2016: 16-17). Aynı yıl için; “düzensiz göç” teriminin kullanıldığı ilk resmî belge Avrupa Komşuluk Politikası 2010 belgesi olup yasal göç kapsamının dışında kalan göç hareketleri için kullanılması amaçlanmıştır. Yani düzensiz göçün hem insan hareketi olarak dikkat çektiği hem de resmi kayıtlarda kullanıldığı yıl olarak 2010 yılı bilinmektedir. Aynı zamanda dikkat çeken diğer önemli bir boyut ise; düzensiz göçün içeriğini, yasal göçün haricindeki tüm göç hareketlerinin oluşturduğunun anlaşılması niyetlenmiştir.

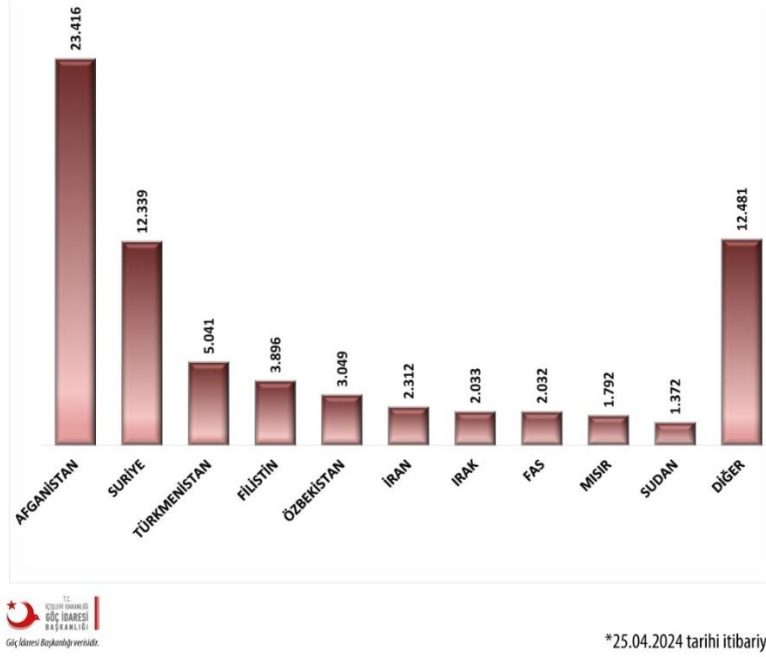
Grafik-1’de görüldüğü üzere düzensiz göçmen tanımlaması ile Türkiye’nin sınırlarını geçmeye çalışanların içinde Suriyelilerin 2014 yılından itibaren ilk sırada

veya önlerde yer aldığı, belli zamanlarda en fazla sayıyı oluşturdıkları görülmektedir. Hudutlarda yakalanarak devletin kayıtlarında hudut geçişleri esnasında düzensiz göçmen olarak tanımlanan söz konusu kişilerin bu safhadan itibaren müteakip işlemleri için, çalışmanın konusunu oluşturan düzensiz göç yönetimi ortaya çıkmaktadır. Şöyle ki Grafik-2’de yakalanan düzensiz göçmenlerde sırası ile Afganistan, Suriye, Türkmenistan, Filistin, Özbekistan, İran, Irak, Fas, Mısır, Sudan bulunmaktadır. Grafik 3 ve Grafik 4’te hudut kapılarından yasal olarak yapılan giriş ve çıkışlarda ise Rusya Federasyonu, Almanya, İngiltere, Bulgaristan, İran, Gürcistan, Polonya, Hollanda, Irak, Fransa ülkeleri görülmektedir.

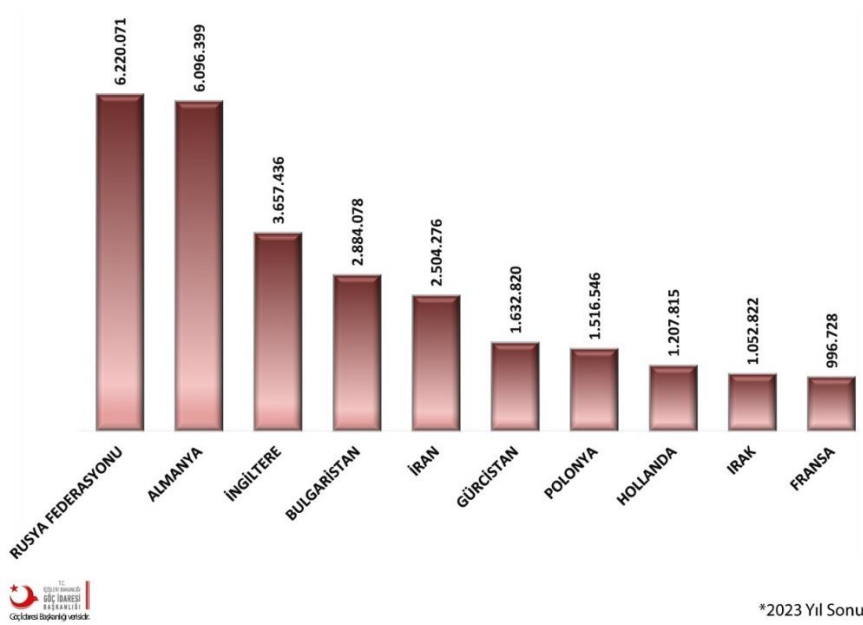
Grafik 1: Yıllara Göre Yakalanan Düzensiz Göçmenlerin Uyruk Dağılımı

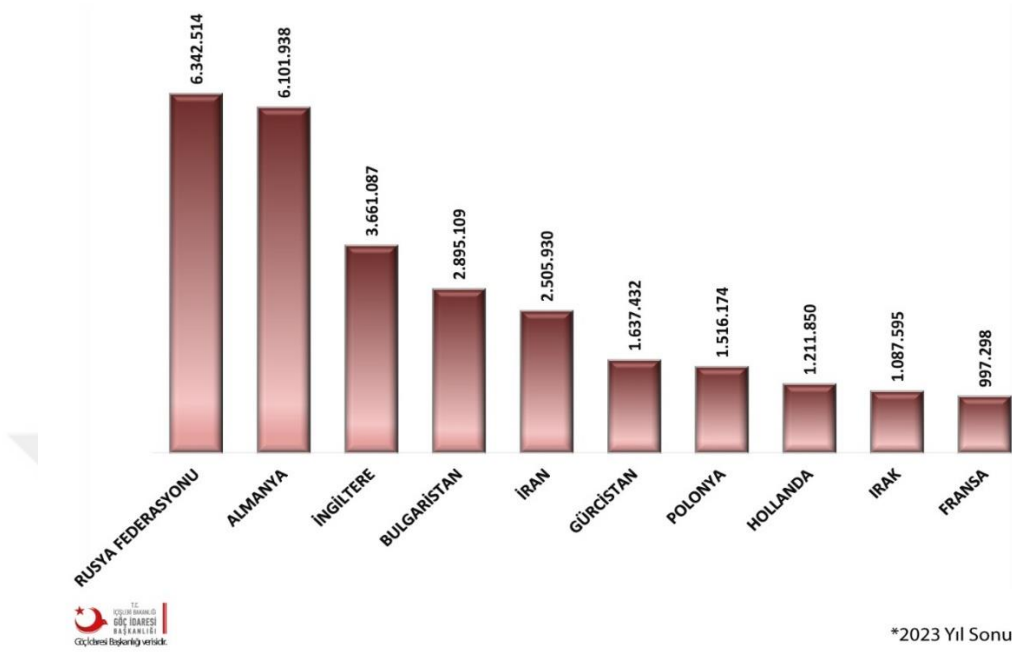
Kaynak: (<https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler>)

Grafik 2: Yakalanan Düzensiz Göçmenler (İlk 10 Uyruk)

Kaynak: (<https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler>)

Grafik 3: 2023 Yılında Hudut Kapılarından Girişler (İlk 10 Ülke)

Kaynak: (<https://www.goc.gov.tr/giris-cikis>)

Grafik 4: 2023 Yılında Hudut Kapılarından Çıkışlar (İlk 10 Ülke)

Kaynak: (<https://www.goc.gov.tr/giris-cikis>)

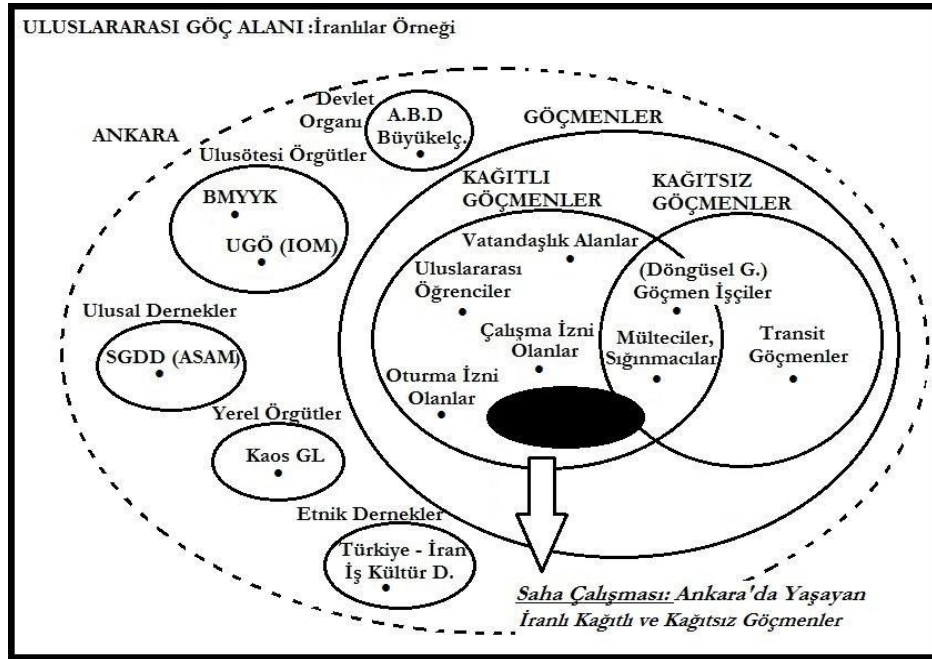
Bununla beraber sınırlardan geçerek ülke içinde barınmaya başlayan Suriyelilere sonraki aşamada Geçici Koruma statüsü verilmektedir. Bu aşamada akla gelebilecek olan Geçici koruma statüsü ve düzenli/düzensiz göç arasında bir bağ var mıdır? Varsa birbirlerine karşı konumları ne şekildedir? sorularına müteakip paragraflarda cevap bulunmaya çalışılacaktır. Bunun yanında sınırlardan yasal olmayan yollardan geçen Suriyeliler haricindeki diğer ülke vatandaşları için ise böyle bir statü değişkenliği söz konusu olmayıp, istisnai durumlar dışında, koşullarında bir değişiklik olmadığı takdirde genellikle düzensiz göçmen olarak tanımlanmaya devam edilmektedir.

Burada üzerinde durulması uygun olabilecek bir konu da aşağıda Şekil-1’de izah edildiği üzere “Göçmen” tanımına düzenli ve düzensiz göç açısından bakıldığı, bununla beraber kapsadığı alt başlıkların neler olduğu ve birbirleri ile ilişkileridir. Göçmen başlığının Kağıtlı ve Kağıtsız olarak iki ana altbaşlığa ayrıldığı görülmekte olan Akis Kalaylıoğlu’nun makalesinde, Birleşmiş Milletler raporlarında Kağıtlı ve Kağıtsız Göçmen tabirlerinin yerine daha çok Düzenli ve Düzensiz Göçmen tanımlarının kullanıldığı ancak göçün bürokratik boyutuna dikkat çekmek amacıyla bu

tanımları seçtiği ifade edilmektedir (Akis-Kalaylıoğlu, 2014: 190-191). Şekil-1'deki tanımların gruplandırmalarından, göç alanına ait bütün isimlerin, düzenli (kağıtlı) ve düzensiz (kağıtsız) iki ana alt başlıklardan birisinin veya her ikisinin de kesişim kümesinde olduğu görülmektedir.

Yani çalışmanın ilgi alanına giren bölümüyle göç düzenli ve düzensiz olarak iki ana alt başlığa ayrılmakta olup bu başlıkların da altında bulunan ve alanda oldukça çok kullanılan mülteci ve sığınmacılar ile göçmen işçiler düzenli göçmen mi? düzensiz göçmen mi? diye bakıldığında hem düzenli hem de düzensiz göçmen olarak kabul edildikleri anlaşılmaktadır. Bu örnekten yola çıkarak göç alanı içerisinde göçmeni tanımlamak için kullanılan herhangi bir tanım düzenli veya düzensiz kavramlarının birinde veya her ikisinin içinde bulunabilmektedir. Burada yasal ve yasadışı göç/göçmen terimlerine değinilmemiştir çünkü bir kişinin yasadışı olamayacağı onun yerine düzensiz göçmen olarak ifade edileceği 2000'li yıllardan sonra genel kabul gören bir düşünce olmuştur.

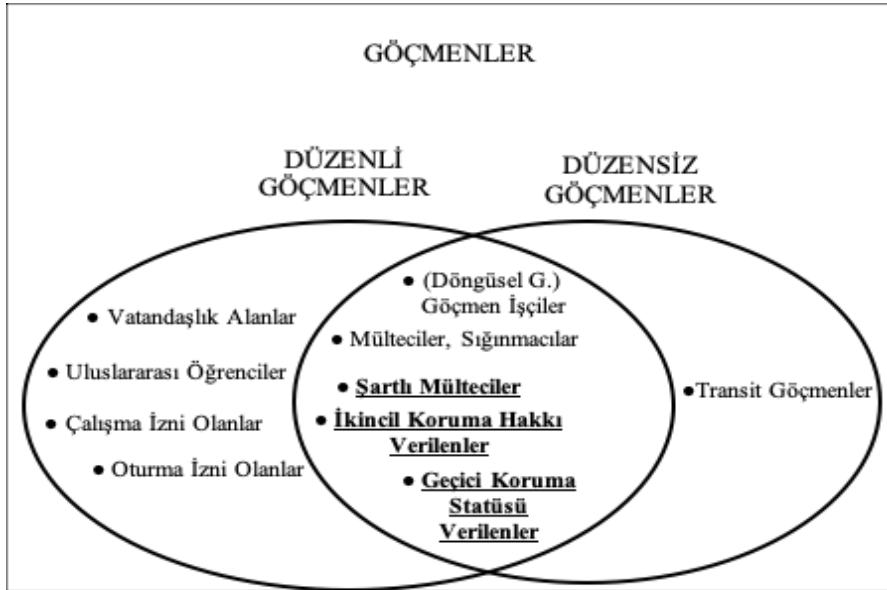
Şekil 1: Uluslararası Göç Alanı

Kaynak: (Akis-Kalaylıoğlu, 2014: 194).

Yukarıda bahsedilen mevcut duruma ilave olarak gelinen aşamada, 2013 yılında kabul edilen Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununda göç alanında boşlukları doldurmak amaçlı olarak üç ayrı tanım yer almıştır. “Şartlı Mülteci”, “İkincil Koruma Hakkı Verilenler” ve “Geçici Koruma Statüsü Verilenler” diye tanımlanan bu gruplardaki kişilerin konumu ve yukarıda bahsedilen düzenli/düzensiz veya her ikisinin kesişiminde olarak hangi başlığın altında olmaları gerektiği, eğer bir düzenlemeden bahsedilmesi gerekiyorsa, ortaya çıkmaktadır. Bu kişilerin yukarıda bahsedilen statü ve isimlere kavuşuncaya kadar kaynak ülkeden çıkıştan itibaren varış ülkesine kadar yaptıkları göç yolculuğunun belli bir kesitinde düzensiz göçmen durumuna düşebildikleri anlaşılmaktadır. Bu nedenle Akis Kalaylıoğlu’nun 2014 yılında yapmış olduğu Şekil-1’deki gruplandırmasının yeni tabirlerle uyarlanması ihtiyacı olduğu değerlendirilmektedir. Böylece artık kullanımları artmış olan yukarıda bahsedilen üç tanımın da anlatılan nedenlerden dolayı düzenli ve düzensiz göçmen alt başlıklarının kesişim bölümünde yer almaları (Şekil-2) yerinde bir değerlendirme olacağı ve çalışmanın bundan sonraki bölümlerinin bir anlam bütünlüğü içerisinde olmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Şekil 2: Göçmenler

İKİNCİ BÖLÜM

GÖÇ KURAMLARI VE DÜZENSİZ GÖÇ BAĞLAMINDA BİR DEĞERLENDİRME

Mevcut göç kuramları ile çalışmanın konusunu oluşturan düzensiz göç olgusu arasında nasıl bir ilişki vardır? Düzensiz göç hangi göç kuramları ile ve ne seviyede bağlantılıdır? Bu amaçla bu bölümde literatürde bulunan mevcut olan göç kuramlarına olabildiğince eksiksiz olarak yer verilmesi amaçlanmıştır. İncelenen kaynaklarda çalışmaların konu içeriğine göre göç kuramlarına yer verilmesinin değişkenlik gösterebildiği görülmekte olup bununla beraber kuramların bahsedildiği zaman dilimi de bu değişkenliği etkilemiştir. Disiplinler arası bir boyutu olan göç olgusuna ait kuramlar birçok akademik çalışmada yer bulmasına rağmen standart göç kuramlarına ait standart bir sıralama gözlenmemiştir. Bu çalışmada göç kuramları kendi içlerinde mümkün olduğunca tarihsel bir sıralama düşünülerek düzenlenmiştir.

2.1. Göç Kuramları

Kuramların açıklamalarına geçmeden önce “Theories of Migration” kitabında Roben Cohen teori oluşturma sürecinin karmaşıklığından bahsederken bilimsel düşüncede bir teorisin oluşmasının o teorisin ikincil tersi ile mümkün olduğu söylenerek, göç teorisinin yapı taşlarını oluşturan birbirine karşıt ikilem olan aşağıdaki dokuz kavramdan bahsetmektedir:

- Bireysel veya bağlamsal nedenler.
- Hanehalkı etkisi veya şahsi tercih.
- İç göç veya uluslararası göç.
- Geçici veya daimî göç.
- Yerleşmek amaçlı veya çalışmak amaçlı yapılan göç.
- Planlı veya zoraki göç.
- Ekonomik göçmenler veya politik mülteciler.

- Yasal veya yasadışı göç.
- İtme veya çekme faktörleri (Cohen, 1996).

“Şu an için tek bir tutarlı uluslararası göç kuramı yoktur. Aksine ekseriyetle birbirinden ayrı geliştirilmiş ve parçalanmış çok sayıda kuram geliştirilmiştir. Bunların tümü her zaman disiplin sınırlarıyla ayrılmamıştır. Uluslararası göçe dair şu andaki örüntüler ve eğilimler çağdaş göç süreçlerinin tam bir şekilde anlaşılmasının tek bir disiplinin imkânlarıyla veya tek bir analiz düzeyine odaklanılarak açıklanamayacağını göstermektedir. Aksine göç sürecinin karmaşık ve çok yönlü doğası çeşitli yaklaşımları, düzeyleri ve varsayımları içeren sofistike bir kuram gerektirmektedir.” (Massey vd., 2014: 12).

Dünyada göçlerin hangi nedenlere bağlı olduğu, bunların birey, toplum, devletler açısından ne tür etkiler oluşturduğu bazı teoriler bağlamında incelenmektedir. Genel olarak bu teoriler üç gruba ayrılmaktadır. Birincisi mikro teoriler olup, bireysel göç kararlarını açıklamaya çalışmaktadır. Bunlar göç nedeni olarak bireysel değerleri, istekleri ve beklentileri (daha iyi yaşam, gelir elde etme gibi) göstermektedir. İkinci gruptakiler orta boy teoriler olarak adlandırılmaktadır. Bunlar hane veya toplum düzeyinde göç nedenlerini açıklamaya çalışmakta, sosyal ağlar üzerinde durmaktadır. Son grup teori ise makro olarak adlandırılmaktadır. Bunlar toplam göç eğilimleri üzerine odaklanmakta ve bunları açıklamaya çalışmaktadır. Bu grupta yer alan teoriler ekonomik yapı, gelir ve istihdam fırsatları ile farklılıklarını örneklem olarak seçebilmektedir (Zanker, 2011; Demirhan ve Aslan, 2015: 28-29).

2.1.1. Ravenstein’in Göç Kanunları

Ravenstein’in 1885 yılında yayınladığı, göçle ilgili bilinen ilk inceleme olarak kabul edilen ve yedi göç kanununu ortaya koyduğu çalışması önemli olarak nitelendirilmektedir (Ravenstein, 1885; Çağlayan, 2006). Endüstrileşme ve kentleşme temaları üzerine kurulmuş bu çalışma tam tekemmül etmiş olmamasına rağmen alanında bir rehber olma özelliği taşımaktadır. Söz konusu çalışmanın içeriğini oluşturan, 1885 ve 1889 yıllarında Göç Kanunları adlı yayınlamış olduğu iki makalesinde yedi göç kanununu ortaya koymuştur (Çağlayan, 2006: 69).

Göç ve mesafe: Genellikle göçmenler öncelikle yakın yerlere göç etmektedir. Gidilen bu yakın mesafede birikme sonucunda sanayileşmenin ve ticaretin gelişmiş olduğu merkezlerle bir aktarım olmaktadır. Burada belirleyici unsur bu merkezlerdeki yerel nüfusun, çalışma imkanlarının fazlalığına oranıdır.

Göç ve basamakları: Sanayileşme ile kentlerin yakın çevresinde yaşayan insanlar kent merkezlerine göç etmektedir. Onların boşalttığı yerlere biraz daha uzakta bulunan insanlar gelip yerleşmekte, yine bunlardan boşalan bölgelere de daha fazla uzaklarda bulunanlar gelerek yerleşmektedir. Böylece kademeli bir göç hareketi oluşmaktadır.

Yayılma ve emme süreci: Göçmenlerin amacı kentteki gelişmiş imkânlardan yararlanmak ve bu amaçla yayılmak iken, kentteki büyüyen sanayinin de ihtiyacı olan işgücünü tedarik etmek yani emme sürecini hayata geçirmektir.

Göç zincirleri: Göç alan yerlerde bir süre sonra göç vermeye başlamakta ve böylece birbirini takip eden zincirleme ve devamlı bir hareket doğmaktadır.

Doğrudan Göç: İlk dört kanun birbiri ile ilişkili iken bu kanun onlardan bağımsız olarak göçün uzun mesafeli, kademesiz ve doğrudan sanayi ve ticaret merkezlerine olduğunu söylemektedir.

Kır kent yerleşimcileri farkı: Kırsalda yaşayanlarda göç etme ve ettirme daha çok görülmekte iken yerleşik kentliler ise daha az göç etmektedir.

Kadın erkek farkı: Ravenstein'in bu son kanununa göre kadınlar erkeklerle göre daha çok göç etme eğiliminde olmakla beraber kısa mesafe ve iç göçlerde kadınlar daha önde iken erkekler uzun mesafe ve yurtdışı göçlere daha fazla katılmaktadır (Çağlayan, 2006: 68-71). Ravenstein için göçün temel nedeni ekonomik olarak refah seviyesini yükseltmektir (Yalçın, 2004; Çağlayan, 2006: 71). Diğer nedenler (kötü veya baskıcı yönetimler, zorlu iklim ve coğrafi koşullar) arka sıralarda yer almaktadır. Ancak günümüzde artık arka sıralarda yer alan kötü veya baskıcı yönetimler gibi nedenlerin yer değiştirerek daha ön sıralara gelmeye başladıkları söylenebilmektedir. Diğer vurgulanması gereken bir konu ise göç sürekli ve artan bir hareket olarak tanımlanmaktadır. Çünkü sanayi ve ticaret merkezleri fazlalaşmakta ve de değişmektedirler.

2.1.2. Petersen'in Beş Göç Tipi

Peterson 1958 yılında yazdığı makalesinde göçü ilkel, zoraki, yönlendirilen, serbest, kitlesel olarak beş ana grupta incelemiştir (Petersen, 1958: 259);

İlkel göçler: Olumsuz ve güç doğa koşullarının sonucunda ortaya çıkan itmenin ve zorlamanın etkisiyle yapılan toplu göçlerdir. Genellikle ekolojik ve coğrafi nedenlerle itme etkileri oluşmaktadır.

Zoraki göçler: Göçmenlerin sosyal durumlarının etkisiyle ve göç etme konusunda bir irade göstermeden, kendi rızaları dışında göçü gerçekleştirmek zorunda kaldıkları göç olarak ele alınmaktadır.

Zorunlu göçte bir baskı veya tehdit söz konusudur. Bu durumun nedenleri ise şiddet ve çatışma, büyük ekonomik sıkıntılar, hayatta kalma ile ilgili endişeler olabilmektedir (Bartram, V.Poros ve Monforte, 2017: 152).

Yönlendirilen göç: Göçmenlerin sosyal durumlarının etkisiyle ancak kendi istekleri ve iradeleri ile yaptıkları göç şeklinde değerlendirilmektedir.

Yönlendirilen göçü tanımlarken “coolie trade” işçi ticareti terimi de içerikte kullanılırken, zoraki göçte onun karşılığı olarak “slave trade” köle ticareti terimi yer almaktadır. Dolayısıyla görülen bir fark olarak çoğu işçi sonunda ülkelerine, evlerine geri dönmüşlerdir.

Serbest göç: Bireylerin tamamen kendi istekleri sonucunda, herhangi bir dış etki olmadan, gerçekleştirdikleri göç olarak tanımlanmaktadır.

Kitlesel göç: Serbest göçü gerçekleştiren bireylerin geride kalanlarla kurdukları ağlar ve teknolojik gelişmeler sonucunda, özellikle bireysel göçmenlerin daha önce gittikleri yerlere toplu halde yapılan göçleri ifade etmektedir (Cohen, 1996: 6-10).

2.1.3. İtme-Çekme Kuramı

İlk olarak 1966 yılında Everett Lee tarafından ortaya konan bir kuramdır. O'na göre her bir göç hareketi kaynak, varış ve ikisi arasında müdahil olabilecek engeller

bölümlerini içinde bulundurmaktadır. Göçün ne kadar yakına veya uzağa gittiği ya da ne kadar kolay veya zor olduğunun bir önemi yoktur. Ayrıca göç kararına ve sürecine etki eden faktörler dört ana başlık altında gruplandırılmaktadır.

Birincisi; Mevcut bulunulan bölge ile ilgili esaslar,

İkincisi; Gidilmesi düşünülen bölge ile ilgili esaslar,

Üçüncüsü; Bu iki yer arasındaki harekette çıkabilecek engeller,

Dördüncüsü; Bireysel nedenler (Cohen, 1996: 16-17).

Burada dikkat çeken önemli bir husus itme ve çekme faktörleri hem yaşanılan yerde hem de gidilen yerde kendi içlerinde bir arada bulunabilmektedir. Bununla birlikte iki yer arasında ortaya çıkabilecek engeller ile göçe ve göçmene etki edebilecek mikro ve makro nedenler bu kuramın içinde değerlendirilmektedir (Çağlayan, 2006: 72-74).

2.1.4. Yeni Ekonomi: Makro Kuram

Bir ülkede işçilerin ücretleri diğer ülkelere göre düşükse, o ülkedeki işçiler yüksek ücret ödeyen ülkelere gitmektedir. Bununla beraber, beşerî sermayeyi oluşturan yönetici, teknisyen ve diğer yüksek nitelikli çalışanlar yeteneklerinin karşılığında daha yüksek getiri elde etmek için beşerî sermayenin bol olduğu ülkelere, az olan ülkelere göç etmekte ve böylece niteliksiz işçilerin göçünün tersine bir göç akışı oluşmaktadır (Massey vd., 2014: 13-14).

2.1.5. Yeni Klasik Ekonomi: Mikro Kuram

Bu kurama göre; göç etmeyi düşünen kişiler makro kurama kıyasla daha teferruatlı bir karşılaştırma yapılmaktadır. Bu kişiler muhtemel varış ülkeleri ile kök ülke arasında ayrıntılı bir fayda-maliyet analizi oluşturarak, yeni ülkelerinde uygun getirisi olan bir iş bulma ile kaçak durumda olanları da sınır dışı edilme ihtimallerini de değerlendirerek en uygun ülkeye göç etmektedir (Massey vd., 2014: 14-15).

Neoklasik yaklaşımlar Avrupa esaslı görülmelerinden ve tarihsel devamlılıkları olmadığından eleştirilmiştir (De Haas, 2006; Sirkeci ve Göktuna-Yaylacı, 2019: 22).

2.1.6. Göçün Yeni Ekonomisi, (Yeni Ekonomi) Göç Modeli

Bu kuramın öne çıkan özelliği; göç kararlarının ferdi olmayıp aile veya hane halkları gibi kalabalık yakınlar tarafından verilmesidir. Aynı zamanda bu yapıda sadece ücretin veya mevcut durumun iyileştirilmesi hedeflenmeyip bununla birlikte;

Yoksul ülkelerde çiftçilerin ürünlerinin doğal afet vs. ile zarara uğraması durumunda zararlarını karşılayacak bir sigorta sisteminin olmayışı ile bu muhtemel zararı belli oranda telafi edecek, karşılayacak sistemin olduğu gelişmiş ülkelere aileden bazılarının gönderilmeleri,

Elde edilen bir tarım ürününün gelecekte satılacağı fiyatın belli olmaması ve bunu koordine edecek, sağlayacak vadeli piyasaların ancak gelişmekte olan ülkelerde bulunması,

Tarım veya bir işçi ailesinin ekonomik şartlarının bir şekilde kötüleşmesi ile mevcut ekonomik seviyeyi idame ettirecek bir sigorta sisteminin yoksul ülkelerde bulunmayıp, gelişmiş ülkelerde işsizlik vs. sigortalarının bulunması,

Ailelerin mevcut durumlarını daha da iyileştirmek (çiftçi ailesi için; makine teçhizat almak, gübreleme sulama yapmak, tarım dışı aile için; eğitim alanına yatırım yapmak vs.) için sermaye ihtiyacının karşılanması (Massey vd., 2014: 16-18) göçü toplumun yukarıda bahsedilen kesimleri için gerekli kılmaktadır.

2.1.7. İkili İşgücü Piyasası Kuramı

“Uluslararası göçün gelişmiş ulusların ekonomik yapısından kaynaklanan iç-sel ve sürekli bir işgücü ihtiyacından kaynaklandığını ileri süren Piore (1979) bu kuramsal bakışın en güçlü ve seçkin savunucularından biri olmuştur. Piore’ye göre, içgöç, göç veren ülkelerdeki itme etkilerinden (düşük ücretler veya yüksek işsizlik) kaynaklanmaz, göç alan ülkelerdeki çekme etkilerinden (kronik ve kaçınılmaz bir

yabancı işçi gereksinimi) kaynaklanmaktadır (Massey vd., 2014: 20). İkili işgücü piyasası yaklaşımına göre düzenli işgücü talebi gelişmiş ülkelerin ve ekonomilerinin dört temel niteliğinden kaynaklanmaktadır;

Yapısal enflasyon: İşçi ücretlerinin astlık, üstlük konumlarının bulunduğu alanlarda hiyerarşik kademelenmeye göre belirlenmesi durumunda “yapısal enflasyon” ortaya çıkar. İşverenler işgücü ihtiyacını mevcutlarındaki alt düzey işçilerin ücretini arttırmak yerine (ki bu düzeni bozucu bir durumdur. Çünkü üst konumundakilerin ücretlerine erişmeleri söz konusu olabilecektir.) ülke dışından daha ucuz işçi getirme gayreti içinde olacaklardır (Massey vd., 2014: 21).

Motivasyon sorunları: En alt düzeyde çalışan işçiler toplum içinde saygınlık uyandıran statü ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kalmakta ve bu durum “motivasyon sorunlarını” doğurmaktadır.

Ekonomik düalizm: Gelişmiş ekonomilerde işgücü ve sermayeden kaynaklı olarak işgücü piyasalarında ikiye ayrılmışlık, ekonomik düalizm vardır. Birincil sektör olan sermaye yoğun işlerde çalışanlar kalifiye ve istikrarlı işlerde çalışırken, işgücü yoğun ikincil sektörde çalışanlar belirsiz durumlar içinde ve talep edilmeyen düşük seviyeli işlerde çalışmak durumundadır. Bu durumda ikincil sektördeki çalışanları cazip olan birincil sektöre yöneltmektedir. İkincil sektörde açığa çıkan istihdam açığı da göçmenlere olan ilgiyi arttırmaktadır.

Emek arzının demografisi: Kadınlar ve gençlerin zaman içerisinde istikrarsız, az ücret gerektiren, terfi şansı az olan işlerden düzenli ve kariyeri yüksek işlere talip olmaları ve bu kademeleri işgal etmeleri sonucunda onlardan boşalan ve belli zamana kadar onlar tarafından yapılmakta olan işlerin görülmesi için göçmenlere ihtiyaç olmaktadır (Massey vd., 2014: 22).

2.1.8. Dünya Sistemleri Kuramı

Kapitalizmin geliştiği ülkelere, diğer ülkelerden bir göç akımı oluşmaktadır. Büyük kapitalist çiftçilerin topraklarının işlenmesinde, ürün ve hammadde elde etme işlerinde makineleri gittikçe artan oranda kullanmaları, küçük ve kapitalist olmayan,

bu makineleşmeye ayak uyduramayan çiftçileri saf dışı bırakmakta, bu şekilde dışarıda kalan bu kesim ise hareketli bir işgücü oluşturmaktadır. Ortaya çıkan bu hareketin yönü ise maddi ve ideolojik bağlantıların sonucunda çevre ülkelerden merkez ülkelere ister istemez olmaktadır (Massey vd., 2014: 26). Bununla birlikte dünya ekonomisini yöneten küresel şehirlere de sahip olan kapitalist ülke hükümetleri başarısız oldukları veya zor olan durumlarını iyileştirmek için yatırım yaptıkları çevre ülkelere siyasi, ekonomik, askeri vs. yaptırımlarla etki edebilmekte, sonucunda ise kendilerine doğru bir sığınmacı hareketini doğurarak bir göç akımı başlamasına neden olabilmektedir (Massey vd., 2014: 27-28).

2.1.9. Kurumsal Kuram

Göçmenler göç yollarında çeşitli zorluklar ve engellere maruz kalmaktadır. Bu engelleri aşabilmek, göç yollarını açabilmek ve kolay geçebilmek için birçoğu gönüllü olan kurum ve kuruluşlar teşkil edilmekte olup bunlar da yasal ve yasadışı göçün ihtiyaç duyduğu sistemleri organize edebilmektedir. Bazı ülkeler göçü engellemeye çalışırken bazı kurumlar ve yapılarda göçü bir şekilde desteklemekte bunun paralelinde de bir yandan düzensiz göçe kapı açılmaktadır (Massey vd., 2014; Sirkeci ve Göktuna-Yaylacı, 2019: 28). Bu yapılar; sosyal hizmetler, danışma, barınma gibi resmi bazı imkanlar tanıyan yasal kurumlar olabildiği gibi, insan kaçakçılığı, göçmenleri yasadışı yollarla kaçıran organizasyonlar gibi yasadışı olabilmektedir.

2.1.10. Kümülatif Nedensellik

Uluslararası göç, zaman içerisinde muhtemel bilinen gelişme yönünün dışında farklı araçlarla ilerlemeye devam edebilmektedir. Kümülatif nedensellik olarak adlandırılan bu yöntemin ilişkilendirildiği altı toplumsal ve ekonomik değer alanı bulunmaktadır. Bunlar;

Gelirin dağılımı (aileler gelirlerinin içerisine göçten kazanacakları parayı da dahil ederek gelir çeşitliliğini arttırmak istemektedirler),

Toprağın dağılımı (yatırım amaçlı toprak alan göçmenler aldıkları toprakları göçmen olmayanlar kadar aktif kullanmayıp âtıl bırakabilmekte bu durumda yerelde olup da göçmen olmayanların boşta kalmasına sebep olabilmektedir),

Tarımsal üretimin örgütlenmesi (mali durumunu iyileştiren göçmenler aldıkları toprakları modern tarım mekanizmaları ile işlemeye başlamakta bunun sonucunda orada bulunan yerel işçiler işsiz kalarak göç etmek zorunda kalabilmektedirler),

Göç kültürü (ilk göçünü yapabilen bir kişi sonraları daha fazla ve kolayca göç etme eğilimine girmektedir),

Beşerî sermayenin bölgesel dağılımı (göçmenlerin gittiği bölgelerde üretkenlik ve ekonomik büyüme artarken göç veren yerlerde ise gerileme olmakta dolayısıyla göç alan bölgelerin cazibesi artmaktadır),

Toplumsal etiketleme (göçmenlerin belli meslekleri yapmaları, yerli işçilerin bu meslekleri zamanla yapmak istememelerine neden olabilmektedir) (Massey vd., 2014: 30-33).

2.1.11. Göç Sistemleri Kuramı

Mesafeleri yakın veya uzak olabilir iki veya daha fazla ülkenin (ucuz işgücü gibi faktörlerden dolayı) karşılıklı olarak, göçmen alışverişi konusunda anlaşmaları sonucunda bu kuramdan bahsedilebilmektedir (Çağlayan, 2006: 82). Bu yaklaşıma göre coğrafi yakınlık veya uzaklığın göçmen akımlarına etki ettiği söylenememektedir. Çünkü göçmenler genellikle fiziksel koşullardan ziyade siyasi ve ekonomik nedenlerle hareket etmektedir. Göçmenlerin çıktığı ülkeler ile vardıkları ülkeler arasında çok yönlü, değişken ve esnek bir sistemler ağı oluşmaktadır (Massey vd., 2014: 33-34). Göç tek yönlü olmayıp, birbirleri arasında siyasal etkileşim, sömürgecilik, kültürel, ticari ve tarihi bağlar bulunan ile iki veya daha fazla ülke arasında karşılıklı göçmen alışverişi olmaktadır (Massey vd., 2014; Sirkeci ve Göktuna-Yaylacı, 2019: 28).

2.1.12. Kesişen Fırsatlar Kuramı

Göç edilecek yere olan mesafenin kısalığı ve yeni yerdeki iş imkanlarının bolluğu, göç eden kişi sayısını arttırmaktadır (Jansen, 1970; Çağlayan, 2006). Bu kurama göre kaynak ülke ve hedef ülke arasındaki mesafenin kısa olması, göçmenin karşılaşılabilecek engellerin, ülkelere ait farklı sınır geçiş prosedürlerinin olmaması veya az olması anlamına gelmektedir. Bununla beraber göç edilen yerde iş imkanları da eğer çoksa o ülkeye olan göç talebi artmaktadır (İnce, 2019: 2587).

2.1.13. Merkez Çevre Kuramı

Merkez olarak tanımlanan ülkeler kapitalist normları benimsemiş ve uygulayan aynı zamanda gelişmiş olarak tabir edilen ülkeleri, çevre ülkeler ise kapitalist uygulamalara maruz kalmış olup merkez ülkelere bağlı olan genellikle gelişmiş olmayan ülkeleri belirtmektedir. Merkez ve çevre ülkeler ürün elde etme, işgücü ihtiyacını karşılama ve pazar piyasası gibi alanlardan dolayı karşılıklı olarak birbirlerine muhtaç olmaktadır (Çağlayan, 2006: 79-80).

Ucuz işgücü, hammadde, girdi gibi sanayi etmenlerine merkez ülkelerde ihtiyaç varsa (bir dönem akış bu yönde idi) çevre ülkelerden merkez ülkelere (Batı Avrupa, Kuzey Amerika, Japonya) göç akımı olmaktadır. Bununla birlikte son yıllarda merkez ülkelerin yerini uluslararası şirketlerin aldığı görülmekte dolayısıyla bu şirketler merkez veya çevre hangi ülkelerde ise buralara göç hareketi söz konusu olmaktadır. (Çağlayan, 2006: 81).

2.1.14. İlişkiler Ağı (Network) Kuramı

“Göçmen ilişkiler ağı, geldikleri ülke ile yeni yerleştikleri ülkelerde eski göçmenler, yeni göçmenler ve göçmen olmayan kişiler arasında ortak köken, soydaşlık ve dostluk bağlarından oluşan kişiler arası bağlantılardır” (Abadan-Unat, 2002: 18). Bir ülkeye önceden giden göçmenler ile kök ülkelerindeki akrabaları, arkadaşları ve tanıdıkları arasında bir bağ vardır. Bu bağ vasıtasıyla geride kalan bu kesimden olanlar, önceden göç edenlerin yol göstermesi, destek ve yardımcı olmaları ile önce ve

ilk gidenlere göre maliyet ve riskleri azaltmaktadırlar. Bu durumda artan bir ivmeyle göç hareketi kendini göstermektedir (Massey vd., 2014: 28-29).

Göçmen ilişkileri ağı; kaynak ülkeden hedef ülkeye yönelen göç hareketi, hedef ülkedeki biriken göçmenler ve hedef ülkeden kaynak ülkeye olan geri dönüş hareketleri olarak üç ana faktörü birbirine bağlamaktadır (Faist, 1997; Sirkeci ve Göktuna-Yaylacı, 2019: 28). “Crisp’in anlatımı da göstermektedir ki, kurulan uluslararası göçmen ağı gerek yasal gerekse de kaçak göçü desteklemekte ve bu yapıya zemin yaratmaktadır. Fakat Crisp’in göz ardı ettiği nokta gerek yasal gerekse de yasal olmayan göçlerin sürekliliğinin göçmen ilişkiler ağını güçlendirmesi ve genişletmesidir.” (Çağlayan, 2006: 85).

2.1.15. Göç ve Arzu

Göç sürecinde bireye odaklanan yaklaşımlar güncelliklerini korumaya devam etmektedirler. İnsan olmanın bir koşulu olarak bireyde bulunan arzu hissi ve dürtüsü, daha iyi yaşam imkanlarına kavuşma amacıyla göçmenlerin harekete geçmesine neden olabilmektedir. Bu yaklaşım son yirmi yılda ortaya konmuş olması açısından diğer göç kuramlarından zaman olarak ayrı bir önemde bulunmaktadır (Sirkeci ve Göktuna-Yaylacı, 2019: 26).

2.1.16. Göç, Çatışma ve Güvenlik Modeli

Göç hareketinin oluşması, insanların yaşadıkları ortamda oluşan çatışmalar nedeniyle kendilerini güvensiz hissetmelerine, aynı zamanda Sirkeci’nin “4S modeli” ve çevresel koşullara bağlı olmaktadır (Sirkeci ve Cohen, 2015; Sirkeci ve Göktuna-Yaylacı, 2019: 26). Göç akımları içerisinde kitlesel insan hareketleri incelendiğinde varış ülkelerin çekme özelliğinden ziyade menşe ülkelerdeki çatışmaların göçü tetikleyen nedenler olduğu görülmektedir (Sirkeci ve Eroğlu-Utku, 2020: 321). Bu anlamda güvensizlikten kaçınma ve güvenlik arayışı uluslararası göçün temel nedeni olarak düşünülebilmektedir (Sirkeci, 2012: 356). Burada çatışmadan anlaşılması gereken olgu minimum seviyede iki birey arasında (kan davası, kadın erkek ilişkileri,

herhangi bir nedenle bulunduğu ortamdan rahatsız olma) olabileceği gibi geniş perspektifte büyük gruplar, iç savaşlar veya ülkeler arasındaki çatışmalarda kastedilmektedir. Bununla beraber kıtlık, kuraklık gibi doğal afetlerde bir tür çatışma sayılmaktadır. Burada niyetlenen göçmenlerin beklentileri ile mevcut durum arasındaki uyumsuzluktur. Böyle bir uyumsuzluk sonucunda kişilerde bulunduğu ortama güven duymama algısı oluşmaktadır (Sirkeci ve Göktuna-Yaylacı, 2019: 27).

Yukarıda bahsedilen 4S modeli ise;

1. Fiziksel Sermaye bedensel olarak göç yolculuğuna ve zorluklarına katlanabilecek fiziki yeterliliğe sahip olmaktır. Zira yasal göçün engellenme çabaları neticesinde tercih edilmek zorunda bulunan düzensiz göç yöntemleri (zorlu arazi ve deniz yolculukları) sağlam bir bünye gerektirmektedir.

2. Beşerî Sermaye göç edebilecek bilgi ve beceriye (gidilecek yer, nasıl gidildiği, dil vs. sahip olmaktır.

3. Mali Sermaye göç yolculuğunun (vize, ulaşım, sağlık, harç gibi genel giderler ile yasadışı ve tehlikeli yolların maliyeti) maliyetini karşılayacak ekonomik güce sahip olmaktır.

4. Sosyal Sermaye göçü sağlayacak ve imkân verecek aile, akraba, eş, dost, tanıdık, çevre ve sosyal ağlara sahip olmaktır (Sirkeci, Utku ve Yüceşahin, 2019: 170-171).

Sonuç olarak çatışma ve güvensizlik algısı, temelde insani bir güvenlik arayışı olan, Göç ve Güvenlik Modelinin ana iskeletini oluşturmakta ve bireyden kitlesel mülteci hareketlerine kadar olan göç hareketlerinin nedeni olarak açıklanabilmektedir (Sirkeci ve Göktuna-Yaylacı, 2019: 27).

2.1.17. Ulusaşırı Kuram

Küresel köy olarak kabul edilen günümüz dünyasında ulusal sınırların dışında ve üzerinde oluşan göçmen ağları yeni bir kuram olarak ulusaşırı kavramının ortaya çıkmasına neden olmuştur. İnternet, mobil telefon, uydu, küresel bankacılık sistemleri gibi iletişim ve ulaşım gibi gelişmiş teknolojik imkanların kullanılması sonucunda

kaynak ve hedef ülkelerin arasındaki mesafe yaklaşmış veya kalkmış şeklinde ilişkiler, yaşantılar olmaktadır (Sirkeci ve Göktuna-Yaylacı, 2019: 29). Aynı zamanda bu teorinin oluşmasına sebep uluslararası alanda ekonomik ve sosyal büyüme arzulayan göçmenlerin arasında sıkı ilişki ağlarının oluşmasıdır (Kurekova, 2011; Ela-Özcan, 2017: 205).

2.1.18. Birikimsel Nedensellik Kuramı

Uluslararası göçmen ağlarının da en önemli etken olduğu hareketlerde, göç kendi kendini var ederek ve kendi kendini yenileyerek devamlı bir süreç niteliği kazanmakta olması birikimsel nedensellik kuramını oluşturmaktadır (Kurekova, 2011; Sirkeci ve Göktuna-Yaylacı, 2019: 30). Bu durum uluslararası ağları ve kurumları güçlendirmekte ve gelecek göçlere kapı açılmasına imkân sağlamaktadır. Bu teoride göçün şu an artması ile gelecekte de artması devam edebilecektir (Hagen-Zanker, 2008; Ela-Özcan, 2017: 205). Belli bir zamanda ise doyuma ulaşabilecek ve kaynak ülkede işgücü eksikliği oluşabilecek ve göç akımı tersine dönebilecektir.

2.2. Düzensiz Göç Bağlamında Göç Kuramlarının Değerlendirilmesi

“Düzensiz göçün politik yanlarını incelerken araştırılacak konu onun neden ve hangi koşullarda ortaya çıktığı ve ne gibi kritik sonuçlar doğurduğudur. Var olan göç teorileri makro (Ravenstein, 1895), mezzo (Faist, 2000; Portres, 1995), mikro (Stouffer 1940; Todaro, 1969) düzeyde göçün neden var olduğunu açıklamakta ama düzensiz göçün niye olduğunu açıklayan bir teori bulunmamaktadır. Ancak duruma dair birkaç tespit yapmak mümkün olmaktadır. Bu tespitler düzensiz göçün politik yanlarını ortaya koyacaktır.” (Atasü-Topçuoğlu, 2012: 509). Sözkonusu tespitler aşağıdadır;

a. AB göç politikalarına bakıldığında, ülkelerin topluluğa giriş tarihlerine göre bir sistem içerisinde işçi hareketliliği düzenlenir ve uygulanırken AB dışı ülkelere gelenler kabul edilmemektedir. Bu durumda çelişkili politikaları ortaya çıkarmaktadır.

b. Gelişmekte olan ülkelerde sorunlar (savaş, çatışma, yoksulluk) arttıkça, yaşam koşulları zorlaştıkça buralarda yaşayanlar gelişmiş ülkelere yönelerek mültecilik veya yasal bir statü talep etmektedir. İnsan hakları savunuculuğunda önde gelen gelişmiş ülkeler olarak bilinen bu ülkeler bu talepleri giderek daha az karşılamakta hatta hiç denecek kadar da karşılamamaktadır. Karşılanmayan talep ise düzensiz göçe dönüşmektedir.

c. 1960'lardan itibaren Avrupa'nın isteği üzerine açılan göç yolu, 1980'lerden sonra sınırların engelleyicilik özelliklerinin artırılması ve yükselmesi ile güçleşmeye başlamıştır. Engellenen düzenli göç yerini düzensiz göçe bırakmaktadır.

ç. Gelişmiş ülkelerde ekonomik büyümenin yavaşlaması ile birlikte işgücünün de ucuzlaması gereği ortaya çıkmıştır. Bu durumda ise gözler ucuz ve zor çalışma koşullarına talip olabilen düzensiz göçmenlere dönmektedir.

d. Kendi ülkelerinde iş hayatında arka planda kalan, çalıştırılmayan kadınlar göç ederek bu zinciri kırmaya çalışmakta ancak gittikleri ülkelerde çalıştırıldıkları alanlara bakıldığında (temizlik, ev hizmetleri vs.) yine toplumsal cinsiyet eşitsizliğine maruz kalmaktan kurtulamamaktadır (Atasü-Topçuoğlu, 2012: 509-512).

Bugün düzensiz göç olarak tanımladığımız insan hareketleri 1980'lerin sonlarından itibaren yasadışı göç olarak dünya kamuoyunda yer almaya başlamıştır. Bunun nedenleri olarak bahsedilen yıllardan itibaren artış göstermesi, aynı zamanda kontrol edilmesi ve engellenmesinin mümkün olmadığının yaşanan olaylar neticesinde görülmesi sayılabilmektedir. Massey'in Meksika-ABD göç yolları üzerindeki çalışmasının sonucunda dinamik bir özelliğe sahip olan göçün önlenmesi gayretlerinin, kağıtsız göçmen (ya da başka bir ifadeyle düzensiz göçmen) miktarını doğrudan arttırdığı ortaya çıkmıştır (Massey, 2014; Eroğlu-Utku, 2018).

Günümüzün göçlerinin çoğunluğunu oluşturan kitlesel akınları engellemek isteyen hedef ülkeler sınırlara duvar örme, sınır birliklerinin kapasitesini arttırma, sınır kapılarını kapatmak gibi yöntemler uygulamaya çalışmaktadır. Fakat bu engelleme çabaları neticesinde yasadışılık/düzensizlik oluşmakta veya zorlayıcı tedbirler sonucunda başka kriz durumları açığa çıkmaktadır (Sirkeci, Utku ve Yüceşahin, 2019: 160). Araştırmalardan anlaşılacağı üzere yasal göçü kısıtlayıcı politikalar,

uygulamalar bir yandan aslında düzensiz göçün nedenleri arasında görülmektedir (Atasü-Topçuoğlu, 2016: 11).

2000’li yılların başlarından itibaren Dünya Göç Örgütü ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği göç hareketlerini tarif ederken “karışık göçmen akımı” tabirini kullanmaya başlamışlardır. Bu tanım farklı nedenler ve amaçlardan dolayı bir araya gelen insanların aynı göç yolunu kullanmaları, aynı tehlike, risk ve maliyetlerle karşılaşmaları gerçeğinden dolayı ortaya çıkmıştır. Kumin’e göre bu tür bir tanımlama sığınmacıları, mültecileri, insan kaçakçılığına maruz kalmış olanları, vatansız, refakatsiz ve kimsesiz çocukları ve asıl olarak düzensiz göçmenleri kapsamaktadır (Dimitriadi, 2018: 6).

Sınırın gözetimi, kontrolü ve güvenliğini sağlamak amaçlı geçişlerin engellenmesi çabaları sınırın kendisine yönelen karma akımları oluşturan bireylerin arasındaki ayrımları kaldırarak eşit bir durumda değerlendirilmelerine neden olmaktadır. Devamında kim mülteci, kim ekonomik göçmen olduğu konusunda doğru nesnel bir ayırım yapmak zorlaşmaktadır (Dimitriadi, 2018: 7-8). Burada idrak edilmesi gereken husus bir kişinin zaman içinde birden fazla kategori içerisinde yer almak durumunda kalmasıdır. Kişiler iş aramak amacıyla göç yolculuğuna başlayabilmekte ancak zulüm, kötü muamele, istismar görebilir bunun sonucunda uluslararası koruma uygulanan kişiler statüsüne alınabilmektedir. Sığınmacılar umutla gittikleri ülkelerde entegrasyon ve sürdürülebilir gelecek konusunda beklentilerini bulamayabilmekte ve başka ülkelere gidiş arayışları devam edebilmektedir. Gidilen ülkelerde ekonomik getiriler beklentileri ve ihtiyaçları karşılamayabilmektedir. Dolayısıyla göç nedenleri net olamadığı gibi, bireylerin ülkeleri terk etme nedenleri birçok faktöre dayanmakta ve de yolculuk esnasında değişime uğramaktadır (Dimitriadi, 2018: 6-7).

Düzensiz göçün nedenleri yasal göç vasıtalarının yetersizliği, ilgili hukuk argümanlarının sık değişimleri ve uygulanmalarının güç olması, gelen göçmenlere karşı ülkenin korunması gerektiği algısı, bürokratik süreçlerin zor ilerlemesi ve çalışma izinlerinin verilmesindeki güçlükler olarak ifade edilmektedir (Atasü-Topçuoğlu, 2016: 11). Göç kuramları incelendiğinde neredeyse tamamının göçün neden başladığı ve devam ettiği, kişilerin ve toplulukların neden başka yerlere göç

ettiklerine odaklandıkları görülmektedir. Bu nedenle, yapılan çalışmalar göç öncesi karar alma aşamasına ve kısmen de göç sonrasına işaret etmektedir. Ancak göç bir süreç olup bütünsel bir bakış açısı gerektirmektedir. Bu süreç; göç öncesi, göç yolculuğu ve göç sonrası olmak üzere üç ayrı aşamadan oluşmaktadır (Erbaş ve Alioğlu-Türker, 2019: 897).

Bununla beraber, göç yollarındaki farklı maksatlardaki kişilerin bir arada hareket etmek zorunluluğu ile karışık bir kitle oluşturmaları, yolculuk esnasında hatta yolculuğun başında, ortasında ve sonunda değişen statü ve isimlendirmelere sahip olmaları ve hedef ülkelerin arasındaki yasal uygulamaların farklılığı ile aynı ülkenin zaman içinde değişen uygulamaları dahi görülmektedir. Suriyelilerde olduğu gibi ilk aşamada düzensiz göçmen olarak başlayan veya yolculuğun belli bir bölümünde düzensiz göçmen olan birisi son aşamaya gelindiğinde geçici koruma statüsü şeklinde farklı bir statüye geçebilmekte ya da göç yolculuğuna topluca başlayan grupların içerisinde düzenli, düzensiz göçmenlerle beraber farklı nedenlerden dolayı bulunmak durumunda olanlar görülebilmektedir.

Göç edenin değişik zamanlarda değişik durumunun olabildiğinden dolayı düzensiz göç ile ilgili ifadelerde belirgin ve net bir tanımlama mümkün değildir (Van der Erf, Jandl ve Reeger, 2005; Şemşit, 2018: 282). Ayrıca İnce'nin "Göç Kuramları ve Suriye Göçü" ilişkisini incelediği makalesinde de belirttiği mevcut göç kuramlarının Suriye Göçünü (göçü düzenli veya düzensiz diye ayırmadan bir bütün olarak ele aldığını görmekteyiz) açıklamada yetersiz kaldığı değerlendirmesini yapması, kuramlar ve düzensiz göç arasında doğrudan bir bağlantı kurulma güçlüğüne ortaya koymaktadır (İnce, 2019: 2606-2607).

Gabriel Echeverria düzensiz göçü Niklas Luhmann'ın sosyal sistemler teorisi açısından incelemiştir, buna göre; toplum merkezde ve kapsayıcı bir role sahip iken siyasal sistem ve devlet önemli olmakla birlikte karmaşık toplumsal ilişkiler galaksisini oluşturan sayısız sistem ve örgütten yalnızca ikisi olarak görülmektedir. Bu bakış açısından düzensiz göç modern dünya toplumunun tüm sosyal sistemlerinin karmaşık, farklılaşmış, dinamik yapısından kaynaklanan bir gündem konusudur (Echeverria, 2020: 179).

Düzensiz göçmenin tanımından bahsedilirken ülkelerinden çıkışları yasal yollarla olmayan kişileri kapsadığı bilinmektedir. Bunun güncel olarak sahadaki pratiği olarak görülen durum ise; Suriyelilerin çoğunda olduğu gibi kitlesel veya bireysel ve yasal olmayan yollarla ülkeye girişlerinin olması neticesinde bu kişilerin ülkelerinden çıkış ve Türkiye'ye girişlerini oluşturan yolculuklarının bu bölümü düzensiz göçmen tanımı içinde düşünülebilmektedir. Burada özellikle Suriyelilerden bahsedilmesinin sebebi şu an ülkede Geçici Koruma Statüsünde bulunmaları nedeniyle düzensiz göçmen tanımının dışında değerlendirilmeleridir. Oysa yukarıda bahsedilen gibi bunların bir kısmı göç yolculuğu esnasında, yolculuğun belli kesitlerinde düzensiz göçmen durumuna düşmektedir.

Dolayısıyla düzensiz göç olgusunun bu tür değişken ve esnek özelliklere sahip olması onun bir çerçeveye oturtulmasını, belli bir teori ile açıklanmasını güçleştirmektedir. Tez konusunu oluşturan düzensiz göç açısından bu zamana kadar yazılan, kabul edilen göç kuramlarını incelendiğinde, düzensiz göçü açıklayan olgularla tamamen olamasa da belli oranlarda bağdaştırılabilecek kuramlara bu çalışmada genel olarak 2000'li yılların öncesi ve 2000'li yılların sonrası olarak iki bölüm altında bakılmaya çalışılacaktır. 2000'li yıllar öncesi için iki kuramdan bahsedilecektir.

Birincisi; Dünya Sistemleri Kuramı ile açıklanan, Dünya ekonomisini yöneten kapitalist ülkelerin hükümetlerinin başarısız veya zorda kaldıkları durumlarını iyileştirmek için yatırım yaptıkları çevre ülkelere askeri, ekonomik, siyasi yaptırımlar uygulayarak bu ülkelerde iç karışıklık, kargaşa, düzensizliklere neden olmaları sonucunda kaos oluşturmaları ve bunun neticesinde sözkonusu ülkelere kendilerine doğru sığınmacı hareketlerinin başlamasıdır. Burada her ne kadar ilk olarak sığınmacı tabirini görsek te göç etmek zorunda kalan insanların ülkelerinden çıkışlarının çoğunlukla yasal olmadığından dolayı sadece göç hareketinin bu kesiminde dahi düzensiz göçmen tanımına dahil oldukları söylenebilmektedir.

İkincisi; Petersen'in Beş Göç Tipinden bir tanesi olan Zoraki Göçler kuramıdır. Bu kuram ile göçmenlerin sosyal durumlarının etkisiyle, kendi rızaları olmadan devlet veya eşdeğer bir kurum/yönetim tarafından, zorunlu olarak yaptıkları göç olarak açıklanmaktadır. İnsanlar istemsiz bir şekilde göç etmek zorunda

kaldıklarında kendi tercihleri olmadığından dolayı çoğu zaman yer değiştirme hareketi olabilmekte bu ise doğal olarak ülkelerin göç prosedürlerine uygun olamayacak şekilde düzensizlik doğurabilmektedir. Böylece zoraki başlayan bu göç yolculuğunun, kaynak ülkeden çıkış-transit ülkeden geçiş-hedef ülke sınırlarından giriş ve o ülkede (yasadışı) bulunma aşamalarından en azından bir bölümü ile düzensiz göç olarak tarif edilecek şekilde kesişmesi olası bir durumdur.

2000’li yıllar sonrası için ise mevcut dört kuramdan iki ana başlık altında bahsedilebilmektedir.

Birincisi; bu dönemin göçlerini izah eden en önemli yaklaşımı olarak söylenebilecek Göç, Çatışma ve Güvenlik Modelidir. Bu kurama göre Suriye, Irak ve Afganistan başta olmak üzere dünya üzerinde yoğun göç veren ülkelerin durumları incelendiğinde ülkelerindeki iç karışıklık, iç savaş gibi nedenlerden dolayı oluşan çatışma ortamı insanları daha güvenli bir yerlere gitmeleri için harekete geçirmektedir. Bu hareket 16 Ağustos 2021 tarihinde Afganistan’da Taliban’dan kaçmak için havalanmak üzere olan ABD uçaklarına tutunmaya çalışan Afganlılar örneğinde olduğu gibi kitlesel ve adeta şuursuzca dahi olabilmektedir. Bu ve buna benzer şekilde ortaya çıkan göç akımları Asya’dan başlayıp Avrupa’ya varacak şekilde kıtalararası bir düzensiz göç dalgasını oluşturmaktadır. Nitekim ağırlıklı olarak 2018 yılından itibaren bu zamana kadar ulaşan zamanda Türkiye’nin doğu sınırından giriş yapan veya yakalanan Afganlı yoğunluğunun ülke gündemini önemli oranda meşgul ettiği bilinmektedir.

İkincisi; Bu bölümde Göç ve Arzu, Ulasaşı Kuram ve Birikimsel Nedensellik Kuramlarının üçüne düzensiz göç açısından bir arada değinilecektir. Göç ve Arzu Kuramındaki insanların mevcut durumlarından daha iyi yaşam koşulları arama isteği, bu isteklerine kavuşmak için Ulasaşı Kuramın oluşmasına neden olan küresel teknolojik sistemleri, çoğu zamanda ülkelerin normlarının dışında bir şekilde kullanmaları ile kurdukları sistemleri ve ağları döngüsel bir boyuta getirerek Birikimsel Nedensellik Kuramını oluşturmaları dünyada öne çıkan düzensiz göç hareketlerinin kapsamında kısmen yer alabilmekte olduklarını göstermektedir.

Tezin teorik arka planı “Göç, Çatışma ve Güvenlik” modeli üzerinden devam edecektir. Zira çalışmanın konusunu oluşturan düzensiz göçün kaynak ve nedenleri arasında kaynak ülkedeki çatışma ve güvensizlik ortamı büyük yer kaplamaktadır.

Düzensiz göç olgusu tarihten bugüne yaklaştıkça göç sahasında daha fazla belirginleşmekte, devletleri ve ülkeleri daha fazla meşgul etmekte, zaman ve emek harcamalarına neden olmaktadır. Yeni bir teori olarak ifade edilebilecek “Göç, Çatışma ve Güvenlik” modeli de bu anlamda düzensiz göçün dünya üzerinde neden çoğaldığını açıklayabilen bir teori olarak ortaya çıkmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DÜNYA'DA DÜZENSİZ GÖÇ YÖNETİMİ

Bu bölümde ilk olarak dünyada düzensiz göçün nedenleri ele alınmış daha sonra düzensiz göç kavramının Avrupa Birliğinde ne şekilde yer bulduğu tarihsel ve hukuki süreçleri ile birlikte ele alınarak ortaya konmuş, dünyada düzensiz göç uygulamaları alanında Türkiye ile benzer durumları olduğu değerlendirilen ülkeler Yunanistan, İtalya, İspanya, Ukrayna ve Amerika Birleşik Devletleri düzensiz göç uygulamaları incelenmiştir. Ayrıca göç alanında faaliyet gösteren uluslararası kuruluşlara yer verilmiştir.

3.1. Dünya'da Düzensiz Göçün Nedenleri

İkinci Dünya Savaşı sonrasında ulaşım ve iletişim teknolojilerinde meydana gelen gelişmeler sonucunda yoğunlaşan göç hareketleri 20. yüzyılın ikinci yarısının “Göç Çağı” olarak adlandırılmasına neden olmuştur. “Göç Çağı”, devletleri iki önemli soruyla karşı karşıya bırakmıştır. Bu sorulardan ilki, ülkelerin “egemenlik” anlayışı açısından çok önemli olan sınırların kontrolünün yoğunlaşan insan hareketliliğine karşı nasıl sağlanacağı konusudur. İkincisi de yoğunlaşan göçle birlikte göçün toplumda oluşturduğu dönüşümle ülkelerin nasıl başa çıkabileceği ya da entegrasyonun nasıl sağlanacağı konusudur (Saçlı, 2017: 2212).

Dünya; 2010 yılında başlayan Arap Baharı İsyanlarından sonra, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana yaşanan en büyük göç hareketiyle (Vatandaş, 2016: 16-17) ve en büyük sığınmacı krizine dönüşen göç dalgası (Aldırmaz, 2017: 83) ile karşı karşıya kalmıştır. Burada ilk aşama olarak kabul edilen 2011-2014 yılları arasındaki dört yıllık zaman diliminde Suriye ve Irak'tan yaklaşık 6 milyon insan Türkiye, Lübnan ve Ürdün gibi ülkelere iltica etmiştir. Bu ülkelerde yeterli ve uygun koşulları bulamayanların bazıları 2015 yılından itibaren mülteci olabilmek umuduyla bu zamana kadar kullandıkları Libya-İtalya güzergahını bırakarak Türkiye-Yunanistan güzergahına yönelmişler, Avrupa ülkelerine gitmek için kara ve deniz yollarına dökülmüşlerdir. Bu yollarda Avrupa ülkelerinin sığınmacı kabul etmemeleri neticesinde toplu ölümler ve

Avrupa kapılarından geri ittirmeler göz önüne alındığında özellikle bu dönemden itibaren Avrupalı siyasetçilerin, yöneticilerin ulusal çıkarlar, Avrupa ve insanlık değerleri arasında ikilemde kaldığı görülmüştür (Vatandaş, 2016: 16-17).

Küreselleşen dünyada; sermayenin yönü doğu ve güney bölgeler olurken, her geçen gün çoğalan beşerî hareket ve yer değiştirme ise ters yönlü olarak izlenmektedir. Bu akışın büyük bölümünü de düşük nitelikli işgücüne sahip göçmenler oluşturmaktadır (Atasü-Topçuoğlu, 2012: 502). Dünya üzerindeki küresel göçe bakıldığında insanların ekonomik nedenlerden dolayı yaklaşık 200 yıldır gelişmiş ülkelere doğru yöneldiği görülmektedir. Bu kapsamda göç alan ülkeler tarafından gerekli ve ucuz olan işgücünü temin etmek için düzenli göç alanında gerekli kolaylaştırıcı düzenlemeler yapılırken, bunların dışında insani gerekçelerle göç etmek durumunda kalanlara yönelik engelleyici tedbirler üretilmektedir. Bu arada küresel ekonomik gelişmelere bağlı olarak doğudan batıya olan göçün yönü yüzyılın ikinci yarısında tersine döneceği ve batıdan doğuya doğru olacağı tahmin edilmektedir (Canpolat ve Arıner, 2012: 10).

1980'lerden önce göç devletler tarafından önemli olarak görülmezken, 1980'lerden itibaren farkında olunmaya başlanmıştır. AB ülkeleri göçü kendi ülkeleri için bir tür tehdit olarak görmeye başlamışlar ve AB'nin dış sınırlarını göçü engelleyecek şekilde kuvvetlendirmeye başlamışlardır (Castles ve Miller, 2008; Ün ve Paydak, 2017: 189). Diğer bir boyutta gelişmiş olan ülkelerde olan mülteciden daha fazlasının gelişmekte olan ülkelerde bulunduğu gerçeğidir (Koser, 2007; Şemşit, 2018: 274). 2000'li yıllardan önce uluslararası alanda çok keskin görünmese de izin verilebilir bir yasadışı göçmen olgusunun varlığı hissedilmekteydi. Bunun nedenleri arasında sert olmayan güvenlik tedbirleri, ülkelerin ekonomik çıkarları, yerlilerin veya yasal göçmenlerin bulunamadığı çalışma alanlarında yasadışı kişilerin çalışma/bulunma imkanları gibi nedenler görülebilmektedir. Zira yasadışı göçe yönelik zaman zaman çıkarılan aklar da bu algının politik seviyedeki uyumunu göstermektedir (Hillman ve Weiss, 1999: 601-602).

AB'nin ortak olarak göçe yaklaşımı artık bir güvenlik sorunu olarak ele alındığını göstermektedir. Çünkü ortaya çıkan ırkçı hareketler, yoksulluk ve hayat şartlarının kötüleşmesi küreselleşmenin ekonomik dezavantajı ile birleşmekte iken

ülke dışından göç dalgaları ile gelen muhtaç insanlar işgücü, pazar dengelerini ve toplumsal düzeni bozmaktadır (Huysmans, 2000; Ün ve Paydak, 2017: 190). Ortaçağ'da Avrupa'da yaşanmış olan Veba Salgını, Kara Ölümün etkisiyle tüm kötülüklerin yabancılardan geldiği, bu ölümlere sebep olan mikropların Doğu'dan ithal gelen ürünlerde ortaya çıktığı önyargısının Avrupalıların bilinçaltında olduğu nedenle konuya baktığımızda göçün bir güvenlik sorunu haline geldiği görülmektedir (Ün ve Paydak, 2017: 190). Uluslararası göçün engellenememesinin nedeni göçe maruz kalan ülkelerin, göçü sadece ekonomik göç modeli üzerinden tanımlamaları, bu durumda fayda ve maliyet dengesini ve düzenlemesini yaptıkları zaman göçün hemen kesileceğini düşünmeleri, göçü doğuran sosyal ve dinamik koşulları genellikle önemsememeleri, göz ardı etmeleridir (Castles ve Miller, 2008; Ün ve Paydak, 2017: 191).

Dünya üzerindeki göç hareketlerine bakıldığında düzensiz göç ve diğer göç yollarında ve istikametlerinde bir ortaklık ve benzerlik görülmektedir. Ancak 2000'li yılların başlarında hedef ülkelerin sınırlarını göçmenlere engel oluşturacak şekilde düzenlenmeleri, bununla birlikte yasal statü alamayan göçmen kitlelerinin oluşması ve artması ile düzensiz göç ve düzensiz göç politikaları dünya kamuoyunda yer almaya başlamıştır (Atasü-Topçuoğlu, 2012: 505-506). Hedef ülkelere varan düzensiz göçmenler orada yerel ülke vatandaşlarının çalışmak istemediği işlerde daha ucuz ücretler karşılığında ve güç şartlarda çalışmak zorunda kalmakta veya o ülke vatandaşlarının yerli ve ucuz işlerine talip olmaktadır. Bu durumlar düzensiz göçün maruz kaldığı ülkede işsizliğin ortaya çıkması veya artması ile neticelenen bir kargaşaya neden olmaktadır. Bu olumsuz etkinin oluşmaması için ise ülkeler bazı tedbirler almakta, kısıtlamalar uygulamaktadır (Atasü-Topçuoğlu, 2012: 508).

Düzensiz göçün muhtevasını oluşturanlar amaçlarına göre iki gruba ayrılmaktadır. Birinci gruptakiler bilerek bu yolu tercih ederken, çoğunluk olan diğerleri ise gidecekleri yerlere ait bilgi eksikliği ve yasal otoritenin engellemeleri sonucunda kendilerini düzensiz göçmen durumunda bulabilmektedir (Koser, 2010: 183). Düzensiz göç kapsamındaki insanların çoğunu kadınlar oluşturmaktadır. Söz konusu bu kadınlar düzensiz göçün doğası gereği düştükleri durum nedeniyle

kontROLSÜZ ve denetimsiz iş kollarında çalışmak zorunda bırakılmaktadır (Koser, 2010: 191).

Sirkeci, Utku ve Yüceşahin çalışmalarında, günümüz düzensiz göç nedeninin de anlaşılmasına imkân sağlayacak şekilde, Neo-liberal yaklaşıma bir eleştiri getirerek önemli bir tespit yapmışlardır; Söz konusu söyleme göre hedef ülkelerdeki refah seviyesi göçü çekmekte bu kapsamda göçü engelleme çabaları da ülke sınırları ve kontrolleri üzerine yoğunlaşmaktadır. Oysa burada dikkat çekilen husus göçü oluşturan nedenler olarak kaynak ülkelerdeki çatışmalar ve beraberinde getirdiği güvensizlik ortamıdır. Aynı zamanda göçmen krizi olarak adlandırılan olgunun göçmenliğin ürettiği bir kavram olmadığı, mevcut bölgedeki/ülkedeki çatışmanın sonucunda insanların bir şekilde kaçmak, göçmek zorunda kaldıkları izah edilmektedir (Sirkeci, Utku ve Yüceşahin, 2019: 177-178).

Göçmen Ticareti ve İnsan Ticareti/Kaçakçılığı, bu iki terim birbirinden ayrı olmasına ve bu kategorilere girenlerin ayrımları yapılmasına rağmen kaçak gelen göçmenler gibi insan ticareti/kaçakçılığı vasıtasıyla getirilip mağdur olanlarda sığınma ve mülteci olmayı talep etmektedir (Koser, 2010: 183). Düzensiz göçmenler kontrol dışı oldukları için bazı teröristlerin de ülkeye girmelerine yol açabileceklerinden dolayı, düzensiz göç olgusu devlet güvenliğini olumsuz etkileyebilmektedir (Huysmans, 2000; Koser, 2010: 190).

Düzensiz göçmenlerin gittikleri ülkelerde sayıları çoğaldıkça o ülke için ayrı bir tehdit oluşturmaları söz konusudur. Uluslararası Göç Küresel Komisyonu raporuna göre bazı düzensiz göçmenler içinde bulundukları yaşam koşullarından kaynaklı olarak suça bulaşmış, bazıları ise bulaşıcı hastalık taşıyıcısı olabilmektedir. Ancak burada birçoğunu bu suçlamaların dışında tutmak gerçekçi ve vicdanlı bir tutum olacaktır (Koser, 2010: 190).

Kaçak ve yasadışı giriş yaptıran göçmen kaçakçılarından sonra düzensiz göçmenler suç örgütlerinin ağına düşebilmektedir. Ya da düzensiz göçmenler zaten geliri az olan işlere talip olduklarında yerli vatandaşlarda onlara karşı negatif tutumlar gelişmekte ve bu yüzden kamu güvenliği tehlikeye girmektedir. Hatta bu durumdan

yasal yollardan gelmiş olan göçmenler de olumsuz etkilenebilmektedir (Koser, 2010: 190).

Sınır ve ulusal güvenliği takip ve tesis etmekten sorumlu olanlara, insan hakları savunucularının çoğu zaman veya tamamen karşı çıktıklarına şahit olunmaktadır (Koser, 2010: 191). Bir diğer açıdan düzensiz göçün vicdani boyutu kamuoyunda oldukça yer kaplamaktadır. En azından böyle görülmektedir. Bu mağdur kişiler için kurulan uluslararası kuruluşların görüldüğü yüzleriyle bu kabullenilmesi gerekmektedir.

3.2. Avrupa Birliği'nin Düzensiz Göç Yönetimi

Düzensiz göç hareketleri son yıllarda Avrupa Birliğine yönelen en temel sorunlardan birisi olarak ortaya çıkmaktadır. Avrupa Birliği ülkelerinde bulunan yüksek yaşam standartları, insan güvenliği, refah seviyesi ve ekonomik durum kendi ülkeleri dışında daha güzel bir yaşam arayışında olan binlerce insanın amacı olmaktadır (Erdem, Atalay ve Kaya, 2020: 109). Romanya'dan İtalya'ya, 1990'lı yılların başından itibaren, yerel ekonomik ortamın doğurduğu işsizlik nedeniyle bir uluslararası göç hareketi başlamış ve bu göçün bazı bölümleri düzensiz göç olarak gerçekleşmiştir. Daha önceki yıllarda Almanya ve diğer Avrupa ülkelerine yapılmış olan erken göç nedeniyle oluşan bir göç kültürünün varlığı ve o ülkelerde bulunanlara verilen işsizlik tazminatı gibi bazı haklar ve imkanlar söz konusu göç akımının oluşmasında etkili olmuştur. Bu hareketler esnasında göçmenler sınır kontrollerinin üstesinden gelmek için çeşitli strateji ve yeni yöntemler tasarlamış ve uygulamışlardır. Böylece Avrupa nezdinde düzensiz göç akımlarını oluşturmuşlardır. Çünkü Romanya'dan İtalya'ya gidebilmek için birçok göçmen Batı Avrupa'daki akrabalarını, ilişkilerini kullanmak durumunda kalmışlardır (Anghel, 2011: 41).

Avrupa'yı göç akımlarının hedefine koyan uygulama Avrupa Serbest Bölgesi ve 20'nci yüzyılın ikinci yarısından sonra başlayan göç uygulamaları ile yakından ilintili olan entegrasyon politikaları olmuştur. Bu yönden bakıldığında AB'nin göç politikalarının temelini, esasını; istediği göçmenleri kontrollü (düzenli) bir şekilde bölgesine alması, istemediklerine (düzensiz) ise her türlü engeli çıkarmasının olduğu

görülmektedir (Canpolat, 2015: 36). Avrupa Birliği'nin entegrasyonu ve gelişimi göç politikaları ile doğrudan bağlantılıdır. AB ikinci dünya savaşından sonra kendi içerisinde serbest dolaşımı güçlendirirken bir yandan da dış sınırlarının koruyuculuk ve engelleyicilik özelliklerini arttırarak düzensiz göçü minimize etmeye çalışmıştır (Canpolat ve Arıner, 2012: 11).

İkinci Dünya Savaşından itibaren AB'ye yönelen göç akımları üç dönemde ifade edilebilmektedir (Lindstorm ve Hernandez, 2006; Canpolat, 2015: 36);

Birinci Dönem; İkinci Dünya Savaşından sonra yeniden yapılanma ihtiyaçları kapsamında vasıfsız misafir işçilerin kabul edilmesi,

İkinci Dönem; Gelen işçilerin ailelerinin de onların yanlarına gelmesi,

Üçüncü Dönem; Berlin Duvarının 1989 yılında yıkılması ve Doğu Bloku ülkelerinin komünist rejimlerinin son bulmasıyla Batı ülkelerine göçmenlerin yönelmesi oluşturmuştur (Canpolat, 2015: 36-37).

Gelinen aşamada AB'ne yönelmiş olan düzensiz göçün kontrol edilebilir duruma geldiğinin söylenilmesi mümkün olamamaktadır. AB ülkelerine ulaşmak isterken dünyanın gözü önünde Akdeniz kıyılarında hayatını kaybeden çok sayıda insanın bulunması, AB ülkelerinin gelen sığınmacılara farklı yaklaşımları ve çok az sayıda insanı ülkelerine kabul etmeleri, diğerlerini artan sınır kontrolleri ile öteleyerek dışsallaştırmaları, kaynak ve transit ülkeler ile iş birlikleri ile düzensiz göçü kontrol etme çabaları AB'nin mevcut göç politikalarının özeti olarak değerlendirilebilmektedir (Yılmaz-Elmas, 2016: 305-306).

“Dışsallaştırma” kavramı burada önem arz etmektedir. AB kendi sınırları içerisinde kriz oluşturan göçü, AB'nin dışında ve uzağında yani üçüncü ülkelerin sınırları içerisinde tutarak kontrol etmeyi hedeflemektedir (Erdem, Atalay ve Kaya, 2020: 111). Bu amaçla alınan tedbirlere örnek olarak İngiltere Hükümetinin tutumu örnek olarak söylenebilmektedir. İngiltere İçişleri Bakanı Suella Braverman, hükümetin hazırladığı tasarinin yasalaşmasıyla parlamentodaki milletvekillerini, ülkeye kaçak yollardan giren düzensiz göçmenlerin herhangi bir adli inceleme ve kefalete tabi tutulmadan 28 gün içinde sınır dışı edileceği konusunda bilgilendirmiştir. Hükümetin göçmen botlarını durdurma sözü verdiğini hatırlatan Braverman,

İngiltere'nin 2015'ten bu yana 150 bin Hong Konglu, 160 bin Ukraynalı ve 25 bin Afgan göçmene destek verdiğini ifade etmiştir.

İngiltere İçişleri Bakanı Suella Braverman, kendi ailesinin de göçmen olduğunu dile getirerek, "İllegal şekilde sınırlarımızı ihlal eden göçmenlere karşılık vermememiz, hizmet etmek için seçtiğimiz halkımıza ihanettir. Gelecek yıllarda Birleşik Krallık gibi gelişmiş ülkeler daha yüksek sayıda göçmenin oluşturduğu baskıyla karşı karşıya kalacak. Bugün harekete geçmezsek yarın daha kötü olacak." dedi (Odatv.com, 2023).

3.2.1. Avrupa Birliği Belgelerinde Düzensiz Göç

Yasadışı göç/göçmen tabiri ile düzensiz göç/göçmen tabiri arasındaki ayrımı ortaya koymak konunun anlaşılmasına kolaylık sağlayacaktır; Avrupa Birliği iletişim belgelerine bakıldığında 2004, 2006 ve 2007 yıllarında yasadışı göç/göçmen, 2010, 2011, 2012 ve 2015 yıllarında düzensiz göç/göçmen ifadelerinin kullanıldığı görülmektedir (Türkeş-Kılıç, 2018: 5).

“Yasadışı göç” yöntem ve kurallarına uyulmadan başka bir devletin sınırlarını aşarak, o ülkenin topraklarına giriş eylemini ifade eden göçü tanımlamaktadır (Türkeş-Kılıç, 2018: 9). “Yasadışı göç” teriminin kaynağına, nereden geldiğine bakıldığında 1970’li yıllarda Fransa’nın, Ulusal Cephenin etkisiyle, Afrika, İberya ve diğer yerlerden gelen göçmenlere karşı tutumunun katılaşması ve engelleyici politikalar uygulamaya başlaması ile o zamana kadar kullanılan “Kontrol Edilemeyen Göç” (uncontrolled migration) tabiri yerine “Yasadışı Göç” tabiri kullanılmaya başlandığı görülmektedir (Carter, 1997; Türkeş-Kılıç, 2018: 10).

2006 yılında Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisinin açıklamasında “Yasadışı Göçmen” tabirinden vazgeçilerek “Düzensiz Göçmen”, 2009 yılında Avrupa Parlamentosunun çağrısında ise “Düzensiz/belgesiz İşçi/göçmen” terimlerinin kullanılmasının istendiği anlaşılmaktadır (Türkeş-Kılıç, 2018: 10-11). “Düzensiz göç” ilk defa Avrupa Komşuluk Politikası 2010 belgesinde yasal göç kapsamının dışında kalan göç hareketleri için kullanılmış olup yasala karşı düzensiz, istenene karşı

istenmeyen, güvenli olana karşı tehdit oluşturan içeriklere sahip olması niyetlenmiştir (Türkeş-Kılıç, 2018: 11).

3.2.2. Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı

AB Temel Haklar Şartı, AB mevzuatında sığınmacı ve mültecilerle ilgili kavramlara ait ilk, temel belge ve referans kaynağı olarak kabul edilmektedir. İlan edildiği ilk 07 Aralık 2007’de (Nice) insan hakları kapsamında uluslararası kural ve değerleri referans olarak sunan, yasal bağlayıcılığı olmayan bir bildiri mahiyetindedir. 01 Aralık 2009 tarihinde yürürlüğe giren Lizbon Anlaşması ile şartın 51. Maddesine göre yasal bağlayıcılık kazanmış, AB üye ülkelerine Avrupa Birliği Temel Haklar Şartına uyma zorunluluğu getirilmiştir (Aldırmaz, 2017: 86).

Şartın 18’inci maddesinde “İltica hakkı, mültecilerin statüsüne ilişkin 28 Temmuz 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi ve 31 Ocak 1967 tarihli Protokolün kuralları gözetilerek ve Avrupa Topluluğunu Kuran Antlaşmaya uygun olarak teminat altına alınır.” 19. maddesinde ise “*Ülkeden çıkarma, sürgün veya iade durumlarında korunma; 1. Toplu sürgün yasaktır. 2. Hiç kimse, ölüm cezasına, işkenceye veya diğer insanlık dışı ve alçaltıcı muameleye veya cezaya tabi tutulmasının ciddi ihtimal dahilinde bulunduğu bir ülkeye gönderilemez, sürülemez veya iade edilemez.*” denilmektedir. Anlaşıldığı gibi sığınma hakkına sahip olunduğu ve geri göndermenin olamayacağı açık bir şekilde görülmektedir.

3.2.3. Hukuki Düzenlemelerin Tarihsel Süreci ve Temel Çerçevesi

Cenevre Sözleşmesi; 1951 tarihinde imzalanan Cenevre Sözleşmesi AB ülkelerinin sığınma hakkını temel bir hak olarak tanıyan ilk metin olma özelliğini taşımaktadır. Sözleşme, mültecinin tanımında bulunan “geri dönemeyen veya dönmek istemeyen kişi” ibaresinden de yola çıkarak mültecilerin geri gönderilmeme ilkesine vurgu yapmaktadır (Aldırmaz, 2017: 85). 28 Temmuz 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Cenevre Sözleşmesi ve bu Sözleşmenin 31 Ocak 1967

tarihli Protokolü iltica alanında sığınmacı ve mültecilerle ilgili uluslararası hukukta temel belge olarak kabul edilmektedir. Sözleşme imzalanırken, sözleşmenin içeriğinde bulunan “1 Ocak 1951’den önce Avrupa’da meydana gelen olaylar” veya “1 Ocak 1951’den önce Avrupa veya başka yerde meydana gelen olaylar” seçeneklerinin imkân vermesinden dolayı Türkiye “1 Ocak 1951’den önce Avrupa’da meydana gelen olaylar” ibaresini kabul ettiğini belirterek, mülteci tanımına ve uygulamasına zaman ve coğrafi sınırlama getirmiş bulunmaktadır. 1967 yılına gelindiğinde Türkiye tarafından da kabul edilen protokolle, taraf ülkeler için zaman sınırlaması kaldırılmış, fakat Türkiye Protokolün 7. Maddesindeki “çekinceler ve duyurular” hükmünden yararlanarak coğrafi kısıtlama yetkisini kullanmaya devam etmiştir (Canpolat, 2015: 40).

Trevi Grup; 1975 yılında Avrupa Konseyi Roma Zirvesinde oluşturulmuştur. Kuruluş amacı sivil havacılık güvenliği, nükleer güvenlik ile terörizm, kamu düzeni ve göç konularını görüşmek olan Trevi Grup göç alanında yeni bir döneme geçiş olarak kabul edilebilmektedir (Demirhan ve Aslan, 2015: 32).

Schengen Anlaşmaları; Sözleşmeye taraf olan AB ülkeleri (Fransa, Belçika, Hollanda, Almanya, Lüksemburg) tarafından 1985 yılında imzalanmıştır. Üye ülkelerin göç karşısında attığı ilk adımlardan birisidir. Üye ülkelerin dış sınırlarının güçlendirilmesi kararlaştırılmış (Erdem, Atalay ve Kaya, 2020: 110), dahili sınırlarında ise kontroller kaldırılacak, ortak dışişleri, siyasi bütünleşme, güvenlik politikaları ve sorun çözme birlikteliği tesis edilmeye çalışılacaktır (Aldırmaz, 2017: 85).

Kabul edilen vize politikaları çerçevesinde göç yönetimini üçüncü ülkelerin sınırlarına taşımıştır (Canpolat, 2015: 37). 1990 yılında imzalanan Schengen Anlaşmasını Uygulama Sözleşmesi ile AB vatandaşlarına serbest dolaşım hakkı verilmiştir. Böylece iç göç imkânı oluşturulmuş ancak dış göçü kısıtlamak amaçlı iş birliği yapılmasına karar verilmiştir (Huysman, 2000; Türkeş-Kılıç, 2018: 5).

Maastrich Anlaşması; “Bu anlaşma ile göç ve iltica konusu devletlerarası karar alma süreçleri ile politika üreten üçüncü temel direk kapsamına alınmıştır.” (Canpolat, 2015: 37).

Dublin Sözleşmesi; 1990 yılında imzalanan, 1997 yılında yürürlüğe giren Dublin Sözleşmesinde düzensiz göç bir güvenlik tehdidi olarak benimsenmiş ve Avrupa Birliği'nin dış sınırlarını düzensiz göç tehdidinden korumak amaçlanmıştır (Türkeş-Kılıç, 2018: 5). Bu anlaşmanın yerini 2003 yılında Dublin II almıştır. 1999 yılından itibaren de mültecilerle ilgili geçerli ve ortak bir politika belirlemek amacıyla Avrupa Ortak Sığınma Sistemi tesis edilmeye çalışılmıştır. AB'nin sığınmacı ve mülteci politikasını şekillendiren uygulamaların tamamı Dublin Sistemi olarak tarif edilmektedir (Aldırmaz, 2017: 85).

Ancak Dublin Sözleşmesi göç konusunda bazen tartışmalara konu olmaktadır. Söz konusu sözleşme Avrupa Birliği ülkelerinin sığınma başvurularında nasıl bir yol izleyeceklerini göstermekle birlikte, sığınma başvurularının incelenmesini sınırlarından giriş yapılan ülkeye bırakmakta, dolayısıyla göç hareketlerinin sorumluluğunu yüklenen Yunanistan gibi sınır ülkelerinde oluşan krizler sebebiyle sistemin uygulanmasının askıya alındığı görülmektedir (Erdem, Atalay ve Kaya, 2020: 110).

Amsterdam Antlaşması; Göç ve iltica konuları “Ulusüstü politikaların yeri olan birinci direğe taşınmış (Canpolat, 2015: 37), AB Antlaşmasının içine konulmuştur (Canpolat ve Arıner, 2012: 12). Bunun sonucu olarak geri kabul anlaşmaları ve iltica konusunda üçüncü ülkelere sorumluluklar yüklenilmesi gündeme gelmiştir.” (Canpolat, 2015: 37).

1997 yılındaki Amsterdam Antlaşması ile dış göç Avrupa Birliği'nde resmi ve kurumsal yapı içerisinde bir iç güvenlik tehdidi olarak kabul edilmiştir (Türkeş-Kılıç, 2018: 5). Viyana Eylem Planı'nda AB göç yönetimi iç içe geçmiş halkalar olarak belirtilmektedir. Buna göre AB üye devletleri iç çemberi oluştururken, AB'ye aday ülkeler ve Akdeniz ülkelerinden bazıları ikinci halkayı, üçüncü halkayı ise henüz adaylık statüsünü alamamış olan Türkiye ile birlikte eski Sovyetler Birliği Cumhuriyetleri ve Kuzey Afrika oluşturmaktadır. Üçüncü bölge ülkelerinden, AB'ye göç ve iltica etmek isteyenlerin engelleneceği tampon görevi yapmaları istenmektedir. Dördüncü bölgeyi ise Orta Doğu, Çin ve Afrika'nın kuzey bölgesi oluşturmakta olup bu bölgelerden çıkış yapacak olan göçmenlerin engellenmesi için ekonomik destek verilmesi planlanmıştır (Lindstorm, 2006; Canpolat ve Arıner, 2012: 14).

Tampere Zirvesi; 1999 Tampere Zirvesi’nde göçe kaynaklık eden ülkelerle iş birliği ve göç hareketlerine karşı sonuç alıcı yönetim biçimi oluşturulması amaçlanmış olup bu niyetle göçü AB’ye gelmeden önleme çabası ortaya konmuştur (Türkeş-Kılıç, 2018: 5). Tampere Zirvesi ile göç-kalkınma ilişkisi gündeme alınmıştır. Bu yeni yaklaşım ile göç veren ve göç alan ülkelere kazanım getirecek bir göç yönetimi kurulmaya çalışılmıştır. Göçü kısıtlamaya çalışan politikalar yerine üye devletlerin ekonomik kalkınması ve kültürel zenginlikleri gibi olumlu yönlerini öne çıkarmaya ve geliştirmeye yönelik politikaların benimsenmesi amaçlanmıştır. Ancak tahsis edilen mali kaynakların çoğunluğu zaman içinde kalkınma odaklı politikalar yerine göç yönetimi perspektifi altında sınır kontrolleri ve yasadışı göçle mücadele gibi düzenlemeler için ayrılmıştır (Yılmaz-Elmas, 2016: 311-312).

Sevilla Avrupa Konseyi; “Gelecekte imzalanacak AB katılım ve iş birliği anlaşmalarına ‘Geri Kabul Anlaşmalarının dahil edilmesi ve göç yönetimi konusunda iş birliği yapmayan üçüncü ülkelere yönelik yaptırım düzenlenebileceği belirtilmiştir.” (Canpolat, 2015: 37).

2002’deki Sevilla Zirvesi’nde ise geri kabul anlaşmalarının artırılması planlanmıştır (Türkeş-Kılıç, 2018: 5).

Lahey Zirvesi; Lahey’de kabul gören maddeler şu şekilde özetlenebilir: İltica sistemlerini geliştirmeleri için üçüncü ülkelerle iş birliği yapılmalı; yasadışı göçle mücadele ve yasadışı göçmenlerin kaynak ülkelere geri gönderilmeleri için politika uygulamaları; sınır güvenliği için bağımsız çalışan FRONTEX için fon oluşturulmasıdır (Canpolat ve Arner, 2012: 12-13).

Avrupa Birliği İltica ve Göç Paketi; 2008 yılında kurulmuş olup beş ilke üzerinde uzlaşmıştır (Canpolat ve Arner, 2012: 13);

1. Her üye ülkenin kendi imkanları ölçüsünde yasal göçü düzenlemesi,
2. Geri kabul anlaşmaları vasıtasıyla yasadışı göçün kontrol edilmesi için yasadışı göçmenlerin geldikleri ülkelere geri gönderilmeleri,
3. Sınır kontrollerinin güçlendirilmesi,
4. Sığınmacılar ve mülteciler için ortak ve tek bir prosedürün uygulanması,

5. Kaynak ve transit ülkelerin kalkınmalarına destek vererek göçün etkilerini azaltmak.

Nihai düzenleme ise 2013 yılında Avrupa Birliği Sığınma Sistemi ile olmuştur. Sistemin amacı; üye ülkelerin sığınma politikalarını standart hale getirme, AB içinde işbirliğini arttırma, birlik ülkeleri arasında sorumlulukları adil dağıtma ve mültecilere yüksek koruma standartları sunmaktır.

New York Deklarasyonu; 19 Eylül 2016 tarihinde, yerinden edilmiş 65 milyondan fazla insanın durumunu uluslararası ortamda görüşmek amacıyla, Göçmenler ve Mülteciler için New York Deklarasyonu ismiyle 193 Birleşmiş Milletler üyesi ülkenin hükümet ve devlet başkanlarının toplantısı sonucu oy birliği ile kabul edilmiştir. Göçün uluslararası toplum tarafından öncelikli bir politika sorunu olduğunun kabul edildiğini göstermesi açısından önemlidir (T.C.Kalkınma Bakanlığı Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 2018; Eroğlu-Utku ve Yazgan, 2021: 38).

Küresel Göç Mutabakatı; 10 Aralık 2018 tarihinde imzalanmış, 17 Aralık 2018 tarihinde BM Genel Kurulunda kabul edilmiştir. Göç alanındaki ilk uluslararası mutabakat olma özelliğini taşımaktadır. Göçü uluslararası boyutta inceleme, tartışma, göç yönetişimini arttırma ve göçü yönetme ile ilgili çalışmaları amaçlamaktadır. İçeriği; 1. Düzenli Göç, 2. Güvenli Göç, 3. Sistemli/Nizami Göç, 4. Devletlerarası iş birliğine dayalı göç yönetişimi, 5. Egemenlik haklarını dikkate alan göç yönetişimi olarak 5 ana grupta toplanabilir. Mutabakat göç alanında uluslararası iş birliğini öne çıkarırken, düzensiz göç konusu ele alındığında aynı olumlu destek görülmemektedir. Zira metinde düzensiz göçün güvenlik sorunu ile birlikte ele alındığı görülmektedir. Bunun yanında hedef ülkelerin çekiciliğinden ziyade kaynak ülkelerdeki olumsuz şartlara dikkatleri çekmekte olması, mülteci olabilme nedenleri arasında olmayan olumsuz doğa ve çevre koşullarının göçe olan etkilerine değinmesi göç alanına olumlu ve gerçekçi etkiler yapması açısından önemlidir. Ne yazık ki bir şekilde yerinden edilmiş ve özellikle mağdur olmuş insanların faydasına olabilecek ve imza atanlar açısından da hukuki bağlayıcılığı olmayan bu mutabakattan ABD 2017 yılında süreçten çekilmiştir. Devamında İsviçre, Avusturya, Avustralya, Çek Cumhuriyeti, Bulgaristan, İsrail, Polonya, Macaristan, Slovakya'da ulusal egemenliklerinin kısıtlanacağı endişesiyle anlaşmaya onay vermemişlerdir. Bu durumda ülkelerin

sınırlarından girişler kimler için serbest, kimler için yasak (Özerim, Eroğlu-Utku ve Yazgan, 2021: 39) ve girenlerin statülerinin ne olacağı konularına sınırları koruyan devletlerin karar verme hakları ve yetkileri olduğu bir gerçek olarak bilinmektedir.

Küresel Mülteci Mutabakatı; İçerik olarak mültecilerin bulundukları ülkelerdeki şartlarının iyileştirilmesi ve bu amaçla kaynak imkanlarının sağlanması, güvenli geri dönüşlerinin yapılması amacıyla kaynak ülkelerin durumunun geliştirilmesi, mülteci barındıran ülkelere kolaylık sağlanması, akademinin uluslararası alanda işbirliği yaparak göçü izleyen/inceleleyen değil göçün yönetimine/yönetişimine doğrudan fayda sağlayan bir küresel ağ olarak işlev görecektir şekilde yapılandırılması konularını genel anlamda barındırmaktadır (Özerim vd., 2021: 39). Tüm bu süreçler AB'nin istemediği göçü engelleme, kendi sınırları dışında tutma gayretini göstermektedir. Bu amaçla yoğun göç aldığı veya geçiş bölgesi olan ülkelerle geri kabul antlaşmaları yapmaktadır. Bu şekilde kişileri göç ettikleri veya en son ayrıldıkları ülkelere iade etmeyi amaçlamaktadır.

3.2.4. Sınır Düzenlemeleri

1970'te 84.5 milyon olan uluslararası göçmen sayısı 2020 yılında 281 milyona çıkmış, yaklaşık olarak dünya nüfusunu yüzde 2.3'ünden 3.6'sına ulaştırmıştır. Bunların 80 milyondan fazlası çatışma ve iç çekişme nedeniyle yerinden edilmiş kişilerdir. Bugün 7.7 milyar olan dünya nüfusunun önümüzdeki 30 yıl içinde 9.7 milyara çıkacağı da varsayılarak dünya üzerindeki devletler içi ve devletlerarası çatışmalar, iklim ve su kıtlığı gibi nedenlerden dolayı büyük kitlesel göçlerde artış olacağı açıktır. Bunların neticesinde ulus devletler tarafından uygulandığı şekliyle bölgesel sınır güvenliğini korumayı yönetimin zorlukları artacaktır (Bersin, 2021: 1).

1985 yılında imzalanan Schengen Anlaşması ile AB içindeki ülke sınırlarında kontroller kaldırılmıştır. Dış sınırların kontrolleri için ise Schengen Bölgesine erişimi düzenleyen kompleks bir sistem 1995 yılında yürürlüğe konmuştur. Schengen Sınırları Kanunu kapsamında, sınır yönetimi geliştirilmeye devam etmektedir. Bu doğrultuda 2004 yılında AB dış sınırlarının yönetilmesine destek olmak amaçlı Avrupa Birliği

üye ülkelerinin dış sınırlarının yönetimi için operasyonel iş birliği ajansı (FRONTEX) kurulmuştur (FRA, 2020: 22).

Birleşik Krallık Hükümeti, Avrupa Birliği, Avrupa Ekonomik Alanı ve İsviçre vatandaşlarının sahip oldukları kimlik kartlarının güvenli olmadığı gerekçesiyle ülkesine girişlerini 01 Ekim 2021’den itibaren durduracağını bunun yerine pasaport ile girişleri kabul edeceğini bildirmiştir. Hükümet bu yöntemle sahte belgelerle, yasadışı yöntemlerle ve düzensiz bir şekilde ülkeye girişleri engelleyerek ülke sınırlarını güçlendirmeyi ve göçmenlik sisteminin kontrolünü sağlamayı amaçlamıştır (Grant, 2021).

3.2.5. Sığınmacı ve Mültecilere Yönelik Prosedür ve Statü Düzenlemeleri

AB hukuku kapsamında, sığınmacılar “uluslararası koruma başvurusunda bulunanlar” olarak tanımlanmaktadır. AB hukukuna göre sığınma başvurusu hakkında karar verilene kadar sığınma talebinde bulunan kişilerin sınır dışı edilmesi yasaklanmaktadır. Sığınmacıların durumu AB Sığınma Müktesebatı ile düzenlenmekte olup Sığınma Prosedürü Yönetmeliğinin 9. maddesinde, sonraki bazı başvurularda istisnalar olsa da sığınmacıların sürecin işlemesi amacıyla yetkili makam tarafından karar verilene kadar üye ülkede bulunma izinleri olduğu ifade edilmektedir. (FRA, 2020: 81-82).

AB ülkelerinde mülteci statüsü veya ikincil koruma statüsü ilk defa kısaca “Vasıf Yönergesi” olarak anılan “Mülteci Olarak veya Başka Bir Şekilde Uluslararası Koruma İhtiyacı Olan Üçüncü Ülke Vatandaşlarının ve Vatansızların Statülerinin ve Vasıflarının Belirlenmesine ve Sağlanacak Korumanın Kapsamına İlişkin Asgari Standartlar Hakkında 2004/83 Sayılı ve 29 Nisan 2004 Tarihli Konsey Yönergesi” ile önce 2004 yılında sonrada 2011 yılında yenilenen metne dahil edilmiştir. Vasıf Yönergesinde yer alan mülteci tanımı 1951 Cenevre Konvansiyonu ile aynıdır. İkincil koruma müessesesi ise ilk defa Yönerge’nin 15. maddesiyle AB hukukuna sokulmuştur (Ekşi, 2019: 757).

Avrupa’da sığınma konusunun başlangıç noktası, günümüzde Vasıflandırma Yönetmeliği yoluyla AB hukukuna geniş kapsamda dâhil edilmiş olan, 1951 Cenevre Sözleşmesi ve bu sözleşmeye ek 1967 Protokolü’dür. 1951 Cenevre Sözleşmesi, mültecilerin haklarına ilişkin olarak hazırlanmış bir sözleşmedir. Geri gönderilmeme ilkesi, mültecilerin korunmasında en temel taşıdır. Bu ilkenin anlamı, prensipte, mültecilerin zulümden korkmaları için bir neden olan o ülkeye geri gönderilmemeleri gerektiğidir. Geri göndermeme ilkesi, mültecinin zulüm göreceği menşe ülkeye ya da herhangi başka bir ülkeye iadesi durumunda geçerlidir. Tüm AB üye ülkeleri ve Avrupa Konseyi, 1951 Cenevre Sözleşmesi’ne taraftır (FRA, 2020: 104).

“Bu durumda Uluslararası koruma altındaki kişiler ancak ve ancak Vasıflandırma Yönetmeliği’nin 11. ve 16. Maddeleri ile 1951 Cenevre Sözleşmesi’nin 1C maddesindeki (1951 Cenevre Sözleşmesi 1951, 2-3) sona erme hükümlerinde belirtildiği gibi kendi ülkelerindeki durumda gerçek bir iyileşme olması veya kendi istekleri halinde bu statülerini kaybetmektedirler” (Aldırmaz, 2017: 88).

Vasıflandırma Yönetmeliği 24. maddesine göre uluslararası koruma ihtiyacı olan tanınmış kişiler, ikamet izni alma hakkına sahiptir. Buna göre verilen iznin süresi mülteciler için en az üç yıl, ikincil koruma hakkından faydalananlar için en az bir yıl olmalıdır. 25. maddede ise mültecilere ve belirli durumlarda ikincil korumadan faydalananlara seyahat belgesi hakkı tanımaktadır (Aldırmaz, 2017: 88). Avrupa Birliği’nin İşleyişi Hakkında Antlaşma’nın (ABİHA) 78. maddesinde, “Birlik, uluslararası korumaya muhtaç üçüncü ülke uyruklarına, onlara uygun düşen bir statü vermek ve geri göndermeme ilkesine uyulmasını sağlamak amacıyla, iltica, ikincil koruma ve geçici korumaya ilişkin ortak bir politika geliştirir. Bu politika, Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair 28 Temmuz 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi ile 31 Ocak 1967 tarihli Protokol’e ve ilgili diğer antlaşmalara uygun olmalıdır” demektedir. Bu hükmeye göre AB ülkeleri 1951 Cenevre Sözleşmesi’nin 33. maddesinde yer alan “geri göndermeme” hususunu ve “ortak bir politika belirlemeyi” kabul etmiş bulunmaktadır (Aldırmaz, 2017: 88).

AB Sığınma Prosedürü Yönetmeliği’nin 43. maddesi, sığınma başvurularının sınırda işleme alınmasına izin vermektedir. Ülke toprakları içerisinde ibraz edilen sığınma taleplerinde uygulanan temel ilkeler ve garantiler bu durumlarda da geçerlidir.

Yine aynı madde ile sınır prosedüründe, talep yapıldıktan sonra en geç dört hafta içinde bir karar verilmesi şartı getirilmiştir, bu süre içerisinde karar verilmediği takdirde başvuru sahibine ülke topraklarına giriş izni verilmelidir. AB hukuku dışında olsa da AB hukukunun temel aldığı belgelerden olan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde (AİHS), sınırda veya devletin yargı alanı içinde başka bir yerde bir kişiyi geri göndererek onu işkence ya da insanlık dışı veya aşağılayıcı muameleye ya da cezaya tâbi tutulma riskine maruz bırakmak yasaklanmıştır (FRA, 2020: 44-45).

2021 yılı itibarıyla Suriyelilerin Türkiye'ye gelişlerinin 10., Türkiye ile Avrupa Birliği arasında imzalanan geri iade anlaşmasının 5. yıldönümü olmasına rağmen mülteci sorunu uluslararası boyutta var olmaya devam etmektedir. Bilindiği üzere göçmenlerin büyük çoğunluğu Avrupa'ya gitmek istemekte ancak Avrupa bunu kabul etmemektedir, bu sebeple mültecilerin kendi dışındaki komşu veya kenar ülkelerde kalmalarına yönelik politikalar oluşturulmaktadır. Bu amaçla mültecileri barındıran ülkelere nakit para desteği vermeye veya söz konusu ülkelerde kalmalarını sağlamak maksadıyla istihdam oluşturmak amaçlanmıştır. Örneğin ABD, İsrail ve Mısır'la beraber Ürdün'de imzalanan bir anlaşma ile çölün ortasında bir tekstil fabrikası kurulması ve burada üretilen ürünlerin gümrüksüz olarak ABD ve Avrupa ülkelerine satılması planlanmıştır. Ancak mültecilere bu konuda ulaşım vs. kolaylıkları sağlanmasına rağmen çölün ortasında değil de şehir merkezlerinde kayıt dışı olarak çalışmayı tercih etmişlerdir (Korkmaz, 2021).

3.2.6. Sınır Yönetiminde Yapay Zekâ

Teknolojinin geldiği noktada yapay zekanın kullanımı her alanda olduğu gibi düzensiz göçü kontrol edebilmek amacıyla sınır güvenliği ve sınır yönetimi alanlarında kullanılması, bu alanda gayret göstermekte olan birim ve teşkilatlara kolaylık sağlayacağı aşikardır. Göç alanındaki çalışmalar son zamanlarda Büyük Veri ve Yapay Zekanın kullanımıyla büyük aşama kaydetmiştir. Göç yönetimi ile ilgilenen çok sayıda devlet ve uluslararası kuruluş sınırları kontrol etmek ve özellikle muhtemel göç hareketlerini öngörmek amacıyla bu teknolojilere yönelmiştir. Bu amaçla büyük

veri analizleri sosyal bilimcilere göç araştırmaları alanında yeni ufuklar açmaktadır (Bircan ve Korkmaz, 2021: 2).

Göç ve sınır yönetimindeki Büyük Veri projeleri iki bölümde ele alınabilir. Birincisinde Büyük Veriyi analiz ederek daha hızlı ve verimli hizmet sunmaktır. İkincisinde Yapay Zekâ yalan dedektörü, sığınma veya vize karar verme işlemlerini otomatikleştirme gibi projelere kılavuz etmektir (Bircan ve Korkmaz, 2021: 2). Avrupa Birliği İltica Destek Ofisi, AB ve bağlantılı ülkelerin sığınma birimlerinin maruz kalacağı baskıyı ve sığınmacı etkisini tahmin etmek için makine öğrenimini kullanmaktadır. Bu amaçla; kaynak ve transit olarak bilinen ülkelere alınan bilgiler, AB'nin dış sınırlarına yapılan baskıların verileri, AB'ye daha önceden bu zamana kadar yapılan iltica başvurularının sonuçları olarak üç farklı veri yöntemi kullanmaktadır (Bircan ve Korkmaz, 2021: 2).

Söz konusu Büyük Veri İzleme projelerinin benzerlerini AB'nin dışında ABD ve Kanada gibi başka ülkelere kullanılmaktadırlar. ABD Gümrük ve Sınır Koruma (CBP-Customs and Border Protection) ve Göçmenlik ve Gümrük Muhafaza (ICE-Immigration and Customs Enforcement) kurumları belgesiz göçmenleri belirlemek ve cep telefonlarını takip edebilmek için ticari veri tabanları satın almaktadır. Kanada Sınır Hizmetleri Ajansı ise Ancestry.com gibi bazı özel internet tabanlı DNA servislerini potansiyel sınırdışı yapabileceği kişilerin uluslarını belirlemek için 2018 yılından itibaren kullandığını bildirilmektedir (Bircan ve Korkmaz, 2021: 3).

Birleşmiş Milletler ve STK'lar da ayrıca göçmenler ve mültecilerin verilerini toplamaktadır. Veriler hizmet sunmak ve uzun vadeli planlar için gereklidirler. Ancak söz konusu verilerin nasıl toplandığı, nerelerde saklandığı ve hakkında bilgi toplanan kişilerin rıza gösterip göstermediği ve onaylarının (oldu ise) nasıl olduğu ve kendilerine karşı kullanılmalarını engellemek için ne gibi önlemler alındığı konularında endişeler ortaya çıkmaktadır. Bu durumda bir soru ortaya çıkmaktadır: Yeni teknolojiler sayesinde gözetim ve baskı yetenekleri büyük ölçüde genişleyen hükümetlerin ve kurumların gücüne karşı göçmen ve mültecileri kim koruyacak? (Bircan ve Korkmaz, 2021: 3).

Devletler, sınırlarını yönetmek için, giderek daha fazla dijital ve sınır teknolojilerine güvenmekte ve savunma sanayi ve askeri-istihbarat sektörü bu amaç için yüksek teknoloji vasıtaları sunmaktadır. Bunlarla beraber olarak küresel teknoloji şirketleri ve ticari aktörler gibi kuruluşlar, yatırımlarından kar elde etmek amacıyla, göçmen ve mülteci hareketlerine ilgi duymakta, bu alanda akıllı ve dijitalleşmiş sınır yönetim sistemleri geliştirmektedir (Bircan ve Korkmaz, 2021: 3). Günümüzde yapay zekâ düzensiz göç ve sınır yönetiminde çokça kullanılmaktadır. Yunanistan, AB fonlarıyla, cezaevlerinde olduğu gibi sınır kontrolü ve güvenliği için kullanılan biyometrik sensörler ve yüz tanıma sistemleriyle yüksek teknolojili yeni nesil mülteci kampları inşa etmektedir.

Sığınma talebinde bulunan insanların neden bu tür uygulamalara maruz kaldıkları, bu yapılanların dayanakları ve gerekçelerinin neler olduğu konuları AB gündeminde yer almamaktadır. Akıllı sınır uygulamaları ABD-Meksika sınırında yaygın olarak kullanılmakta, termal kameralar, İHA'lar ve cep telefonu sinyallerini toplayan cihazlar birlikte iş görmektedir. Buradaki ana amaç, ABD sınırının ötesinden, Meksika'dan gelenleri tespit etmek ve Meksika sınırına ulaşmadan önce gelen insanlar hakkında bilgi toplamaya başlamaktır. Yunanistan, AB'nin desteğiyle aynı sistemi Türkiye için de kurmuş ve 40 - 45 kilometrelik Türk topraklarını kontrol etmeyi amaçlamaktadır. Kanada'daki bir projede ise sığınma başvuruları tamamen yapay zekâ aracılığıyla işlenmektedir. Göçmenler ve mülteciler doğruyu mu söylüyor? Nerelisiniz vs? Makineler tarafından test edilmekte ve değerlendirilmektedir.

Askeri ve istihbarat alanında çalışan şirketler çok büyük yatırımlar yapmaktadırlar. Yapay zekâ, blok zinciri, büyük veri analizi, İnsansız Hava Araçları, uydular ve çeşitli sensörler sürekli olarak geliştirilmektedir. Bunların hepsi alandan veri toplayıp yapay zekâ olarak bir sonuca varmayı hedeflemektedir. Buradan geleceğin sınır yönetimi ile geleceğin askeri savaşları nasıl olacak konuları anlaşılabilir. AB ve ABD bu alanda çok fazla yatırım yapmaktadır. Dronlar ve robotlar Azerbaycan-Ermenistan savaşında olduğu gibi askerlerden önce hedef bölgesine gidip temizlik yapabilmektedir. Böylelikle kendi ülkenizin

askerlerinde zayıf olmadan bir harekât büyük ölçüde yapılabilir duruma gelmektedir. Bu yöntem şu an öncelikle sınır yönetimi ve güvenliğinde kullanılmaktadır.

Askeri ve istihbarat alanında faaliyet gösteren kuruluşlar önemli yatırımlar yapmışlardır. Sahadan veri toplamak ve yapay zekâ sonuçları çıkarmak için yapay zekâ, block zinciri, büyük veri analizi, İHA'lar, uydular ve çeşitli sensörler daima yenilenmektedir. Bu yenilikler Avrupa Birliği ve ABD'nin büyük yatırımlar yaptığı geleceğin savaş ve sınır yönetimlerinin nerelere evrileceğini anlamamıza ışık tutmaktadır. Azerbaycan-Ermenistan savaşında olduğu gibi İHA ve SİHA'lar askerler gitmeden önce hedef bölgelerine giderek oradaki düşmanı etkisiz hale getirebilmektedir. Bu sayede büyük oranda kendi ülke askerlerine zarar vermeden operasyonlar icra edilebilecek imkân ve kabiliyet oluşmaktadır. Bu yaklaşım şu anda esas olarak sınır yönetimi ve güvenliği alanında çok tercih edilebilir bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Düzensiz göçmenlerin intikal güzergahı amaçlı kullandıkları bölgelerde kurallar çoğunlukla tam olarak uygulanamamakta, ülkeler kendi güvenliklerini önceliklendirerek ellerindeki mevcut teknolojik sistemleri göçmenleri engellemek amaçlı istimal edebilmektedirler (Korkmaz, 2021).

3.2.7. Yunanistan Düzensiz Göç Yönetimi

Bu bölümde Türkiye'ye komşu olması nedeniyle düzensiz göçle yüzleşme konusunda benzer ve ortak uygulamaların bulunabildiği Yunanistan'daki düzensiz göç yönetimi incelenmiştir.

3.2.7.1. Yunanistan'da Düzensiz Göç Olgusuna Tarihsel Bakış

Yunanistan düzensiz göçü üç ayrı dönemde incelenebilmektedir. Birincisi; esas olarak girişlerin denizden olduğu 2007-2010 dönemi. İkincisi; ana giriş noktasının Meriç bölgesinin kara sınırı olduğu 2010-2012 dönemi ile 2013'e kadar tekrar denize dönülen dönem. Üçüncüsü; gelişlerin doğasının ve miktarı açısından dramatik bir değişimin olduğu 2015'ten sonra dönem (Dimitriadi, 2018: 95). Her üç dönemin de ortak özelliği, geliştirilen göç politikalarının düzensiz giriş ve kalış hareketlerini

önceden tahmin edip önlem almak yerine bu hareketlerin gerisinde kalmak veya izlemek şeklinde kendini gösterdiği söylenebilmektedir. Dimitriadi Yunanistan göç politikalarını izah etmek amaçlı iki terimi kullanmıştır; kapı koruma (gate-keeping) ve kapı çitleme (gate-fencing). Kapı koruma politikası bir ülkeye ve kurumlarına pratik yasal erişimi kısıtlarken, kapı çitleme ise tutuklayıp sınır dışı yapmak amaçlı olarak düzensiz göçmenleri hedef almaktır (Triandafyllidou, 2011; Dimitriadi, 2018: 96).

Bu nedenle kapı koruma yumuşak bir önlem iken kapı çitleme fiziksel bir müdahale boyutuna sahiptir. Bu tanımlardan yola çıkarak Yunanistan'ın düzensiz göç yönetim politikasını tarif edecek olursak sınır uygulamalarının 2005-2010 arası dönemde kapı bekçiliğine (gate-keeping) daha yakın olduğu, 2010-2014 arasında ise açık bir şekilde kapı çitlemeye (gate-fencing) kaydığı, odaklandığı görülmektedir (Dimitriadi, 2018: 95-96). 2011 yılında Suriye'de çıkan iç Savaş sonucunda milyonlarca Suriyeli göçmen olarak komşu ülkelere, sonrasında da Avrupa ülkelerine akın etmiştir. Özellikle, 2015 yılından itibaren Avrupa ülkelerine geçmek isteyen Suriyeli göçmenler, Türkiye üzerinden Yunanistan'a geçerek özellikle Almanya ve Kuzey Avrupa ülkelerine ulaşmaya çalışmışlardır. Bu düzensiz göç dalgası hâlihazırda ekonomik krizle boğuşan Yunanistan için bir sorun haline gelmiştir. Ülkenin dört bir yanında mülteci kampları oluşturulmuş güvenlik, barınma, sağlık sorunları ortaya çıkmış, Yunanistan, düzensiz göçmenler için bir transit ülke haline gelmiştir.

Mutabakatın imzalandığı 18 Mart 2016 tarihinden AB ülkelerine açılan kapı olarak görülen Yunanistan'a sadece 2016 yılının ilk üç ayında ulaşan mülteci sayısı 150.000 üzerindedir. 60.000 (Ministry of Migration Policy, 2017) yakın mülteci barındıran Yunanistan için Türkiye'nin düzensiz göçle mücadele politikalarını güçlendirerek Yunan adalarına mülteci geçişini en aza indirmeyi taahhüt ettiği ve düzensiz göçle adalara ulaşan Suriyeleri Türkiye'ye geri göndermeye olanak verecek mutabakat büyük önem taşımaktadır (Alioğlu-Çakmak ve Türkeş-Kılıç, 2018: 431).

Bazı araştırmacılar tarafından Yunanistan her ne kadar mülteciler ve yasal olmayan yollardan göç eden göçmenler açısından hedef ülke gibi görünse de muhtemelen bu doğru değildir. Yunanistan'a bu tür düzensiz göç konusunda **“transit ülke”** demek daha doğru olacaktır. Çünkü Suriye başta olmak üzere İran ve Pakistan gibi ülkelerden hareket eden sığınmacılar, Yunanistan'da ikamet etmeye razı

olmamakta Avrupa Birliđinin daha zengin geliřmiř űlkelerine yönelmektedirler. Bu konuda Hazırlanan bir rapora göre 2021 yılında tahmini 22.000 düzensiz göçmen Türkiye űzerinden Yunanistan’a geçiř yaparken yakalanmıřtır (Frontex, 2021).

Hatta Dimitriadi “transit űlke” kavramını “kapı bekçiliği” olarak vasıflandırmıştır. Bu dönemlerde Yunanistan bir transit varış noktası olarak algılanmakta olduğundan 1991’den bu yana yasal  er eve kapı bekçiliği olarak tarif edilmektedir (Dimitriadi, 2018: 98-99). 2010-2014 arasının karakteristiği olan kapı çitleri caydırıcılık űzerine odaklanmakta bu amaçla çok sayıda araç ile beraber, sınır gözetim kontrol sistemleri kullanılarak düzensiz göçmen caydırılmazsa yakalanması amaçlanmıştır. Bununla beraber İspanya’nın Senegal, Fas ve Moritanya’da, İtalya’nın Libya’da olduğu gibi Yunanistan’a en çok g  n geldiği űlkelerde ( rnek Afganistan) büyükelçiliği olmamıştır. Aynı zamanda komşu űlkeleri ile de yeterli iř birliği içinde olmamıştır. Yunanistan’ın yakınında komşu ve transit űlke olarak Türkiye bulunmaktadır. űlkeye düzensiz giriş nedeniyle yakalananların iadesini yapmak amaçlı 2002 yılında Türkiye ile Geri Kabul Anlaşması imzalamıştır (Dimitriadi, 2018: 101-102).

“Düzensiz göç sürecinde kaynak ve hedef űlkelerin farklı cođrafyalarda yer alması, AB űlkelerine yönelik düzensiz göç akınlarında birçok űlkenin transit űlke olarak kullanılmasına yol açmaktadır. Bu űlkelerin bařında İran ve Türkiye gibi AB űyesi olmayan űlkelerin yanı sıra AB űyesi olan ve Birliđin güneydođu sınırını oluřturan Yunanistan da gelmektedir. Her ne kadar kimileri için AB űyesi olarak Yunanistan hedef űlke olarak görülse de aslında transit űlke olarak nitelemek daha dođru bir yaklařım olacaktır. Çünkü sığınmacıların Yunan topraklarına girmesiyle g   serüvenleri bitmemekte, Birliđin ekonomik ve sosyal açıdan daha müreffeh űyelerine yönelmektedir. Frontex’in 2021 tarihinde yayınladıđı risk raporuna göre yaklařık 22.000 düzensiz göçmen Türkiye ve Arnavutluk űzerinden Yunan topraklarına giriř yapmaya çalıřırken tespit edilmiřtir (Frontex, 2021: 14; Amnesty International, 2020). Bu konuda řunu da belirtmek gerekir bir “transit g   űlkesi” olarak Yunanistan bu konuda yalnız deđildir. Aynı kategoride, Türkiye bařa olmak űzere Fas, Tunus, İtalya ve İspanya da sayılabilmektedir.

3.2.7.2. Yunanistan'ın Düzensiz Göçü Çözümleme Yöntemleri

Bu bölümde Yunanistan'ın düzensiz göçü önlemek için aldığı tedbirler ve ülkesine giriş yapan mültecilere takındığı tavırdan bahsedilmektedir.

3.2.7.2.1. Sınırdaki ve Kıyıda Durdurma Teşebbüsleri

Yunanistan'ın Türkiye'den gelen mülteci akınını sınırdaki durdurma girişimleri hep olagelmıştır. Konu ile birçok değerli çalışma mevcuttur. Geri itme olayları sonucu meydana gelen insan hakları ihlallerine değinen çalışmalardan birisinde de Türkiye ile Yunanistan arasındaki kaçak geçişlere değinilerek, 1999 sonrası dönemde Türkiye ile Yunanistan arasındaki yakınlaşmaya vurgu yapılmaktadır. (Martin Baldwin-Edwards, 2017).

Yunanistan bu mülteci akınını hem de Meriç Irmağı'ndan geçişlerde hem de Ege Denizinden geçen geçişlerde durdurmaya çalışmıştır. “Türkiye-Yunanistan sınırındaki kaçak geçişler iki ülke arasında sorunlara neden olmuştur. Bu nedenle Türkiye ile Yunanistan arasında kaçak göçmenlerin iadesine ilişkin 2001 yılında Türkiye İçişleri Bakanlığı ile Yunanistan Cumhuriyeti Kamu Düzeni Bakanlığı arasında imzalanan Örgütlü Suçlar, Uyuşturucu Madde Kaçakçılığı ve Yasadışı Göç ile Mücadelede İş birliği Anlaşması'nın 8. maddesinin uygulanmasına dair protokol imzalanmıştır. Bu protokol, Türkiye ile Yunanistan arasındaki Geri Kabul Anlaşması olarak tabir edilmektedir. Bu anlaşma sadece yasadışı göçü değil aynı zamanda terörle mücadele, sınır ötesi suçlar, uyuşturucu ve insan kaçakçılığı ile mücadele edilmesinde iş birliğini içeren bir anlaşmadır” (Güler, 2019: 84).

Yunanistan'ın sınırlarına akın eden düzensiz göçmenleri zaman zaman sınırlarından içeri almama ya da geri püskürtme gibi yöntemlerle durdurmaya çalıştığı görülmektedir. Geri itme olaylarına en tipik bir örnek yakın tarihte, Haziran 2023 tarihinde yaşanmıştır. Dünya basınının da geniş yankı bulan bu olay, özellikle Suriye, Mısır, Pakistan gibi ülkelere hareket eden düzensiz göçmenlerin yer aldığı ve 750-800 kişinin bulunduğu varsayılan geminin Yunan Sahil Güvenliği tarafından geri itilme hadisesidir. Gemide bulunan bazı yolcuların ifadelerine göre, Yunan Sahil Güvenlik Ekiplerinin “yardım yok, İtalya'ya git,” diye bağırdığını dile getirilmektedir.

Yaşanan bu trajik olayda Gemi Enkazından kurtulan 9-10 kişi haricinde, yaklaşık 500 kişinin kaybolduğu ortaya çıkmaktadır (Smith vd., 2023).

Geri itme olaylarının yanısıra, son dönemlerde, “Uluslararası deniz hukukuna göre acil durum sinyali veren gemilerle ilgili diğer gemileri bilgilendirme hemen müdahalede bulunma zorunluğuna rağmen Avrupa ülkelerinin bu protokolü yerine getirmeyerek bilinçli bir şekilde göçmen teknelerine yardımı geciktirdiği belirtilmektedir. Bu bağlamda Yunanistan’ın da Ege Denizinden gelen mültecilere karşı, zamanı silah olarak kullandığı, mülteci botlarını ya da gemilerini denizde tutulması ile onları karaya yaklaştırmaması eleştirilmektedir (Medet, 2023).

Yunanistan’ın düzensiz göçmenlere karşı yasal mücadele tarihi 1990’lı yıllara kadar uzanmaktadır. Yunanistan’ın yabancı akını ile mücadele amaçlı ilk yasası 1991 tarihinde olup aynı zamanda bir güvenlikleştirme örneğidir. Kanunun amacı esas olarak göçü durdurmak, sınırlara gelen belgesiz göçmenlerin sınır dışı edilmelerini sağlamak ve mümkünse Yunanistan’da bulunan yasadışı yabancıları göndermektir. Kanunun gerekçesi ise ülkenin ani ve yoğun bir şekilde yabancı akınına maruz kalması, kaçak olarak giren bu kişilerin sosyal sorunlar oluşturmaları ve kendi ihtiyaçlarını çözmek için suç işlemeleridir. Ülkeyi korumak amaçlı çıkarılan bu kanun yasal göçü bir şekilde durdururken diğer yandan binlerce belgesiz göçmenin ortada bir sorun olarak ortaya çıkmasına neden olmuştur. Yunanistan’ın düzensiz göçle yüzleşmesine neden olan ilk ülke vatandaşlarını Arnavutlar olduğu anlaşılmaktadır. Medya da önceden gelen bir hafıza olarak Arnavut Göçmenleri kastederek “tehlikeli göçmen” olgusunu öne çıkarmış ve bu sorunun güvenlik boyutuna dikkatleri çekmiştir. 1990’lar boyunca Arnavutlar bir kurala, yasal bir sürece tabi olmadan sınır dışı edilmişlerdir (Karydis, 1996; Dimitriadi, 2018: 97). 1990’lar dönemi göçmenler açısından Yunan toplumunda bir çelişkiyi ortaya çıkardı. Bir yandan onlardan korkulur ve tehlikeli olarak görülürken, diğer yandan kayıt dışı işgücü piyasasında ihtiyaçtan dolayı kabul görmüşlerdir (Maroukis, 2008; Dimitriadi, 2018: 98).

3.2.7.2.2. Klasik Bir Çözümleme Yöntemi Çit- Duvar Örne

Yunanistan kaçak göçmen olgusu 2000’li yıllardan itibaren bir artış göstermiştir. Bu dönemde kara sınırına gelişler yoğunlaşmış olmakla birlikte, yeterli

donanım mevcut değildi ve yönetim zorlanmaya başlanmıştı. Türkiye'ye yapılan gayri resmi göndermelerle ilgili olarak şikayetler artış göstermeye başlamıştı. Sınır ve iç bölgede kontrolü sağlama amaçlı olarak 2010-2014 döneminde Göç yönetimine yoğunlaşmıştı. Yunanistan 2010 yılında AB yardımı için resmi talepte bulunmuş ve FRONTEX'in yeni kurulan Hızlı Müdahale Ekipleri Meriç bölgesinde ilk kez faaliyete başlamıştı (Dimitriadi, 2018: 102-103).

Avrupa Birliği baskılarından ve de düzensiz göçmenlerin gelişlerinin devam etmesinden dolayı Yunanistan 2012 yılında aktif caydırıcılık politikası izlemiştir. Avrupa'ya geçişleri engellemek amaçlı İtalya'ya çıkış kapıları olan Patras ve Igumenista limanlarındaki kontrolleri arttırmış ve teknolojik iyileştirmeler yapmıştır. Ülkesine girişleri engellemek amaçlı ise Meriç Bölgesine 1800 sınır muhafızı ile operasyon icra ederek sınır kontrollerini sıklaştırmıştır. En çok geçişlerin olduğu kara sınırına 12,5 km'lik çit yaptı ve yetkili bakan ağzından bir çözüm olarak duyurmuştur. Ancak 2015 yılında Yunanistan'ın Macaristan ve Makedonya sınırlarına inşa edilecek çiti kendilerinin kınayacağını ifade edilmesinde fayda vardır. Polise göre Yunan çitinin amacı sınırı kapatmaktı nitekim 2012'den itibaren sınırdaki tutuklamalardaki büyük düşüşleri çitlere bağladılar. 2012'nin ilk aylarında 5.077 olan yakalama sayısı 2013'ün ilk 2 ayında sadece 162 olarak belirtilmişti (Dimitriadi, 2018: 103).

Burada bu zaman dilimi için, Yunanistan'ın diğer sınırlarını oluşturan Meriç Bölgesi ve Ege Denizi Sahilinden girişlerin artma durumu, girişlerin buralara kaymaları olup olmadığı incelenmesi gereken bir konudur. Düzensiz giriş teşebbüslerinin çitten dolayı kısıtlanan bölgeden başka bölgelere kayarak yeni yolların ortaya çıkacağıydı ki bu tahmin doğru çıktı, çit %90 seviyesinde girişleri engellerken 2013 yılına gelindiğinde göç akınları denize kaymıştı (Dimitriadi, 2018: 104). Yunanistan kabul ettiği yönergesine göre gereken belirli durumlarda bir göçmeni gözaltına alarak sınır dışı edebilmektedir. Gözaltına almanın doğası ve şartları düşünüldüğünde altı (6) aylık bir maksimum süre belirlenmiş ancak istisnai durumlarda on iki ay (12) daha uzatılarak toplam süre on sekiz (18) ayı bulabilmektedir. Ancak gelen sığınmacıların belgesiz, kimliksiz oluşu ve kaçma risklerinin bulunması gibi nedenlerden dolayı kimlik belirlemesi yapılana kadar

gözetim süresinin devam etmesi ihtiyacı durumları yukarıda bahsedilen süre ve uygulamaları yorumla açık hale getirmektedir (Dimitriadi, 2018: 108).

3.2.7.2.3. Yunanistan'daki Mültecilerin Yaşam Koşulları

Düzensiz göçmenlerin göç ettikleri yerlerdeki yaşantılarının belirleyici bir diğer özelliği, devletin sunmakta olduğu sağlık ve eğitim gibi kamu hizmetlerinden yararlanamıyor olmalarıdır. Örneğin, Yunanistan'da belgesiz göçmenler sağlık sisteminin tamamen dışındadır. Göç yasaları sadece acil sağlık yardımına erişimlerinin önünü açar; ancak bu temas polis tarafından yakalanıp sınır dışı edilme riski de taşımaktadır.” (Şenses-Özcan, 2015: 34).

Anlaşmanın uygulanmaya başlamasıyla birlikte Yunanistan ile Türkiye arasında etkili bilgi alışverişinin yapılamaması, koordineli bir çalışmanın olmaması anlaşmasının uygulanmasında bazı sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Yunanistan, Türkiye'ye daha fazla göçmen iadesinde bulunmak isterken Türkiye ise anlaşmanın kuralları çerçevesinde göçmen iadelerini kabul etmektedir. Yunanistan, Türkiye üzerinden gelmeyen göçmenleri dahi Türkiye'ye göndermeye çalışmaktadır (Güler, 2019: 85).

Türkiye-Yunanistan sınırında kaçak geçişleri önleme adına Yunanistan tarafından geri itilme olayları yaşanmaktadır. TBMM İnsan Hakları Komisyonu'nun yapmış olduğu alan çalışmasında yasadışı göçmenlerin birçoğunun Yunanistan karasularına ulaştıktan sonra Yunan emniyet güçleri ve sahil güvenlik ekipleri tarafından Türk karasularına geri itildikleri tespit edilmektedir (Güler, 2019: 85). Yunanistan'daki mülteci kamplarında yaşam koşullarının zorluğu bir yana, bu kamplarda, sığınmak zorunda kalan mültecilere, geldikleri ülkeler göz önüne alınarak farklı muameleler yapıldığı anlaşılmaktadır. Örneğin Ukrayna- Rusya Savaşından sonra, kadın ve çocuk olmak üzere 6.4 milyon sığınmacı Ukrayna'dan Avrupa'ya geçmiştir.

Yunanistan'da, the Greek Council for Refugees'in savunma avukatı Kleio Nikolopoulou'nın verdiği bilgiye göre, Ukrayna'lı sığınmacılara “şaşılacak derecede” iyi muamele gösterilirken, bu yaklaşımın diğer sığınmacılar için gösterilmediğini

belirtmektedir. Yunanistan Göç Bakanı, Minister Notis Mitarachi Ukraynalı mültecileri “gerçek mülteciler” olarak nitelendirip, iltica prosesinde kolaylıkla kayıtları yapıp, kendilerine, uygun işlerde çalışabilmeleri için sosyal güvenlik numarası ve vergi numarası verilmiş, ayrıca yerleşim- mekân yiyecek- içecek desteği gibi konularda gerekli hassasiyet gösterilmiştir. Nikolopoulou, Yunan Hükümetinin Asya ve Afrikalı mültecilerin ülkeye mülteci girmesini istemediğini belirtti (Thenewhumanitarian.org, 2022).

Yunanistan’ın göçmen botlarını geri ittirdiği, batırdığı bilinmektedir. Bunların arasından Yunanistan’a ulaşmayı başaranları da önceleri Atina’ya gönderip orada kayıtları yapıldıktan sonra serbest bırakıp Avrupa içlerine yolculuklarına imkân sağlarken, 2021 yılında AB’nin fonlarıyla “yüksek teknolojili, yeni nesil” sığınmacı kampları olarak bilinen gerçekte ise birer hapisane işlemi gören merkezler inşa etmiştir. Yani adalara çıkmayı başaranlara uzun zamanlar bu hapisanelerde kalacaksınız mesajı verilmektedir. Basına yansıdığı ve bilindiği durumuyla Yunanistan ve Bulgaristan sınırında sivil, maskeli, silahlı ve köpekli grupların sığınmacıları yakalayıp işkence ettikleri, sonrasında zorla geri gönderdikleri ve bu kişilerin polis ve AB Sınır Güvenliği Örgütü Frontex ile bağlantılarının olduğu ispat edilmiştir (Korkmaz, 2021). Burada belirtilen Yunanistan’ın bu gayriinsani tutumu yazarın kendisi tarafından da bizzat Trakya’nın Meriç sınır bölgesinde tespit edilmiştir.

Engellemeyi yapan sadece Yunanistan değil, Kuzey Afrika üzerinden Akdeniz’i geçmeye çalışanlar İtalya ve Malta Devletleri tarafından kurtarılması yerine Libya ile görüşülerek Libya’daki köle kamplarına atılmaktadır (Korkmaz, 2021). Ayrıca Bulgar sınırında bulunan görevliler de ülkelerine giriş yapan sığınmacılara Yunanistan sınır görevlilerinin yaptığından neredeyse daha fazla eziyet ettikleri yazarın kendisi tarafından şahit olunmuştur.

3.2.7.2.4. Yunanistan’da Göç Bakanlığı Kurulması

Bir komşu ve transit ülke olarak Türkiye ile karşılaştırıldığında Yunanistan göç ile ilgili problemlerini ele almada konusunda bir bakanlık ihdas etmiştir. Göç konusu

ile ilgili çalışmalar yapan bazı araştırmacılar ve siyasi gözlemciler bir transit ülke olan Türkiye'nin de göç konusunda karşılaştığı problemlerin devasa olduğunu ve bu sorunların ancak bir Bakanlık kurularak çözüleceğini dile getirseler de bu çok da doğru olmamaktadır. Başta Suriye olmak üzere Afganistan, Pakistan, gibi ülkelere resmi olmayan rakamlara göre 10 milyon düzensiz göçmenin olduğu göz önünden bulundurulsa, bu insanların ve ailelerinin sağlık, eğitim, güvenlik, yerleşim-konut gibi devasa problemlerini bir bakanlık bünyesinde çözüme ihtimali çok zayıftır. Bu kadar çetrefil ve karmaşık sorunlar ancak bütün kamu ve özel kurumların kendilerine düşen sorumluluk alanlarında üzerlerine düşen görevleri ifa etmeleri ile mümkündür.

Yunanistan, ülkesinin maruz kaldığı göçü kontrol altına almak, düzenlemek ve yönetmek için 2016 yılında Göç Politikaları Bakanlığı kurmuştur. Bu tarihten itibaren 2018'e kadar Bakanlıkça Avrupalılaşma ve göç konusunda yapılan resmi söylemler incelendiğinde, Avrupalılaşmadan AB'nin insan hakları ve değerleri odaklı bahsedilmesi gerektiği umulurken şaşırtıcı bir tespit kendini göstermektedir. Göç konusunda Avrupalılaşma ile birlikte anıldığında uygulanan ve planlanan gerçek durumda AB değerlerinden uzaklaşıldığı çelişkisi görülmektedir. Aynı zamanda birliğin üye ülkeleri farklı politikalar uygulamaktadır (Alioğlu-Çakmak, 2018: 52-53).

3.2.8. İspanya Düzensiz Göç Yönetimi

Arap ülkelerinden, Avrupa Birliği ülkelerine legal ve illegal yollarla göç etmek isteyen göçmenler, savaş, fakirlik, ülkelerindeki iç kargaşanın yanı sıra Arap gençliğinin yaşlı kuşaklardan farklı olarak Avrupa Birliği ülkelerinde daha modern, daha özgür yaşam isteklerinden de kaynaklanmaktadır (Fargues ve Fandrich, 2012). Özellikle Batı Akdeniz yolu, Gana, Cezayir, Afrika ülkelerinden hareket edip Avrupa Birliği ülkelerine ulaşmak isteyen mülteciler için İspanya kıyıları ilk duraktır (Frontex, 2018a). 1990'ların ortalarından itibaren İspanya'ya beklenmedik bir şekilde yoğun bir düzensiz göç akımı olmaya başlamıştır. Bu akımların nedenleri içerisinde- ilk olarak düzensiz göçmenlerin iş bulabileceği aktif bir kayıt dışı ekonomi, ikincisi diğer Avrupa ülkelerine nazaran göçmenlere yönelik daha olumlu tutumlar, üçüncüsü ise Güney Avrupa siyasi kültüründe yaygın olan yasadışılığa karşı geleneksel hoşgörü ve

son olarak yasadışı göçmenler için İspanya hukukunda sosyal hakların sağlanması uygulamaları görülebilmektedir. Ayrıca 2000 yılından bu yana İspanya’da düzensiz göçmenler kamuda sağlık ve eğitim imkanlarından İspanyol vatandaşları ve düzenli göçmenler gibi ve ücretsiz olarak faydalanabilmektedir (González-Enriquez, 2010: 247-248). İspanya’da düzensiz göç konusunda ilk zamanlarda yapılan anketlerde göçmenlerin 2000 yılında %83 ve 2003 yılındaki iki ankette %50 seviyelerinde düzensiz bir şekilde ülkede bulunduğu görülmüştür (González-Enriquez, 2010: 251).

İspanya, ülkesine gelen kaçak göçmenlerle ilgili olarak, 1990’lı yıllarda yasal uzlaşma yolunu seçti ve özellikle kaçak göçmenleri sistem içine sokarak onlarla eksik iş gücü ihtiyacını telafi etmeye çalıştı. İspanyol yetkililer, 1991 yılında yürürlüğe giren programlar aracılığıyla yaklaşık 1,2 milyon göçmenin statüsünü, onları vatandaşlığa kabul ederek, 1996, 2000, 2001 ve 2005 yıllarında her biri istisnai bir defaya mahsus olarak düzenlenmiştir (Schweitzer, 2022). Yerleşim Programı olarak adlandırılan bu program İspanya’ya kaçak olarak giriş yapmış göçmenleri, ülkede 3 yıl yaşamış olmak kaydıyla onlara vatandaşlık statüsü verilmiştir. İstatistiklere göre bahsi geçen yıllarda 30.000’den fazla düzensiz göçmene “yasal statü” verilmiştir (Schweitzer, 2022). Çünkü bu dönemde İspanya her ne kadar düzensiz göçmenlerin İspanya’ya giriş yapması konusunda isteksiz davransa da istihdam konusunda, özellikle tarım işçiliği konusunda onlara ihtiyaç duyulmaktaydı.

Belirli oranda işçi ihtiyacını karşılayan İspanya, 1985 yılı yasası ilk olarak 2000 yılında, haklarının kısıtlanması ve aile birleşiminin sınırlandırılması gibi engellemelerle düzensiz göçmenlere yaptırımların arttırılması amacıyla değiştirilmiştir. 2002 yılında ise İspanya Devleti yabancı işçi istihdamına yıllık kota sınırlaması getirmiştir. Ancak GSYİH’sının yaklaşık %22,3’ünü kapsayan büyük bir kayıt dışı ekonomisi düzensiz göçmenlere ihtiyaç duymaktaydı. Devlet ile piyasa arasındaki bu uyumsuzluk düzensiz göç rejiminin yerini İspanya’da pekiştirmiştir (Finotelli ve Arango, 2011).

İspanya’da göç faaliyetleri yirmi birinci yüzyıl başlarına kadar iki yasa çerçevesinde yürütülmekteydi. Bunlar, 1984 tarihli İltica ve Mülteci Yasası ile 1985 tarihli Yabancılar Yasasıdır. Bu iki yasanın ortak özelliği giriş ve ikamet ile ilgili idari faaliyetleri esas almaları ancak göç ve özellikle düzensiz göç alanında düzenleme gibi

daha geniş ve etkin bir stratejiye sahip olmamalarıdır. Dolayısıyla bu dönemler, zayıf göç yönetimi ve yetersiz planlama İspanyol göç rejiminin karakteristiği olarak bilinmektedir. Bu doğrultuda göçmenleri işe almanın bürokratik birçok engeli bulunmakta idi. Bunun sonucu olarak ta birçok işveren düzensiz göçmenleri kaçak işçi olarak çalıştırma yoluna gitmiştir (Finotelli, 2011: 192-193).

3.2.8.1. İspanya'nın Düzensiz Göçü Kontrol Etme Politikaları

Bu bölümde İspanya'nın düzensiz göçü önleme ve yönetmesi ile ilgili uygulamalarından bahsedilmektedir.

3.2.8.1.1. Kaçak Göçmenleri Deport Etme ve Sınırlarda Çit Uygulaması

Diğer bütün göç alan ülkelerde olduğu gibi İspanya'nın da öncelikle güvenlikçi politikalara önem verdiği ve düzensiz göçü, sınırlarına çit (dikenli teller) örerek ya da zaman zaman deport yöntemini kullanarak engellemeye çalıştığı görülmektedir. 1990'dan beri sadece İspanya değil bütün Avrupa Birliği ülkeleri düzensiz göç konusunda sınırlarında güvenliği arttırdığı görülmektedir. Bu güvenlik politikaları yarı-askeri veya silahlı askeri güçlerin denizden gelecek göçleri silah kullanarak durdurmasını da kapsar. Buna örnek 2000'li yıllarda Ceuta and Melilla'dan İspanya'ya yönelen göçmenlerin çitlerden atlayarak geçmeye kalktıklarında İspanya Hükümeti sadece sınırları kapatmakla kalmayıp Cebel-i Tarık boğazına “erken uyarı radar sistemi” yerleştirmiştir. Daha sonra bu sistem Kanarya Adalarına kadar genişletilmiştir (De Haas, 2008: 8).

Esasen İspanya'ya gelen kaçak göçmenlerin çoğu güvenlik açısından çok da sağlam olmayan botlarla Mağrib ve Sahra Altı ülkelerden İspanya'ya gelmektedir. 2000'li yılların başında İspanya muhtemelen ülkesinde mevcut işçi açığını kapatmak için olsa gerek İspanya'ya kaçak yollarla gelen göçmenleri diğer Avrupa Birliği Ülkelerinden farklı olarak, onları sınır dışı (deport etme) konusunda daha yumuşak, daha insani davrandığı gözlenmektedir (Calavita, 2003). Bu politikanın sonucu olarak,

İspanya’da göçle ilgili resmi makamlara göre esasen resmi olarak 15.000 deport olması gerekirken 5000 düzensiz göçmen deport edilmiştir (Calavita, 2003).

İspanya 2015 yılına gelindiğinde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin kaçak göçmenleri deport etme konusunda uyarılarına da maruz kalmıştır. Örneğin, 2014 senesinde Mali ve Fildişi vatandaşları İspanya’nın kendilerini toplu olarak Fas’a iade ettiğinden hareketle dava açmış, mahkeme Sözleşme’nin 3. maddesi uyarınca (insanlık dışı ve aşağılayıcı muamele yasağı açıkça dayanaktan yoksun oldukları gerekçesiyle kabul edilemez olarak nitelendirmiştir (www.echr.coe.int, 2016).

İspanya’ya sadece kendi sahil sınırlarından değil Fas’tan, Melilla ve Ceuta’da sınırını geçen göçmenler giriş yapmaktadır. İspanya bu konuda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine dava açmış, Mahkeme 2020 yılı Şubat ayında İspanya Hükümetinin bu uygulamasını haklı bulmuş, İspanya Hükümeti de Melilla ve Ceuta’da sınırı geçen göçmenleri geri göndermeye devam edeceğini duyurmuştur (www.eurotopics.net, 2020). Ancak bu karar ülkede, insan hakları ile alakalı konularda bazı tartışmaları da beraberinde getirmiştir.

Bir yıl sonra 2021 yılında Mayıs ayında içinde çocukların olduğu, çoğu genç 1500 göçmen Ceuta’dan yola çıkarak, çok küçük tekne ve güvenlik açısından problemli kayıklarla İspanya sınırlarına ulaşmışlardır. BBC’nin verdiği ve FRONTEX’in desteklediği habere göre, İspanya hükümeti sınırda askeri güç de kullanarak kaçak göçmenleri deport etmiştir. Aynı yıl İspanyol kaynaklarının verdiği haberlere göre ülkeye kaçak giriş yapan 8000 kaçak göçmenden 5600’ı geri gönderilmiştir. Özellikle Fas’tan hareket eden göçmenlerin amacı İspanya’da kendilerine iş bulmaktır (www.bbc.com, 2021).

Öte yandan, Fas, Tunus, Kanarya Adalarından İspanya’ya geçmek göçmenlerden açısından çok zor ve tehlikelerle dolu bir yolculuktur. İspanya’da bir insan hakları kurumunun verdiği bilgilere göre sadece 2005 yılında İspanya’ya geçmeye çalışan düzensiz göçmenlerden ölenlerin sayısı 368’dir (De Haas, 2008: 19). Komşu ülkelerle imzalanan geri kabul anlaşmaları neticesinde, İspanya’ya girmeye çalışanların sınırda yakalanıp geri iade edilmesi düzensizliği azaltan önemli bir etken olmuştur (González-Enríquez, 2010: 253). İspanya’nın ülkesine gelen düzensiz göçü

kontrol etme konusunda ele aldığı diğer önlemleri şu şekilde sıralamak mümkün olmaktadır.

3.2.8.1.2. Düzensiz Göçü Kontrol Etmede Alternatif Politikalar

İspanya Hükümetleri düzensiz göçü engellemek için son yıllara doğru yaklaştıkça artan bir şekilde savunma sistemleri oluşturmaya başladılar. Bunların içinde en yararlı ve etkili olduğu kanıtlanan vize uygulamasına ilave olarak aşağıdaki uygulamalar bulunmaktadır (González-Enríquez, 2010: 261).

1. Deniz sınır kontrolleri için güçlü teknik imkanlara sahip Entegre Dış Gözetim Sistemi kurmak yoluyla kıyı şeridinde yaklaşan tüm tekneleri tespit edebilecek seviyeye gelmek.

2. İnsan ticaretine karışanların cezaları sekiz ila on yıl hapis cezasına çıkarıldı. Ayrıca herhangi bir kâr amacı olmaksızın dahi İspanya'daki insanların kaçakçılığını teşvik eden, kolaylaştıran kişilere de dört ila sekiz yıl hapis cezası öngörülmüştür.

3. Göçmenlerin gelişini cezbeden ve arttıran işler için son yıllarda artan iş denetimleri düzensiz göçe karşı etkili yöntemlerden biri olmuştur.

4. Sınırdışı süreçleri için ekonomik ve idari kaynakların tahsis edilmesi ile polis birimlerinin güçlendirilmesi. Ulusal Polis Gücünün Yabancılar Tugayı'nın bir parçası olarak Göç ve Belge Sahteciliği Ağları ile Mücadele Birimi- UCRIF (Unit for Combating Immigration and Document Falsification Networks)- kurulması ve son yıllarda düzensiz göç ve sınır kontrollerinde görevli birimlerde çalışan sayısını %25 oranında arttırılması.

5. Göç kontrol politikalarının Avrupa ile uyumlu ve koordineli duruma getirilmesi. Avrupa Sınır Ajansının oluşturulması, geri kabul için ortak anlaşmaların imzalanması, düzensiz ve transit göçmemelere karşı iş birliğini sağlamak için kaynak ve transit ülkelerle koordineli dış politikalar üretmek (González-Enríquez, 2010: 261-262).

İspanya'da 1990'ların ortalarından itibaren düzensiz girişler yaygın bir şekilde görülmektedir. Bu zamanlarda düzensiz göç kendini ülkede göstermeye başladığında

ülkenin düzensiz göçü engelleyecek, denetleyecek ve kontrol edecek yeterli seviyede bir kurulu sisteminin olmadığı fark edilmektedir. Kaldı ki düzensiz göç akımlarının engellenmek istendiği de soru işaretidir. Zira İspanya hükümetlerinin düzensiz göçmenlere, piyasa ve çalışma şartları açısından göz yumduğu da hissedilmektedir (González-Enríquez, 2010: 261-262).

Düzensiz göçle mücadele son yirmi yılda Avrupa Ulus-Devletlerinin karşı karşıya kaldığı esas sorunların başında gelmektedir. Oysa 2000’li yıllara kadar Kuzey Avrupa, 2010’lu yıllara kadar da Güney Avrupa ülkeleri düzensiz göçmenlere karşı belli oranlarda hoşgörülü uygulamalara sahipti. Karşı karşıya oldukları düzensiz göçmen kitlesine yönelik olarak düzensizden düzenliye geçme yönünde ülkeler bazında bazı düzenlemeler yürürlüğe koymuşlardır. Bu kapsamda 2002 yılındaki İtalyan düzenleme süreci ile birlikte 2005 yılında yaklaşık 700.000 başvuruyu kapsayan İspanyol düzenlemesi, Avrupa’da şimdiye kadar yapılan en büyük toplu düzenleme süreçleridir. İspanya’daki bu düzenleme çok sayıda kayıt dışı yabancı işçinin kayıtlı olarak ekonomiye katkı sağlamasını olumlu etkilemiştir (Finotelli, 2011: 189-191).

Ancak 2008 yılındaki ekonomik krizde özellikle ekonominin lokomotifi konumunda olan inşaat sektörünün adeta çökmesi ile bu sektörde kayıt dışı olarak çalışan düzensiz göçmenler ülkenin büyük bir sorunu haline gelmiştir. Kriz devletin düzensiz göçmenlerle ilgili sert tedbirler almasına neden olmuştur. Göçmenlere sunulan işler kesilmiş, yabancılar kanununda düzensiz göçmenler için tutukluluk süreleri arttırılmış, aile birleşimleri zorlaştırılmış, ülkeye girişler daha fazla kontrol altına alınmaya başlanmıştır. Bu tür uygulamaların düzensiz göçmenlerin sayılarını azaltması beklenmektedir (González-Enríquez, 2010: 265).

Düzensizlik ve kayıt dışılığın birbirini büyüttüğü İspanyol göç sisteminin uyumsuzluklarını gidermek için 1985 yılından itibaren; 1985/1986, 1991, 1996, 2000, 2001, 2005 olmak üzere altı defa düzenleme programı yapılmıştır. Bunların içerisinde en geniş ve etkili olanı 2005 yılındaki düzenleme olmuştur (Finotelli, 2011: 193-194). Bu düzenleme kapsamında hükümet, sendikalar ve işveren konfederasyonları ve göçmen derneklerinin yoğun müzakereleri sonucunda fiili ekonomik gösterebilen yabancılar düzenli hale gelmiştir. Başvuran çalışanların 08 Ağustos 2004’ten önce en

az altı aydır İspanya’da bulunduklarını belediye nüfus kütüğüne yaptırmak durumunda oldukları kayıt ile kanıtlamaları gerekmektedir. Ayrıca kendi ülke büyükelçi ve konsolosluklarından temiz adli sicil kaydı getirmeleri şart koşulmuştu. Önceki düzenlemelerin aksine bu defa istisnai durumlar haricinde çalışanların düzenlileştirilmesi için başvurması gereken işverenin kendisiydi. İşverenler bu başvuruyu yapmak için en az altı aylık geçerli iş sözleşmeleri yapmak, sosyal güvenlik sistemine kaydetmek ve ilk aidatlarını ödemek durumunda idiler. Bu nedenlerden dolayı 2005 düzenlemesi devlet yetkilileri tarafından gerçek bir düzenleme olarak kabul edilmiştir (Finotelli, 2011: 194).

Bu model ulus devletlerin kendi topraklarında düzensiz göçmenlerin kontrolünü sağlamalarına imkân verdiğini göstermesi açısından önemli kabul edilebilmektedir. Düzenlemeler düzensiz göç sistemlerinin gelişimini engelleyen araçlarla birlikte uygulanırsa uzun vadede olumlu sonuçlar verebilmektedir (Finotelli, 2011: 206). 2020 yılından beri faaliyet gösteren komisyon görevlileri, göç konusunda reform, göçmenlerin geçişi ikamet ettikleri çadırları teftiş etme, göçmenleri kaydetmek ve güvenlik konusunda İspanyol polisine yardım etmeye kadar birçok sahayı kapsamaktadır. Ayrıca gerektiğinde Komisyon İspanya’ya finansal destek de vermektedir. Örneğin 17 ve 18 Mayıs 2021’de önemli sayıda refakatsiz çocuk da dahil olmak üzere 10.000’den fazla göçmen Fas ve Ceuta arasındaki sınırı geçmiştir. Avrupa Komisyonu, AB’nin Ceuta’daki dış sınırına saygı duymanın önemini derhal hatırlatmış ve İspanyol makamlarına verdiği desteği artırmıştır. Fas’a dönmeyen yaklaşık 2.000 göçmenin (1.000 yetişkin ve 1.000 refakatsiz çocuk) kabul ihtiyaçlarını karşılamak ve yetkililerin en savunmasız kişileri tespit edip onlara yardım etmelerine yardımcı olmak için Ceuta Belediyesine 14 milyon euro hibe etmiştir (<https://home-affairs.ec.europa.eu>).

İspanya’da konuşlanan Avrupa Komisyonu personeli, İspanyol makamlarıyla temasa geçmiş ve İspanya’nın göçü daha etkin yönetilmesi konusunda ihtiyaç duyabilecekleri desteği almalarını sağlamıştır. Buna, göçmenlerin ve sığınmacıların gelişlerinin AB yasalarına uygun olarak ve insan haklarına saygı çerçevesinde yönetilmesi de dahildir.

3.2.8.1.3. İspanya’da Kaçak Göçmenlerin Yaşam Koşulları

İspanya’ya bir şekilde kaçak yollarla sınırı geçen özellikle Mağrib ülkelerinden gelen göçmenlerin yaşam koşullarının çok da insani olduğunun söylenilmesi zordur. Genel olarak kaçak göçmenlerinin tarım, inşaat gibi fiziki güç gerektiren işlerde çalıştırıldığı söylenilmesi mümkün olmaktadır. Bir habere göre, 2023 yılında İspanya’da sınır dışı korkusuyla yaşayan düzensiz göçmenler tarım sektöründe çalıştırılmakta, plastik çadırlarda felaket hayat koşullarında hayata tutunmaya çalışmaktadır (Talibi, 2023).

Nispeten ekonomik ve finansal açıdan diğer Avrupa ülkelerine göre problemler yaşayan İspanya’yı Avrupa Komisyonu, AB finansmanı ve uzmanlığı ile tüm göç yönetimi süreçlerinde desteklemektedir.

3.2.9. İtalya Düzensiz Göç Yönetimi

3.2.9.1. İtalya’ya Olan Göçün Tarihi Yönden Değerlendirilmesi

İtalya 1970’lere kadar göç veren bir ülke iken bu tarihlerden itibaren petrol fiyatlarındaki ani artışlar ve Kuzey Avrupa’daki ekonomik durgunluk nedeniyle göçmenlere iş sahalarının bu ülkelerde kapanması nedenleriyle göç alan bir ülke haline gelmiştir (González-Enríquez, 2010: 167). Esasen İtalya’ya yapılan düzensiz göçler, 1980’lerin sonunda, Filipinler, Latin Amerika ve bazı Sahraaltı ülkeleri (Senegal ve Gana dahil) Akdeniz ülkelerinden gelen göçmenlerle başlamış ve giderek büyümüştür. 1990’larda Sosyalist Bloğun ve SSCB’nin dağılmasının ardından bu göçler daha da artmıştır. Arnavutluk ve diğer Doğu Avrupa ülkelerinden gelen göçmenlerle birlikte kompozisyon da değişmiştir. Doğu Bloğunun çökmesinden sonra Polonyalı göçmenler, ilk sırada yer almaktadır. Polonyalı göçmenlerden sonra aynı yıllarda Romanya, Ukrayna ve Moldova’lı göçmenler gelmektedir. Bu bağlamda, İtalya’da 2012 yılında toplam yabancı nüfus 4.8 milyondur (Del Bocca ve Venturini, 2014: 2).

Berlin duvarının yıkılmasından sonra özel bir vize ile ilk gelen, yukarıda belirtilen ülke vatandaşları (Polonyalılar, Romanya, Ukrayna ve Moldova’lı daha çok da kadın nüfus ağırlıklı göçmenler) İtalya’ya iş bulmak ve para kazanmak için

geliyorlardı. Dönemsel bir rastlantı olarak o dönemde, İtalya’da ülke nüfusunun yaşlanması sonucu özellikle hastabakıcı, yaşlı bakım-çocuk bakım gibi sosyal hayat açısından önem arz eden mesleklerde bu tür bakıcılara ihtiyacı vardı. Kısaca, 1990’larda başlayan İtalya’ya göçmen akımı, 2010 yıllara kadar her ne kadar fabrika işçisi, inşaat işçisi, tarım işçisi gibi düşük vasıf gerektiren işler olsa bile, 2010’lardan sonra hasta bakıcı, yaşlı bakım, sağlık elemanı ile sosyal hizmetlere yönelik işler olmaya başlamıştır (Del Bocca ve Venturini, 2014: 24).

Bu bağlamda, göreceli yoksul ülkelerden daha müreffah olan İtalya’ya iş bulmak için 1980’lerden itibaren bir göç dalgasının kabardığı konu ile ilgili çalışmalar yapan birçok araştırmacının ortak tespitidir. 1980’lerin başlarında İtalyan yazarların tartıştığı gibi geleneksel bir göç ülkesi olmasına rağmen, az gelişmiş ülkelerden artan bir göç deneyimi yaşamıştır ve bu istikrarlı göç, İtalya’nın uluslararası göç senaryosundaki rolünü değiştirmiştir. Ancak ülkede göçmenlere yönelik resmi araştırmaların yetersizliği, birçok uzmanın ve bazı kamu kurumlarının bu olgunun nasıl ölçüleceği ve tahmin edileceğini düşünmeye sevk etmiştir. İtalyan araştırmacılar, Kamu Otoritelerinin “sayı şizofrenisi” (Göçmenlerle İlgili Tespitleri Sadece İstatistiklere Dayalı Ölçme Çıkarımı) korkusunu terk etmesi gerektiğini aksi takdirde entegrasyon/dışlamanın teorik ve ampirik analizleriyle ilgili önemli hususların gözden kaçırılmasıyla araştırmaların doğru sonuçlar vermeyeceğini dile getirmişlerdir (Strozza, 2014: 2).

İtalya, Berlin Duvarı’nın yıkılması ve Sosyalist Bloğun çökmesinden sonra ülkesine olan göçmen akını ile ilk düzenlemeleri doksanlı yıllarda yapmış gibi görünmektedir. Bu bağlamda Mart 1998 yılında bir parlamentodan bir kanun çıkarmıştır. Yasanın hedefleri, göçmen işgücü akışının programlanmasını iyileştirmek, yasadışı göçü önlemek ve kontrol altına almak, yasal olmayan yollarla İtalya’ya gelen göçmenlerin İtalya’da düzenli kalma izinleriyle etkin entegrasyonunu teşvik etmektir. Kanun, hükümetin belirlediği kotalara dayalı olarak göç akışı için yıllık planlama oluşturdu ve vasıfsız işler için çeşitli ücret türleri getirmiştir. Yasadışı göçü önlemek ve sınırlamak için geçici konaklama merkezlerinin kurulması ve yasadışı yabancıların 15 gün içinde sınır dışı edilmesi de dahil olmak üzere katı önlemler uygulanmıştır. Yasadışı ülkeye giriş yapan yabancılar, reşit olmayanlar, hamile kadınlar ve İtalyan

vatandaşlarıyla birlikte yaşayan kişiler gibi belirli gruplar hariç olmak üzere, derhal sınır dışı edilme ve en az 5 yıl süreyle yeniden giriş yasağı gibi sert önlemlerle yasal olmayan göçü kontrol altına almaya çalıştı. Kanun, ayrıca ikamet kartına da yeni bir özellik olarak getirmiştir (Bonetti, 1998: 137).

Ancak 2020’li yıllara gelindiğinde, İtalya’ya yapılan kaçak göç yukarıda dile getirilen durumdan bir parça farklıdır. Son yıllarda, Tunus, Cezayir ve Kuzey Afrika’dan Avrupa’ya daha güvenli bir yaşam ve ekonomik fırsatlar arayan insanlar geçmeye çalışmaktadır. Deniz yoluyla İtalya’ya ulaşmaya çalışan bu insanlardan önemli bir kısmı yollarda ölmektedir. Bahsi geçen deniz kazalarının her ne kadar bir kısmı uluslararası medyada yer alsada ölümle sonuçlanan bu kazaların önemli bir kısmı artık kanıksandığı için haber olarak bile görülmemektedir. Örneğin, BBC’nin verdiği habere göre, 09.08.2023 tarihinde Tunus Limanından çıkan bir tekne, İtalya’nın Lampedusa adası açıklarında bir kaza geçirmiş yaklaşık 40.000 göçmen ölmüştür. Yine BBC’nin verdiği habere göre, sadece 2023 senesinde, 1.800’den fazla insan Kuzey Afrika’dan Avrupa’ya geçişte hayatını kaybetmiştir (www.bbc.com).

Yine basında yer alan haberlere göre, İtalya’ya olan düzensiz göç her yıl özellikle Libya ve Tunus’tan gelen göçmenlerle ciddi şekilde artmaktadır. Örneğin, 2022 yılında bir önceki yıla göre kaçak göçmen sayısı % 56 artmıştır. 2021 yılında İtalya’ya 67.000 kaçak göçmen gelirken, 2022 yılında 105.000 kaçak göçmen ulaşmıştır (www.infomigrants.net). İngiltere’de yayınlanan ünlü The Economist Dergisi’nin verdiği bilgiye göre yoksulluktan ve zulümden kaçan göçmenler, benzeri görülmemiş sayıda İtalya kıyılarına ulaşmaktadır. 2022 yılında, toplam rakam 105.000 iken 2023 senesinde, bu sayının muhtemelen 400.000 olabileceği ve hatta İtalya’nın deniz yoluyla taşınan daha fazla sayıda göçmen akınıyla karşı karşıya kalabileceği belirtilmektedir. Dergi ayrıca yaptığı yorumda geçen yıl Eylül ayında iktidara gelen ve düzensiz göçü engelleme konusunda söz veren bir koalisyon hükümeti için bunun bir kâbus olduğunu belirtmiştir (www.economist.com).

İtalya’ya 1980’li yılların sonunda başlayan ve 1990’lı yıllarda Varşova Paktının çökmesinden sonra kısmen artan göçler ile özellikle 2010’lu yıllardan sonra gelen kaçak göçmen akını farklıdır. Yukarıda da belirtildiği gibi, 1990’lı yıllarda gelen göçmenler, göreceli daha az sayıda ve kontrol edilebilir olduğu için İtalya o dönemde

çıkardığı yasalarla bu nüfusu entegre etmeye çalışmış, onları bir şekilde sosyalleştirip İtalyan toplumuna katmaya gayret etmiştir. Şüphesiz bunda İtalya'nın da yaşlı nüfusa da bakıcı bulmak gibi avantajları vardır.

Ancak son yıllara gelindiğinde özellikle, Fas, Tunus, Cezayir ve Kuzey Afrika ülkelerinden gelen göçmenlerin güvenli olmayan botlarla, çok büyük rakamlarda gelmesi, daha çok fakirlik ve iç kargaşadan kaçan büyük oranda eğitimsiz nüfus olması İtalya'nın işini zorlaştırmıştır. Ayrıca, belli oranda, İtalya'ya gelen kaçak göçmenlerin yerleşmek ve hayat kurmak istedikleri hedef ülke de İtalya değildir. Onlar İtalyan kıyılarını öncelikle bir sığınma olarak seçmekte, sonrasında da daha müreffeh ve iş bulabilecekleri Avrupa Birliği ülkelerine ulaşmayı planlamaktadırlar. Bu durumda, İtalya'yı sevkiyat yapan bir ülke gibi davranmasına sebep olmakta ve belirsizlikler ortaya koymaktadır.

3.2.9.2. İtalya'nın Kaçak Göçü Ele Alma Yöntemleri

İtalya'nın kaçak göçü ele alma ve yönetme konusunda belirtmemiz, altını çizmemiz gereken ilk konu, birinci destinasyon olarak seçtikleri diğer kıyı ülkeleri gibi (Yunanistan, İspanya, Portekiz) güvenlikçi politikalar ön plandadır. Esasen sağcı ve mülteci ve göçmen karşıtı Giorgia Meloni'nin hükümeti Ekim 2022'de Başbakanlık koltuğuna otururken bu konuda taahhütte bulunmuş ve Ocak 2023'te yayınladığı bir kararname ile İtalyan Hükümeti'nin göçmenlerin ülkeye akışını engellemek amacıyla göçmen konusuna duyarlı olan sivil toplum kuruluşlarının (STK) faaliyetlerini kısıtlama yoluna gitmiş ve bu kapsamda gemi kaptanlarına para cezası gibi tedbirler getirmiştir (Özkan, 2023).

Son yıllarda İtalya, Avrupa Birliği (AB) üye ülkeleri arasında düzensiz göç konusunda en sert duruş sergileyen ülkelerden birisidir. Bu bağlamda, İtalyan hükümetlerin düzensiz göç politikaları bazen sert tedbirler alarak bazen da esneterek devam etmektedir. Özellikle İtalya'nın jeopolitik konumu, göz önüne alındığında, ülkenin önemli bir göç yolu haline gelmesine neden olmaktadır (Özkan, 2023). Bu yöntemlerden birisi kaçak yollarla gelen göçmenleri deport etmektir. Örneğin, Birleşmiş Milletler İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi'nin raporuna göre, İtalya'ya

sığınmacı olarak gelen mülteciler, 1999 yılında Yunanistan ile İtalya arasında imzalanan anlaşmaya dayanarak, birkaç yıl önce birçoğu Bangladeş, Kürt, Türk ve Afganlardan oluşan mülteciler, hiç de insani vasıflara sahip olmayan bir gemi ile İtalya'dan Yunanistan'a iltica talepleri kabul edilmeyerek geri gönderilmişlerdir.

Bu uygulamayı sadece Birleşmiş Milletler İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi değil aynı zamanda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de kınamış ve uyarmıştır. Euro-Med Monitor'un İltica Araştırmacısı, “bu operasyonlar, hiçbir resmi ve yasal çerçevenin dışında, yazılı bir hüküm olmaksızın, tamamen gayri resmi olarak yürütülmektedir” demektedir. Euro-Med İnsan Hakları İzleme Örgütü, İtalyan Hükümetini Adriyatik Denizi'nde göçmenlere yönelik tüm yasadışı geri itmeleri ve toplu sınır dışı etme girişimlerini derhal son vermeye çağırarak, göçmen ve sığınmacılara karşı işlenen suçları araştırmak ve 1951 Mülteci Sözleşmesi, AB Şartı ve İtalyan Anayasası'nın gerektirdiği şekilde, iltica prosedürüne etkin erişimi sağlama yükümlülüklerini yerine getirmeye davet etmiştir (reliefweb.int).

İtalya'nın kaçak göçü durdurmak için OHAL ilan etmek gibi olağanüstü tedbirlere de başvurduğu da görülmektedir. Örneğin içinde bulunduğumuz 2023 yılında Akdeniz'i aşarak gelen düzensiz göçmen sayısının son dönemde hızla artması, İtalyan Başbakan Giorgia Meloni liderliğindeki sağ koalisyon hükümetini OHAL ilan etmek durumunda bırakmıştır. Hükümet OHAL'in 6 ay süreli olacağını ve 5 milyon euroluk kaynak ayrıldığı belirtilmiştir. İçişleri Bakanlığının verilerine göre, 1 Ocak- 11 Nisan'da İtalya'ya Akdeniz'i aşarak ulaşan düzensiz göçmen sayısı 31 bin 292 olmuştur. Geçen yıl aynı dönemde ise İtalya'ya 7 bin 928 düzensiz göçmen gelmiştir (tr.euronews.com).

İtalya Hükümeti ülkeye gelen kaçak göçmenlerle ilgili zaman zaman komşu ve çevre ülkelerle de iş birliği içine girmiş, onlarla anlaşmalar yaparak ortak bu konuda ortak çalışmalar yürütmüştür. Örneğin, 11.07.2023 tarihinden Hırvatistan, Slovenya ile üçlü bir anlaşma imzalamıştır. Anlaşma, büyük oranda kaçak göç konusunu kapsamaktadır. Özellikle, insan kaçakçılığı, yasal olmayan yollarla İtalya giriş, vize ve pasaport gibi konuları ele almaktadır (Anadolu Ajansı, 2023). Yine aynı bağlamda, Başbakan Meloni, İtalya'nın ülkeye düzensiz göçü önlemek amacıyla Kuzey Afrika ülkeleriyle ilişkilerini geliştirmeye çalışmıştır. Bu amaca matuf olarak, İtalya Başbakanı Cezayir

ve Libya gibi Kuzey Afrika ülkeleri ile bir ortaklık geliştirmek için bir seyahat yapmış, göçmenleri geri göndermek için Libya'ya AB tarafından finanse edilen tekneler sağlayacağını belirten bir anlaşma imzalamıştır. Ne var ki Libya ile siyasi ortaklık ilişkilerini geliştiren bu anlaşma, sistematik olarak insan hakları ihlallerine yol açacağı için Avrupa Konseyi Yüksek Komiseri Dunja Mijatovic tarafından şiddetle eleştirilmekten kurtulamamıştır (Özkan, 2023).

Uluslararası anlaşmaların yanısıra ülke içerisinde de bazı yasalarda değişiklikler yaparak ya da yeni yasalar çıkartarak yasal olmayan göçe sınırlandırmalar getirmeye çalışmıştır, konuya çözüm bulmaya çalışmıştır. Örneğin, Şubat 2023 tarihinde bir bot kazasında 90 kaçak göçmen ölmüş, bunun üzerine İtalyan parlamentosu 5 Mayıs 2023 tarihinde kaçak göçmenlerin mülteci prosesine sınırlandırmalar getiren *Cutro Degree* adında yasa gündemine almış, “*special protection*” /özel koruma) konusunda bazı değişikliklere gideceğini ve “özel koruma” durumunun kısıtlanacağını duyurmuştur. Bu yasa ile İtalya kendi vatanında siyasi bir baskı ve ölüm tehdidi ile karşı karşıya olmayan ve İtalya’da herhangi bir aile yakını olmayan göçmenlerin mülteci başvurularını almayacağını belirtmiştir. Yasa ile göçmen çocuklarının özel koruma izni on sekiz yaşına kadar olacaktır. Fakat tasarının bu bölümün bazı politikacılarca göçmen çocuklarının entegrasyonunu geciktireceği de belirtilmiştir. Eleştirmenler, “özel koruma” statüsünün sınırlandırılmasının daha fazla göçmeni kayıt dışı hale getireceği ve savunmasız göçmenlerin temel insan haklarını ellerinden alacağını ve göçmenlerin sosyo-ekonomik hayata olan katkılarını sınırlandıracağı konusunda uyarmıştır (Vigano, 2023).

Basında yer alan haberlere göre, 2023 yılının ilk altı ayında 42000 kaçak göçmen İtalya’ya giriş yapmıştır ki bu rakam geçen yılın 4 katıdır. Basında yer alan bu eleştiri ve uyarılara rağmen yukarıda bahsi geçen yasa çıkmıştır. Bu yasaya göre, 4000 Tunuslu olmak üzere, 12000 göçmen ülkelere geri gönderileceği duyurulmuştur. “Özel Koruma” statüsünden sadece çok ciddi sağlık sorunları olan göçmenler faydalanabilecek onlar ülkelere gönderilmeyecektir. Ülkerine deport edilecek göçmenlerin birçoğu, Fas, Tunus, Cezayir, Senegal, Nijerya ve Gambiadır (<https://northafricapost.com/>). İtalya, ayrıca her ne kadar Avrupa Birliği ülkesi olsa da haklı olarak kaçak göçmenler konusunda mağdur olan devletlerin başında geldiğini

zaman zaman vurgulamış, bu konuda Avrupa Birliğinin daha fazla elini taşın altına koyması gerektiğinin altını çizmiştir. Bu konuda sağcı- İtalya Başbakan Giorgia Meloni zaman zaman demeçler vermektedir: 28 Ağustos 2023 tarihinde Reuters'a verdiği demeçte, İtalya'nın, Kuzey Afrika ve Balkanlar'dan gelen göçmenlerinin ihtiyaçlarını karşılamakta zorlandığını Kızıl Haç' örgütünün bu "kaosa" karşı daha fazla uluslararası çaba göstermesi gerekliliği üzerinde durmuştur. Reuters'ın verdiği habere göre sadece bir hafta sonu, 110'dan fazla teknenin İtalya kıyılarına ulaştığı ve 4200'den fazla kaçak göçmenin İtalya'ya gediği dile getirilmiştir. Yine aynı günlerde ,Slovenya sınırı yakınındaki Trieste'de Belediye Başkanı Roberto Dipiazza, Corriere della Sera gazetesine benzeri görülmemiş bir "göçmen istilas" hakkında şikâyetle bulunmuş, "1990'lı yıllardan bu yana göçmenlerle ilgili sorunlarla uğraşıyorum, her şeyi ve daha fazlasını gördüm ama böyle bir şeyi hayal edemedim. Şehirde acil bir durum var" demiştir. İçişleri bakanlığı verilerine göre İtalya, geçen yılın aynı dönemindeki 55.800 civarındaki rakama kıyasla, yıl başından bu yana yaklaşık 113.500 denizden geliş kaydetmiştir (Armellini, 2023).

İtalya'nın kaçak göç olgusunu yönetme stratejisi her zaman, deport etme, mülteci proseslerindeki güvenlik politikaları gibi her zaman güvenlikçi politikalar olmamış, zaman zaman insani yöntemlerle de konuyu ele almış ve çözümlemeye çalışmıştır. Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki, İtalya göç olgusunu tek bir birimi ya da bakanlığa bağlı olarak değil, bütün devlet kurumlarının konunun paydaşı yaparak çözmeye gayret etmektedir. Düzensiz Göç yönetimi, merkezi düzeyde dahi birden çok kamusal aktörün ve yerel yönetimlerin iş birliğini ve koordinasyonunu gerektirmektedir. İtalya modeli, göç ve göçmen olgusunun ve buna bağlı ortaya çıkan problemlerin yönetiminin tek bir aktörün sorumluluğuna bırakılamayacağını göstermektedir. İtalya'da göç yönetiminde her ne kadar İçişleri Bakanlığı temel aktör olarak gözükse de sürecin bütünü değerlendirildiğinde, içerisinde diğer bakanlıkların, yerel yönetimlerin, uluslararası örgütlerin ve sivil toplum kuruluşlarının yer aldığı, rol ve sorumlulukların bu aktörler arasında paylaşıldığı bir mekanizmanın varlığı göze çarpmaktadır. Bu bakımdan İtalya, düzensiz göç yönetişimine örnek gösterilebilecek bir model olarak da öne çıkmaktadır (Uzun, 2021: 286).

Göç olgusunun tek elden ya da bütün kurumların devrede olması ile çözülebileceği tartışması Türkiye’de de bazı akademisyenlerce bir tez olarak ileri sürülmüş ve tartışma konusu yapılmıştır. İtalya, uluslararası koruma alanında ortak standartları düzenlemek ve belirlemek amacıyla Avrupa Birliği tarafından oluşturulan yasal çerçeve olan Ortak Avrupa İltica Sisteminin bir parçasıdır. Dolayısıyla, İtalya, iltica alanındaki ulusal düzenlemelerle birlikte AB’nin bu alandaki müktesebatına da uygun hareket etmekle yükümlüdür. Yerleştirme ve İnsani Koridor Uygulaması İtalya’da İçişleri Bakanlığı bünyesinde bir Yerleştirme Birimi bulunmaktadır. Ancak buradaki yerleştirme birimi Türkiye’dekinin aksine ilk iltica ülkelerinden ya da doğrudan kaynak ülkelerden İtalya’ya yerleştirme yapmaktadır. Yerleştirme Birimi hem yerleştirme prosedürünün yürütülmesinden hem de yerleştirme kapsamında İtalya’ya gelen yabancıların oryantasyonundan sorumlu birimdir. Yerleştirme Birimi 2015 yılında faaliyete geçmiştir. 2015-2018 yılları arasında 2.012 kişi ilk defa mülteci olarak İtalya’ya yerleştirilmiştir. Yerleştirme çalışmaları kapsamında misyon ziyaretleri düzenlenebildiği gibi çevrimiçi sanal görüşmeler de yapılabilmektedir. İtalya İçişleri Bakanlığı yerleştirme süreçlerinde de BMMYK (diğer bakanlıklar ve sivil toplum kuruluşları) ile iş birliği yapmaktadır. Yerleştirme süreçleri AB fonlarıyla yürütülmektedir. Yerleştirme prosedürleri kapsamında İtalya’ya getirilen yabancılar barınma merkezlerinde entegrasyona tabi tutulmaktadır. İlk iltica ülkelerinden yerleştirmelere ek olarak İtalya’nın bir de insani koridor adını verdiği bir uygulaması bulunmaktadır. İnsani koridor uygulanması İçişleri ve Dışişleri Bakanlarının onayına tabidir. Bu programı daha çok dini amaçlı dernekler desteklemekte ve fonlamaktadır. İnsani koridor uygulamaları kapsamında İçişleri Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı ve Kiliseler arasında üçlü protokoller bulunmaktadır. İtalya’ya getirilecek kişilerin seçimi, transferleri ve entegrasyon çalışmaları Dernekler ve Kiliseler tarafından üstlenilmekte ancak nihai karar Devlet tarafından verilmektedir. İnsani koridor kapsamında en çok Libya ve Etiyopya’dan yerleştirme yapılmaktadır (Uzun, 2021: 276).

İtalya’ya gelen kaçak göçmenlerin İtalyan kamuoyu ve İtalya halkı tarafından için nasıl göründükleri de bir başka araştırma konusudur. Ancak bu anlamda algılanış ve güvenlik şu söylenebilir ki, İtalyan kamuoyu göçmenlerin suç işledikleri

ve tehdit oluşturdıkları konusunda oldukça ittifak halindedirler. “Suçların sayısındaki düşüşe rağmen, İtalya’da göçmenlerin kanun ve düzene karşı oluşturduğu algılanan tehdit konusunda toplumsal bir tartışma hâlâ sürüyor. Göçmenlerin sosyal entegrasyonunu teşvik etmeye yönelik kamu girişimleri neredeyse yok denecek kadar azken, bu gruplara yönelik polis müdahalesi artmış, bu da hapsedme oranlarının artmasına yol açmıştır.” (Cecchi, 2011: 37). Diğer Avrupa ülkeleri ile karşılaştırıldığında mülkiyet suçlarında, motorsiklet hırsızlığı, banka soygunu gibi suçlarda, göçmenlerin müdahil olduğu suçlar yaygındır. Ancak yine de suç ile göç olgusunun ne kadar direkt bir bağlantısının olduğu araştırmacılara göre şüphelidir (Cecchi, 2011: 41).

3.2.9.3. İtalya’da Düzensiz (Belgesiz) Göçe Karşı Haksız Tutumlar

İtalya’da 2008 genel seçimleri öncesi göç ve yönetimi ana seçim konularından biriydi. Nitekim bu nedenle Berlusconi liderliğindeki aşırı sağcı koalisyon hükümete getirilmiştir. Onlarda göreve geldiklerinden hemen bir ay sonra ülkenin göç açısından güvenliğin arttırılması için, açıkça belgesiz göçmenleri hedef alan bir dizi güvenlik paketi hazırlanmıştır. O zamana kadar idari bir usulsüzlük kabul edilen ve yaptırım olarak sınır dışı edilme uygulaması olan belgesiz göçmenlik söz konusu güvenlik paketinden sonra karşılığı 4 yıla kadar hapis cezası olan “yasal statü eksikliği” suçu olarak belirlenmesi teklifi ortaya konulmuştur. Bu teklif yoğun tartışmalara yol açmış ve Avrupa Kurumlarının üyeleri, İtalyan Yargı Sistemi’ndeki önemli şahsiyetler tarafından özellikle insan hakları ihlalleri açısından eleştiriler yapılmıştır. Nitekim bu tepkiler üzerine yasal statü eksikliği bir suç olmaktan çıkarılmış, bunun yerine belgesiz göçmenler için başka herhangi bir suç işlemeleri halinde ağırlaştırılmış olarak yargılama sürecine tabi tutulmuşlardır (González-Enríquez, 2010: 179-180).

Ancak Berlusconi Hükümeti belgesiz göçmenlerin cezalandırılması niyetini sürdürmekle birlikte, 2009 yılında kabul edilen bir kanun, yakalanan belgesiz göçmenlerin hapsedilemeyeceği fakat 5.000-10.000 Avro para cezalarına çarptırılması, sınırdışı yapılmak amacıyla tutuklanan düzensiz/kayıtsız göçmenlerin

gözaltı süresinin iki aydan altı aya çıkarılması, oturma izni olmayanların kamu haklarından mahrum bırakılması, göçmenlerin bulunduğu bölgeleri kontrol altında bulundurmak maksadıyla polis güçlerine ilave olarak sivil vatandaşlardan oluşan silahsız devriye ekipleri oluşturulması konularını içermektedir (González-Enríquez, 2010: 180). Her ne kadar yeterli kanıtlar olmasa da ortaya çıkan tablo olarak belgesiz göçmenlerin İtalya’da potansiyel suçlu olarak kabul edilmelerine yönelik bir inançtan bahsedebilir ki bu düşünce siyasi iradeyi de bu insanlara karşı olumsuz bir tutuma götürmektedir. Endişe verici bir seviyede olan bu durum bazı İnsan Hakları Örgütlerinin de dikkatini çekmiş ve onların eleştirilerine maruz bırakmıştır. Farklı kuruluşlar tarafından ve birden fazla yapılan bu eleştiriler hükümet yetkilileri tarafından reddedilmiştir (González-Enríquez, 2010: 181).

Hükümetin bu karşı çıkma tutumu bile düzensiz göç konusunda İtalya’nın neden başarılı olamadığını, bu şekilde bir düşünce yapısıyla da neden başarılı olamayacağını göstermektedir denilebilmektedir. Zira düzensiz göç ve yönetimi alanındaki her türlü kamusal uygulama çok çabuk olarak küresel zeminde yayılabilmekte ve hak ettiği karşılığı, düşüncelerde dahi olsa, görebilmektedir. Bu tepkilerin çoğunluğunun düşüncelerde kaldığı söylenebilmektedir çünkü düzensiz göç uygulamalarını gerçekleştiren devletlerin gelişmiş olanları olduğu, düzensiz/belgesiz göçmenleri oluşturan insan kesiminin ise yerinden edilmiş, zorluk ve mağduriyet içinde olan genellikle yoksul ve kimsesizlerden oluştuğu görülmektedir. İtalyan siyasetinin göç olgusu ile başa çıkmak için hazırlıksız mı olduğu ya da yeterince sorumlu davranıp davranmadıkları tartışılabilir ancak ülkenin mevcut kurumsal yapısının artan göçmen akışını yönetmede yetersiz olduğu aşıkardır (González-Enríquez, 2010: 167).

İtalya’ya göç olgusu 1980’lerde başlamış ve 1990’larda ivme kazanarak devam etmiştir. 90’lı yıllarda İtalyan hükümetleri gelen göçleri kontrollü bir şekilde entegre etmeye çalışmış ve bu durumdan İtalya devleti ve halkı – yaşlı nüfusun bakımının gençlere yaptırılması amacına matuf olarak istifade etmiş görülmektedir. Ne varki, 2010 ve 2020 arasında özellikle Arap Baharı, siyasi çalkantılar, fakirlik ve Kuzey Afrika ülke insanların, bazen ülkelerindeki kargaşa ve iç savaştan kaçma bazen da daha rahat bir hayata kavuşma isteği gibi nedenlerle kaçak göçler artmış ve bunları

İtalyan hükümetleri zaman zaman kontrol edemez olmuş bundan dolayı da cebri tedbirlere başvurmak zorunda kalmıştır. Kuzey Afrika ülkelerinden İtalya'ya gelen göçlerde İtalya her zaman hedef ülke değildir. İtalya bölgeden gelen hemen bütün göçmenler için ilk durak olmuş ve İtalya'da göçün olumsuz bütün sonuçlarını yüklenmek zorunda kalmıştır.

İtalyan göç olgusu içerisinde düzensiz göçü konumlandırmaya yarayan analizler faydalı olabilecektir. Şöyle ki; Eski Yugoslavya ülkeleri, Arnavutluk gibi ülkelere yakınlığı, sınırlarına Akdeniz'den ulaşılması ve diğer Avrupa ülkelerine geçiş kapısı olarak görülmesi nedenleriyle coğrafi olarak dezavantajlı durumda olması önemli kısıtlamalara maruz kalmasına neden olmaktadır. Ayrıca İtalyan işgücü piyasasına giriş yasal açıdan oldukça zor olmakta ve gayri resmi olarak girişler için bazı yöntemler uygulanmaktadır. Bunların yanında İtalya'da henüz bir sığınmacı yasası yoktur ve henüz yasayı kabul etmeyen tek Avrupa ülkesidir. Bu nedenle düzenli bir mülteci uygulaması desteği olamadığından kayıt dışılık ortaya çıkmaktadır. İtalyan devlet sisteminin bazı iş kollarının uygulama alanlarındaki boşlukları da düzensiz göçmenleri İtalya'ya çekmektedir (González-Enríquez, 2010: 169). Bu tür uygulamalardaki boşluklar ve kayıtdışı istihdam düzensiz göçle mücadelede devletlerin işlerini güçleştirmektedir. Ancak maalesef bu durumun da net bir çaresi henüz ortaya konulamamıştır. Yine de ülkeler bazı formüller üretmeye çalışmaktadırlar.

İtalya, İspanya'ya benzer bir şekilde belgesiz/düzensiz göçmenlerin yasal statüye geçmeleri için son yirmi yılda beş ayrı genel düzenleme af programı oluşturmuştur. Ortaya konduğu üzere İtalya'da şu an bulunan belgeli/düzenli göçmen nüfusun yarısından fazlası bu af uygulamaları sonucunda yasal statüye geçmiştir (González-Enríquez, 2010: 171). Aşağıda verilen oran bu tespiti doğrulamaktadır. İşgücü piyasası açısından bakıldığında İtalya'da kayıtlı/belgeli göçmenlerin istihdam oranı %75 civarında, kayıt dışı /belgesiz olan göçmenlerin ise %73 civarında olduğu, kayıtlı olanların doğal olarak daha fazla para kazanabildiği görülmektedir (González-Enríquez, 2010: 172-173). Burada düzensiz göçmenlerin kayıtdışılığından kaynaklı, sermaye sahibi işverenlerin bu kişileri ucuz işgücü imkânı olarak değerlendirmekte

oldukları gerçeği ortaya çıkmaktadır ki bu durumasında düzensiz göçün neden var olduğunu da izah etmeye yaramaktadır.

İtalya için güney kıyılarından gizlice girmeye çalışırken yakalanan göçmenlerin görüntüleri çokça kamuoyunda yer alsa da şu anda İtalya’da ikamet eden belgesiz/düzensiz göçmenlerin %65-70 olarak çoğunluğunu ülkede kalışını uzatmaktan dolayı düzensiz duruma düşenler oluşturmakta, diğer kısım olan %15-34’ü ise sınır ve limanlardan gayri resmi giriş yapanlar olduğunu İtalyan İçişleri Bakanlığı değerlendirmektedir (González-Enríquez, 2010: 173). Avrupa Birliğinde sığınma ve mülteci uygulamaları ülkelere göre farklılık gösterebilmektedir.

İtalya diğer Avrupa ülkelerinden farklı olarak iltica konusunda ülkesinde bir mevzuat kabul etmeyen tek AB üyesidir. Bu sebeple 2006 yılındaki bilgilere göre diğer ülkelere nazaran kabul ettiği mülteci sayısı daha azdır. Mülteci kabul sayıları Avrupa ülkelerinde 1000 kişiye 2,3 ile 7,3 arasında bir seviyede değişirken İtalya’da bu oran 0,4 olarak görülmekteydi (González-Enríquez, 2010: 174). Ancak İtalyan işverenler yasal olmayan yollarla gelse bile ülkede bulunan kayıtsız göçmenlere çeşitli işkollarında ihtiyaç duymaktadır. Bu amaçla bazı çözümler üretmektedirler. Bu uygulamalara devletin de destek olduğu anlaşılmaktadır.

İtalya’da belgesiz göçmen statüsünden yasal bir statüye geçme sistemi İtalyan göç politikasının aslında bize yetersiz olduğunu göstermektedir. Yani ülke içinde bir şekilde bulunan kayıtsız bir göçmenin, ülke dışında olup ta yasal yolları kullanarak İtalya’da iş gücü piyasasına dahil olmaya çalışan bir göçmene kıyasla daha fazla şansı, imkânı bulunmaktadır. Ülke içindeki belgesiz göçmenlerin yasal statü kazanmaları iki yöntemle olmaktadır; aflar ve kota sistemi. Bilindiği üzere son yirmi yılda ortalama olarak her dört-beş yılda bir af çıkarılmıştır. Kota sistemi ise kendi özgü bir işleyişe sahiptir. Kural olarak işe alınacak göçmenlerin İtalya dışında yaşaması ve işverenlerle hiçbir şekilde görüşmemeleri gerekmekte ve işverenlerin de devletin kota belirlemesine esas olmak üzere, işçi ihtiyaçları için başvuruda bulunmaları gerekmektedir. Ancak ülke göç sisteminin kötü tasarlanmış olması nedeniyle oluşan fiili durumda ise İtalya içindeki belgesiz göçmenler izinsiz ve kayıt dışı olarak çalışma alanında bulunmakta, eğer kendilerini yasal duruma getirerek çalıştıracak bir işveren bulduklarında ise bu aşamadan itibaren kuralların gereğini yerine getirmek için kendi

menşe ülkelerine dönmekte buradan da İtalya'ya yeni giriyormuş şeklinde giriş yaparak yasal bir statü elde ederek daha önce mutabık kaldıkları işverenin sahasında çalışmaya yasal olarak başlamaktadır (González-Enríquez, 2010: 175-176).

İtalyan kamuoyunda, siyaset ve medya dünyasında düzensiz göç en üst seviyelerde ve çokça tartışılmakta ancak bir kargaşa ve algı bulanıklığı olduğu görülmektedir. Bu sorun alanında en büyük pay siyasi iradeye düşmektedir. Çünkü düzensiz göçle mücadele konusunda çok fazla miktarda takdir yetkisine sahiptir. Ancak politik çıkarlar ve beklentiler nedeniyle kalıcı ve uzun vadeli plan ve uygulamalar yerine, seçmene hitap eden günlük ve kısa vadeli icraatlar hükümetlere uygulama açısından daha cazip gelmektedir. Bununla beraber çalışma alanında kayıtsız göçmenlere duyulan ihtiyaç tutarsız ve çifte standart bir politikayı ortaya çıkarmaktadır. İtalyanların göç konusundaki endişeleri çalışan ve iyi davranan düzensiz göçmenlerden değil de işsiz ve suç işleyen düzensiz göçmenlerden kaynaklanmaktadır.

3.1.10. Ukrayna Düzensiz Göç Yönetimi

Ukrayna'dan Avrupa'nın diğer ülkelerine 2022 yılı şubat ayında başlayan kitlesel göç hareketine Düzensiz Göç kavramı bakış açısından yaklaşıldığında kuramlardan Göç Çatışma Modelinin öncelikli olarak incelenmesi gerektiğini söylemek mümkün olabilmektedir. Suriye, Türkiye, Irak, Lübnan, İtalya, Meksika gibi ülkelerin bulunduğu bölgelerde yaşanan kitlesel göçü analiz etmek için Göç Çatışma Modeli açısından varsayımlar geliştirildiği bilinmektedir. Bu varsayımların ortak ve temel noktası olarak ortaya konulan güvensizlik algısı savaştan dolayı ortaya çıkan Ukrayna kitlesel göçünü anlamaya rehberlik etmektedir. Burada bir ayrıntı olarak; herkes için aynı seviyede olan güvensizlik ortamı, ancak göç için yeterli sermaye (4 S modeli: finansal, sosyal, beşerî ve fiziksel sermaye) seviyesine sahip olanlar için başka bölgelere/ülkelere gitmek için tetikleyici olabilmektedir.

Nitekim çatışmanın ve güvensizliğin en üst seviyede yaşandığı Suriye'de bile halkın ancak 3'te 1'i göç edebilmiştir. Karşılaştığımız başka bir durum ise Ukrayna'dan başlayan ani ve kitlesel göçün aslında bir öncesinin olduğudur. Ülkede

olan ekonomik güvensizlik ve yetersizlik komşu Avrupa ülkelerine bir göç ağının oluşmasına sebep olmuş, Rusya'nın saldırısı ile beraberde var olan bu ağ ve kültür üzerinden ani ve kitlesel göç hareketi yoğunlaşmıştır (Teke-Lloyd ve Sirkeci, 2022). Gelineen noktada 2022 Eylül ortasına kadar AB ve diğer ülkelere yaklaşık 5 milyon Ukraynalı göç etmiş, bunların 4 milyon kadarı Avrupa'da geçici koruma veya bunun gibi çeşitli koruma programlarına alınmıştır (International Migration Outlook, 2022).

3.2.10.1. Rusyanın Ukrayna'yı İşgali ve Avrupa'ya Mülteci

Akını

Ukrayna'nın Rusya tarafından işgalinden sonra başlayan mülteci akını son otuz yılın Avrupa'ya en hızlı toplu göçü olarak tanımlanmaktadır. Bu işgal, Avrupa'nın İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana en büyük mülteci krizine yol açmıştır (Sacchi, 2022: 1-2). Dünya kamuoyu genel olarak, Rusya'nın elinde bulundurduğu askeri güç sebebiyle Ukrayna'nın kısa süre içinde teslim olacağını düşünse de Ukrayna Devlet Başkanı Vladimir Zelenski liderliğinde Ukrayna ordusunun Rus işgaline gösterdiği direniş, Batı'nın da Rusya ve Ukrayna'ya yönelik politikasını değiştirmiştir. Batı, Rusya'ya ekonomik yaptırımlar uygulamanın haricinde Ukrayna Ordusu'na teçhizat, silah desteğinde de bulunmuştur. Yine aynı minvalde Ukrayna'nın yanında olduğunu açık bir şekilde ifade eden Batı ülkeleri savaştan kaçıp kendisine sığınan göçmenlere de kucak açmıştır.

Ukrayna Göçü, bölüm içerisinde ele aldığımız, İspanya, Yunanistan gibi diğer hedef ülkelere yapılan göçlerden farklıdır. Kuzey Afrika ve Suriye gibi Doğu ülkelerinden Avrupa ülkelerine yapılan göçlerde zaman zaman iç kargaşa ve iç savaş gündeme gelse de burada iki ülke arasında olan savaşın direkt göçü tetikleyen unsurlar olduğu görülebilmektedir. Dolayısıyla bu göçe iradi-planlı değil “zorunlu göç” olduğunu söylemek mümkün olabilmektedir. Malum olduğu üzere savaşlarda ölümler kaçınılmazdır. Bu savaşta da binlerce ölüm, yaralanma olmuş Ukrayna halkı ölümden kaçmak için yollara düşmüştür. Savaş sebebiyle ülkelerini yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kalan Ukrayna'lı göçmenlerin şüphesiz en temel sorunu barınacak bir mekân bulmaktır (IOM, 2022).

İşgalin başlamasıyla silahlı çatışmaların sivillerin ölümüne neden olması Ukrayna halkını güvenlik ve yardım arayışına sokmuştur. Ülkeleri saldırı altında olan Ukraynalı siviller, çareyi çevre ülkelere göç etmekte bulmuştur. Toplamda 25.170 sivil hayatını kaybetmiş; 9.177 kişi ölmüş ve 15.993 kişi yaralanmıştır. Hayatını kaybeden Ukraynalı vatandaşların %61'i erkek, %39'u ise kadındır. Savaş sebebiyle hayatını kaybeden çocukların %57'sinden fazlasını erkek çocuklar, %42,8'in ise kız çocukları oluşturmuştur (United Nations, 2023). Çatışmaların şiddeti 2022 senesinde artarak devam etmiş, bu da Ukrayna'dan kaçmaya çalışan nüfusun sayısı giderek arttırmıştır. Ukraynalı sivilin ülkelerinden ayrılmaları ve yollara düşmeleri şüphesiz kolay olmamıştır. Bazı siviller tren yolculuğu ile bazıları kendi araçlarıyla uzun konvoylar oluşturarak seyahat etmek, bazıları ise dondurucu soğukta uzun mesafeleri yürüyerek kat etmek zorunda kalmıştır. Yaklaşık 7,4 milyon insanın yerinden edildiği kayıt altına alınmıştır (United Nations, 2022).

Bu noktada şunu belirtmek gerekir ki, daha ilk günden Ukraynalı mültecilerin Batılı ülkeler tarafından hoş karşılanması sadece insani duygularla değil aynı zamanda politik amaçlarla da açıklanmalıdır. Avrupa Birliği ülkeleri, işgal sırasında Finlandiya ve İsveç devlet yetkilileri başta olmak üzere, Rusya'nın Ukrayna işgalinden sonra sıranın kendilerine geleceğini ima eden demeçler vermişlerdir. Çünkü bu savaş Avrupa kıtasında yürütülmektedir. Bu, geçmişte Avrupa Birliği'nin parçası olan nüfusları baskı altına alan Rusya'nın Ukrayna'yı işgali ile gelişen bir süreçtir. Polonya'nın yanı sıra diğer Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde de bu tür bir baskının anısı tekrar nüksetmekte ve hatırlanmaktadır. Bu ülkeler, işgalinin kendilerine yapıldığını düşünmektedir (Npr.org, 2022).

Ukraynalı mültecilerin, büyük çoğunluğu, kendilerinin hoş karşılandığı Avrupa ülkelerine gitmiştir. Bu, Avrupa'da 2015'te zirveye çıkan son göçmen kriziyle tam bir tezat oluşturmaktadır. O dönemde Avrupa'ya bir milyonun üzerinde göçmen girmişti ve birçok ülkede göç karşıtı politikacıların önünü açan ve sığınma reformu çağrıları yapan bir tepkiye yol açmış, hatta bazı Avrupa Birliği ülkelerindeki bunlardan birisi de İtalya'dır- göçmen karşıtı sağcı iktidarların işbaşına gelmesine sebebiyet vermiştir.

Macaristan ve Polonya gibi ülkelerin, kendilerinden farklı değer ve normlara, farklı dinlere sahip olan mültecilere ev sahipliği yapmaktan yana olmadığı açıktır. Geçmişte, AB'nin ve diğer AB üyesi devletlerinin göçmenler konusunda sorumluluğunu paylaşma fikrine ve tekliflerine bu ülkeler birçok defa karşı çıkmışlardır (Npr.org, 2022). Batı dünyasının ve Avrupa Birliği ülkelerinin Ukraynalı mültecilere karşı gösterdiği kolaylıkları, konu ile ilgili bazı yetkililerin basına verdikleri demeçlerden de anlaşılabilmektedir. Örneğin, 2022 senesinde Göç Politikası Enstitüsü Avrupa Direktörü Hanne Beirens ile Ukraynalı mülteci akınının Avrupa'yı nasıl yeniden şekillendirebileceği hakkında NPR Medya Kuruluşu'na verdiği mülakatta, şöyle demiştir: *“süreci hızlandırmak adına aylar ya da yıllar sürebilecek bir sığınma prosedüründen geçmek yerine, AB hızla bir geçici koruma mekanizmasını devreye sokmaya karar verdi. Bu, 20 yıl önceki başlangıcından bu yana ilk kez tetikleniyor, ancak temelde Ukraynalıların geldiklerinde sadece kayıt olmalarına, pasaportlarını göstermelerine ve ardından anında koruma almalarına olanak tanıyor. Ve onlara, örneğin çocuklarını okullara kaydettirme, iş piyasasına erişim gibi bir dizi hak veriyor ve bu, AB genelinde de aynı şekilde uygulanıyor.”* (Npr.org, 2022).

Yine aynı bağlamda, IOM, (Uluslararası Göç Örgütü) Ukraynalı mültecilerin kaldıkları konaklama merkezlerine gıda dışı ürünler, çamaşır makineleri ve kurutucular, mutfak takımları, hijyen ürünleri sağlanmaktaydı. IOM ayrıca Ukrayna Hükümeti'nin kontrolünü yeniden ele geçirdiği, savaştan zarar gören bölgelerdeki insanların acil ihtiyaçlarına da yanıt vermekte ve savaştan etkilenen veya Ukrayna'nın diğer bölgelerine taşınan mikro ve küçük işletmelere finansal destek sağlamaktadır. IOM destekli Ulusal İnsan Ticaretiyle Mücadele ve Göçmen Danışma Hattı 527, Ukrayna'yı terk etmek zorunda kalan kişilere güvenli sınır geçişi, AB ülkelerindeki koruma arayanlara yönelik prosedürler ve güvenli göç kuralları konusunda danışmanlık yapıyor, travma geçiren göçmenlere psikolojik yardım sağlamaktadır (ukraine.iom.int). Ukraynalı mültecilerin ülkelerinden ayrıldıktan sonra kendilerine “hedef ülke” olarak seçtikleri ülkeler konusunda öncelikle şunu söylemek gerekir ki Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği UNHCR'a göre şubat ayından bu yana 13 milyondan fazla insan evlerini terk etmek zorunda kalmıştır. Yaklaşık 6.7 milyon mülteci Avrupa'ya dağılmış ve en büyük payı Polonya

almıştır. Ukrayna'da 6.6 milyon kişi daha ülke içinde yerinden edilmiştir (Npr.org, 2022). Ukraynalı Göçmenlerin gittikleri ülkeler ve mülteci sayıları Tablo 1'de gösterilmektedir.

Tablo 1: Ukraynalı Göçmenlerin Göç Durumları

Ülke	Kaydedilen Tarih	Mülteci Sayısı
Bulgaristan	12.09.2023	65.765
Çek Cumhuriyeti	10.09.2023	368.300
Estonya	01.09.2023	50.450
Macaristan	03.09.2023	53.375
Latvia	15.08.2023	32.470
Litvanya	07.09.2023	49.970
Polonya	03.09.2023	959.875
Moldova	10.09.2023	116.615
Romanya	10.09.2023	86.810
Slovakya	27.08.2023	107.415
Almanya	22.02.2023	1.000.000

Kaynak: (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, Operasyonel Veri Portalı, 2023).

Ukrayna Hükümetinin 18 ila 60 yaş arası erkeklerin ülkeyi terk etmesini yasaklaması nedeniyle ülkeden kaçan Ukraynalıların çoğu kadın ve çocuklardan oluşmaktaydı. Avrupa Birliği'nin göç departmanı, yaklaşık 500.000 Ukraynalı çocuğun AB ülkelerindeki okullara entegre edildiğini söylemektedir (Npr.org, 2022). Yine aynı bağlamda, Ukraynalı göçmen ailelerin çocuklarına yeniden hayata tutunmaya başladıkları yeni ülkelerinde Educational Quality Institute gibi kuruluşlar, yaşadıkları ülkelerin dillerini öğrenmeleri için ücretsiz kurslar açmışlardır (theeducationalequalityinstitute.org, 2023). Bu arada Uluslararası Göç Örgütü'nün raporuna göre, (IOM) yerinden yurdundan edilen ve ülkeden ayrılmak zorunda kalan göçmenlerin %16'sının geri Ukrayna'ya döndüğü tespit edilmiştir. Geri dönüşün ana alanları Kiev şehri, Kharkiv, Odesa ve Chernihiv bölgeleridir (ukraine.iom.int, 2022).

Kaynaklardan, Ukraynalı göçmenlerin geri dönmelerinin en önemli sebebinin, mültecilerin gittikleri ülkelerde istihdam problemi yaşadıkları anlaşılmaktadır. ÜİYOK (Ülke İçinde Yerinden Edilmişler Devlet Komitesi) istihdamıyla ilgili durum değerlendirmesi oldukça kritik olup ve insanları geri dönmeye iten nedenlerin başında gelmektedir. IOM'un verilerine göre yerinden edilmeden önce istihdam edilen Ukraynalı göçmenlerin yüzde 60'ı işini kaybetmiştir. Ukraynalı mültecilerin %9 topyekûn savaşın başlangıcından bu yana hiçbir geliri yoktur ve %35'i hane gelirlerinin ayda 5.000 UAH'tan (137 ABD Doları) az olduğu, bunun Ukrayna'daki asgari ücretten 1.500 UAH daha az olduğu belirtilmektedir (ukraine.iom.int, 2022). Anlaşılan o ki, Ukraynalı göçmenlerin gittikleri ülkelerde geri dönmelerinin en önemli sebebi istihdam probleminin çözülemediği olmasıdır.

3.2.10.2. Ukraynalı Göçmenlerin Göç Sırasında Yaşadıkları Zorluklar

Ukrayna'da savaşla birlikte ortaya çıkan göç olgusu diğer illegal ve irregular göçlerde olduğu kadar bile planlanma yapmayı zorlaştırmaktadır. Şöyle ki: Ukrayna'da savaş devam ederken yapılan bir araştırmada, Ukrayna'dan ayrılan göçmenlerin %88'inin beraberinde çocuk, %56'sının yaşlı, %32'sinin kronik hasta, %19'unun engelli ve %10'unun hamile olan göçmenlerin yer aldığı bulgu olarak saptanmıştır (Unicef, 2022). Yukarıdaki istatistiğe dayalı olarak şu söylenebilir ki, bu insanların göç sırasında ilaç- yiyecek gibi temel ihtiyaçlarından psikolojik desteğe kadar birçok farklı ihtiyaçları söz konusudur. Rusya-Ukrayna Savaşı'nın başlamasından sonra savaş bölgelerinden sivil halkın tahliye edilmesi için en öncelikle ele alınması ve yapılması gereken bir iş olarak görülmekteydi. Bu anlamda BM'nin de katkıları ile sivil halkın güvenliği geçişini sağlamak, savaş bölgesinin tehlikelerinden uzak tutmak özellikle sağlık ve barınma amacı ile "Geçiş Koridorları" oluşturulmuş ve bu koridorlar vasıtasıyla güvenli geçişler sağlanabilmektedir (Lava vd., 2022: 1-3). Özellikle savaşın ilk günlerinde sadece BM'nin değil aynı zamanda Avrupa Birliği ülkelerinin de Ukrayna göçünü sağlıklı bir şekilde yönetebilmek için gayret gösterdikleri bilinmektedir. Bu bağlamda 2022 yılında Ukraynalı savaş mağdurlarına

Avrupa Birliği ülkeleri tarafından “Geçici Koruma Statüsü” verilmiş ve bu statünün savaş devam ettiği sürece de gözden geçirebileceği karara bağlanmıştır (Avrupa Birliği, 2022).

Bu arada, Ukraynalı göçmenler ev sahibi ülkelere yiyecek, barınma ve kışlık kıyafet yardımlarından dolayı minnettar olsalar da bu insanlar çalışmak ve kendilerinin ve ailelerinin geçimini sağlama onuruna sahip olmak istiyorlardı. Çoğu, yaşadıkları ülkenin hükümetinin yardımıyla bile yaşama tutunmakta zorlanmaktadır. Yüzde 41'i ev sahibi ailelerin yanında, yüzde 20'si ise otellerde yaşamaktadır, sadece 1 /4'i ev kiralayabilmektedir (theeducationalequalityinstitute.org, 2023). Yine bir başka problem ve zorluk olarak pek çok mülteci, yerinden edilmişlik ve yalnızlık hissi yaşamaktadırlar ya da en azından, ev sahibi ülke insanların yaşam şekillerine, gelenek ve göreneklerine ayak uydurmada zorlanmaktadır. Ayrıca arkadaş seçimi, sosyal ortam paylaşımı da yaşanan zorluklar arasında kendini göstermektedir. Ev sahibi ülkelerin bütün bu yaşanan güçlüklerle karşı gerekli tedbirleri de aldıkları gözlenmektedir (theeducationalequalityinstitute.org, 2023).

3.2.10.3. Ukraynalı Göçmenlerin Ulaştıkları Hedef Ülkeler

Rusya'nın Ukrayna'yı işgal etmesi ile beraber, milyonlarca insan savaştan kaynaklanan nedenle kadın, yaşlı, çocuk ve engelli gibi Ukraynalı da olmak üzere canını kurtarmak için yaşadıkları toprakları zorunda kalmıştır. Bu belki de İkinci Dünya Savaşı'nın sonra Avrupa içlerine yönelen en büyük kitlesel göç hareketidir. Başta Polonya olmak üzere komşu ülkelere gitmek zorunda kalmışlardır. Uluslararası İstatistik Enstitülerinin verdiği rakamlara göre, 12 Eylül 2023 itibariyle kaydedilen rakamlara göre, Avrupa Ülkelerinde kayıtlı Ukraynalı nüfus 5,830,500 iken, Avrupa dışında 369,200 dir. Dünya genelinde kaydedilen nüfus ise, 6,199,700'dir (data.unhcr.org, 2023).

UNHCR, United Nations Refugee Agency'nin verdiği Mayıs 2023 itibari ile rakamlarına göre, Ukrayna'da 5.1 milyon insan yer değiştirmiştir. Göç etmek sorunda kaldı. Dünya genelinde, 6.1 Ukraynalı mülteci olarak kayıtlara geçmiştir. Ağır bombardıman ve çatışmaların sonucu olarak tahminen 5,1 milyon insan evlerinden

sürülmüş ve ülke içinde yerlerinden edilmiştir ve 6,2 milyondan fazla insan Polonya, Macaristan, Moldova veya dünya çapındaki diğer ülkeler de dahil olmak üzere bölgedeki komşu ülkelere geçmiştir. Polonya, Ukrayna'dan gelen tüm mültecilerin yaklaşık yüzde 60'ına ev sahipliği yaparak en fazla sayıda Ukraynalı mülteciyi ağırlamıştır. Füze ve roket saldırıları, Ukrayna genelinde yaygın ölümlere, evlerin ve işyerlerinin yıkılmasına ve enerji altyapılarının ciddi şekilde hasar görmesine neden olmuştur. Enerji krizi halkın suya, elektriğe, ısınmaya, sağlık hizmetlerine, eğitime ve sosyal korumaya erişimini aksatmıştır. Pek çok Ukraynalı, hasarlı evlerde veya yaşamı tehdit eden dondurucu soğuklara hazırlıksız olan binalarda yaşamış, savaş devam ettikçe insani ihtiyaçlar çoğalmış ve yayılmıştır (www.unrefugees.org, 2023).

3.2.10.4. Ukraynalı Mülteciler İçin Komşu Ülke Polonya

Ukraynalı mültecilerin en fazla tercih ettikleri ve göç ettikleri ülkelerin başında Polonya gelmektedir. Daha savaşın ilk günlerinden yaklaşık 3,5 milyon Ukraynalı göçmen Polonya'ya gelmiştir ki bu rakam Ukrayna'nın komşularıyla olan tüm sınır geçişlerinin % 60'ından fazlasına denk geliyordu ancak savaş sebebiyle meydana gelen bu göç çok ani ve kontrol edilemez boyuttaydı (www.intereconomics.eu, 2022). Esasen Ukrayna ile Polonya arasındaki savaş öncesinde de göçmen dolaşımı oluşmaktaydı. Bir komşu ülke olma sebebiyle Ukrayna'dan Polonya'ya Polonya'dan Ukrayna'ya geçişler oluşmaktaydı. Bunların arasında savaşın başlamasından önce Polonya'da yaşayan ve orduya veya toprak savunmasına katılmak için Ukrayna'ya dönen yaklaşık 50.000-60.000 kişi vardı (www.intereconomics.eu, 2022).

Polonya'ya gelen Ukraynalı mültecilerin durumu prensip olarak serbest dolaşımı kapsamındaki haklar açısından Ukrayna'dan gelen savaş mültecilerinin durumu AB vatandaşlarının durumuna benzemekteydi. Ukraynalıların kamu mallarına ve hizmetlerine erişim sağlamak için gerekli olan Polonya kimlik numarasını (PESEL) alıyor ve kendilerine gerekli kolaylık gösterilmekteydi (www.intereconomics.eu, 2022). Ukrayna'da savaş sebebiyle ekonomik durumun kötü

olacağı varsayılmalıdır. Bu da geçmişe göre daha yoğun ekonomik göçü teşvik edebilecektir. Her ne kadar savaş nedeniyle (18-60 yaş arası erkeklerin Ukrayna'dan ayrılamıyorsa da bu yasağının önemli ölçüde kalkacak ve bu göç olgusu savaş bitse de Polonya'ya devam edecektir (www.intereconomics.eu, 2022). Ayrıca, yapılan istatistiksel çalışmalar mültecilerin bir kısmının ülkeden ayrılrsa bile Polonya'da kalan Ukrayna vatandaşlarının sayısının 1,75 milyon civarında sabitleneceği öngörülmektedir. Polonya gelen Ukraynalı göçmenlerin büyük (çoğunlukla kadınlar, çocuklar ve yaşlılar, büyük ölçüde savaştan önce Polonya'da kalanların aile üyeleri olması sebebiyle ve altyapı tahribatının çok fazla olduğu ve yeniden inşanın çok uzun süreceği göz önüne alındığında, Polonya'da ağırlıklı olarak doğu Ukrayna'dan gelen insanların kalacağı varsayılmaktadır (www.intereconomics.eu, 2022).

Ukraynalılar ile Polonyalılar arasında oluşabilecek çatışmaların önlenmesi de oldukça önemli bir zorluktur. Ev sahibi toplumun günlük yaşamını etkileyen bu kadar büyük bir yabancı akını, çatışmalara neden olma potansiyeline sahiptir. Her ne kadar kısa vadede durumun benzersizliği nedeniyle gerginliklerin kolaylıkla önlenebilmesi mümkün olsa da orta ve uzun vadede mutlaka ortaya çıkacaktır. Özellikle kamu hizmetlerinden yararlanan kişilerin, devlet desteklerinden de yararlanmaya hak kazanacak önemli sayıda savaş mültecinin varlığı nedeniyle yaşam standartlarında bozulma yaşanabilecektir. Benzer bir durum, özellikle yerel ölçekte olası olumsuz etkileriyle birlikte işgücü piyasasında da yaşanabilmektedir. Bu riskler, iletişim kampanyaları da dahil olmak üzere iyi tasarlanmış kamu politikaları aracılığıyla belirlenmeli, izlenmeli ve ele alınmalıdır (www.intereconomics.eu, 2022).

3.2.10.5. Ukraynalı Mülteci Çocukların Eğitimi

Pandeminin vermiş olduğu zorlukların da neticesinde olumsuz etkilenen eğitim sektörü üzerine bir de savaşın eklenmesiyle Ukraynalı öğrenciler için öğrenmeyi daha da zorlaştırmaktadır. Öyle ki Ukraynalı öğrencilerin yaşadıkları travmalar ve okuldan uzak kalma durumu neticesinde matematik öğrenme, okuduğunu anlama gibi konularda başarısız oldukları kaydedilmektedir. Öğrencilerin çoğunluğunun arkadaş bulmakta başarısız hissetme ve aileye yük olma endişesinin arttığı gözlemlense de bu

durumların olması savaş şartları, kayıplar, şiddete maruz kalma ve göç durumundan dolayı oldukça doğal görünmektedir. Eğitimciler ve ailelerin de müdahalesiyle öğrencilerin okula dönme, adapte olma ve başarı kazanmalar desteklenmektedir.

Savaş, göç ve yeni bir düzene alışmaya çalışan Ukraynalılar eğitim almak konusunda ev sahibi ülkelerden kapsamlı destek görmektedir. Eğitim ve Bilim Bakanı Serhiy Shkarlet, savaş nedeniyle 672 bin ortaokul öğrencisi ve 26 bin öğretmenin ülkeyi terk ettiğini söylemektedir. Bu yüksek rakamlar hem göç edenler hem de ev sahibi ülkeler için farklı sorunları beraberinde getirmektedir. Örneğin müfredat ve akademik farklılıklar, dil sorunları, ekipman eksikliği. Her ev sahibi ülke kendi imkân ve vizyonu doğrultusunda çözümler oluşturmaktadır. Ev sahibi ülkelerin gönüllülük projeleriyle kucak açtığı, ücretsiz eğitim hakkı verip özellikler ortaöğretimi zorunlu tuttuğu Ukraynalı mültecilerin yaşadığı problemlerden ilki dil problemi. Bu noktada iki dil bilen öğretmenlere ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca mülteci öğrencilerin gittikleri ülkelere göre dil kursuna tabi tutulmalarına neden olmaktadır. Burada da her ev sahibi ülkenin mülteci çocukların eğitimi konusunda farklı müfredat oluşturması gibi ayrımlar da devreye girmektedir. Polonya Ukraynalı mültecilerin ilk durakları olması hasebinden çok fazla mülteciye ev sahipliği yapmaktadır.

Eğitim konusunda uyguladığı politikalar ise şu şekildedir: Ukrayna'dan gelen mülteci çocukların yaklaşık yarısı (173.000), şu anda ilk ve orta öğretim de dahil olmak üzere Polonya okul sistemine kayıtlıdır. Öğrencilerin bir kısmı da Ukrayna müfredatını işlendiği çevrimiçi eğitimi tercih etmektedir. Çevrimiçi eğitim geçici olarak yararlı gözükse de maalesef pandemi bu eğitim sisteminin çok da başarılı olmadığını göstermiştir. Bazı öğrenciler ise hem çevrimiçi hem de Polonya'nın vermiş olduğu eğitimi almakta, bu durum çocuklar için zorlayıcı bir süreç olmaktadır. Lehçe dil kursları oluşturan Polonya, ders dışı sosyal uyum programları ve psikososyal destek fonları da oluşturmaktadır (Unicef, 2023). Yükseköğrenim konusunda da öğrencilere destek olan Polonya, Ukraynalı öğrencilere ücretsiz yurt imkânı sağlamaktadır. Letonya ise, devlet okullarının yetersiz kalması nedeniyle ücretleri yerel yönetimler tarafından karşılanacak özel anaokullarını Ukraynalı öğrencilere açmış durumdadır.

Çek Cumhuriyeti sınıflandırma konusunda bir okulda farklı yaşlardan 15'ten fazla çocuk varsa bu çocuklara bir sınıf oluşturup Ukrayna okul müfredatından eğitim vermektedir. Yüksek öğretime geçen misafirlerine ise eğitim masraflarını karşılayabilecekleri burs imkanları tanımaktadır. İtalya da Ukrayna'dan gelen çocuklar için Ukraynaca dil kursları oluşturmaktadır. Almanya'da tıpkı İtalya gibi Ukraynalıların ulusal kimliğini korumalarını destekler yönde hareket etmektedir. Litvanya ise bu konuda Almanya ve İtalya'dan farklı olarak gelen mültecilere ikinci bir dil olarak Ukraynacayı seçme özgürlüğünü tanımaktadır. Tıpkı Polonya gibi Litvanya da üniversite öğrencilerine ücretsiz erişebilecekleri yurt imkânı sağlamaktadır. İrlanda ders ihtiyacı olan çocuklara yönelik İngilizce derslerinin yanı sıra okuma yazma ağırlıklı yaz kampı oluşturmaktadır (www.intereconomics.eu, 2022).

Tümüne ek olarak öğretmenlere oldukça fazla iş düşmektedir. Farklı ülkeden gelmiş çeşitli travmalara maruz kalmış ve dil, müfredat gibi eksiklikleri olan bu öğrencilere destek verme konusunda çeşitli eğitimlere tabi tutulan bu öğretmenlerden esasen gönüllülük fedakarlığıyla etkin bir yaklaşım beklenmektedir. Diğer yandan Ukraynalı öğretmenler ise geldikleri ülkelerde tutunabilmek adına sertifika almaya mecbur kalmaktadır. Akademisyenler için ise Avrupa'da fazlaca istihdam fırsatı bulunmaktadır. Göç alan ülkeler ne kadar eğitim, barınma ve burs gibi imkanlar verse de öğrencilerin adapte olmaları çok kısa bir zamanda gerçekleşmemektedir. Ukraynalı mülteciler okullarda asimile olmamaya, zorbalığa maruz kalmamaya çalışsa da bazı kötü durumların oluşması çok doğal gözükmemektedir. Öğrencilerin hem dil hem kültür hem de ırkı doğrultusunda maruz kaldıkları baskı nedeniyle verdikleri ikinci bir savaşları da olmaktadır. Ülkelerinden kaçıp gelmek zorunda kalan Ukrayna vatandaşlarının gittikleri ülkeye ayak uydurup eğitim almaya çalışmasının yanı sıra kendi tarih ve kültürlerinin aktarılması ve unutulmaması için yerel öğretim fırsatlarına ihtiyaçları olmaktadır. Bazı ülkeler bu konuda fırsat oluştursa da bazı ülkeler hazırlıksız yakalanmış durumdadır.

3.2.11. ABD Düzensiz Göç Yönetimi

3.2.11.1 Meksika'dan ABD'ye Göçe Tarihsel Bir Bakış

Esasen, Meksika'dan ABD'ye olan göç akını uzun bir geçmişe dayanmaktadır. Tarihçi Julia Young'ın uzun dönem, Kongre Kütüphanesi'ne dayanarak yaptığı inceleme ve araştırmalar sonucunda yaptığı tespite göre, göç akını 1890' ü yıllara kadar uzanmaktadır. ABD'nin güneybatısındaki yer alan yeni endüstriler- özellikle madencilik ve tarım- Meksikalı göçmen işçileri cezbetmiş, Meksika Devrimi (1910-1920) sonrasında da bu akış hız kazanmıştır. Savaş mültecileri ve siyasi sürgünler şiddetten kaçmak için Amerika Birleşik Devletleri'ne kaçmıştır. Meksikalılar, istikrar ve iş bulmak için kırsal alanları terk etmişlerdir. Yasal göçmenlerin sayısı 1910'larda yılda yaklaşık 20.000 göçmenden 1920'lerde yılda yaklaşık 50.000-100.000 göçmene kadar yükselmiştir (Young, 2015; blogs.loc.gov, 2015).

Bahsi geçen dönemde, Meksikalı göçmen işçiler, ABD yönetimi tarafından uysal, sessiz, fiziksel olarak güçlü ve sağlıklı ve zorlu çalışma koşullarına katlanabilecekleri öngörülmekteydi. Ancak daha 1920'li yıllarda bile, ABD'ye kalıcı olarak yerleştirilmek yerine Meksika'ya dönme olasılıkları yüksek geçici göçmenler olarak algılanmaktaydı (Young, 2015; blogs.loc.gov, 2015). 1848-1929 yılların arasında Meksikalı göçmenler Amerika sınırını rahatlıkla ve özgür bir biçimde geçmişlerdir. Bahsi geçen tarihler arasında, Meksikalı işçiler sınırı geçmek için herhangi bir belgeye gereksinim duymuyorlardı (Payan, 2006: 54). Bu statü, (sınırdan belgesiz geçiş) ABD'de 1929 başlayan Ekonomik Büyük Buhrana kadar devam etmiştir (Payan, 2006: 55).

1929'da Buhranın başlangıcında, bütün sanayi kurumları iflas etmiş, göçmen işgücüne olan ihtiyaç azalmıştır. Bundan dolayı, pek çok Meksikalı göçmen kendilerini birdenbire yoksullaşmış halde bulmuş, on binlerce kırsal kesim işçisi Meksika'ya geri dönmüştür. Yüzbinlerce Meksikalı da ihtiyaç kalmadığı için sınır dışı edilmiştir (Young, 2015; blogs.loc.gov, 2015). Meksika'dan ABD'ye olan göçler, 1940'lı yıllarda tekrar ABD'nin sınır bölgelerinde üsler kurması ile artmış, bu durum 1950 yılına kadar devam etmiştir (Cravey, 2012: 208).

1940'lerden 1950'lerin sonuna kadar süren ABD'nin bu bölge yakınlarındaki askeri üsleri yeniden inşa etme süreciyle özelleşmiştir. Askeri üsler, kısa sürede ABD'nin güney batısında konuşlanmıştır. Bu bölgede savaş dönemlerinde, Meksikalılar ABD ordusuna asker olarak alınmış; geri kalan zamanlarda ise Bracero Programı (1942-1965) çerçevesinde tarım sektöründe ve demir yolu inşasında çalıştırılmaya başlanmıştır. Sınır eyaletleri, yakın gelecekte olası bir göç etme eylemine istinaden sınıra yakın olması ve kolaylıkla sınırı geçiş için önemli hale gelmiştir (Cravey, 2012: 208).

Meksika'dan ABD'ye olan göçler, zaman zaman çok sıkı denetim ve sınır kontrolleri, zaman zaman da farklı uygulamalarla politik duruma göre değişiklikler göstererek günümüze kadar gelmiştir. 1890'larda başlayan Meksika'dan ABD'ye göç akını, 2021 itibariyle ülkedeki 45,3 milyon yabancı doğumlu göçmenin yaklaşık yüzde 24'ünü oluşturarak Amerika Birleşik Devletleri'ndeki en büyük göçmen grubunu oluşturmaktadır (<https://www.migrationpolicy.org/>, 2023). Göç Politikaları Enstitüsü'nün (MPI) tahminlerine göre, Meksikalılar ayrıca izinsiz göçmenlerin en büyük grubunu oluşturuyor: 2019'daki toplam 11 milyon insanın yüzde 48'i. Meksika'dan gelen izinsiz göçmenlerin sayısı düşüşte olsa da bu eğilim kısmen pandeminin etkilerinden dolayı değişmiş olabilir. Meksika'da enflasyon artarken ve Ağustos 2022'de 21 yılın en yüksek seviyesine tırmanırken, daha fazla Meksikalı ABD sınırına yöneldi (<https://www.migrationpolicy.org/>, 2023).

Amerika Kıtadaki düzensiz göç 2014 yılından itibaren Orta Amerika'dan kuzeye doğru belirli bir ivme ile artmış ve 2021 yılında A.B.D.- Meksika sınırındaki en yüksek üçüncü sayıda olmuştur. Bu nedenle A.B.D. ve bölgesel ortaklarının düzenli ve yönetilen göçü organize etmek için uzun bir zamana ihtiyaç olduğu aşikardır. Orta Amerika'dan gelen düzensiz göçe yönelik politikaların, özellikle El Salvador, Guatemala ve Honduras'tan gelenlerin çoğunluğunun şiddet ve zulümden kaçan sığınmacılar olduğu ve bunların sonucunda oluşacak muhtemel düzensiz göçü engellemek için, A.B.D.-Meksika sınırında özel bir bölge oluşturarak sığınmacı işlemlerini geliştirmek gibi ilave insani koruma yöntemleri üretmesi gerekmektedir. Ancak bu yöntemlerin oluşması ve hayata geçmesi için, şu an yetersiz olan yasal göç

hareketlerinin düzenlenmesi, ekonomik refah, mevsimlik ve geçici istihdam arayışı içinde olanları da kapsamalıdır (Ramon, 2021: 1-2).

Ramon Orta Amerika'dan gelenlerin düzensiz göçmen durumuna düşmemeleri için istihdama dayalı yolların nasıl oluşturulabileceğini incelemiştir. Buna göre bir yöntem ihtiyaç duyulan işçiler için, yıllık olarak kabiliyetlerine göre, geçiciden kalıcıya doğru bir “köprü vize” sistemi oluşturmaktır. Bu sistemde mevcut geçici işçilerden daha fazla çalışma hakkına sahip olmaktadır ve kendi anavatan ülkelerine dönüş veya A.B.D. de kalış arasında dairesel göç olarak tercihe sahip olmaktadır. Ancak bu işlemler kongre üzerinden yürümek durumunda olduğu için nispeten uzun vadeli bir projedir. Daha kısa vadeli olarak bakılan bir program ise A.B.D.li işverenlerin Orta Amerikalıları mevcut tarımsal (H-2A, agricultural) ve tarım dışı (H-2B, nonagricultural) geçici vize programları için işe alımlarını teşvik eden adil, şeffaf ve bölgesel bir sistem oluşturmaktır (Ramon, 2021: 1-2).

Veriler bu programlar nedeniyle 2010 yılından bu yana Meksika'dan gelen düzensiz göçmen sayısında düşüş olduğunu göstermektedir. Zira orta ve düşük seviyeli işlerde çalışmak isteyen Meksikalılar ülkeye kolayca yasal giriş yapmakta ve söz konusu işlere kavuşmaktadır (Ramon, 2021: 3). 11 Eylül terör saldırılarından sonra ABD Kongresi ülkenin korunması ve güvenlik önlemi alma amacıyla İç Güvenlik Bakanlığını (DHS-The Department of Homeland Security) kurmuştur. ABD Gümrük ve Sınır Koruması (CBP-U.S. Customs and Border Protection), ABD Göçmenlik ve Gümrük Muhafaza (ICE-U.S. Immigration and Customs Enforcement) ve ABD Vatandaşlık ve Göçmenlik Hizmetleri (USCIS-U.S. Citizenship and Immigration Services) Bakanlığın bir sistem halinde ana bileşenlerini oluşturmaktadır. Ülkede göçmenlik politikalarının etkili bir şekilde yürütülebilmesi için bu üçlünün fonksiyonlarının birbirine bağlı ve koordineli olması şarttır. Ayrıca bakanlık, ülkede Adalet Bakanlığı (DOJ-Department of Justice), Çalışma Bakanlığı (DOL-Department of Labor), Eyalet Bakanlığı (DOS-Department of State) ve Sağlık ve İnsan Hizmetlerini (HHS-Health and Human Services) kapsayan diğer kabine üyelerinin kritik sorumluluklarının bulunduğu geniş anlamda göç yönetiminde lider kurumdur ancak tek aktör değildir (Meissner ve Wasem, 2021: 1-6).

Kurumlar arası iş birlikleri ve zorlukları açısından bakıldığında DHS göçmenlik konularında başat kurum olmasına rağmen performansı büyük ölçüde DOJ, DOS ve diğer kabine üyelerinin işlevlerine bağlıdır. Bu karşılıklı ve asimetrik bağlantı göçmenlik alanındaki kapasiteyi ve daha da önemlisi hesap verebilirliği arttırmaya etki etmesi açısından önemlidir (Meissner ve Wasem, 2021: 13). Adalet Bakanlığı (DOJ), göçmenlik operasyonlarını denetleme konusunda elde edilen uzmanlığa sahip olmasa bile yönlendirme ve inceleme yetkisinin kullanılması yoluyla başvuru kararları İçişleri Bakanlığına bağlayabilmektedir (Meissner ve Wasem, 2021: 15).

Amerika Birleşik Devletleri ile Meksika arasındaki 1.950 millik (3.137 km.) güneybatı sınırında 2021 yılı haziran ayı itibariyle yaklaşık 48 gözetleme kulesi bulunmaktadır. Bu kulelerin boyları 160 feet (yaklaşık 53 m.) yüksekliğe kadar uzanmakta olup yüksek çözünürlüklü kızılötesi ve gündüz kameraları ile video ve konum verilerini yedi mil mesafeden sınır karakol birliklerine ileten radar sensörleri ile donatılmışlardır. Bu teknolojik matriks ABD'nin yasadışı göçü önleme çabalarının bir bölümü olarak Kaliforniya'dan Teksas'a kadar uzanmaktadır. Bu matriks sistemi sabit ve mobil gözetleme kuleleri, hareketi algıladıklarında sınır devriye görevlilerine uyarı gönderen yeraltı sensörleri, havada 15.000 feet yükseklikte uçan radar donanımlı aerostat keşif balonları, video ve radar sensörleri ile zenginleştirilmiş Predator B Dronları, ABD-Meksika yasa sınır geçişlerinde yüz tanıma sistemi, liman girişlerinde ve iç kontrol noktalarında plaka okuyucularından oluşmaktadır (Hellerstein, 2021).

Göçmenlerin güzergâh olarak kullandıkları Güney Arizona'nın engebeli çölünde son yıllarda artan sayıda olmak üzere 2000'li yılların başlarından itibaren toplam 3.271 kişinin cansız bedenleri veya kalıntıları bulunmuştur. Bu kalıntıların ve sayı artışının sebebi olarak Bill Clinton döneminde 1994 yılında uygulanmaya başlanan "Caydırıcılık Yoluyla Önleme" olarak bilinen sınır uygulama politikası görülmektedir. Bu uygulama neticesinde göçmenler El Paso ve San Diego gibi sürekli kullanılan geçiş kapılarından uzaklaşarak çöle itilmişlerdir (Hellerstein, 2021).

Yapılan çalışmalar ve gözlemler neticesinde sınır hattında kurulan gözetleme matrisleri, kuleler ve yer sensörlerini kapsayan yüksek teknolojiye gözetleme vasıtalarının göçmenleri çölde susuz ve fazla ısıya maruz kalacak şekilde, silahlı

çetelerin bulunduğu tehlikeli koridorlara zorladığı ve önemli ölçüde ölümlerine sebebiyet verdiği bilinmektedir (Hellerstein, 2021).

3.2.11.2. Meksika'dan ABD'ye Göç Oranları

2021 yılı itibarı ile Meksika ülke, ABD'ye en fazla göç veren ülkedir. Meksikalılar toplam Göçmen nüfusunun %24 ünü teşkil etmektedir. Diğer ülkeler ise sırası ile Hindistan %6, Çin %5, Filipinler % 4 tür. 2022 yılında, Customs and Border Protection'in verdiği bilgilere göre 2.3 milyondan daha fazla insan yasal olmayan yollardan ABD'ye girmeye çalışmıştır (Klobucista vd., 2023). 2022 yılı sonunda dünya çapında 108,4 milyon insan zulüm, çatışma, şiddet, insan hakları ihlalleri ve kamu düzenini ciddi şekilde bozan olaylar sonucunda daha güvenli yerlere göç edenler zorla yerinden edilmiştir (<https://www.unhcr.org/global-trends>, 2023). Migration Policy Organization'un verdiği bilgilere göre, 2019 itibarıyla Amerika Birleşik Devletleri'ndeki tahmini 11 milyon izinsiz göçmenin yaklaşık 5,3 milyonunun (yüzde 48) Meksika'dan olduğu tahmin edilmektedir (www.migrationpolycorg, 2023).

3.2.11.3. ABD'nin Düzensiz Göçü Çözümleme Yöntemleri

3.2.11.3.1. ABD – Meksika Sınırı ile İlgili Düzenlemeler

ABD- Meksika Sınırı sadece Meksikalı göçmeler için değil, aynı zamanda özellikle, Afrika, Asya, ülkelerinden ABD'ye iltica etmek isteyen insanlar için de önemli bir sınırdır (UNCHCR, 2018: 3-4). ABD yönetimi, bu düzensiz göçleri durdurmak için 1990'larda yasadışı geçişleri engellemek amacıyla San Diego bölgesinde Meksika sınırına duvar örme kararı almış, 2007 senesinde sınırını belirli bölgelerinde duvar inşaatı başlamıştır (Tekin, 2020: 313). Trump, 2019 senesinde, bir başkanlık kararnamesi ile 450 millik bir alanda duvar ördürerek, bütün uyuşturucu ve silah kaçakçılarını durduracağını söylemiştir (Klobucista vd., 2023). Ancak bu etkili bir çözüm olmamıştır.

Meksika'da akademisyenler ve aktivistler ise duvar inşa etme ve sınır devriyelerini arttırma gibi önlemlerin düzensiz göçü durdurmayacağını, bunun yerine

insan akımının daha iyi yönetilmesine ihtiyaç bulunduğunu belirtmektedir. Zira sınır ötesi tüketim malları alışverişi, bir tarafta yaşarken diğer tarafta çalışmak, okumak veya her iki tarafta ekonomik, sosyal faaliyetlerde bulunmak gibi nedenlerle insanlar etkileşim gösterebilmektedir. Dolayısıyla hükümetlerin farklı yöntemler bularak sınır boyunca dairesel göçü teşvik etmeyi düşünmelerini istemektedir (İçduygu ve Sert, 2010: 15).

Yapılan bütün kontrol ve güvenlik uygulamalarına rağmen son 15 yılda ABD'ye çok büyük bir göç akışı olmuştur. Duvar politikasından maksat kentsel alanlara yönelen düzensiz göç ve kaçakçıları kontrol altına almaktı ancak onları sınır ötesine taşıyan ve destekleyen başka birimler, organizasyonlar ortaya çıkmıştır. Böylece duvar bir yaptırım olarak asla yerini alamamış, düzensiz göçü engellemekte başarılı olamamıştır.

Amerika Birleşik Devletleri, global ölçekte hızla artan göç hareketliliğinden en çok etkilenen ülkelerinin başında gelmektedir. Özellikle Meksika sınırı, düzensiz göç ve göçmenler açısından özel bir önem arz etmektedir. 2017 yılında, Trump yönetimi, göçmen politikasını “sıfır tolerans” politikası olarak ilan etmiş, illegal yollardan ABD'ye geçen tüm göçmenler göz altına alınma kararı alınmıştır (Tekin, 2020: 315). ABD'nin “sıfır tolerans” politikası ve Trump döneminde, medyada geniş yankı bulan duvar örme girişimleri, sivil toplum kuruluşları ve akademik camianın da katkılarına rağmen durdurulmamıştır (Tekin, 2020: 318).

2014 yılında, El Salvador, Guatemala ve Honduras'tan ABD'ye, bazıları şiddetten, yaygın suç çeteleri tarafından askere alınmaktan kaçan çocuklardan ki bunlardan bazıları ABD'de aileleri ile yeniden bir araya gelmeyi umuyordu ancak sınırda durdurulmuş ve tutuklanmıştır. 2014- 2017 arasında 50.000 fazla çocuk tutuklanmıştır (Dominguez-Villegas, 2017).

3.2.11.3.2. ABD'nin Meksika Göçünü Durdurmada Diğer Alternatif Girişimleri

Göç alan devletler, düzensiz, illegal göçleri sınırlarında durdurmak için önemli girişimlerde hep bulunmuşlardır. Bu konudaki yöntemlerden birisi de “elektronik

gözetim sistemleri”dir. Ancak bu güvenlik önlemlerinin düzensiz göç hareketlerini durdurmak bir yana, bu tehlikeyi sezen düzensiz göçmenleri farklı yön ve rotalara sevk ettiği görülmektedir (Şenses-Özcan, 2015; Spijker Boer, 2007; Cornelius, 2005). ABD, ülke olarak kendisine yapılan iltica başvurularını inceleme yükümlülüğüne sahiptir. Ancak, daha fazla sığınmacının ülkesine ayak basmasını önlemek adına ABD; kaynak ve transit ülkelerle, açık denizde ve ilgili devletin karasularında müdahale yetkisi veren ikili anlaşmalara daha çok önem vererek, göçmenlerin bu devletlerde kalmasını (transit ülkeler diyebilir miyiz) sağlamaktır. Bu yönüyle de söz konusu uygulama, her ne kadar ulusal mahkemeleri tersi yönünde karar verse de sığınma arayanlar açısından geri göndermeme ilkesinin ihlâlini oluşturmaktadır (Aydın, 2016: 206).

Bir başka yöntem ise, ABD’de Meksika’dan gelen Düzensiz Göçmenleri Bazı Kentlerde Göçmen Evleri Kurarak Durdurma Çabalarıdır. USA, Meksika’dan her türlü zorluğu göze alarak ABD’ye göç eden göçmenler için bazı kentlerde evler kurarak onları hayatların idame ettirme anlamda sorunlarını çözmeye çalışmıştır (Doğan, 2018). Orta Amerika’dan işsizlik, şiddet en önemlisi yoksulluk nedeniyle ABD sınırına ulaşan göçmenleri sınırda kurduğu Meksika Göçmen Evleri proje ile göçün yarattığı olumsuz sonuçları ortadan kaldırmaya çalışmıştır. Resmî kurumlarla, uluslararası örgütlerle, akademi ile diyalog halinde göçmenlerin temel ihtiyaçlarını giderilmesi yanında haklarını savunan, onlara yasal tıbbi, psikososyal destek sağlayan oluşumlardır (Doğan, 2018: 156).

Göçmen konusunda çözüm için önerilen yöntemlerden birisi de eyaletler arası iş birliğinin sağlanmasıdır. The Brookings Institution tarafından 2019 senesinde hazırlanan rapora göre, Amerika’nın Göçmenlik Sistemi krizdedir. Bunun aşılabilmesi için;

a) Sınırdaki tutuklananlar, Department Health and Human Services tarafından göz altına alınan refaketsiz çocukların, özel ve yerel tesislerde tutulduğu eyaletlerde Teksas gibi Emniyet Görevlileri, Sosyal Hizmet Uzmanları, avukatlar ve Halk sağlığı uzmanları birlikte çalışmalı ve çareler üretilmelidir.

b) Suçlularla ilgili kurumlar arası bir koordinatör atanmalı, kurumlararası koordinasyon geliştirilmeli, göçmenlik sistemi altında barınanların, gerek göz altı tutuklama durumlarda suistimaller olmamalıdır (Hudak ve Stenghlein, 2019).

ABD’de aldığı önlemlerden birisi de belgesiz ve kayıtsız göçmenlerin ABD’de yaşamasını ve çalışmasını zorlaştıran ve birçoğunun kendi ülkesine dönmesini gerektiren yaptırım ve zorlamalardır. Birçok eyalet bu politikayı uygulamak için yasalar çıkarmıştır. Örneğin; Arizona Eyaleti tüm işverenlerin E-Doğrulama sistemine kayıt olmalarını zorunlu tutmaktadır. Kayıtsız işçi çalıştıran işletmeleri kapatabilmektedir. İzinsiz olarak bulunan düzensiz göçmenlerden yasal başka birinin kimliğini E-Doğrulama sistemi veya başka bir kontrol sistemini aşmak amaçlı kullanan da varsa birkaç yılı bulabilen hapis cezaları ile karşılaşmaktadır. İkincisi; daha fazla sınır ve iç kontrol/güçlendirme ile misafir işçi programlarını kapsayan yeni bir göçmen seçim sistemini oluşturan kapsamlı bir yaklaşımdır (İçduygu ve Sert, 2010: 14).

Ancak bu arada şunu da gözden ırak tutmak gerekir ki, Meksika’da düşük ücret ve istikrarsız iş koşulları, Meksika işçileri için ABD’yi canlı bir alternatif kılmaktadır. (Levine, 2019: 89). ABD hükümetleri günümüzde çok farklı metodlarla ülkelerine yapılan göçleri durdurmaya çalışsalar da kalifiye, dil bilen ve girişimci olan göçmenleri ülkesinde ailelerinin eğitim sağlık ve güvenliklerini da sağlayarak onları ülkelerinde kalmalarını sağlamaktadır. Dolayısıyla, Meksikalı Girişimciler de Pazar dinamiklerinden çıkan bu imkanlardan yararlanmaktadır (Pacheco, 2015: 33).

Bu bölümde, sonuç olarak Meksika’dan ABD’ye yapılan göçlerle ilgili şu söylenebilir ki, bu göçlerin başlıca nedeni, sadece savaş ve Meksika’daki iç çatışmalar değildir. Meksika başta olmak üzere Orta Amerika ülkelerindeki insanlar, aşırı fakirlik, hayat standardının düşük olmasından kaynaklanan sebeplerle, daha kaliteli bir yaşama kavuşmak için ABD’ye göç etmektedir. Trump dönemindeki uygulamaya konulan “sıfır tolerans ve duvar örme politikası, Meksika göçlerini durdurmadığı gibi, her iki sınırın iki tarafında yer alan ülke insanlarına zarar vermektedir. Aslında, bu göçler şiddet eksenli Başkanlık Kararnameleri ile değil, ABD ile Latin ABD ülkeleri arasında siyasi- ekonomik revizyon programı ile mümkündür (Tekin, 2020: 319).

ABD’de Başkan Biden’ın göreve başladığı 20 Ocak 2021 tarihinden bu yana Ocak 2023 tarihine kadar ülkeye yasadışı giriş yapan göçmen sayısı 1,2 milyona ulaşmıştır (INDEPENDENT Türkçe, 2023). ABD Başkanı Biden ile Teksas Valisi Greg Abbot arasında Teksas sınırındaki yasadışı geçişlerin önlenmesi konusunda son zamanlarda ciddi bir ihtilaf yaşanmaktadır. Bu ihtilaf Federal Hükümete fiili karşı koyma olarak ABD’de yaklaşık 70 yıllık bir süreçte ilk defa olmaktadır. Bunun sebebi ise Teksas Valisinin Teksas-Meksika sınırını geçmeye çalışan düzensiz göçmenlere karşı kullandığı fiziki engelleme sistemlerinin, düzensiz göçmenlerin yardıma ihtiyaç duydukları zamanlarda çaresiz kalarak zor duruma düşeceklerini ve onlar için tehlike oluşturacaklarını Biden Yönetiminin savunmasıdır. Bu doğrultuda merkezi yönetimin aldirdığı mahkeme kararı sonrasında engelleri kaldırmak amacıyla Biden tarafından sınıra gönderilen ABD Sınır Devriyesi Teksas Ulusal Muhafızları tarafından engellenmiş olup mahkeme kararına karşı konulmuştur. Oluşan krizin esas nedeni ABD Anayasasında ülke sınırlarını koruma sorumluluğu hakkında var olan belirsizlik olarak görülmektedir. Burada yeri gelmişken ABD düzensiz göç sorununun, 2024 Kasım’da yapılacak genel seçimlerde ön planda olacağı tahmin edilmektedir (BBC News Türkçe, 2024).

3.2.11.4. Meksika ve ABD arasındaki Düzensiz Göç ile Türkiye Benzerliği

3.100 km.yi aşan Meksika-ABD sınırı dünyanın en çok sınır geçiş trafik hacmine sahip ve düzensiz göç akımlarının en çok olduğu sınır bölgesidir. Bu iki ülkeyi sınırlarının düzensiz göç akımları açısından karşılaştırmak önemli ve değerlidir. Çünkü çoğu yazarın da kabul ettiği gibi iki ülke arasında birçok benzerlik bulunmaktadır. Bu durumda küresel boyutta düzensiz göçü kavramaya ve analiz etmeye yardımcı olacaktır. Söz konusu benzerlikler aşağıda sıralanmıştır; her ikiside dünyanın en çok işçi gönderen ülkeleri arasındadır. Her iki ülkede kendi coğrafi bölgeleri içinde en çok nüfusa sahip üçüncü ülkedir. Meksika, ABD ve Brezilya’dan sonra, Türkiye ise Rusya ve Almanya’dan sonra gelmektedir. Her iki devlette ülkesine gelen yabancı yatırım ve ithalat ile merkezi devlet sisteminden açık pazar ekonomisine

dönüşmektedir. Her iki toplumunda dini yapıları kuvvetli olmasına rağmen laik hükümetler tarafından yönetilmektedir (İçduygu ve Sert, 2010: 11).

Türkiye'nin maruz kaldığı karma göç akımlarına nazaran ABD-Meksika sınırındaki düzensiz göç ağırlıklı olarak ekonomik kaynaklı olarak görülse de Meksika sınırına yapılan duvarın amacı uyuşturucu ve insan kaçakçılığına karşı bir önlem olarak gösterilmektedir (İçduygu ve Sert, 2010: 15). Ancak bu durum tabii ki iş ve ekonomik amaçlı girme yollarını zorlayan düzensiz göçmenleri de güç duruma düşürmektedir.

Türkiye ve AB sınırı düzensiz göçün vuku bulduğu yegâne sınır bölgesi değildir. Meksika-ABD sınırı da düzensiz göç akışının etkin olduğu bir alandır. Aynı zamanda dünya göç rejimleri açısından bakıldığında Türkiye ve Meksika arasında önemli ve ilginç benzerlikler ve farklılıklar bulunmaktadır. Bugün artık bu iki ayrı bölge ülkesinin göç rejimlerini düzensizlik olgusu büyük oranda kaplamıştır. Aynı zamanda her iki ülke de yakın çevrelerinin nazarında, AB için Türkiye ve ABD için Meksika gibi büyük komşu hedef bölgeler açısından, önemli bir göç kaynağı durumuna gelmişlerdir (İçduygu ve Sert, 2010: 11).

3.2.12. İran Üzerinden Gelen Düzensiz Göç

Türkiye'nin düzensiz göç akımlarına maruz kaldığı Suriye sınırına ilave olarak İran sınırı da önemli bir yer kaplamaktadır. Türkiye'nin Suriye ile olan coğrafi, tarihsel, dini yakınlık ve bağlarına benzer şekilde İran'ın da Afganistan ile olan bağları benzerlik göstermektedir. Türkiye'ye güney sınırında ağırlıklı olarak bulunan Suriye'den düzensiz göçmen akımları sözkonusu iken İran üzerinden de Afganistan başta olmak üzere Orta Asya ülkelerinden, İran da dahil, düzensiz göç akımları olmaktadır. Söz konusu kitlesel göçler nedeniyle Türkiye ve İran ikisi de hem transit hem de hedef ülke olma özelliğini taşımaktadır. Aynı zamanda iki ülke de doğudan batıya en büyük göç yollarının üzerinde bulunmaktadır. Bu sebeplerle Türkiye ve İran arasında düzensiz göç yönetimi ve kontrolü konularında iş birliği bir zorunluluk olarak ortada durmaktadır.

İran’da tüm devletler gibi ülkesine gelen yabancıların statülerini belirlemek, gerekli hukuki işlemleri tesis edebilmek için BM Mültecilerin Hukuki Statülerine İlişkin 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü’nü, Türkiye’den yaklaşık sekiz yıl sonra, 15 Haziran 1976’de imzalamıştır (Alagöz ve Demirkıran, 2020). İran 1979-2019 yılları arasında Afganistan kaynaklı göçlere maruz kalırken, Türkiye 2011-2019 yılları arasında Suriye’den gelen göç akınları ile meşgul olmak durumunda kalmıştır. İran’ın ilk on yıllık göç politikaları dönemi ile Suriye Krizindeki on yıllık dönem benzerlik göstermektedir. İran ilk on yıllık dönemde Afganlılar için açık kapı politikası ve geri göndermeme kuralını uygulamıştır.

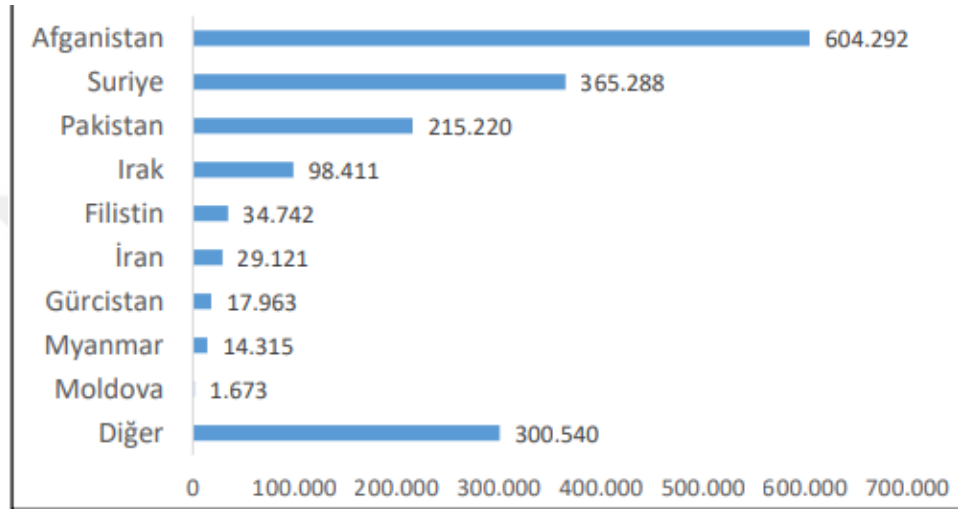
Ancak İran 2001 yılından itibaren güvenlik ve ekonomik endişeler nedeniyle ülkesinde bulunan Afganları, sert bir geri gönderme politikası uygulayarak geri göndermeye başlamıştır. 2018 yılına kadar % 56’sı gönüllü, % 44’ü zorunlu olarak toplam 2 milyon Afganlıyı geri göndermiştir. Türkiye’nin ülkede bulunan düzensiz göçmenleri geri gönderme politikası gönüllülük esasına dayanmakta iken İran’da bu durumun tersi oluşmuştur (Alagöz ve Demirkıran, 2020).

Türkiye’nin bulunduğu coğrafi bölge itibariyle, doğu ve güneydoğu sınırları başta olmak üzere, sınırları çoğunlukla dağlık alanlardan geçmekte olup yaklaşık tüm sınırların içindeki dağlık alanlar % 65’i oluşturmaktadır. Özellikle 560 km.lik Türkiye-İran sınırı 2500-3000 m. yüksekliği bulan dağların zirvelerinden geçmektedir. Bu fiziksel zorluklara kış aylarında soğuk iklim de eklenmektedir. Bu durumlar hududun kontrolünü güçleştirirken sınır ihlallerini ve yasadışılığı arttırmakta, düzensiz göçmenlerin İran üzerinden Türkiye’ye yönelmelerine etki etmektedir. İran’ın kendi ülkesindeki göçmen sorununu azaltmak amaçlı son dönemde uygulamış olduğu sert politikalar Türkiye’ye yönelen düzensiz göçmen akımlarının artmasına neden olmuştur. Çünkü İran transit konumu itibariyle geçişlere mahal vermekte iken uzun dönemdir ülke içinde ikamet eden göçmenleri de Türkiye’ye doğru hareketlendirmiştir (Elçi, 2021).

2014-2022 yılları arasında Türkiye’de yakalanan düzensiz göçmenlerin çoğunluğunun Türkiye’nin doğu sınırından giriş yaptığı görülmektedir. Göç Başkanlığı verileri incelendiğinde söz konusu yıllarda Afganistan, Pakistan, Irak, İran

ve Gürcistan olarak 5 doğu ülkesinden Türkiye’de yakalanan düzensiz göçmenlerin oranı tüm yakalama içinde % 78 olmuştur.

Şekil 3: Türkiye’de Yakalanan Düzensiz Göçmenlerin Uyruklarına Göre Dağılımı (2014-2022)

Kaynak: (Deniz, 2022).

İran’ın Türkiye veya AB ile yapmış olduğu bir geri kabul anlaşması bulunmamaktadır. Dolayısıyla düzensiz göçü engellemek için bir çabası da olmamaktadır. Ancak Türkiye-İran sınırına yapılmaya başlayan duvar ile İran kendi ülkesinin Afganistan’la olan doğu sınırının korumasını arttırmaya başlamıştır. Çünkü kendisine gelen düzensiz göçmenlerin Türkiye’ye geçişlerinin artık zor olacağını ve gelenlerin İran’da birikmeye başlayacaklarını düşünmektedir. Ancak inşa edilen güvenlik duvarının düzensiz göçü tamamen engelleyeceğini söylemek mümkün değildir. Zira sınırın iki yanında uzun yıllardan beridir yerleşik duruma gelmiş ve kökleşmiş bir kaçakçılık şebekesi sistemi bulunmakta olup duvarın olmadığı veya görevli personelin bulunmadığı yerlerden duvarı bazı aparatlarla geçirerek düzensiz göç yolculuğunu yaptırabilmektedir (Deniz, 2022).

3.3. Göç Alanında Faaliyet Gösteren Uluslararası Kuruluşlar

Bu bölümde dünya üzerinde göç ve özellikle zorla yerinden edilme nedeniyle göçmen konumuna giren an kişilerin şartlarının iyileştirilmesi, haklarının korunması amacıyla kurulmuş olan kurum ve kuruluşlar tanıtılacaktır. Dünyada göç sorununun yönetilmesi Birinci dünya savaşının sonuna kadar ulusal gayretlerle yapılmaya çalışılmış, bundan sonra küresel alanda ilgi görmeye başlamıştır (Demirhan ve Aslan, 2015: 30);

Bu çerçevede;

1. 1920-1930 yılları arasında göç sorununa çözüm bulmak amacıyla Milletler Cemiyetinde çalışmalar yapılmıştır.
2. İkinci dünya savaşı döneminde daha çok Almanya ve Avusturya'dan kaçanların faydasına olacak şekilde Hükümetler arası Mülteci Komitesi kurulmuştur.
3. Bundan sonra Birleşmiş Milletler Yardım ve Rehabilitasyon İdaresi kurulmuştur.
4. 1946 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Uluslararası Mülteci Örgütü Anayasasını kabul etmiştir.

3.3.1. Uluslararası Göç Örgütü (IOM)

Uluslararası Göç Örgütü (IOM) 1951 yılında, İkinci Dünya savaşından sonra Avrupa'da ortaya çıkan göç hareketleri ile ilgili hükümetler arası bir organ olarak kurulmuş ve günümüzde göç alanında hükümet, hükümetler arası ve hükümet dışı ortaklarla yakın iş birliği içinde faaliyet gösteren ve göç konusunda öne çıkmış hükümetler arası bir kuruluştur. IOM dünya üzerinde göç konusunda ortaya çıkan sorunları pratik bir şekilde çözmek, mülteciler ve ülke içinde yerinden edilmiş kişileri de kapsayacak şekilde göçün insani boyutuna yönelik düzenlemeler ve icraatlar geliştirmek, göç konusunda uluslararası iş birliğini tesis ederek ilgili ülkelere yardımcı olmak için 174 üye devlet, 100'den fazla ülkede gözlemci ve ofisleri bulunan 8 devlet ile birlikte göç yönetimi alanında faaliyet göstermektedir. Çalışma sahası dört ana alanda olmaktadır; Göçün Düzenlenmesi, Göçü Kolaylaştırmak, Göç ve Kalkınma,

Zorunlu Göç. Bunların içerisinde ayrıca göçmen haklarının korunması, uluslararası göç hukukunun desteklenmesi, politika tartışması ve rehberliği, göç ve sınır yönetimi, göç sağlığı ve göçün cinsiyet boyutu bulunmaktadır (IOM-UN Migration).

3.3.2. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNCHR, The UN Refugee Agency)

Dünya çapında mültecilerin yaşam koşullarını iyileştirmek ve haklarını korumak için çalışan önemli uluslararası bir örgüttür. UNHCR, 2. Dünya Savaşından sonra evini kaybeden veya evlerinden kaçan milyonlarca Avrupalıya yardım etmek için 1950 yılında kurulmuştur. Dünyanın her yerindeki mültecileri, vatansız insanları korumak, onlara yardım etmek ve sorunlarını çözmek amacıyla yoğun bir şekilde faaliyetlerine toplam 138 ülkede devam etmektedir. UNCHR; mülteciler, zorla yerinden edilmiş topluluklar ve vatansız insanların hayatlarını kurtarmaya, haklarını korumaya ve daha iyi bir gelecek inşa etmeye çalışan küresel bir kuruluştur. (UNCHR-The Un Regugee Agency). Bu amaçla her bireyin sığınma talebinde bulunabilmesini, başka bir ülkede sığınmacı olarak barınabilmesini, gönüllü eve dönüş, yerel uyum ve üçüncü ülkelere yerleştirilme süreçlerini yönetmektedir.

UNCHR, mültecilerin maruz kalabilecekleri her türlü tehdit, şiddet, zorluk, zulüm ve ayrımcılığa karşı koruma ve güvenlik tesis etmek, mültecilerin gıda, barınma sağlık ve eğitim alanlarında temel ihtiyaçları gidermek, acil insani yardım ve geçici barınma alanları oluşturmak için faaliyet göstermektedir. Eğitim, çalışma hayatına dahil olma gibi projeler gerçekleştirerek onların topluma uyum sağlama ve entegre olmalarının yolunu açarak destek olmaktadır. Mültecilerin uluslararası haklarının korunması ve yürütülmesi için uluslararası düzeyde koordinatörlük yapar, mülteci krizleri olduğunda krizlerin iyi ve etkin yönetilmesi için çabalar gösterir, dünya çapında yardımlar organize eder, uluslararası ortamda göçmenlerden ayrı olarak mültecilerin sığınma haklarının takipçiliğini yapar. Mültecilerin işlemlerinin sığınma başvurusundan itibaren hakları verilecek şekilde yürütülmesine destek verir.

Kuruluş 31 Aralık 2020 yılı itibariyle % 91'i sahada olmak üzere 17.878 çalışanı ile faaliyet yürütmektedir. 2021 yılı bütçesi 9,15 milyar ABD dolarıdır. Dünya

genelinde yaklaşık 82,4 milyon kişi çeşitli sebeplerle zorla yerlerinden edilmiştir. Komiserliğin ilgilendiği kişi sayısı ise 42.9 milyondur. Bunların 55 milyonu içeride yerinden olmuş kişiler, 26 milyondan fazla mülteci, 1.8 milyonu geri dönenler, 3.5 milyonu vatansızlar, 4 milyonu sığınmacılar ve 836 bini diğer kişilerden oluşmaktadır.

3.3.3. Uluslararası Göç Politikası Geliştirme Merkezi (International Centre For Migration Policy Development- ICMPD)

Uluslararası Göç Politikası Geliştirme Merkezi uluslararası bir kuruluş olup dünya genelinde göçün yönetilmesi ve göçle ilgili stratejiler üretilmesi alanında faaliyet göstermektedir. ICMPD 1993 yılında Avusturya ve İsviçre'nin girişimiyle, göç ve sığınma konularında ortaya çıkan çok taraflı iş birliği ortamında uzmanlık ve verimli hizmetler sağlamak, bir destek mekanizması olarak hizmet etmek amacıyla küresel göç olgusuyla ilgilenen bir Avrupa kuruluşu olarak oluşturulmuştur. ICMPD göç yönetişimini kapsamlı, sürdürülebilir ve geleceğe yönelik olarak kurgulamakta ve bu amaçla üç yönlü bir yaklaşım uygulamaktadır bunlar; kapasite geliştirme, göç diyalogları ve araştırma şeklinde gruplandırılmaktadır. ICMPD'nin özünü oluşturan ve birbirini destekleyen bu üç yaklaşımı vasıtasıyla, üye devletleri ve ortaklarını, göç yönetiminin tüm alanlarında sahip olduğu kurum içi bilgi birikimini ve uzmanlığını değerlendirerek desteklemektedir. 19 üye devlet ve 90'dan fazla ülkede göç yolları boyunca iş birliği ve ortaklıklar oluşturarak dünya çapında daha iyi bir göç politikası amaçlayan uluslararası bir kuruluştur. Aynı zamanda BM gözlemci statüsüne sahiptir ve BM ajansları, AB kurumları dahil 240'tan fazla ortakla iş birliği yapmaktadır (ICMPD-International Centre for Migration Policy Development).

Yukarıda bahsedilen “Göç Diyalogları” yaklaşımını daha belirginleştirmek gerekebilir. Bu yaklaşımın altına kendi uzmanlık alanına giren ve ülkelerin ihtiyacı olan;

1. Göç politikalarının oluşturulması, geliştirilmesi, revize ve analiz edilmeleri.
2. Göçle ilgili ortaya çıkan sorunların çözülmesi amacıyla farklı ülkeler, uluslararası kuruluşlar, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları ile iş birlikleri yapar.

3. Olağanüstü durumlarda ortaya çıkan göç krizlerinden etkilenen göçmen, mülteci ve yerinden edilmiş kişileri korumak amaçlı acil tedbirler alınmasına destek olur, bu alanda müdahalelerde bulunur.

3.3.4. Avrupa Birliği Sınır ve Sahil Güvenlik Birimi (FRONTEX)

Avrupa Birliği Sınır ve Sahil Güvenlik Birimi, Avrupa Birliği ve Schengen Anlaşmasına bağlı ülkelerin komşularıyla olan kara/deniz dış sınırlarının korunmasını ve güvenliğini sağlamak için 2004 yılında Varşova/Polonya merkezli olarak kurulmuş bir Avrupa Birliği kurumudur. Sorumluluk alanı olarak icra ettiği faaliyetler; dış sınırlardaki düzensiz göç ile insan ticareti başta olmak üzere suç oluşumlarını risk analizini yaparak tespitlerini AB ülkeleri ve AB Komisyonu'na bildirmekte aynı zamanda bu analize yönelik kendi faaliyetlerini planlamaktadır. AB dış sınırlarında ihtiyaç olan bölgelerde özel eğitilmiş personel ve teknik ekipman desteğinde bulunmakta, gerekli koordinasyonu sağlamakta, ortak operasyonlar icra etmektedir. Sınır kontrol birimlerinin gereksinim duyduğu yeni teknolojileri bulmak için uzmanları ve teknik personeli bir araya getirerek araştırmalar yapmakta, bilgi sistemlerini geliştirmekte ve işletmektedir. AB'ye giren kişilerin bu andan itibaren standart bir uygulama içinde olmaları amacıyla ilgili ülkelerin sınır muhafızlarının ortak uyumluluk eğitimlerini yaptırmaktadır. Geri dönmesine karar verilen göçmenler için ortak geri dönüş operasyonlarını koordine etmektedir. AB dış sınırlarından herhangi bir yasadışı giriş olduğunda birliğin diğer uzak ülkelerine kolayca/kontrol edilmeden gidebilmektedir. Örneğin Fransa'ya giren bir insan ticareti mağduru İsveç'e kadar götürülebilmektedir (Frontex-European Border and Coast Guard Agency).

AB'nin dış sınırlarını korumak amaçlı gerçekleştirdiği faaliyet alanları; düzensiz göç, insan kaçakçılığı, terörizm, uyuşturucu kaçakçılığı ve hudut bölgelerinde daha başka işlenen suçlardır. Oysa kamuoyunda Frontex adı daha çok düzensiz göçmenlere müdahalelerde duyulmaktadır. Bu da bu alandaki yoğunluğun seviyesi hakkında bize bir vermektedir. Frontex sınır güvenliğini sağlamak için üye ülkeler ve gereken kuruluşlarla bilgi ve istihbarat paylaşımı yapabilmektedir. Ayrıca

radarlar, insansız hava araçları, çeşitli gözetleme sistemleri gibi çeşitli teknolojileri kullanarak sınır güvenliğini icra etmeye çalışmaktadır.

3.3.5. Avrupa Göç Ağı (European Migration Network- EMN)

Avrupa Göç Ağı, AB ve üye devletlerinde göç ve iltica ile ilgili politika oluşturmaya yardımcı olmak amacıyla göç ve iltica kaynağı olan üçüncü ülke vatandaşları hakkında güncel, objektif, güvenilir ve karşılaştırılabilir bilgiler elde etmek için, 2008 yılında, kurulmuş bir AB göç ve iltica uzmanları ağıdır. Her bir üye ülkede ilgili ulusal hükümet tarafından atanmış personelden oluşan Avrupa Göç Ağı Ulusal İrtibat Noktaları vardır. EMN göç ve iltica politikalarının analiz eden ve bu alandaki yasal gelişmeleri izleyen raporlar ve yayınlar üretir. Yasal ve düzensiz göç ile geri dönüş konularında AB düzeyinde ilgili kurumlar ile iş birliği yapmaktadır (European Commision).

3.3.6. Uluslararası Göç Araştırma Ağı (IMISCOE)

Uluslararası Göç Araştırma Ağı (IMISCOE) göç alanında araştırmalar yapmak için kurulmuş uluslararası bir örgüttür. Avrupa'nın her yerinden 61 üye enstitü ve 1000'den fazla akademisyeni içeren yapısı ile göç, entegrasyon ve çeşitlilik alanında bilim insanlarından oluşan, Nisan 2004'te kurulmuş, Avrupa'nın en büyük disiplinler arası araştırma ağıdır. Üyelerin uzmanlık alanlarına göre çok çeşitli araştırma alanlarındaki girişimleri desteklemekte ve sürdürmektedir (IMISCOE).

Uluslararası Göç Araştırma Ağı göç çalışmalarını çok yönlü bir tutumla ele almakta, bu yön ve bakış açılarından dolayı göç alanı ile ilgili birçok kuruluş ve araştırmacıyı bünyesinde barındırmakta ve üye yapmaktadır. Bu çeşitlilik ve farklılığı göç araştırmaları için önemli veri kaynağı olarak değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda Uluslararası Göç Araştırma Ağı'nın çalışma alanı kategorilerini; Politika ve Kamuoyu Bilinci Arttırma, Araştırma ve Bilgi üretimi, Araştırmacılar Arası İş birliği, Uluslararası İşbirliği ve Ortaklık, Eğitim ve Kapasite Geliştirme olarak bölümlendirilebilmektedir.

3.3.7. Göç Politikası Enstitüsü (Migration Policy Institute- MPI)

Göç Politikası Enstitüsü göç politikası alanında yeni politikalar üretme yetkili araştırma ve öğrenme fırsatlarına kaynak oluşturma amaçlı 2001 yılında kurulmuş ve alanında lider bir kuruluş olarak yer almıştır. Kuzey Amerika ve Avrupa olarak iki bölgede bulunan ofislerinde göçmenlik ve entegrasyon politikaları üzerine çalışılmakta ancak dünya çapında da göç sorunlarına duyarlı ve aktif bir tutum takip etmektedir. MPI üç ana program alanında örgütlenmiştir; ABD Göçmenlik Politikası Programı, Ulusal Göçmen Entegrasyon Politikası Merkezi, Uluslararası Program. Ayrıca İnsan Hizmetleri İnisiyatifi, Latin Amerika ve Karayipler İnisiyatifi, Transatlantik Göç Konseyi başta olmak üzere birçok alanda girişimi vardır. Bunun yanında Brüksel’de MPI Europe adında alt bir örgütü bulunmaktadır (MPI-Migration Policy Institute). Böylece dünya çapında özellikle Amerika Kıtası ile ilgilenirken Avrupa bölümü ile ilgili tamamlamayı yapmaktadır. Çalışılması zor olan, karmaşık göç alanında çok yönlü yaklaşım tarzını benimseyerek etkili faaliyetler göstermek amacıyla, alanında uzman sosyolog, ekonomist, hukukçu diğer bilim insanlarından oluşan ABD merkezli bir düşünce kuruluşudur.

3.3.8. Migration European Expertise (MIEUX+)

Migration European Expertise (MIEUX+), göç ile ilgili her konuda AB kamu idareleri, akademik ve özel sektörden gerekli bilgileri sağlayarak çalışma talepleri oluşturmaktadır. Projelerini “Eylemler” olarak adlandırmakta olup politika geliştirme yardımlarından kamu görevlileri için eğitim müfredatı geliştirmeye kadar çeşitli ve geniş alanlarda icra etmektedir. Söz konusu eylemleri Avrupa Komşuları, Asya, Afrika, Latin Amerika ve Karayipler’de olabilmektedir (Migration European Expertise-MIEUX+). Migration European Expertise (MIEUX+), Avrupa Birliği üye ülkeleri ile komşu ülkeler arasında göç ve sığınma yönetimi konularında teknik iş birliği ve kapasite geliştirme sağlamak maksadıyla kurulmuş bir programdır. Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir. Bu programın amacı, AB üye ülkeleri ve komşu ülkeler arasında göç yönetimi, sığınma ve iltica politikaları konularında bilgi paylaşımını teşvik etmek ve uzmanlık paylaşımını kolaylaştırmaktır.

(MIEUX+) etkili ve ilgili olduğu ülkelere yukarıda bahsedilen teknik yardımı nasıl yapmakta olduğu akla gelmektedir. Kapasite ve imkanlarına bakıldığında söz konusu teknik yardımı AB üyesi ülkelerde veya göç alanında faaliyet gösteren uluslararası kuruluşlarda bulunan göç ve sığınma alanında uzmanları alanlarında katkı sunmak, çözüm bulmak ve destek vermek, danışmanlık, değerlendirme ve analizler yapmak amacıyla ihtiyaç olan bölgelere gönderebilmektedir. Bunların yanında atölye ve seminerler düzenleyebilir, teknik belgeler ve kaynaklar sağlayabilir ve iş birliği geliştirebilir. Bu uygulama ve eylemleri ile katılımcı ülkelere göç ve sığınma konularında daha etkin politikalar üretmelerine ve göç yönetimi politikalarına iyileştirmelerine yardımcı olabilir.

3.3.9. Mixed Migration Center (MMC)

Aynı göç grubu içerisinde farklı amaç ve statüdeki kişilerin aynı göç güzergahını kullanarak genellikle de düzensiz bir şekilde, bazen de göçmen kaçakçılarının desteğiyle sınırları aşarak başka ülkelere yaptıkları göç hareketine karma göç denmektedir. Karma Göç Merkezi ise bu göç tipi konusunda bağımsız araştırma ve analiz yapan, veri sağlayan, bu göç tarzını oluşturacak şekilde göç yolculuğu yapan ve genellikle hak ihlallerine maruz kalan insanların dayanakları ile bölgesel ve küresel boyutta korunmalarını sağlayan, ileriye dönük politikalar geliştirmeyi amaçlayan küresel bir kuruluştur (Mixed Migration Centre). Dünya genelinde birçok farklı ülkede şubesi ve temsilciliği bulunmaktadır. Göç ve mülteci konularında politikacılara ve topluma bilgi sağlayarak göçmenlerin ve mültecilerin yaşadığı zorlukların anlaşılması, bu zorlukları hafifletmek ve bu insanlara daha iyi bir gelecek sağlamak amacıyla çeşitli faaliyetlerde bulunarak etki oluşturmaya çalışmaktadır.

3.4. Göçmen ve Mülteci Nüfusun Dünya Geneline Dağılışı

UNHCR (United Nations High Commissioner for Refugees- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği) verilerine göre; Dünya genelinde zorla göçe maruz kalan insan sayısı 110 milyondur. Bu korkunç sayının 36.4 milyonunu

Mülteciler oluşturmaktadır. 6.1 milyonu ise sığınmacıdır. (UNCHR, 2024). En çok yerinden edilmiş kişiye ev sahipliği yapan ülkelerde ise; Türkiye ve İran İslam Cumhuriyeti (3.4milyon) ile ilk sıradadır ve ardından Almanya ve Kolombiya (2.5 Milyon), Pakistan (2.1 Milyon) (UNCHR, 2024). Gelen mülteciler; Suriye (6.7 Milyon), Afganistan (2.6 Milyon), Güney Sudan (2.2 Milyon), Myanmar (1.1 Milyon) (UNHCR, the UN Refugee Agency, Haziran 2021). UNRWA (United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees- Birleşmiş Milletler Yakın Doğu'daki Filistinli Mültecilere Yardım ve Bayındırlık Ajansı) ya göre 5,3 milyonu Filistin Mültecisidir.

Uluslararası Göç Örgütü, günümüzde, dünya nüfusunun %3.6'sına denk gelen 281 milyon uluslararası göçmen olduğunu belirtmektedir. 2019 verilerine göre toplam mülteci sayısının dünya genelindeki uluslararası göçmenlerin (243,192,681), %10,72'sine (26,074,648) karşılık geldiği tahmin edilmektedir (The World Bank, 2019).

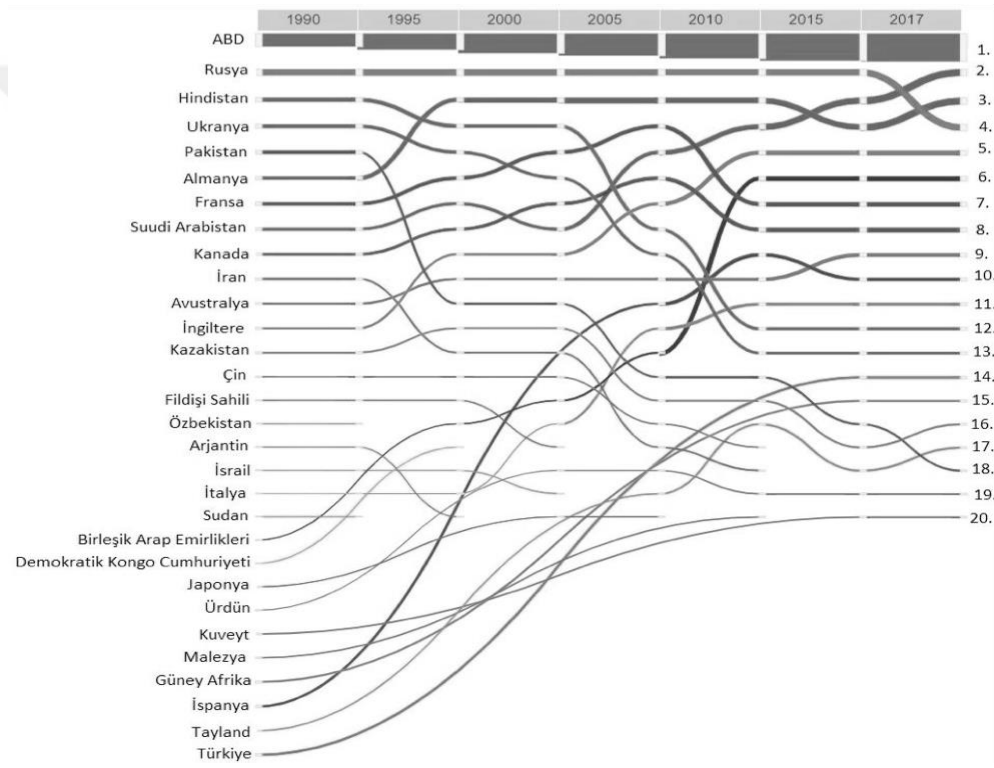
Tablo 2: Yıllara Göre Göçmen Sayılarının Değişimi (1970-2017).

Yıllar	Göçmen Sayısı	Göçmenlerin Dünya Nüfusuna Oranı (%)
1970	84,460,125	2.3%
1975	90,368,010	2.2%
1980	101,983,149	2.3%
1985	113,206,691	2.3%
1990	152,563,212	2.9%
1995	160,801,752	2.8%
2000	172,703,309	2.8%
2005	191,269,100	2.9%
2010	221,714,243	3.2%
2015	243,700,236	3.3%
2017	258,000,000	3.4%

Kaynak: (UN World Migration Report, 2018: 15).

Tablodaki verilerden de anlaşılacağı üzere dünya genelindeki göçmen sayısı sürekli olarak artmaktadır. 1970 yılında 84,4 milyon, 1980 yılında 101 milyon, 1990 yılında 152,5 milyon, 2000 yılında 173 milyon, 2010 yılında 220 milyon ve 2015 yılında 243 milyon olan dünya geneli göçmen sayısı, 2017 yılında 258 milyona yükselmiştir. BM verilerine göre bu sayının yaklaşık üçte ikisine gelişmiş ülkeler ev sahipliği yapmaktadır.

Grafik 5: Yıllara Göre En Fazla Uluslararası Göçmen Barındıran Ülkeler (1990-2017)

Kaynak: (UN Department of Economic and Social Affairs, Population Division, International Migration, 2018).

Grafikteki veriler genel olarak değerlendirildiğinde, gelişmiş ülkeler yıllar geçtikçe daha fazla uluslararası göçmene ev sahipliği yapmaya başlarken, gelişmekte olan ülkelerin payı giderek azalmaktadır. Uluslararası göç olgusundaki bu durum, göçün doğası gereği gelişmekte olan ya da az gelişmiş ülkelere doğru gerçekleştiğinin bir kanıtı niteliğindedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE DÜZENSİZ GÖÇ YÖNETİMİ

4.1. Türkiye’nin Göç Politikaları ve Yönetimi

Türkiye maruz kaldığı göçü yönetmek için gerekli olan yasal, kurumsal ve fiziksel altyapı ve gereksinimlerini tesis edememiş, dünya üzerindeki uzun vadeli göç hareketlerini analiz ederek bir ulusal göç stratejisi oluşturamamıştır. Halihazırda Türkiye’nin yasadışı göç politikası Cenevre Antlaşmasındaki coğrafi kısıtlamalara göre oluşturulmuştur (Canpolat ve Arıner, 2012: 7). Türkiye’nin göç politikalarına Cumhuriyet döneminde etki eden ve öne çıkan dört ana olgudan söz edilebilmektedir (Canpolat, 2015: 38):

Birincisi; Ulus-devlet kurma aşamasında milli kimlik ve aidiyetin teşkil edilmesini esas alan politikalarlardır. Bunun Türk mevzuatına göç açısından etki etmesi 1934 tarihli ve 2510 sayılı İskân Kanunu’nda Türkiye’ye göç etme hakkının sadece “Türk soyundan meskûn veya göçebe” kişilere verilmesidir.

İkincisi; Türkiye’nin soğuk savaş döneminde NATO’ya girmesi ile birlikte bir cephe ülkesi konumuna gelmesi, sınırlarının bir kısmı veya tamamının kapalı olması, göç uygulamaları ve kontrolünün tamamen güvenlik kurumlarının sorumluluğunda bulunmasıdır. Bu durum göç gibi stratejik bir politika aracının gelişimini ve doğal seyrini etkilemiştir.

Üçüncüsü; Avrupa Birliği üyelik müzakerelerinin başlaması olmuştur. Bu görüşmelerle Türkiye’nin göç politikaları AB’nin göçle ilgili politikalarının etkisine girmiş olup AB’nin bu konudaki beklentisi Türkiye’den gelen düzensiz göçün engellenmesi, engellenemeyenlerin de Türkiye’ye geri gönderilmeleri şeklinde gelişmiştir.

Dördüncüsü; Türkiye göç ve mülteci politikalarına şekil veren Cenevre Sözleşmesine çekince vererek imzalamıştır (Canpolat, 2015: 40).

Türkiye’nin göç hareketleri incelediğinde aldığı göçün düzensiz ve kitlesel göç, verdiği göçün ise genellikle düzenli göç olduğu görülmektedir. Alınan düzensiz

göçün büyük çoğunluğunu Suriye, İran, Irak, Afganistan, Azerbaycan, Çeçenistan ve Balkanlardaki karışıklık ve savaşlardan, Bulgaristan'daki sürgünlerden ya da Rusya, Ortadoğu, Afrika gibi bölgelerde yaşanan olaylar nedeniyle toplu olarak göç etmek zorunda kalanlar oluşturmaktadır. Bunların dışında toplu olmayan düzensiz göçlerin birincisini AB'ye gitmek için Türkiye'den geçiş yapmak isteyenler, ikincisini Türkiye'ye yasal olarak girdikten sonra yasadışı durumu düşen ve yakalananlar, üçüncüsünü ise Türkiye veya BMMYK'den sığınma isteyen ve bu amaçla Türkiye'de bulunanlar oluşturmaktadır (Canpolat, 2015: 41).

Türkiye'nin kendisine yönelen sözkonusu kitlesel göç hareketleri karşısında nasıl bir politika belirlediği konusu modern-ulus devlet ve uluslararası ilişkiler açısından incelenmiştir. İçduygu (2014), Türkiye'nin göç politikalarını üç döneme ayırmıştır (İçduygu, 2014; Demirhan ve Aslan, 2015: 40);

Birinci Dönem:1923-1950 yılları arasında ulus devlet inşası dönemidir. Bu dönemde ülkedeki azınlıkların gönderilmesi ve onların yerlerine Müslüman ve Türk kültüründen olanların getirilmeleri esas alınmıştır. 30 Ocak 1923 tarihinde Yunanistan'la yapılan “Türk ve Rum Nüfus Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol” ve “1934'te çıkarılan İskân Kanunu” bu amaçla çıkarılmıştır (Demirhan ve Aslan, 2015: 37).

İkinci Dönem:1950-1980 arası ulus devlet inşasının yerel ve ulusal olarak yerleşik hale geldiği dönem. Birinci dönemdeki yabancı ve Türk değişimi bu dönemde de devam ederken 1960'lardan itibaren ilk kez Türkiye'den çalışmak için Avrupa ülkelerine göç başlamıştır. Bunun yanında 1980'li yıllarda Türkiye'nin komşusu olan ülkelerdeki iç karışıklıklar nedeniyle Türkiye'ye göç başlamış olup bunların içinde Türk veya Müslüman olmayanlar bulunmaktadır. Türkiye bu dönemde 1951 tarihli Cenevre sözleşmesini, 1961 yılında 359 sayılı kanunla coğrafi sınırlama şartı konularak kabul etmiştir. Bu kanuna göre Avrupa ve eski Sovyetler Birliği ülkeleri dışından mülteci kabulü yapılmayacaktır. Böylece potansiyel mülteci yoğunluğunu oluşturan Ortadoğu, Asya ve Kuzey Afrika ülkelerinden gelebilecek başvuruların engellenmesi niyetlenmiştir (Demirhan ve Aslan, 2015: 38).

Üçüncü Dönem:1980’den itibaren ulus-devlet yapısının ve korunmasının küresel olarak belirginleştiği dönemdir. 1980’li yıllardan başlayıp günümüzde de devam eden komşu ve civar ülkelerdeki karışıklıklar nedeniyle Türkiye’ye kitlesel göç akınları yönelmiş ve 1990’lı yıllarda küreselleşmenin etkilerinin ortaya çıkması ile ülkeler arası geçişler artmıştır. Ekonomik ve sosyal nedenlerle bu göç akınlarının yönü başta Avrupa olmak üzere gelişmiş ülkeler olmuştur. Dolayısıyla Asya ve Afrikadan Avrupa istikametine yönelen insanlar Türkiye’de bir şekilde belli bir zaman bulunmak durumunda olmuşlardır (Demirhan ve Aslan, 2015: 39).

2000’li yıllar ise ülkelerin artık göçmen ve sığınmacılara karşı, engellemek amacıyla, önlem almak durumunda kaldıkları ve “düzensiz”, “yasadışı”, “kaçak” “kayıtdışı” tanımlarının yapıldığı yıllardır (Sirkeci ve Yüceşahin, 2021: 8). Zaman içerisinde sözkonusu kişilerin artması ve ülkede rahatsızlık oluşturmaları sonucu 1994 yılında İltica yönetmeliği çıkarıldı. 2013 yılında 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu çıkarılıncaya kadar dış göç bu yönetmeliğe göre düzenlenmiştir. Yine bu dönemde Avrupa Birliği üyelik müzakerelerine başlayan Türkiye göç ve iltica mevzuatını AB ile uyumlu hale getirmek için politikalar belirlemiştir (Demirhan ve Aslan, 2015: 40). Bu doğrultuda 2001 yılında (2003 yılında revize edilmiştir) AB ile Katılım Ortaklığı Belgesi imzalanmış ve kısa ve orta vadeli planlar yapılmıştır.

Kısa vadede;

- Yasadışı göç ile mücadelenin güçlendirilmesi,
- Avrupa Komisyonu ile geri kabul anlaşması müzakere edilmesi konuları görüşülmüştür.

Orta vadede;

- Yasa dışı göçü önlemek amacıyla AB müktesebatı ve uygulamalarının kabul edilmesi ve yürürlüğe konulması,
- Sığınma alanında uyum sağlanması,
- * 1951 Cenevre Sözleşmesinde getirilen coğrafi kısıtlamanın kaldırılması için çalışmalara başlanması,
- * Sığınma başvuru ve değerlendirme sisteminin güçlendirilmesi,

* Sığınmacılar ve mülteciler için konaklama birimlerinin oluşturulması ve sosyal destek sağlanması hedefleri oluşturulmuş,

* Ayrıca Türkiye, AB'nin Adalet ve İçişleri müktesebatına uyumunu gerçekleştirmek için farklı devlet kurumlarının bir araya geldiği, göç, iltica ve sınır kontrolü alanlarında görev yapacak özel bir görev gücü oluşturmuştur (Demirhan ve Aslan, 2015).

* Türkiye'de Dış Sınırların Korunmasına İlişkin Strateji Belgesi (Nisan 2003)

* Türkiye'nin Avrupa Birliğine Katılım Sürecinde İltica Alanında Yapılması Öngörülen Çalışmalara İlişkin Strateji Belgesi (İltica Strateji Belgesi) (Ekim 2003)

* Türkiye'de Göç Yönetimi Eylem Planına Katkı Sağlayacak Göç Strateji Belgesi (Ekim 2003) oluşturulmuştur (Demirhan ve Aslan, 2015).

* AB Topluluk Müktesebatının Benimsenmesine İlişkin 2003 yılı Türkiye Ulusal Programı yürürlüğe girmiştir.

* 2004 yılında ise AB 2002 Mali İşbirliği programlaması kapsamında Danimarka-İngiltere Konsorsiyumu ile İltica-Göç Twinning Projesini (eşleştirme projesi) uygulamaya başlamıştır. Bu projenin amacı; Türkiye'nin iltica ve göç stratejisini AB mevzuatına uygun hale getirmek, AB fonlarından daha fazla faydalanmak, göç ve ilticadan sorumlu kuruluşların imkanlarını geliştirmektir (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği ve İçişleri Bakanlığı, 2005: 6).

* İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı 2004 yılında hazırlanmıştır.

* 2006 tarihinde İçişleri Bakanlığı Uygulama Talimatı yayınlanmıştır. Bu talimatın özelliği Türkiye'nin iltica ve göç alanındaki iç hukukunun 1994 Yönetmeliğinden sonra ikinci temel düzenlemesi olan 57 sayılı İçişleri Bakanlığı Uygulama Talimatı sığınma usulleriyle birlikte mülteciler ve sığınmacıların hakları ve yükümlülükleriyle ilgili düzenlemelere yer vermesidir. Uygulama talimatına müteakiben Ulusal Program 2008'de güncellenerek Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

* Hazırlanan Eylem Planı doğrultusunda İltica-göç ve bütünleşik (entegre) sınır yönetimi alanında çalışmaları gerçekleştirmek ve özellikle yasal altyapı

konusunda hazırlıkları koordine etmek üzere İçişleri Bakanlığında İltica-Göç ve Entegre Sınır Yönetimi adı altında 2008’de iki büro kurulmuştur. Ayrıca yasadışı göçle mücadelede alınacak tedbirlerin tespiti, kurumlar arası işbirliği ve koordinasyonun artırılması, operasyonel faaliyetlerin en üst düzeyde izlenmesi amacıyla, büro koordinesinde Yasadışı Göçle Mücadele Koordinasyon Kurulu oluşturulmuştur (ORSAM, 2012: 21).

İçduygu’ya göre (2014), Türkiye’nin özellikle son yirmi yılda maruz kaldığı düzensiz göç, üç öne çıkan tarihi olayla izah edilebilmektedir (İçduygu, 2014; Ün ve Paydak, 2017: 192). Birincisi 1980 ve 1990’larda Avrupa’ya gitmek üzere yola çıkan çok sayıda göçmen Avrupa’nın kısıtlamaları sonucunda Türkiye’ye yönelmişlerdir. İkincisi Doğu Avrupa’da komünizmle yönetilen ülkelerde rejim değişikliği olduktan sonra o ülkelerden Türkiye’ye çalışmaya gelenlerin kayıtdışı olarak bulunmaya devam etmeleridir. Üçüncüsü Türkiye’ye komşu ve Ortadoğudaki ülkelerdeki baskıcı rejimler, askeri müdahaleler sonucunda ülkelerinden ayrılarak Türkiye’ye gelmek zorunda olan göçmenlerdir.

Türkiye’yi etkileyen düzensiz göçü dört ana başlıkta toplayabiliriz (İçduygu, 2004: 27);

1. Civar ülkelerdeki karışıklıklar, yönetim baskıları sonucunda olumsuz yaşam koşullarının olmadığı ülkelerde yaşama isteği,
2. Türkiye’nin doğu-batı ile kuzey-güneyi arasındaki gelişmişlikten dolayı transit geçişlere elverişli olması,
3. Avrupa’nın göçmenlere uygulamaya başladığı engellemeler ve çıkardığı zorluklardan dolayı Avrupa’ya yakın civar ülkelere yönelme zorunluluğu,
4. Türkiye’nin diğer komşu ülkelere kıyasla çalışmak isteyen göçmenlere tanıdığı ekonomik imkanlar.

1995 ve 2003 yıllarında yapılan saha çalışmasına göre Türkiye’ye gelen düzensiz göçmenlerin sözkonusu iki ayrı yılda %71 ve %59 oranlarında Avrupa ülkelerine gitmeyi amaçladıkları görülmekte, bunların da %50’si İtalya’ya, %12’si Yunanistan’a varmışlardır. Ayrıca gidilmesi hedeflenen diğer ülkelerin de ABD, Fransa, Kanada, Birleşik Krallık, Rusya ve Çek Cumhuriyeti olduğu öğrenilmiştir

(İçduygu ve Damla, 2012: 19). Yetkililer tarafından ülkemizde yakalanan düzensiz göçmenler, aralarındaki ayrım çok net yapılamamakla beraber, üç ana gruba ayrılmaktadır. Birincisi Türkiye’den Batıya transit olarak geçmek isteyenler, ikincisi Türkiye’ye kaçak olarak yaşamak ve çalışmak için gelenler, üçüncüsü geri gönderilmeye çalışılan sığınmacılardır (İçduygu ve Damla, 2012: 21). 2018 yılı Nisan ayı itibariyle ülkemize yönelen düzensiz göçte artış olduğu gözlenmektedir. 2018 Nisan ayı ve öncesi üç aylık dönemde Türkiye’nin daha çokta doğu sınırlarından başta Afganlar (17847 kişi) olmak üzere sırasıyla Pakistan, Bangladeş ve Afrika uyrukluların yakalandığı öğrenilmiştir. Güneydoğu sınırındaki Suriyelilerin haricinde doğu sınırlarımızdan bu şekilde göç akınlarının olması bize düzensiz göçün belli bir olay veya bölgenin ötesinde evrenselliğini ve sürekliliğini devam ettirdiğini göstermektedir (İktisadi Kalkınma Vakfı Web Sitesi, 2018).

Türkiye’nin düzensiz göçü önlemede yeterince başarılı olduğu söylenemez. Sahip olduğu kara ve deniz sınırlarının çok uzun ve coğrafi konum itibariyle kontrol edilebilme güçlüğü, kolluk kuvvetlerinin bu alanda bir çok açıdan yetersiz kalması, AB’nin yasal göçü dahi kabul etmemesi, Türkiye’ye gelen düzensiz göçmenlerin ülke içinde fark edilmeden yaşama ve çalışma imkanı kolayca bulmaları, düzensiz göçmenlerin naklini gerçekleştiren kaçakçıların ciddi seviyede organize olmaları, sınırlardaki kontrolsüz ve suiistimal edilen durumlar, düzensiz göçmenlerin geldikleri ülkelerin Türkiye ile olumsuz ilişkilerinin olması veya sorumluluk üstlenmemeleri nedenleriyle Türkiye’nin düzensiz göç sorunu bulunmaktadır (Ün ve Paydak, 2017: 192-193).

4.1.1. Göç Kurumları

2013 yılına kadar Türkiye’de dış göç ve yönetilmesi konusunda politika belirlenmesi ve uygulanması konularında yeterli ve kapsamlı bir yapı veya yapılar mevcut değildi. Bu zamana kadar ülkeye giren yasadışı göçmenlerin toplanmaları ve kontrol altına alınmaları, gerektiğinde sınır dışı edilme işlemlerini Emniyet Genel Müdürlüğü Yabancılar Şubesi ve Valilikler yerine getirmekteydiler. Düzensiz göçlerin artması ve AB üyelik süreci müktesebatı nedenleriyle (Demirhan ve Aslan, 2015: 46)

Türkiye’de düzensiz göçün yönetimi ile ilgili olarak uyum çalışmalarına önem vermeye başlanmış ve bu alanda faaliyet gösteren çeşitli devlet kurumlarının katılımıyla birtakım platformlar oluşturmuştur (İçduygu ve Damla, 2012: 53).

4.1.1.1. Cumhurbaşkanlığı Kabinesi

Göç politikasını belirleyen ana aktör konumunda olup, göç politikasını genel hatlarıyla belirlemekte, uygulanmasını takip etmekte ve denetlemektedir (Demirhan ve Aslan, 2015). Ülke içine göçmenlerin yasal olmayan girişlerini engellemek amacıyla hudut kontrollerine yönelik olarak kapasite ve teknoloji arttırımı, göçmen kaçakçılığıyla mücadele alanında yasal çerçevenin güçlendirilmesi konularında düzenlemeler yapmaktadır. Ülkeler arasında ise uluslararası işbirliği kapsamında bilgi paylaşımı, geri gönderme politikalarının ve geri kabul anlaşmalarının düzenlenmesi konularında çalışmalar gerçekleştirmektedir.

4.1.1.2. İçişleri Bakanlığı

Ülkemizde göç konusunda en yetkili kurum olup kendisine bağlı aşağıda bahsedilen müdürlüklerin göç alanındaki görevleri nedeniyle en geniş sorumluluk alanına sahiptir. İçişleri Bakanlığı’nın göç konulu çalışmalarına bakıldığında IPA-I döneminde 24. Fasıl Adalet, Özgürlük ve Güvenlik başta olmak üzere 23. Fasıl Yargı ve Temel Haklar başlığı altında müktesebat konularıyla ilgili olarak kapasite geliştirme ve yatırım projeleri hazırladığı görülmektedir. 2007 yılında yapılan projelerde Geri Gönderme Merkezlerine ek olarak iki yeni geri gönderme merkezinin daha inşa edilmesi ve yakalanan düzensiz göçmenlerin kendi ülkelerine ya da üçüncü ülkelere gönderilmesine yönelik bu alanda çalışan personellere eğitimler verilmesi amaçlanmıştır. İlgili proje sonucunda, hedeflenen geri gönderme merkezleri inşa edilmiş ve bu merkezlerin uluslararası standartlara uygun bir şekilde yönetilmesi konusunda gereken eğitimler verilmiştir. Yapılan bir başka projede Türkiye’de mahsur kalmış göçmenler için Ulusal Yönlendirme Mekanizması geliştirilmesi hedeflenmiş ve böylece göçmenlerin gönüllü olarak ülkelerine dönmeleri ve yeniden entegrasyonlarının sağlanması yolunda çalışmalar yapılmıştır. Bu kapsamda 750

düzensiz göçmenin geri dönmelerine ilişkin tüm faaliyetlerin ortaklarla düzenlenmesi yolunda adımlar atılmıştır. Proje de ayrıca, Türkiye’de kalan ve Avrupa’ya geçmek için gelen göçmenler içinde geri dönüşe yönelik çözümler için çalışmalar yapılmış ve projede düzensiz göçmen akınının Avrupa kıyılarında oluşturduğu baskının azaltılmasına da katkı sağlayacağı ifade edilmiştir ([https://www.icisleri.gov.tr/kurumlar/icisleri.gov.tr/IcSite/diab/Proje\(1\)/AB%20Proje\(1\)2017.pdf](https://www.icisleri.gov.tr/kurumlar/icisleri.gov.tr/IcSite/diab/Proje(1)/AB%20Proje(1)2017.pdf)).

4.1.1.3. Emniyet Genel Müdürlüğü

Ülkemizde göç faaliyetlerinden 2013 yılına kadar Emniyet Genel Müdürlüğü Yabancılar Dairesi sorumlu iken Göç İdaresinin Kurulması ile bu görev Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne verilmiştir. Bu tarihten itibaren Emniyet Genel Müdürlüğü Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti Daire Başkanlığı ve Hudut Kapıları Daire Başkanlıklarının görev alanına giren faaliyetleri yerine getirmektedir. 05/09/2019 tarihli Bakanlık Makamı Onayı ile bu iki daire “Göçmen Kaçakçılığıyla Mücadele ve Hudut Kapıları Daire Başkanlığı” adı altında yeniden yapılandırılmış ve 23/12/2019 tarihinden itibaren faaliyete başlamıştır (T.C.İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü, 2021).

Ülkemizin hem jeopolitik konumu, hem de ekonomik ve siyasi durumu, göçmenler için ülkemizin hedef ve transit ülke konumunda bulunmasına yol açmaktadır. Özellikle Suriye’de yaşanan siyasi istikrarsızlıklar, savaş ve savaşın getirdiği yoksulluklar büyük bir göç dalgasının ülkemize hareket etmesine sebep olmuştur. Bunun yanı sıra Asya ve Afrika’dan Avrupa’ya geçmeye çalışan azımsanmayacak kadar göç hareketliliğinin bulunduğu söylenilmesi de mümkün olabilmektedir. Tüm bu durumlar göçmen kaçakçılığı, insan ticareti ve organ-doku ticareti suçlarıyla mücadelede daha hassas bir şekilde takip edilmesi durumunu ortaya çıkarmaktadır. Bu kapsamda TCK 79, 80 ve 91 kapsamına giren suçlarla mücadele amacıyla bugüne kadar 81 ilde göçmen kaçakçılığı ve insan ticaretine ilişkin mücadele birimleri faaliyete geçirilmiştir. Bu faaliyetlere bağlı olarak 2022 yılı içerisinde 3.098 Göçmen Kaçakçılığı olayında 5.036 organizatör yakalanmış ve 951 kişi

tutuklanmıştır. Yine 2022 yılında 72 insan ticareti olayı meydana gelmiş olup, 176 tacir yakalanmış, 31 kişi tutuklanmıştır (<https://www.egm.gov.tr/kurumlar/egm.gov.tr/IcSite/strateji/2022-EGM-Idare-Faaliyet-Raporu-.pdf>).

Ayrıca EGM tarafından gerekli hudut kapılarında Risk Analiz Birimleri, muhtemel yabancıların yurda geçişini engellemek amacıyla faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu doğrultuda Risk Analiz Birimleri'nde 2017 yılından itibaren 17.500 yabancı denetime alınmış, 10.232 kişi özel görüşme yapılmış ve 4.550 kişi ise kabul edilemez yolcu olarak geri gönderilmiştir (Sayan vd., 2018).

4.1.1.4. Göç İdaresi Başkanlığı

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü olarak göçmenlerle ilgili bütün yetki ve sorumlulukların tek merkezde toplanması amacıyla (Küçükbaşol ve Pekdoğan, 2019: 896), 04/04/2013 tarihli ve 28615 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile kurulmuştur. Anayasada yapılan değişikliklere uyum sağlanması amacıyla 09/07/2018 tarihli ve 30473 mükerrer sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 703 sayılı KHK ile, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Genel Başkanlığın kuruluşunu düzenleyen 103'üncü maddesi yürürlükten kaldırılmıştır. Genel Müdürlüğün kuruluşuna ilişkin hükümler, 15/07/2018 tarihli ve 30479 sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 4 sayılı Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar ile Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 158'inci maddesiyle yeniden düzenlenmiştir. 29 Ekim 2021 tarihli ve 31643 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 85 numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Genel Müdürlüğünün statüsü Başkanlık olarak değiştirilmiştir. (Göç İdaresi Başkanlığı, 2021).

Başkanlığın görev ve yetkileri şunlardır:

a) Göç alanına ilişkin, mevzuatın ve idari kapasitenin geliştirilmesi konularında çalışmalar yürütmek ve Cumhurbaşkanınca belirlenen politika ve stratejilerin uygulanmasını izlemek ve koordine etmek.

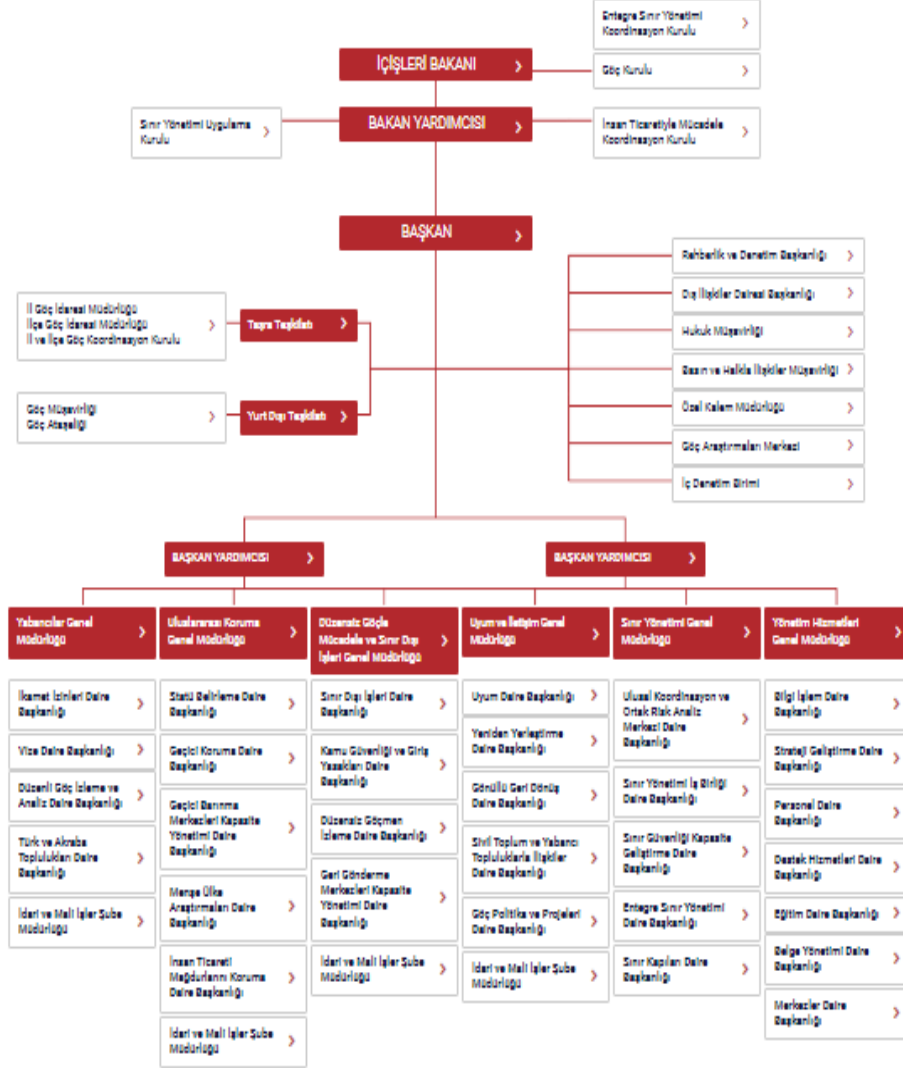
- b) Göçle ilgili iş ve işlemleri yürütmek.
- c) 19/9/2006 tarihli ve 5543 sayılı İskân Kanununda Bakanlığa verilen görevleri yürütmek.
- ç) İnsan ticareti mağdurlarının korunmasına ilişkin iş ve işlemleri yürütmek.
- d) Türkiye’de bulunan vatansız kişileri tespit etmek ve bu kişilerle ilgili iş ve işlemleri yürütmek.
- e) Uyum süreçlerine ilişkin iş ve işlemleri yürütmek.
- f) Geçici korumaya ilişkin iş ve işlemleri yürütmek.
- g) Düzensiz göçle mücadele edilebilmesi amacıyla kolluk birimleri ve ilgili kamu kurum ve kuruluşları arasında koordinasyonu sağlamak, tedbirler geliştirmek, alınan tedbirlerin uygulanmasını takip etmek.
- ğ) Kamu kurum ve kuruluşlarının göç alanına yönelik faaliyetlerinin programlanmasına ve projelendirilmesine yardımcı olmak, proje tekliflerini değerlendirmek ve onaylamak, yürütülen çalışma ve projeleri izlemek, bu çalışma ve projelerin uluslararası standartlara uygun şekilde yürütülmesine destek vermek.
- h) Mevzuatla verilen diğer görevleri yürütmek.” (T.C.içişleri Bakanlığı Göç Başkanlığı, 2024).

Göç İdaresinin kurulması ile ülkemizde mültecilerin ve ülkelerini terk etmek zorunda kalan diğer göçmenlerin sorun teşkil etmelerinde değişiklik söz konusu olmuştur. Bu dar algının ötesinde bu kişilerin ülkeye birçok farklı boyuttan olumlu etki yapmaları durumu düşünölmeye başlanmıştır. Bu doğrultuda doğru bir göç yönetimi ile ülke ekonomisi ve kültürü başta olmak üzere birçok alanda olumlu etki göstermelerine imkân sağlanabilmektedir (Uzun, 2017: 49).

Göç İdaresi Başkanlığı’nın yapısı aşağıda sunulmuştur;

Şekil 4: Göç İdaresi Başkanlığı

Teşkilat Şeması

Kaynak: (<https://www.goc.gov.tr/>).

4.1.1.5. Göç Kurulu

İlk olarak “Göç Politikaları Kurulu” adıyla 04/04/2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun 105’inci maddesiyle kurulmuş, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçişle birlikte, 13 Eylül 2018 tarihli Resmî Gazetede yayımlanan 17 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile “Göç Kurulu” ismiyle yeniden yapılandırılmıştır. İlgili madde “*Göç Kurulu; Türkiye’nin*

yabancılarla ilgili göç stratejilerini belirlemek, koordinasyonunu ve uygulanmasını takip etmekle görevli olup İçişleri Bakanının başkanlığında, İçişleri Bakanlığınca belirlenecek bakanlık ve kurum ve kuruluşların temsilcilerinden oluşur. Kurul, İçişleri Bakanının çağrısı üzerine toplanır” hükmünü amirdir. Kurum kurulduğu 2013 yılından bu zamana kadar İçişleri Bakanının başkanlığında 10 defa toplantı yapmıştır (Göç Kurulu, 2021).

Kurul; İçişleri Bakanının başkanlığında, Çalışma ve Sosyal Güvenlik, Dışişleri, Sağlık, Aile ve Sosyal Politikalar, Avrupa Birliği, Kültür ve Turizm, Maliye, Milli Eğitim, Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme bakanlıkları müsteşarları ile Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı Başkanı ile Göç İdaresi Genel Müdüründen oluşmaktadır (Demirhan ve Aslan, 2015: 47).

4.1.1.6. Uluslararası Koruma Değerlendirme Komisyonu

“Komisyon Göç İdaresi Genel Müdürlüğün belirleyeceği temsilcinin başkanlığında, Adalet ve Dışişleri bakanlıklarınca görevlendirilen birer temsilci ve bir göç uzmanından oluşmaktadır. Komisyona, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye Temsilciliği yetkilisi de gözlemci olarak katılmak üzere davet edilebilir. Bu amaçla Göç İdaresi Genel Müdürlüğünde ve taşra teşkilatında birden fazla komisyon kurulabilir. Genel müdürlük ve göç uzmanı en az iki yıl diğerleri ise bir yıl için asıl ve yedek üye olmak üzere belirlenir.

Komisyonun iki temel görevi bulunmaktadır: Birincisi göç yönetiminin yetkili birimlerine yapılmış uluslararası sığınma başvuruları üzerine verilen kararlarla (idari gözetim, kabul edilemez başvuru ve hızlandırılmış değerlendirme sonucu verilmiş kararlar hariç) ilgili itirazları değerlendirmek ve karara bağlamaktır. Diğeri ise uluslararası korumanın iptali ya da sona ermesine ilişkin olarak yapılan itirazları değerlendirmek ve bu amaçla karar vermektir” (Demirhan ve Aslan, 2015: 50).

4.1.1.7. Jandarma Genel Komutanlığı

Dünyada ve ülkemizde düzensiz göç hareketlerinin artması neticesinde ortaya çıkan ihtiyacı karşılamak amacıyla Jandarma Genel Komutanlığı, 10 Şubat 2016 tarihinde Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti ile Mücadele Daire Başkanlığını kurmuş ve faaliyete geçirmiştir. Göçmen kaçakçılığının yoğun olduğu il ve ilçelerde ise şube müdürlükleri ve kısım amirlikleri teşkil etmiştir (Küçükbaşol ve Pekdoğan, 2019: 897). Türkiye'nin transit bir ülke konumunda olması Avrupa'ya yapılan göçmen kaçakçılığı faaliyetlerinin sayısında artış yaşanmasına yol açmaktadır. Jandarma Genel Komutanlığı sayısında artışın meydana geldiği bu faaliyetlere yönelik sorumluluk bölgelerinde faaliyet gösteren, günübirlik kiralanabilen evlere ilişkin bilgilerin ilgili sistemlere kayıtlı olup olmadıklarını, toplanan verilerin usulüne uygun şekilde işlenip işlenmediğini kontrol etmek ve göçmen kaçakçılığının önlenmesi amacıyla eş zamanlı "Türkiye Huzur ve Güven Uygulamasını" icra etmektedir (<https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/372914/yokAcikBilim10333729.pdf?sequence=-1>).

4.1.1.8. Sahil Güvenlik Komutanlığı

Sahil Güvenlik Komutanlığı hizmetlerinin başlangıcına bakıldığında, hudut bölgelerinde güvenliğin sağlanması ve sahil muhafaza hizmetlerinin sorunsuz ve sıkıntısız bir şekilde yürütülmesi amacıyla, 1886 yılında Jandarma Teşkilatına bağlı olan "Kordon Bölükleri"ne dayandığı görülmektedir. Cumhuriyet döneminde yaşanan kaçakçılık faaliyetlerinde artış sebebiyle gümrük hizmetleri faaliyetlerinin daha iyi bir şekilde yürütülebilmesi için; denizdeki kaçakçılık hareketlerinin takip edilmesi, bu hareketlerin araştırılması, ortaya çıkabilecek tüm olasılıkların değerlendirilmesi ve önlenmesi ayrıca karasularımızın güvenliğinin sağlanması amacıyla 27 Temmuz 1931'de 1841 sayılı Kanun kabul edilmiştir. Bununla birlikte yine sınır bölgelerde güvenliğin sağlanmasına yönelik Türkiye'nin güney sınırlarında, yarı askeri özellik niteliğinde olan "Gümrük Muhafaza Umum Kumandanlığı" kurulmuştur. Yarı askeri özellikte olan bu oluşum, Genelkurmay Başkanlığı çatısı altında faaliyet göstermektedir

(https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/372914/yokAcikBilim_10333729.pdf?sequence=-1).

2692 sayılı Kanun ile 1982 yılında kurulan Sahil Güvenlik Komutanlığı, 25 Temmuz 2016 tarihinde kabul edilen 668 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile silahlı bir genel kolluk kuvveti olarak doğrudan İçişleri Bakanlığına bağlanmıştır. Ülkemiz denizlerinde; emniyet ve güvenliğin sağlanması, düzensiz göç ve kaçakçılıkla mücadele, arama kurtarma faaliyetlerinin icrası başta olmak üzere birçok görevi icra etmektedir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2021). Sahil Güvenlik Komutanlığı son zamanlarda da özellikle denizlerdeki düzensiz göç sonucu yaşanan olumsuz faaliyetlerin önlenmesine yönelik oldukça önemli çalışmaları bulunmaktadır. Türkiye üzerinden özellikle Ege Denizi'nden Avrupa'ya geçmeye çalışan yabancıların geçişlerinin engellenmesi ve botlarda mahsur kalan yabancıların hayatlarının kurtarılmasında çalışmalarını sürdürmektedir (<http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/8i-cocuk-30-suriyeliyi-olumden-sahilguvenlik-kurtardi-358984>).

4.1.1.9. İller İdaresi Genel Müdürlüğü

İçişleri Bakanlığı'nda Sınır Yönetimi Bürosu Müsteşarlık Makamına bağlı olarak bulunmakta iken 2015 yılında İller İdaresi Genel Müdürlüğü bünyesinde Sınır Yönetimi Dış İlişkiler ve Proje Yönetim Daire Başkanlığı'na dönüşmüştür. Başkanlığın görevleri aşağıdaki şekilde ifade edilebilir (T.C. İçişleri Bakanlığı, 2021);

1. Kamu kurum ve kuruluşları arasında sınır yönetimine ilişkin gerekli koordinasyonu sağlamak,
2. Entegre Sınır Yönetimi Eylem Planı kapsamında Sınır yönetimi ile ilgili hukuki ve kurumsal yapının oluşturulmasına yönelik öneriler geliştirmek,
3. Avrupa Birliği kurumları ile diğer ülke ve uluslararası kuruluşların, sınır yönetimine ilişkin konularda ulusal temas noktası olarak iş ve işlemlerin takibi ile koordinasyonunu sağlamak,

4. Ulusal Koordinasyon ve Ortak Risk Analiz Merkezi ile ortak veri tabanını kurmak ve işletmek, bu kapsamda; sınır yönetimi alanında kurumlararası iletişim ve veri paylaşımına ilişkin altyapıyı oluşturmak, buna yönelik olarak gerekli ağ cihazlarını, bilgi sistem altyapısını ve bilişim sistemlerini tedarik etmek, kurmak ve işletmek, sınır fiziki güvenlik sistemleri ve sınır aydınlatması konularında kendine verilen görevleri yerine getirmek ve sınır yönetimi alanına ilişkin yıllık rapor ve istatistikleri yayınlamak.

4.1.1.10. Kara Kuvvetleri Komutanlığı

Ülkemizde kara sınırlarını korumak ve güvenliğini sağlamak görevi, 3497 Sayılı Kara Sınırlarının Korunması ve Güvenliği Hakkında Kanun ve Yönetmeliği esaslarına göre Kara Kuvvetleri Komutanlığı tarafından yapılmaktadır. Buna göre Kara Kuvvetlerine bağlı sınır birlikleri, hududu yasal olmayan şekilde geçmeye çalışan suçluları birinci derece askeri yasak bölge içinde yakalamak, bu bölgeden geçerek ikinci derece askeri yasak bölgeye girenleri ise takip ederek yakalamak ve gerekli yasal işlemleri yaparak bölgesindeki kolluk kuvvetlerine teslim etmekten sorumludurlar Türkiye'nin ise sınırların güvenliğine ilişkin sınır yönetimi faaliyetlerinden Kara Kuvvetleri Komutanlığı (KKK) görev yapmaktadır.

KKK, 3497 sayılı Kanun kapsamında ülkenin kara sınırlarının korunması ve sınır güvenliğinin sağlanması ve kaçakçılık faaliyetlerinin önlenmesine yönelik görev ve yetkilere sahiptir. Kara Kuvvetleri Komutanlığı, faaliyetlerini Milli Savunma Bakanlığına bağlı olarak yürütmekte ve göçle mücadele yürüttüğü çalışmalarla da Milli Savunma Bakanlığı'nın göç süreçlerinde dolaylı olarak yer almasını sağlamaktadır (3497 Sayılı Kara Sınırlarının Korunması ve Güvenliği Hakkında Kanun, 1988: Md.2). Söz konusu kanunun yönetmeliğine göre birinci derece askeri yasak bölge kara sınır hattı boyunca en az 30 en fazla 600 m. uzağına kadar, ikinci derece askeri yasak bölge ise birinci derecenin bittiği yerden başlamak üzere 5 km.ye kadar olacak şekilde ihtiyaca göre Bakanlar Kurulu kararı ile belirlenen alanlardır (Kara Sınırlarının Korunması ve Güvenliği Hakkında Yönetmelik, 1991: Md.4).

4.1.1.11. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesinde Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü içinde 2016 yılında Göç, Afet ve Acil Durumlarda Psikososyal Destek Daire Başkanlığı kurulmuştur. Ülkemizde geçici koruma statüsündeki yabancılara yönelik psikososyal destek hizmetlerinin uygulanmasını sağlamak görevini yerine getirmektedir (T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2021).

Suriye’de yaşanan iç savaş dolayısıyla ülkemize farklı demografik özelliklere sahip birçok insan göç etmiştir. Yaşanan bu göç sürecince kimileri bireysel kimileri de kitlesel olarak bu süreci yaşamıştır. Türkiye’de bu süreci yaşayan göçmenlere ilişkin hem kamusal hemde sivil alanda birçok sosyal hizmet aktif olarak gerçekleştirilmiştir (Sağı ve Aşkın, 2021:115). Bu hizmetler, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’na bağlı Göç, Afet ve Acil Durumlarda Psikososyal Destek Daire Başkanlığı tarafınca sunulmaktadır. Bu başkanlık tarafından; psikososyal destek hizmetlerinin sağlanması, hizmetlerin takibinin yapılması, süreçlere ilişkin elde edilen verilerin ilgili makamlara ulaştırılması ve destek hizmetleri kapsamındaki projelerin değerlendirilmesi gibi çalışmalar yapılmaktadır. Bunun yanı sıra sürece ilişkin olarak personel eğitimlerinin gerçekleştirilmesi ve bu kapsamda kılavuz, el kitapçıkları, form ve talimatların hazırlanması da bu çalışmalar içerisinde yer almaktadır (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022).

4.1.1.12. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD)

Türkiye’deki afet olaylarını yönetmek amaçlı 2009 yılında Başbakanlığa bağlı olarak kurulan AFAD, 2011 yılında Suriye’den gelmeye başlayan kitlesel göç akınına yönelik olarak önemli çalışmalar yapmıştır. Aynı zamanda başta ayni ve nakdi yardımların koordinasyonu olmak üzere, sağlık ve eğitim gibi temel ihtiyaçların karşılanması da olmak üzere gelen kitlelerin yönetilmesinde öne çıkan kuruluş olmuştur (Uzun, 2017: 92). Ancak 8/1/2018 tarihli ve 2018/11208 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı eki Yönetmeliği ile yukarıda bahsedilen görevlerde dahil olmak üzere göç alanındaki sorumluluklar AFAD’tan alınarak Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’ne

veya adı daha sonra belli olacak başka bir kuruma verilmesine karar verilmiştir (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2019). 2011 yılından itibaren ülkemizde yaşayan Suriyeli göçmenler için AFAD tarafından kurulan 21 barınma merkezinde Suriyeli göçmenlerin her türlü fiziksel, sosyal ve psikolojik ihtiyaçları karşılanmaktadır. 2018 yılı itibariyle de kurulan bu merkezler Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'ne devredilmiştir (<https://www.afad.gov.tr/nufus-hareketleri>). Daha sonra yine Suriyeli göçmenlere yönelik verilen bütçe tertipleri de bu müdürlüğe devredilmiştir (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2019).

4.1.1.13. Kızılay

Türk Kızılayı, ülkemiz de gerçekleştirdiği faaliyetlerle birlikte ülkemize gelen göçmenler konusunda da oldukça önemli faaliyetlerde bulunmaktadır. Faaliyetlerini Göç ve Mülteci Hizmetleri Müdürlüğüne yürüten Türk Kızılayı, Göç ve Mülteci Hizmetleri Genel Müdürlüğü, İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, AFAD, Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı gibi göç alanında hizmet veren birçok kuruluşla işbirliği ve koordinasyon halinde çalışmaktadır. Temin edilen insani yardım malzemelerinin ihtiyaç sahibi göçmenlere gönderilmesi, kabul ve barınma ile geri gönderme merkezlerindeki hizmetleri yönlendirmek, ülkemizde bulunan yardıma muhtaç durumdaki yabancılara yönelik yardım, destek hizmetlerini yerine getirmek, proje ve programlar geliştirmek görevleri Türk Kızılay Göç ve Mülteci Hizmetleri Genel Müdürlüğünün görevlerindendir (Türk Kızılay, 2021).

Göç ve Mülteci Hizmetleri Müdürlüğü, ülkemizde kayıtlı ve yardıma ihtiyacı olan tüm yabancılara yönelik acil yardım ile uyum ve bütünleşme hizmetlerinin verilmesi, ayni ve nakdi yardımlarının sağlanması, proje ve programların geliştirilmesi ve bu projelerin uygulanmasından sorumludur. Ayrıca çocukların korunması, çocuk dostu alanların oluşturulması, toplum merkezleri ve sınır yardımları faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi gibi hizmetler Göç ve Mülteci Hizmetleri Müdürlüğü bünyesinde gerçekleştirilmektedir (www.kizilay.org.tr).

4.1.1.14. Türkiye Halk Sağlığı Kurumu Başkanlığı

Göçmenlerin sağlık hizmetlerini yürütmek amacıyla 25 Ağustos 2016 tarihinde T.C. Sağlık Bakanlığı'na bağlı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü bünyesinde Göç Sağlığı Hizmetleri Daire Başkanlığı kurulmuştur. Bu başkanlığın görevleri; Bakanlık ve ilgili kuruluşları ile işbirliği yaparak göç sağlığı hizmetlerini Bakanlık adına yürütmek, toplu iskan, göç ve mülteci kabulü gibi durumlarda gereken sağlık hizmetlerini koordine etmek, ulusal, uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum örgütlerinin göç sağlığı ve insani yardım faaliyetlerine katkı ve katılım sağlamak; ulusal, uluslararası kuruluşlarla işbirliği yapmak; göç sağlığı ile ilgili sivil toplum kuruluşlarının yürüttüğü faaliyetleri koordine etmek olarak sayılabilmektedir (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2021).

Göçmen Sağlığı Merkezleri, toplum sağlığı merkezlerine bağlı ve aile hekimliği uygulamaları ile benzeyen Türkiye'de bulunan Suriyeli göçmenlere yönelik koruyucu ve temel sağlık hizmetleri veren sağlık kuruluşu olarak hizmet sunmaktadır. Suriyeli göçmen nüfusun 20 bin ve üzeri olduğu yerleşim yerlerinde de Güçlendirilmiş Göçmen Sağlığı Merkezleri şeklinde hizmetler sunulmaktadır. Güçlendirilmiş Göçmen Sağlığı Merkezlerinde birçok sağlık alanında hizmetler sunulmakta olup Türkiye'deki diğer aile hekimliği için tanınan tüm imkanlara ulaşan geçici koruma altındaki Suriyeli göçmenlere hizmet vermektedir (HSGM, 2023). Ayrıca Suriyeli göçmenlere yönelik olarak, genel tarama hizmetlerinin yanı sıra Suriyeli çocukların aşı takvimine uygun biçimde aşı programlarına dahil edilmesi, kadınların hastalıklar ve gebelik takiplerinin yapılması imkânları da sağlanmaktadır. Sağlık hizmetlerine kayıtlı olmayanlar Suriyeli göçmenler içinse yine sağlık hizmetleri kapsamında hizmetlerden yararlanmalarına olanak sağlayacak sağlık güvenceleri sunulmuştur (Önder, 2019: 157).

4.1.1.15. Uluslararası Göç Örgütü (IOM) Türkiye Bölge Ofisi

1951 yılında kurulmuş olan IOM en önemli hükümetler arası kuruluş sayılmaktadır. 1991 yılında, Körfez Savaşı'nın ardından ülkemizde IOM Bölge Ofisi kurulmuş ancak Türkiye 2004 yılında tam üye olmuştur (Uzun, 2017: 90). 1990'lı

yıllarda Iraklı mültecilerin yerleştirilmesine odaklanan IOM Türkiye, 2011 yılında Van'da meydana gelen yıkıcı depremle çalışmalarını acil müdahale programlarını da içerecek şekilde genişletmiştir. Suriye ve Akdeniz krizlerinin başlamasıyla IOM 2012 ve 2015'ten bu yana hızla faaliyetlerini büyüterek sürdürmeye devam etmiştir. IOM, ortaya çıkan krizler esnasında göçmenlerin ihtiyaçlarını karşılamakla birlikte göçmen yardım programları, işgücünün uyumlaştırılması ve göç yönetimi, göç ve sınır yönetimi ve bu süreçlere yönelik araştırmalar dâhil olmak üzere Türkiye Hükümeti ile göçe ve göçün uzun vadeli etkisine yönelik çalışmaları ele almaktadır. Türkiye'de 25 yılı aşkın süredir faaliyet göstermekte olan IOM'nin; Ankara, İstanbul, Gaziantep, Hatay, Şanlıurfa ve İzmir olmak üzere alt ofislerinde ülke genelinde 1200 kişinin üzerinde çalışanı bulunmaktadır (<https://turkiye.iom.int/tr/iom-turkiye-hakkinda>).

4.1.2. Göç Mevzuatı

4.1.2.1. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

Ülkemizde sığınmacılarla ilgili kabul edilen ilk temel yasal düzenleme 4.4.2013 tarih ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'dur. YUKK, 5 kısım ve toplam 126 maddeden oluşmaktadır. Kanunun amacı; yabancıların Türkiye'ye girişlerinin, Türkiye'de kalışlarının ve Türkiye'den çıkışlarının kontrol ve denetimini sağlamak, Türkiye'den koruma talep eden yabancılara sağlanacak korumanın kapsamına ve uygulamasına ilişkin usûl ve esasları belirlemek ve İçişleri Bakanlığı'na bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarını düzenlemek şeklinde ifade edilir. (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013).

4.1.2.2. Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik (1994 İltica Yönetmeliği)

1990'lı yıllarda ülkemiz mevzuatında iltica alanındaki eksikler, ihtiyaçlar kendini göstermeye başlamış olup 1994 İltica Yönetmeliği ile belli oranda

iyileştirmeler yapılmıştır. Bu yönetmelikte sığınmak amacıyla toplu olarak sınırlarımıza gelen yabancıların sınırda durdurulmaları ve sınırı geçmelerinin önlenmesi gerektiği belirtilmiştir. Aynı zamanda coğrafi kısıtlama ilkesi doğrultusunda mülteci statüsünün sadece Avrupa ülkelerinden gelenlere verileceği, diğer ülkelerden gelenlerin başka bir ülkeye gidinceye kadar sığınmacı olarak kabul edileceği ifade edilmiştir (Uzun, 2017: 89).

4.1.2.3. Geçici Koruma Yönetmeliği

13/10/2014 tarihli ve 2014/6883 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kabul edilen yönetmelik, Cumhurbaşkanı Kararı uyarınca 25/12/2019 tarihinde değişikliğe uğramıştır. *“Bu Yönetmeliğin amacı; ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılardan, 4/4/2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 91 inci maddesi çerçevesinde, uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınamayanlara sağlanabilecek geçici koruma işlemlerinin usul ve esasları ile bu kişilerin Türkiye’ye kabulü, Türkiye’de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye’den çıkışlarında yapılacak işlemleri, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirleri ve ulusal ve uluslararası kuruluşlar arasındaki işbirliğiyle ilgili hususları düzenlemektir (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2019: Md.1).*

4.1.2.4. 2006 Tarihli İskân Kanunu

2006 yılında çıkarılan İskân Kanununun AB uyum süreci doğrultusunda, 1934 yılı İskân Kanununda yer alan kısıtlamayı kaldıracağı umulurken, Türkiye mevcut kısıtlayıcı tutumunu devam ettirmiştir. Her iki kanunda da Türkiye’ye gelenlerin göçmen olarak kabul edilmesi için “Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olması” esas alınmıştır (Uzun, 2017: 90; İskan Kanunu, 2006: Md.3).

4.1.2.5. Sınır Yönetimi Alanında Kurumlararası İşbirliği ve Koordinasyon Hakkında Yönetmelik

2016 yılında çıkarılan bu yönetmelik ile Entegre Sınır Yönetimi Koordinasyon Kurulu, Sınır Yönetimi Uygulama Kurulu ile Ulusal Koordinasyon ve Ortak Risk Analiz Merkezi kurulmuş, böylece sınır yönetimi alanında görevli kamu kurum ve kuruluşları arasında işbirliği ve koordinasyonun tesis edilmesi ve geliştirilmesi hedeflenmiştir (Sınır Yönetimi Alanında Kurumlararası İşbirliği ve Koordinasyon Hakkında Yönetmelik, 2016).

Entegre Sınır Yönetimi Koordinasyon Kurulu; Türkiye Cumhuriyeti Devletinin sınır yönetimine ait her türlü karar ve tedbirleri alarak, bu konudaki uygulamaları takip ederek hudutların güvenliğinin sağlanması için yasadışı faaliyetleri engellemek amacıyla kurulmuştur. Yılda iki defa veya Cumhurbaşkanının çağrısı üzerine toplanması öngörülen kurul aşağıdaki kişilerden oluşmaktadır.

- a. Dışişleri Bakanı
- b. İçişleri Bakanı
- c. Milli Savunma Bakanı
- ç. Sağlık Bakanı
- d. Tarım ve Orman Bakanı
- e. Ticaret Bakanı
- f. Ulaştırma ve Altyapı Bakanı

Kurula Cumhurbaşkanı veya katılmadığında İçişleri Bakanı başkanlık yapmaktadır.

Sınır Yönetimi Uygulama Kurulu; Kurulun görevleri “*Sınırlardan geçişlerin açık, şeffaf, düzenli, kolay ve hızlı bir şekilde yapılması; yasadışı sınır geçişleri, kaçakçılık, yasadışı göç, göçmen kaçakçılığı, insan ticareti ve sınır aşan diğer yasadışı faaliyetler ile mücadele edilmesi; halk sağlığı, hayvan ve bitki sağlığına yönelik sınır aşan risk ve tehditlerin önlenmesi; iyi korunan ve güvenli sınırlar hedefine ulaşılması amacıyla entegre sınır yönetimine ilişkin strateji ve politika geliştirilmesi; kamu kurum ve kuruluşlarınca yürütülecek ortak faaliyetlere ilişkin kararlar alınması ve bu*

kararların uygulanmasının izlenmesi ve değerlendirilmesi konularında koordinasyon ve işbirliğini sağlamak üzere Sınır Yönetimi Uygulama Kurulu kurulmuştur (Sınır Yönetimi Alanında Kurumlararası İşbirliği ve Koordinasyon Hakkında Yönetmelik, 2016) olarak yönetmelikte belirtilmektedir. ”

Yılda iki defa veya olağanüstü toplantı gereksinimi olduğunda toplanması planlanan kurula İçişleri Bakanının görevlendireceği bir bakan yardımcısı başkanlık etmektedir. Uygulama Kurulunun üyeleri aşağıda sunulmuştur;

- a. Dışişleri Bakanının görevlendireceği bakan yardımcısı
- b. Milli Savunma Bakanının görevlendireceği bakan yardımcısı
- c. Sağlık Bakanının görevlendireceği bakan yardımcısı
- ç. Tarım ve Orman Bakanının görevlendireceği bakan yardımcısı
- d. Ticaret Bakanının görevlendireceği bakan yardımcısı
- e. Ulaştırma ve Altyapı Bakanının görevlendireceği bakan yardımcısı
- f. Milli İstihbarat Teşkilatı Başkanının görevlendireceği başkan yardımcısı
- g. Avrupa Birliği Başkanı
- ğ. Jandarma Genel Komutanı
- h. Emniyet Genel Müdürü
- ı. Sahil Güvenlik Komutanı
- i. Kara Kuvvetleri Harekat Başkanı
- j. Harita genel Müdürü
- k. Göç İdaresi Başkanı
- l. İller İdaresi Genel Müdürü
- m. Türkiye Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürü

Gerekli görüldüğünde toplantılara diğer bakanlıklar, ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar ile özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının temsilcilerinin de katılımı sağlanmaktadır.

Ulusal Koordinasyon ve Ortak Risk Analiz Merkezi; İlgili kurumlardan belirlenen nitelik ve sayıda personelin katılımı ile oluşturulmaktadır.

a. Sınır güvenliğine ilişkin bilgi ve istatistik gibi verilerin ilgili kurumlardan toplanmasını ve kurumlar arasında paylaşımını ve değişimini sağlayarak ortak risk stratejisi oluşturmak ve ortak risk analiz faaliyetleri icra etmek.

b. Sınır yönetimi ile ilgili verileri toplamak, değerlendirmek, riskleri tanımlamak, ölçmek, analiz etmek, izlemek, raporlamak, kontrol edilebilen ve edilemeyen riskleri azaltmak amacıyla uyarılarda bulunmak.

c. Sınır kontrolü ve gözetiminden sorumlu olan kamu kurum ve kuruluşlarının risk analizi ile ilgili koordinasyonunu sağlamak.

ç. Risk analizine ilişkin olarak uygulama kurulunca verilen görevleri yapmak.

4.1.3. Yerel Yönetimler

Göç çalışmaları alanında yerel yönetimlerin çok önemli yeri ve önemi var ancak ülkemizdeki belediyelerin göç alanındaki tutum ve gayretleri nasıl çok farklı olabiliyorsa ülkeler arasında da çok değişik uygulamalar olduğu görülmektedir. Özellikle Avrupa Birliği ülkelerinde göç ve daha çok ta düzensiz göç üzerine çok yoğun ve hararetli münakaşaların olduğu toplantılar gerçekleştirilmektedir. Bu görüşmelerde göç meselesi doğası gereği disiplinlerarası bir olgu olması, karmaşık ve belirsizliği yoğun bir şekilde barındırması nedenleriyle yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları gibi farklı birimlerin göç yönetimi alanında beraber ve işbirliği içinde çalışmaları gerekliliğine vurgu yapılmaktadır. Konu bir de düzensiz göç olunca sınırsız bir alanda ve boyutta tüm kamu ve özel yönetim birimlerinin etkilenmesi kaçınılmazdır. Dolayısıyla bu aktörlerin de işin içinde etkin bir şekilde bulunmaları gerekmektedir.

4.1.4. Sınır Yönetimi

Hiç kuşkusuz ulus-devlet modelinde güvenlik kaygısı denilince ilk akla gelen şey sınırlardır. Sınırlar, neo-liberal devletin işlevini sürdürülebilmesi için de hayati

öneme sahiptir. Bugün dünyanın hemen her tarafında kendi milli değerlerine ve egemen bağımsızlığına düşkün ulus-devletlerle doludur. Bu koşullar altında ulus devletlerin milliyetçi, güvenlik odaklı ve dışlayıcı politikaları sınırlara asker yığılmasında önemli rol oynamaktadır. Günümüzde sınır güvenliğine odaklanmış, katı sınır koruma politikaları uygulamak isteyen ABD’de Trump veya Macaristan’da Orban gibi sınırlarda daha kalın duvarlar yükseltmeyi öngören hükümetler bulunmaktadır (Sirkeci, Utku ve Yüceşahin, 2019: 163).

Ülkeler arasındaki sınırlar, bazen de çevresel/doğal felaketler nedeniyle oluşan güvensizlik ortamından dolayı izinsiz bir şekilde geçilmektedir. Bu yasal olmayan geçişler devletler arasında çatışma ortaya çıkarmakta ve aralarındaki sınırlarda askeri tedbirler artırılarak önlem alınmaktadır. Bu durumlarda can kayıpları olabilmektedir (Sirkeci, 2012: 359).

Sınır Yönetiminden bahsetmeden önce sınır yönetimi kavramı ile sınır güvenliği kavramlarını tanımlamak uygun olacaktır. Zira bu iki kavramın ülkemizde ayrılmamış olması bu alandaki ilerlemelerin önünde engel olabilmektedir. Modern sınır yönetimi adli ve idari görevli kolluk kuvvetleri tarafından, kara ve deniz sınırlarından ülkenin iç taraflarına doğru belli bir derinlik mesafesinde olacak şekilde yapılan bir görevdir. Sınır güvenliği de fiziki sınırların dışına doğru bir derinlik içerisinde ülkenin güvenliğinin sağlanması amaçlı yapılan askeri bir vazifedir. (Canpolat, 2015: 42).

Ülkemizde sınır yönetimi teşkilatı için bir çalışma yapılmış, taslak bir yönetim reformu oluşturulmuştur. Ancak NATO’nun doğu sınırlarını oluşturan Türkiye’nin sınır güvenliğinin askeri konsepte dayanması, etkisini hiç yitirmeyen bölücü terör tehdidinin devam ediyor olması, sınır yönetimine dahil olması düşünülen kuruluşların yeni hukuki düzenlemelere yönelik tereddüt ve dirençlerinin bulunuyor olması taslak reformun hayata geçirilmesine imkân vermemiştir (Canpolat, 2015: 42).

Sınırları korumak amaçlı kurulması planlanan Sınır Muhafaza Teşkilatının çatısı altında; Sahil Güvenlik Komutanlığı mevcut personel ve araç-gereçleriyle, Kara Kuvvetleri Komutanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü bu alanda kullanılan gerekli malzeme ve teçhizatı ve binaları ile birleştirilmesi

planlanmaktadır. Ayrıca bu kurumlardan oluşan Sınır Muhafaza Teşkilatı hudut kapılarında kamu düzeni ve güvenliğinin sağlanmaya ile şahıs kontrolünü yaparken eşya kontrolünü ise gümrük teşkilatı yapmaya devam edecektir. Hudut kapılarının haricindeki kara ve deniz sınırlardaki tüm suçlarla da Sınır Muhafaza Teşkilatı mücadele edecektir (Canpolat, 2015: 42).

Ancak bu zamana kadar ülkemizde TSK'nın bir görevi olarak yürütülen hudut görevinin altyapı ve kurumsal hafızası olmayan sivil bir kuruma devrediliyor olması, yeni bir kolluk biriminin teşkil edilmesi ile zor ve külfetli bir işin ortaya çıkması gibi nedenlerle bu işi bu zamana kadar yapan Sahil Güvenlik Komutanlığı ve Jandarma Genel Komutanlığının ilgili birimlerinin birleştirilerek oluşacak teşkilatın emir komutasının Jandarma Genel Komutanlığına verilmesi Türkiye'nin konumuna ve şartlarına daha uygun olabilecektir. Bu zamana kadar hayata geçirilmeyen sınır yönetim reformunun, 2011 yılında Suriye'de başlayan iç karışıklıktan dolayı sınırlarımıza yönelen yoğun sığınmacı grupları nedeniyle, işler hale getirilmesinin gerekliliği anlaşılmıştır. Ayrıca Sınır Yönetiminin elzem bir altyapısı olan ve bu zamana kadar tekemmül etmiş olamayan Sınır Fiziki Güvenlik Sisteminin ihtiyaca cevap veren ve modern fiziki güvenlik sistemlerinin gereği olarak teçhiz edilip kullanılması da bir gerçek olarak karşımızda durmaktadır (Canpolat, 2015: 42).

İçişleri Bakanlığının 25/1/2016 tarihli ve 197 sayılı yazısı üzerine, Bakanlar Kurulu'na 1/2 /2016 tarihinde “Sınır Yönetimi Alanında Kurumlararası İşbirliği ve Koordinasyon Hakkında Yönetmelik” yürürlüğe girmiştir. Yönetmeliğin amacı sınır yönetimi alanında görevli olan tüm kurum ve kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamaktır. Bu amacı gerçekleştirmek için yönetmelik kapsamında Entegre Sınır Yönetimi Koordinasyon Kurulu, Sınır Yönetimi Uygulama Kurulu ve Ulusal Koordinasyon ve Ortak Risk Analiz Merkezi olmak üzere üç adet kurul teşkil edilmesi öngörülmüştür.

4.1.5. Geri Kabul Anlaşmaları

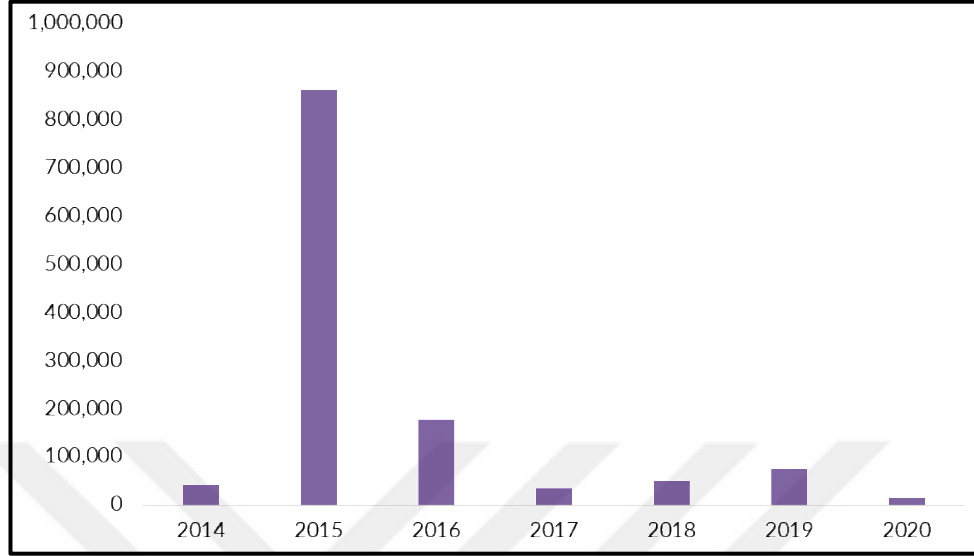
Düzensiz göçe karşı dışsallaştırma politikası uygulayan AB sınırlarını güçlendirerek bir “Kale Avrupası” oluşturma çabasıdadır. AB sahip olduğu refah

seviyesi, yaşam koşulları gibi nedenlerden dolayı tüm göç hareketlerinin hedefinde olmaya devam etmektedir. Bu yüzden özellikle maruz kaldığı kitlesel düzensiz göç akınları karşısında devamlı olarak önlemler almaya çalışmaktadır. Göçün dışsallaştırılması; kaynağında engellenmesi veya AB dışında başka üçüncü bir ülkede durdurulması kapsamında geri kabul anlaşmaları yapılmıştır (Erdem, Atalay ve Kaya, 2020: 112).

Geri kabul anlaşmaları AB ile üçüncü ülkeler arasında, AB içinde yasadışı bulunan şahısların geri gönderilme usul ve esaslarını belirler. Türkiye ile AB arasında, Vize Serbestisi Diyaloğu Mutabakatı Metni ve Geri Kabul Anlaşması 16 Aralık 2013 tarihinde Ankara’da imzalandı. 2014 yılında Meclis onayından geçti. Anlaşma incelendiğinde, ekinde Türkiye’ye yalnızca vize serbestliği karşılığında sınır yönetimi, adli iş birliği, organize suçlar, temel haklar, insan hakları gibi fazla miktarda konunun AB lehine olacak şekilde uygulanmasının hedeflendiği görülmektedir. Bunların sonucunda AB, Türkiye’den sınırlarını daha iyi korumasını isteyerek Türkiye üzerinden kendisine göçmen gelişini mümkün olduğunca engellemeyi, bu tür şahıslara Türkiye’nin adeta bir tampon görevi yapmasını istemektedir (Canpolat, 2015: 39).

2015 yılında, sığınmacı krizinin zirvesinde İtalya ve İspanya sığınmacıların ana varış noktaları iken Yunanistan’a 86.000’den fazla kişi geldi. Geri Kabul Anlaşması yapıldıktan bir yıl sonra 2017’de 36.000’e düştü ve yaklaşık olarak düşük seyirde devam etti (*Şekil?*) Anlaşmanın devamında AB sığınma hizmeti personelini arttırdı. Binlerce sığınmacının yerini değiştirdi. Yunanistan’a parasal destek sağladı. Bunların yanında Batı Balkan ülkeleri Avrupa’ya giden önemli bir karayolunu engelleyerek göçmenlere girişlerini kapattılar. Bütün bu kısıtlama düzenlemeleri, en başta geri kabul anlaşması olmak üzere, Avrupa’ya varışları azaltmıştır (Terry, 2021).

Şekil 5: Yunanistan’a Gelen Göçmenler, 2014-2020

Kaynak: (<https://www.migrationpolicy.org/article/eu-turkey-deal-five-years-on>, 2021).

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, “Operational Portal: Refugee Situations, Mediterranean Situation, Greece”, en son 14 Mart 2021 tarihinde güncellendi, çevrimiçi olarak erişilebilir. AB-Türkiye Geri kabul Anlaşması, AB’nin 28 üye devlet olarak anlayış ve uyum birlikteliğini oluşturduğu, bir blok olarak göçe karşı tavır aldığı ilk yapılardan olması ve AB göç yönetiminin önemli sorumluluğunu Türkiye’ye kaydırması açısından önemlidir (Terry, 2021). Anlaşma insan hakları örgütleri tarafından uluslararası insani hükümlülüklerin göz ardı edilmesi ve yerine getirilmediği düşüncesiyle eleştirilmekte, bu tür düzenlemelerin AB’yi diğer ülkelerdeki göçmenlerin istismarında suç ortağı yaptığını söylemektedir (Terry, 2021).

Geri Kabul Anlaşmasından aylar sonra Birleşik Krallık AB’den ayrılma yönünde oy kullansa da birlik bünyesinde yapılan kurumsal reformlar Avrupa’nın göçü kıta çapında yönetmeyi amaçladığını göstermektedir. Eylül 2020’de Avrupa Komisyonu AB göç yönetim sistemini düzene sokmak ve üyeler arasında dayanışmayı arttırmak, daha fazla sorumluluk paylaşımı oluşturmak, gelişmiş ve hızlı işleyen bir göç ve sığınmacı sistemi tesis etmek amacıyla Göç ve İltica Paktı’nı açıklamıştır (Terry, 2021).

AB açısından Türkiye kritik bir ülke konumundadır. Düzensiz göçmenlerin Yunanistan’a gitmek için çoğunlukla izledikleri güzergah Türkiye’den geçmektedir.

Bu nedenle Türkiye ile yapılacak bir geri kabul anlaşması AB düzensiz göçü engelleme politikası doğrultusunda önem arz etmektedir (Erdem, Atalay ve Kaya, 2020: 113). Anlaşmanın uygulama aşamalarına bakıldığında AB'ne üçüncü ülke vatandaşı girdiği durumda Dublin Anlaşması doğrultusunda önce giriş yaptığı ülkeye, sonra da Geri Kabul Anlaşması gereğince Türkiyeden geldiği söylenerek Türkiye'ye gönderilecektir.

Türkiye'nin de kendisine gelenleri, göç aldığı ülkelere geri kabul anlaşması gibi bir imkandan dolayı göndermesi mümkün olmadığı, iltica etmek isteyenlere de coğrafi kısıtlamadan dolayı mülteci statüsü veremediği için AB ile göçe kaynaklık eden ülkeler arasında adeta bir sığınmacı ve kaçak göçmen havuzu olma durumuna gelecektir. Anlaşmadan idrak edilen bu durum 600.000 civarında Suriyelinin Avrupa yollarına düşmesi ve AB'de geri kabul anlaşması gereği bunları kabul etmeyerek Türkiye'ye göndermeye çalışması ile gerçeğe dönüşmüştür (Canpolat, 2015: 40).

2000'li yıllardan itibaren artan oranda sınırlarımıza düzensiz göçmenlerin gelmeleri, özellikle 2011 Nisan'dan sonrada Suriyelilerin kitleler halinde akın etmeleri üzerine 2013 yılında ülkemizde kabul edilen YUKK'da coğrafi kısıtlama devam ederken şartlı mülteci, ikincil koruma, geçici koruma gibi ara statüler oluşturulmuştur. Bu statüler gereği Türkiye Avrupa dışından gelen sığınmacıları ülkesine yerleştirmek sorumluluğuna sahip olmaması gerekmektedir (Canpolat, 2015: 40). Ancak Canpolat'a göre 22 Eylül 2009 tarihinde AİHM tarafından alınan 30471/08 sayılı bir karar Türkiye'nin mevcut coğrafi kısıtlama uygulamasını tartışılır hale getirmiştir. AİHM' ye başvuran iki kişinin (Mohsen Abdolkhani ve Hamid Karimnia) İran veya Irak'a sınır dışı edilmelerinin Türkiye'nin de onay verdiği AİHS'nin 3. Maddesine (insanlık ve onur kırıcı muamele yasağı) aykırı bulunmuş ve başvuruçulara tazminat ödenmesine karar verilmiştir. Bu karara göre coğrafi kısıtlama uygulamasının devam ettirilmesinin mümkün olmadığı değerlendirilmektedir (Canpolat, 2015: 40-41).

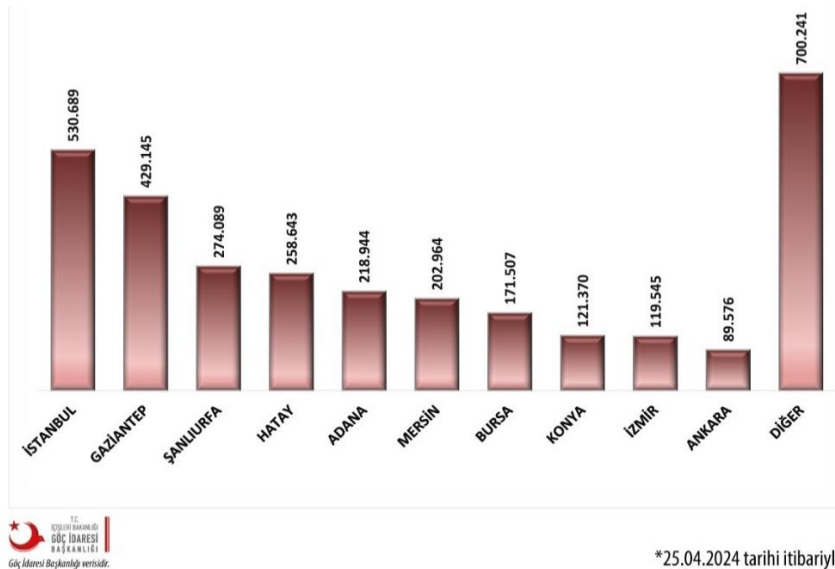
2000'li yıllardan sonra Türkiye'nin Avrupa Birliği ile müzakereleri başlaması ile birlikte göç politikalarında da gelişmeler artmaya başlamıştır. Uyum süreci belgelerine bakıldığında üç ana başlık öne çıkmaktadır (Canpolat, 2015: 41):

1. Yabancılar ve İltica konusunda AB müktesebatının uyarlanması,
2. Teknik ve kurumsal altyapının kurulması,
3. Entegre Sınır Yönetimi Yaklaşımının benimsenmesidir.

4.1.6. Düzensiz Göçün Türkiye Demografik Yapısına Etkileri

İçişleri Bakanı Sayın Ali Yerlikaya tarafından 25 Şubat 2024 tarihinde yapılan açıklamaya göre Türkiye'deki toplam yabancı sayısı 4.526.093'tür. Bu sayının 3.158.724 kişisi geçici koruma altındaki Suriyelilerden oluşmaktadır. İkamet izinli olarak bulunan diğer ülke vatandaşlarının sayısı 1.114.307'dir. Uluslararası koruma statüsü verilmiş olanların sayısı ise 253.062'dir (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, 2024). Geçici koruma altındaki Suriyeliler toplam kayıtlı göçmen sayısının yaklaşık %70'ini oluşturmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde geçici koruma statüsü verilen Suriyelilerin ülkelerinden çıkış, Türkiye'ye giriş yolculukları esnasında düzensiz göçmen durumuna düştükleri ifade edilmişti. Dolayısıyla göçün ülke demografik yapısına etkilerini anlamaya çalışırken kayıtlı verilerin ışığında öncelikle Suriyelileri değerlendirmek hem mümkün hem de sağlıklı olacaktır. Bu veriler doğrultusunda diğer ülke vatandaşlarının mevcut durumları idrak edilebilecektir.

Grafik 6: Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin İlk 10 İle Göre Dağılımı

Kaynak: (<https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>).

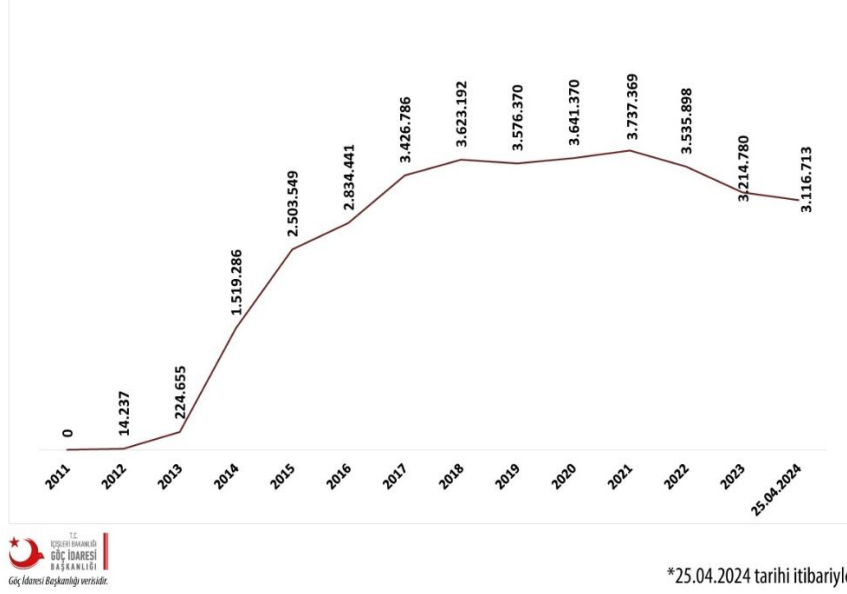
2024 yılı itibariyle geçici koruma kapsamında bulunan Suriyelilerin illere göre dağılımları incelendiğinde ilk sırayı İstanbul, ikinci sırayı Gaziantep, üçüncü sırayı Şanlıurfa ve sırasıyla Hatay, Adana, Mersin, Bursa, Konya, İzmir, Ankara illeri ilk on sırayı oluşturmaktadır.

Tablo 3: Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin İllere Göre Dağılımı

İL SIRA	İLLER	KAYITLI SÜRİYELİ SAYISI	İL NÜFUSU	İLDE YAŞAYAN TOPLAM KİŞİ SAYISI	KAYITLI SÜRİYELİ SAYISININ İLDE YAŞAYAN TOPLAM KİŞİ SAYISINA ORANI	İL SIRA	İLLER	KAYITLI SÜRİYELİ SAYISI	İL NÜFUSU	İLDE YAŞAYAN TOPLAM KİŞİ SAYISI	KAYITLI SÜRİYELİ SAYISININ İLDE YAŞAYAN TOPLAM KİŞİ SAYISINA ORANI
1	ADANA	218.944	2.270.298	2.489.242	8,80%	42	KAHRAMANMARAŞ	88.390	1.116.618	1.205.008	7,34%
2	ADIYAMAN	21.587	604.978	626.565	3,45%	43	KARABÜK	1.161	255.242	256.403	0,45%
3	AFYONKARAHİSAR	10.764	751.344	762.108	1,41%	44	KARAMAN	841	263.960	264.801	0,32%
4	AĞRI	1.129	511.238	512.367	0,22%	45	KARS	155	278.335	278.490	0,06%
5	AKSARAY	3.544	438.504	442.048	0,80%	46	KASTAMONU	1.341	388.990	390.331	0,34%
6	AMASYA	1.258	339.529	340.787	0,37%	47	KAYSERİ	82.960	1.445.683	1.528.643	5,43%
7	ANKARA	89.576	5.803.482	5.893.058	1,52%	48	KIRIKKALE	1.671	285.744	287.415	0,58%
8	ANTALYA	5.674	2.696.249	2.701.923	0,21%	49	KIRKLARELİ	895	377.156	378.051	0,24%
9	ARDAHAN	107	92.819	92.926	0,12%	50	KIRŞEHİR	1.289	247.179	248.468	0,52%
10	ARTVİN	67	172.356	172.423	0,04%	51	KİLİS	70.391	155.179	225.570	31,21%
11	AYDIN	8.498	1.161.702	1.170.200	0,73%	52	KOCAELİ	52.614	2.102.907	2.155.521	2,44%
12	BALIKESİR	4.374	1.273.519	1.277.893	0,34%	53	KONYA	121.370	2.320.241	2.441.611	4,97%
13	BARTIN	388	207.238	207.626	0,19%	54	KÜTAHYA	1.395	575.674	577.069	0,24%
14	BATMAN	12.019	647.205	659.224	1,82%	55	MALATYA	30.683	742.725	773.408	3,97%
15	BAYBURT	33	86.047	86.080	0,04%	56	MANİSA	12.870	1.475.716	1.488.586	0,86%
16	BİLEÇİK	746	228.058	228.804	0,33%	57	MARDİN	59.530	888.874	948.404	6,28%
17	BİNGÖL	1.222	285.655	286.877	0,43%	58	MERSİN	202.964	1.938.389	2.141.353	9,48%
18	BITLİS	1.020	359.747	360.767	0,28%	59	MUĞLA	10.497	1.066.736	1.077.233	0,97%
19	BOLU	4.002	324.789	328.791	1,22%	60	MUŞ	1.526	399.879	401.405	0,38%
20	BURDUR	8.709	277.452	286.161	3,04%	61	NEVŞEHİR	13.049	315.994	329.043	3,97%
21	BURSA	171.507	3.214.571	3.386.078	5,07%	62	NİĞOE	5.413	377.080	382.493	1,42%
22	ÇANAKKALE	3.997	570.499	574.496	0,70%	63	ORDU	849	775.800	776.649	0,11%
23	ÇANKIRI	571	205.501	206.072	0,28%	64	OSMANİYE	39.986	557.666	597.652	6,69%
24	ÇORUM	3.105	528.351	531.456	0,58%	65	RİZE	1.219	350.506	351.725	0,35%
25	DENİZLİ	13.623	1.059.082	1.072.705	1,27%	66	SAKARYA	14.992	1.098.115	1.113.107	1,35%
26	DIYARBAKIR	21.854	1.818.133	1.839.987	1,19%	67	SAMSUN	8.666	1.377.546	1.386.212	0,63%
27	DÜZCE	1.374	409.865	411.239	0,33%	68	ŞİRT	4.006	347.412	351.418	1,14%
28	EDİRNE	580	419.913	420.493	0,14%	69	SİNOP	180	229.716	229.896	0,08%
29	ELAZIĞ	11.676	604.411	616.087	1,90%	70	SİVAS	3.244	650.401	653.645	0,50%
30	ERZİNCAN	97	243.399	243.496	0,04%	71	ŞANLIURFA	274.089	2.213.964	2.488.053	11,02%
31	ERZURUM	881	749.993	750.874	0,12%	72	ŞİRİNAK	2.108	570.745	572.853	0,37%
32	ESKİŞEHİR	6.850	915.418	922.268	0,74%	73	TEKİRDAĞ	12.192	1.167.059	1.179.251	1,03%
33	GAZİANTEP	429.145	2.164.134	2.593.279	16,55%	74	TOKAT	1.175	606.934	608.109	0,19%
34	GİRESUN	286	461.712	461.998	0,06%	75	TRABZON	3.445	824.352	827.797	0,42%
35	GÜMÜŞHANE	89	148.539	148.628	0,06%	76	TUNCELİ	37	89.317	89.354	0,04%
36	HAKKARİ	10	287.625	287.635	0,00%	77	UŞAK	3.048	377.001	380.049	0,80%
37	HATAY	258.643	1.544.640	1.803.283	14,34%	78	VAN	1.604	1.127.612	1.129.216	0,14%
38	İĞDIR	62	209.738	209.800	0,03%	79	YALOVA	3.501	304.780	308.281	1,14%
39	İSPARTA	7.410	449.777	457.187	1,62%	80	YOZGAT	5.068	420.699	425.767	1,19%
40	İSTANBUL	530.689	15.655.924	16.186.613	3,28%	81	ZONGULDAK	644	591.492	592.136	0,11%
41	İZMİR	119.545	4.479.525	4.599.070	2,60%						

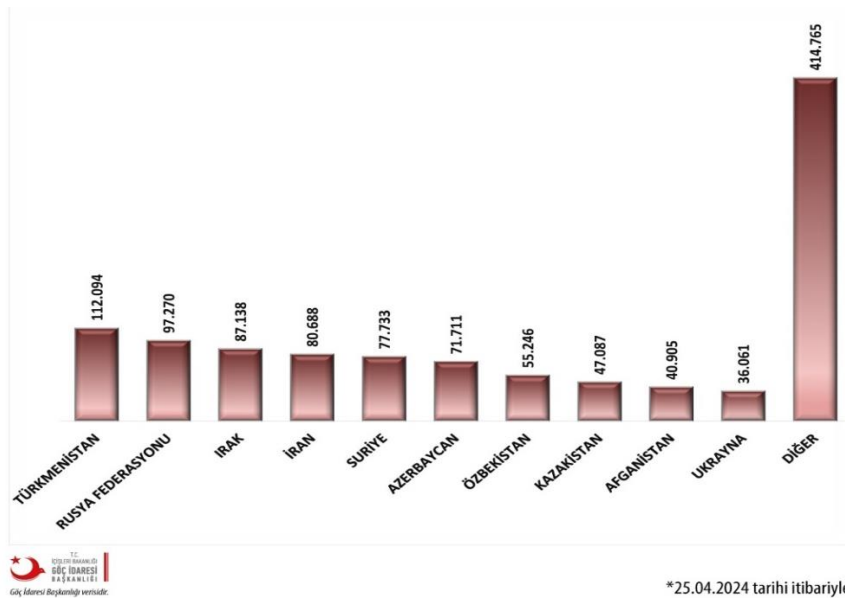
Kaynak: (<https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>).

Tablo-3'e göre Geçici koruma altındaki Suriyelilerin Türkiye'deki 81 ile dağıtıldığı görülmektedir.

Grafik 7: Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler

Kaynak: (<https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>).

Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin sayısı (Grafik-7) 2012 yılından itibaren hızlı bir artış göstermiş, 2021 yılından itibaren de azalma eğilimine başlamıştır.

Grafik 8: İkamet İzni İle Ülkemizde Bulunan İlk 10 Uyrak

Kaynak: (<https://www.goc.gov.tr/ikamet-izinleri>).

Geçici koruma altındaki Suriyeliler dışında Türkiye’de ikamet izinli olarak bulunan diğer ülke vatandaşlarının sayısı 1.114.307’dir (Grafik-8). Bu ülkeler sırasıyla Türkmenistan, Rusya Federasyonu, Irak, İran, Suriye, Azerbaycan, Özbekistan, Kazakistan, Afganistan, Ukrayna’dan oluşmaktadır. Bu sayının 278.741 kişisini Türki Cumhuriyetler denilen Türkmenistan, Azerbaycan, Özbekistan, Kazakistan uyruklu vatandaşlar oluşturmaktadır. 248.834 kişisi ise Türkiye’nin güney ve doğu komşuları olan İran, Irak ve Suriye uyruklu vatandaşlara aittir. Rusya ve Ukrayna’dan gelenler ise 135.761 kişidir.

4.1.7. Düzensiz Göçün Türkiye Ekonomisine Etkileri

Bu bölümde Ortadoğu ve Suriye’den Türkiye’ye gelen göç akınlarının Türkiye ekonomisine etkileri incelenmiştir. Bu alanda yapılan çalışmalar incelendiğinde sözkonusu göçlerin ekonomiye olumlu ve olumsuz etkileri olduğu ortaya çıkmıştır. Bu etkileri başlıklar altında toplamak gerekirse; İstihdam üzerindeki etkiler, fiyatlar üzerindeki etkiler, kamu harcamalarının artması olarak isimlendirilebilmektedir.

İstihdam Üzerindeki Etkileri; Suriye ve Ortadoğudan gelenlerin çalışma hayatına katılımları iki ayrı şekilde olmaktadır. Birincisi bu kişilerin çok ucuz işgücü kaynağı olabilmeleri neticesinde toplumu olumsuz etkilenmesidir. İkincisi ise içlerinde sermaye sahibi olanların Türkiye’de yaptıkları yatırımlardır (Arslan vd., 2016).

Suriyelilerin düşük ücretlerle çalışmak zorunda oldukları için işverenler tarafından kaçak olarak çalıştırılmaları sözkonusu olmaktadır. Bu durumda emek piyasasının dengelerini bozmaktadır. Kayıtdışı işçi çalıştıran ve çalıştırmayan şirketler arasında haksız rekabet oluşmakta ve yerel halk arasında olumsuz bir tepki oluşturabilmektedir. Nitekim sınır illerinde işini kaybedenlerin büyük çoğunluğu Suriyeliler yüzünden işlerini kaybettiklerini düşünmektedir (Orhan ve Gündoğar, 2015). Bu olumsuz durum sadece işgücü piyasası için değil küçük seviyedeki esnaf ve sanatkârlar için de geçerli olmaktadır. Suriyeliler bulundukları bölgelerde dükkân ve işyeri açtıkları, vergi ödemedikleri ve kayıt dışı bir ekonomi oluşturdukları gibi

nedenlere haksız rekabete maruz kaldıklarını düşünen küçük esnafın duyduğu rahatsızlık çeşitli gösterilerle ve hatta Suriyelilerin dükkanlarını, araçlarını tahrip etmeye varacak kadar eylemsel hareketlere dönüşmüştür. Suriyeliler yasal prosedürleri yerine getirdiği takdirde işyeri açabilmektedirler. Yapılan araştırmaya göre 2011-2017 yılları arasında Suriyeli yatırımcılar Türkiye’de 360 milyon doların üzerinde yatırım yaparak işgücü piyasasında etkili olmaya başlamışlardır. Suriyelilerin Türk şirketleriyle beraber açtıkları işletme sayısı 6322’dir (Erdoğan ve Ünver, 2015: 46).

Bununla beraber Suriyeli iş insanları sermayelerini Türkiye’ye getirerek bölgenin kalkınmasına olumlu etki edebilmektedirler. Göç alan kentlerdeki üretim artışı ve açılan şirket sayısından bu sözkonusu etki farkedilmektedir (Ateş ve Bektaş, 2016). Ancak yapılan saha araştırmalarından halkın % 70.8’i Suriyelilerin Türk ekonomisine zarar verdiğini söylediği anlaşılmaktadır (Tunç, 2015).

Fiyatlar Genel Seviyesinin Artması (Enflasyon); Suriyelilerin Türkiye’ye gelişleri kitleler halinde ve yoğun bir şekilde gerçekleşmiştir. Bu durumda barınma sorunu ortaya çıkmış, gelenlerin bir kısmı kendileri için hazırlanan kamplarda kalırken çoğunluğu oluşturan diğer kısım iş imkanlarını olduğu büyük şehirlere, akrabalarının bulunduğu veya etnik kökene göre de başka illere yerleşmektedirler. Bu kapsamda Suriye’den gelen Araplar Hatay İline yerleşirken, kürt kökenli olanların ise Şırnak İline göç ettikleri görülmektedir. Etnik birliktelik yaşamlarını kolaylaştırırken planlama dışı yapılan bu göç barınma eksiklerini ortaya çıkarmaktadır (Kaypak ve Bimay, 2016).

Suriyelilerin bulundukları yerlerde kiralık konut fiyatlarında çok bariz artışlar olmuştur. Ekonomik yetersizlikleri nedeniyle bir evde çoklu aileler olarak yaşamaya çalışmaktadırlar. Bu durum kira fiyatlarını arttırmakta bununla beraber o bölgedeki yerel vatandaşların da kirada oturanları için dezavantaj oluşturmaktadır.

Kamu Harcamaları Artışı; Ülkeye gelen göçmenlerin sayısındaki artış kamu hizmetleri alanında bazı yükleri beraberinde getirmektedir. Eğitim, sağlık, barınma, su, yol gibi hizmetler kamu harcamalarını arttırmaktadır. Bu durumda göçmenlerden alınamayan veya yetersiz gelen vergiler yerel vatandaşlara yansıtılabilmektedir

4.1.8. Türkiye’de Düzensiz Göç Yönetiminde Yaşanan Sorunlar

Türkiye, 2005 yılında başlatılan “İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı” ile birlikte göç yönetimine ilişkin önemli bir adım atmıştır. Müteakiben 2008 yılında İçişleri Bakanlığı bünyesinde Sığınma ve Göç Mevzuatı ve İdari Kapasiteyi Geliştirme ve Uygulama Bürosu kurulmuştur. Bu çalışmaların sonucunda 11 Nisan 2013 tarihinde mecliste Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) kurulmuş, bir yıl sonra 11 Nisan 2014 yılında GİGM kanunu yürürlüğe girerek faaliyetine başlamış ve 15 Mayıs 2015 tarihinde, bu zamana kadar Emniyet Genel Müdürlüğüne yürütülen hizmetleri tamamen devralmıştır.

GİGM Kanunu ile birlikte göç yönetiminde karşılaşılan sorunlar aşağıdadır (Görmez, Eroğlu ve Bahçeci, 2017: 561-570) (GİGM 2021 yılında GİB lığına dönüşmüştür):

1. Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün kuruluşu Suriye krizinin başladığı zamanlara denk gelmektedir. Bu yüzden krizin yönlendirilmesine etki edememiş, Suriyelilerin ülkeye girişlerinden itibaren iller bazında olan farklı uygulamaları birleştirip bir düzen oluşturması gibi faaliyetleri icra etmeye zaman ayırmak zorunda kalmıştır.

2. Suriyelilerin yakın zamanda ülkelerine geri döneceği algısı, uygulanan geçici koruma prosedürü, Suriyelilerin geçici olarak Türkiye’de bulunduklarına olan inanç, müdahalede görev alması gereken birimlerin beklemede kalmasına, çözüm üretmede gecikmelerine neden olmuştur.

3. GİGM ve AFAD arasındaki görev ve yetki çelişkileri ile diğer kurumların gerekli ilgi ve etkiyi gösteremedikleri gözlenmiştir. YUKK’na göre yabancıların sorumluluğu çoğunlukla GGİM’de iken, Geçici Barınma Merkezlerinin yönetimi ve Bakanlıklar arası koordinasyon AFAD’a verilmiş, bununla birlikte Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Çalışma ve sosyal Güvenlik Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı gibi kurum ve kuruluşlar koordinasyon eksikliğinden dolayı belli bir dönem tam olarak etkin görev yapamamışlardır.

4. Mülki İdare Amirlerinin yeni kanunun uygulamalarına alışmaları (özellikle ilk 2 yıl) zaman almıştır. Bazıları ilgi ve çaba gösterse de tamamı aynı tavrı sergileyememiştir.

5. İl Göç İdaresi Müdürlerinin bazılarının asillerinin yerine vekillerinin olması yönetim sorunu oluşturmuştur.

6. Göç Politikaları Kurulu Şubat 2017’de ilk toplantısını yapmış ancak mülteci sorununa yönelik bir çözüm üretmemiştir.

7. GİGM tüm personel sayısı 3 bin civarındadır. İsveç Almanya gibi Türkiye’den çok daha az mülteci alan ülkelerin görevli sayıları yaklaşık 4-5 bindir. Ülkemiz için bu sayı çok yetersizdir.

8. Yerel yönetimler eksik bütçe ve imkanlarından dolayı yeterli desteği verememiş, krizin yönetilmesi sürecinde görev alamamışlar, belediyeler arasında uygulama birliği de oluşmamıştır.

Dünyada ve ülkemizde mülteciler için kurulmuş sivil toplum kuruluşları var. Ancak hemen hepsi mülteciler ile yerli toplumun kaynaşması, mültecilerin haklarının savunulması, mültecilerin içlerinden temsilciler çıkması gibi asıl olması gereken amaçları doğrultusunda faaliyette bulunmadıkları gibi birer proje yönetim şirketi olmaktan öteye geçememektedirler (Korkmaz, 2021).

Oysa ülkemizde artık toplumun yüzde 5’ini oluşturan, çoğunluğu işçi ve göçmen konumunda bulunan göçmen ve mültecilerle yerli toplumun kaynaşması, diyalog kurması önem kazanmaktadır. Zira yakın zamanda örneğin Suriye’de barış sağlansa bile Suriyelilerin kitlesel bir dönüşü mümkün gözükmemektedir. Onlar artık Türkiye toplumunun bir parçasıdır (Korkmaz, 2021).

BEŞİNCİ BÖLÜM

DÜZENSİZ GÖÇ YÖNETİMİ MODELİ ÖNERİSİ

Bu bölümde tezin bu aşamasına kadar olan çalışmaların bir bütünlük içerisinde incelenmesi ve değerlendirilmesinin neticesi olarak Türkiye için etkili ve doğru bir düzensiz göç yönetimi nasıl olabilir, bu konuda ihtiyaca göre ne şekilde bir model ortaya konabilir sorularına cevap olarak öneriler sunulmuştur. Aynı zamanda bu alanda düzensiz göç ve göçmenlere yönelik yıllarca bizzat sahada yaşanmış gerçek uygulamalardan da yola çıkarak katkılar sunulması hedeflenmiştir.

5.1. Düzensiz Göç Yönetim Modeli Oluşturma Gerekçesi

Günümüzde dünya üzerinde savaş, çatışma, doğal afet gibi zorlayıcı nedenlerle bir şekilde yerinden edilmiş insan sayısı 110 milyonu bulmuştur (<https://www.unhcr.org/refugee-statistics/>, 2024). Bu sayı günümüze kadar artarak geldiği gibi önümüzdeki yıllarda da artmaya devam edeceği aşıkardır. Türkiye de dünya üzerinde yerinden edilmiş en çok insana ev sahipliği yapan/yapmak durumunda olan ülkelerin başında gelen bir ülke olarak söz konusu artan sayıdan payına düşeni kuşkusuz alacaktır, almaya devam edecektir. Türkiye'nin bulunduğu coğrafya, sahip olduğu kültür ve değerler birikimi ile ekonomik ve işgücü piyasası bu artışa çarpan etkisi yapmaktadır.

Zorla yerinden edilme ile başlangıcını yapan ve korunmak, sığınmak amacıyla çoğu zaman başka ülkelere uzanan çileli (düzensiz) göç yolculukları ve bu yolun insanları medyada, uluslararası ortam ve platformlarda, devlet ve hükümet yetkililerinin gündeminde küresel bir terör olgusundan da fazla gündemleri meşgul edebilmektedir. Zira terör genellikle ülkelere, bireysel bazda, özgü bir bela iken yani bir ülke için sorun oluşturan herhangi bir terör örgütü hemen komşu diğer bir ülke için hiçbir sorun oluşturmamaktadır. Oysa yerinden edilmek zorunda olan, ülkelerinden güvenlik vs. nedenlerle kaçmak zorunda olan çaresiz insanlar gidebildikleri, ulaşabildikleri ülke ve bölgeler için ortak problem sahası olmakta, henüz

gidemedikleri muhtemel hedef ülkeler için de müstakbel potansiyel sorun alanlarını oluşturmaktadır.

Bütün bu gerçekliklerle beraber yıllarca hudut hattında ve hudut birliklerinde farklı yer ve rütbelerde görev yapmak durumunda kalan, yukarıda anlatılan tablonun sahada uygulamalarını icra eden birisinin gözlem ve tespitleri neticesinde literatüre bu alanda bir katkı yapmak ihtiyacı vicdani bir zorunluluk olarak ortaya çıkmıştır. Çünkü söz konusu görevler esnasında hudut hattında, sınırın sıfır noktasında yaşanan insani trajedilerin, Türk Devleti'nin yaşanan bu vakalara göstermiş olduğu çaba ve reaksiyonların, hudut görevi sorumluluğu ve yetkisine sahip olarak bizzat içerisinde bulunulmuş olarak şahit olunmuştur. Bu yaşananların sonucunda düzensiz göç ve yönetimi uygulamaları alanında görülen sorunlar, eksikler ve problem sahaları aşağıdaki şekilde gruplandırılmıştır:

1. Düzensiz Göçe Müdahale Alanında Mevzuat Eksikliği.
2. Düzensiz Göç Konusunda Kurumlar Arası İş birliği/Koordinasyon Eksikliği.
3. Siyasi Mülahazalardan Kaynaklı Taraflaşma Nedeniyle Müdahale, Engelleme ve Bilgi Kirliliği.
4. Ülkeye Giriş Yapan Düzensiz Göçmenlerin Sermaye Sahipleri Tarafından Ucuz İşgücü Maksudıyla Suistimal Edilmeleri.
5. Türkiye'nin Trakya Bölgesi Sınırında Düzensiz Göçmenleri Engelleme Amaçlı Yunanistan ve Bulgaristan'ın Sergilediği Gayriinsani Tutumlar.
6. Türkiye'nin Güney ve Doğu Sınırında Bölgenin Kültür ve Coğrafyasından Kaynaklanan Güçlükler.

Göç nasıl ki disiplinler arası bir olgu ise onun alt başlığında geniş bir yer kaplayan düzensiz göç te aynı şekilde çok boyutlu bir sorunu teşkil etmektedir. Zira yukarıdaki belirtilen problem sahalarından düzensiz göçün yönetilme ve kontrol altına alınma zorluğu idrak edilebilmektedir. Göç alanında, kurumlararası koordinasyon eksiklerinin giderilmesi ve iş birliği sağlanması, ihtiyaca göre gereken yapı ve birimlerin oluşturularak kanunla yetki ve sorumluluklarının belirlenmesi devletin iyi bir göç yönetimi icra etmesine doğrudan katkı sağlayacaktır (Coşkun, 2021).

Türkiye’de mevcut durumda göç alanındaki bütün faaliyetlerde İçişleri Bakanlığına bağlı Göç İdaresi Başkanlığı ana aktör olarak görev yapmaktadır. Bununla beraber bakanlık bünyesindeki;

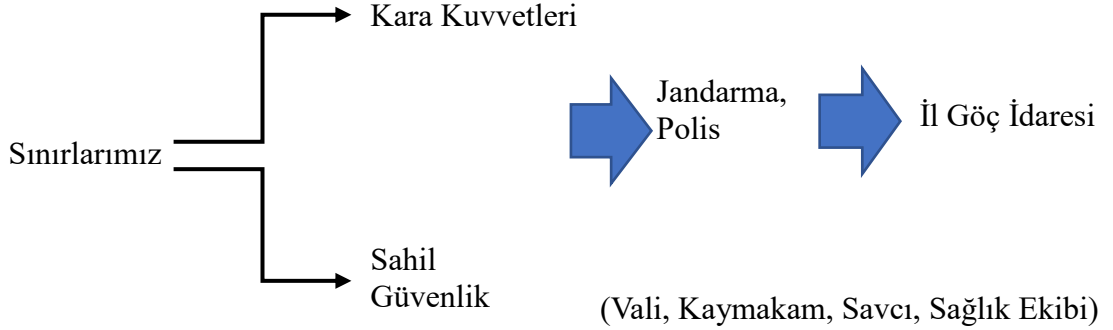
- * Göç Kurulu ve Entegre Sınır Yönetimi Koordinasyon Kurulu İçişleri Bakanına doğrudan bağlı,

- * Sınır Yönetimi Uygulama Kurulu, İnsan Ticaretiyle Koordinasyon Kurulu ve Vize İzleme Kurulu İçişleri Bakan Yardımcısına,

- * Taşra Teşkilatı, Yurt Dışı Teşkilatı, Yabancılar Genel Müdürlüğü, Uluslararası Koruma Genel Müdürlüğü, Düzensiz Göçle Mücadele ve Sınır Dışı İşleri Genel Müdürlüğü, Uyum ve İletişim Genel Müdürlüğü, Sınır Yönetimi Genel Müdürlüğü, Yönetim Hizmetleri Genel Müdürlüğü de başkan yardımcıları marifetiyle Göç İdaresi Başkanına bağlı olarak teşkilatlanmıştır (Göç İdaresi Başkanlığı, 2024).

Ülkemizin yer aldığı konum, dünya üzerinde zorla yerinden edilen kişilerin sürekli artış göstermesi ve Türkiye’nin bu artıştan transit ve hedef ülke olarak etkileneceğinin aşikâr olması göç yönetiminde de proaktif bir değişim ve gelişimi öngörmektedir. Göç çok yönlü, disiplinler arası bir yapı olması nedeniyle İçişleri Bakanlığı ile beraber diğer ilgili bütün bakanlık ve bağımsız kurum ve kuruluşların Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi içerisinde uygun bir yeni yapılanmayla teşkilatlanması gerektiği değerlendirilmektedir (Coşkun, 2021). Düzensiz göç ise göç rejimine göre karmaşık ve belirsiz bir karakter taşıması, düzensiz göçe konu şahısların kayıt altına alınma zorluğu, düzensiz göç yolculuğu sürecinde farklı bakanlık ve kurumların çalışma ve sorumluluk alanına (Şekil 6) girecek şekilde karmaşık hareketler oluşturması gibi nedenlerle devletin tepe noktasında bakanlıklar üstü bir yapıya ihtiyaç olduğu görülmektedir. Bu hareketler zinciri çoğu zaman da illegal ve ülkelerin normlarının dışında gerçekleştiği için bu yeni yapının koordinasyon ve iş birliği eylemleri yanında hiyerarşik bir bütünlük taşıması gerekmektedir. Çalışmanın bundan sonraki bölümünde önerilen söz konusu yapılanma izah edilecektir.

Şekil 6: Düzensiz Göçe Müdahalede Kullanılan Mevcut Birimler

5.2. Düzensiz Göç Yönetim Modeli

Ülkemiz bulunduğu coğrafya itibarıyla yoğun olarak düzensiz göç akımlarına maruz kalmaktadır. Sınırlarımızda bu insanlarla ilk temas eden kolluk birimlerimiz karada Kara Kuvvetleri ve denizde ise Sahil Güvenlik Komutanlığı olmaktadır. Örneğin Kara sınırlarımızda yakalananlar için; gerekli kanuni işlemlerden sonra Jandarma Genel Komutanlığı personeline teslim edilmekte, buradaki işlemlerden sonra bulunduğu hududun bölgesine ve giriş veya çıkış yaparken yakalanma durumlarına göre İl Göç İdaresine teslim edilmekte ya da uygun şekilde sınırdışı olmaları sağlanmaktadır. Yakalamaların yapıldığı hudutların bağlı olduğu ilçe ve illerde mülki amir olan kaymakam ve valiler hudut makamı olduklarından dolayı bu sürecin yönetimine katılmakta ve yetkilerini kullanmaktadırlar. Ayrıca düzensiz göçün yasadışılığı olduğu durumlarda yargı sistemi de bu sürece yeri geldiğinde dahil olmaktadır. Şöyle ki hudut hattında ülkeye giriş veya çıkışlarda organizatör olarak adlandırılan şahıs veya şahıslar olup yasadışı yolların kullanılmasında öncülük yapmakta ve buradan gayrimeşru kazanç elde etmeye çalışmaktadır. Bu kişiler hudut ve kolluk birlikleri tarafından yakalanıp adli makamlara teslim edilmektedir. Görüldüğü üzere düzensiz göç yolculuğunun daha başında ve kısa bir bölümünde başta güvenlik teşkilatları olmak üzere devletin farklı birimlerinin rol aldığı bu düzensiz göç hareketinde sürece dahil olmak durumunda kalan yapıların/kurumların hiyerarşik ve dikey bir yapı içinde bir merkezden yönetilmesi, halihazırda uygulanmakta olan ve ilgili bakanlık ve kurumlar arasında çoğu zaman koordinasyon ve işbirliği olarak adlandırılan işleyişe göre daha sonuç alıcı ve daha etkin olacağı görülmektedir.

İçişleri Bakanlığı bünyesinde göçten sorumlu ana aktör olan Göç İdaresi Başkanlığının yerine daha etkili bir göç yönetimi için göç bakanlığı kurulmalı mıdır? tartışmaları çeşitli akademik ortamlarda zaman zaman gündeme gelmektedir. Burada bu konuda değerlendirme yapılmış ve ülkemizin bulunduğu şartlar itibarıyla tek bir göç bakanlığının yerinde bir uygulama olamayacağı görüşü benimsenirken, çok boyutluluğu nedeniyle de göç faaliyetlerinin baş sorumlusu olarak bakanlık seviyesinden daha üst, bakanlıklar üstü bir yapının olması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Göç hareketinin içeriğine bakıldığında insan ve yaşamına dair olabilen neredeyse tüm faaliyetlerin görüldüğü anlaşılmaktadır. Güvenlik, yolculuk, sağlık, eğitim, sosyal politikalar, kültür ve turizm, çalışma hayatı, AFAD, Kızılay, KOSGEB, İŞKUR, Belediyeler, STK'lar gibi ayrı alanlarda farklı bakanlıklar sorumluluk taşımaktadır. Saydığımız bu farklı birimlerin ve başka bakanlıkların sorumluluğunda olan faaliyet alanlarının tek bir bakanlık çatısı altında toplanması ne kadar mümkün olabilir? (Sağiroğlu, 2021).

Yapılan saha çalışmalarından göç alanında faaliyet gösteren kurumların arasında ideal bir işbirliği ve koordinasyon olmadığı anlaşılmaktadır. Oysa göçmenlerin topluma uyum sağlaması, eğitimleri, barınma ve istihdamları suretiyle bir nevi toplumda yer ve konumlarının belli olması ülke güvenliğine olumlu katkı yapacaktır. Diğer takdirde bu süreçlerin uygun yürütülmemesi durumunda milli birlik ve beka sorunu başgösterecektir (Coşkun, 2021).

Sınırların kontrolü ve güvenliği konusunda 2016 yılında yürürlüğe giren Sınır Yönetimi Alanında Kurumlararası İşbirliği ve Koordinasyon Hakkında Yönetmelik kapsamında kurulan Entegre Sınır Yönetimi Koordinasyon Kurulu, Sınır Yönetimi Uygulama Kurulu ve Ulusal Koordinasyon ve Ortak Risk Analiz Merkezinin sahaya yansıyan somut etkilerinin gerektiği şekilde görüldüğünü söylemek çok mümkün olmamaktadır. Sınır yönetimi alanında devlet kurumlarının koordinasyonu İçişleri Bakanlığına bağlı İller İdaresi Genel Müdürlüğündedir. İlgili kurumlar arası toplantılar bazı teknik seviyelerde yapılmış olup Sınır Yönetimi Uygulama Kurulu 2016 yılından bu zamana kadar 6'ncı toplantısını planlarken, sınır faaliyetlerini ve kurumları takip etmekten sorumlu olan Entegre Sınır Yönetimi Koordinasyon Kurulu henüz hiç

toplantı gerçekleştirmemiştir. Keza Ulusal Koordinasyon ve Ortak Risk Analiz Merkezi de tam olarak faaliyete geçmemiştir. (Avrupa Birliği 2023 Türkiye Raporu).

Göç ile ilgili kamu kurumlarının yetkilileri ile yapılan görüşmelerde Türkiye’de göç stratejisi alanında bir belirsizlik hissedilmektedir. Üst seviyede olan bu belirsizlik daha küçük yerlerde, taşrada ve sahada olumsuz etkisini daha fazla gösterebilmektedir. Bu durumu iyileştirmek amacıyla İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı bünyesinde bulunan Göç Kurulunun lağvedilerek daha etkin bir görev alanı oluşturmak için göç yönetişimini sağlayan bir Cumhurbaşkanlığı Göç Politikaları Kurulu ihdas edilmesi önerilmiştir. Kurul başkanı olarak Cumhurbaşkanı düşünülmüş, başkanvekili olarak kurul üyelerinden birisinin Cumhurbaşkanı tarafından görevlendirilebileceği teklif edilmiştir (Coşkun, 2021).

Bu durumda ülkemizin jeopolitik ve joestrategik konumu gereği ideal bir göç yönetimi veya söz konusu toplumsal tehdidin esas kaynağı olan/olacak düzensiz göç yönetimi nasıl olmalıdır? Türkiye’de göçün neden etkin ve üst seviye kurum/kurumlar tarafından yönetilmesi gerektiğini dünyadan iki örnekle ifade etmek daha vurgulayıcı olacaktır (Uçman ve Özmen, 2017: 215). Bir zamanların gelişmekte olan ülkesi sayılan Pakistan’ın yaklaşık son 30 yılı ülkesindeki mülteci kamplarında doğan çocukların terörist faaliyetleri ile uğraşmakla geçmiş ve mülteci sorunu konusunda doğru adımlar atmadığı için bugün Pakistan’ın Afganistanlaşmasından bahsedilmektedir. Bir diğer çarpıcı olay Avustralya’da mülteci çocuklarının elde ettikleri kazanımlar ve sonuçlarıdır. Ülkedeki sekiz milyarderin beşi mülteci çocuğu, işletmelerin yüzde 65’i mülteci çocuklar tarafından kurulmuştur.

Bu çalışmadaki tezin konusu olan düzensiz göç ve yönetimi açısından bakıldığında yukarıda izah edildiği şekliyle bakanlıklar üstü bir yapılanma ihtiyacı bulunduğu belirtilirken, Coşkun’un çalışmasında (2021) da benzer bir yapılanma olması gerektiği ifade edilmiştir. Böylece gerek saha çalışmaları, gerekse hudut görevleri esnasında yaşananlar ve akademik araştırmalar bir yerde benzer ihtiyaç tespitine ulaşmaktadır ki bu durum yapılan değerlendirmenin akliselim ve doğru olarak yapıldığını göstermektedir (Coşkun, 2021).

Bu anafikir doğrultusunda, bu çalışmada bakanlıklar üstü bir yapı olarak ve Cumhurbaşkanına doğrudan veya kademeli olarak bağlı olan bütün kurumlara Cumhurbaşkanı adına iş yaptırmaya yetkili olacak bir kamu üst görevlisi ve onun başında bulunduğu bir kurul akla gelmektedir. Kurul en üst kademe olarak düzensiz göç başta olmak üzere göç alanında politika üretmek, strateji geliştirmek, alanda icra edilen uygulamaları denetlemek ve sonuçlarından yeni, güncel ve sonuç alıcı öneriler getirmek olarak ifade edilen görev tanımı ile beraber göç alanı ile ilgili doğrudan veya dolaylı her türlü işleyişe dahil olup, her türlü müdahaleyi yapmaya yetkili olmalıdır. Kurul düzensiz göçü önce kaynağında tahmin etme, önleme müteakiben ülke içinde bulunanları da uygun koşullarda geri gönderme konularında ilgili paydaşları organize etme, koordine ve yönlendirme işlemlerini temel görevleri arasına almalıdır. Bu çalışmalar kanıta dayalı politikalar doğrultusunda icra edilmelidir. Kanıta dayalı yaklaşım bilimsel veri ve metodolojileri kullanarak durum analizlerinin yapılmasına imkan verdiği için ortaya konan politika ve stratejiler o oranda gerçekçi ve faydalı olabilecektir.

Kurulun başında belirli bir yönetici olmasından amaçlanan düzensiz göç gibi kontrol ve kayıt altına alınma güçlüğü olan bir alanda çalışacak kurumların çalışma istikrarını ve düzeni konusunda netlik oluşturmaktır. Yoksa Coşkun'un (2021) çalışmasında önerilen Cumhurbaşkanlığı Göç Politikaları Kurulu ve kurul içinden bir vekil başkanlık veya Cumhurbaşkanının kurul başkanlığı söz konusu olarak değerlendirilebilirdi. Bu çalışmada önerilen modelin en tepesinde Cumhurbaşkanına doğrudan bağlı Cumhurbaşkanı Yardımcısı seviyesinde ve konumunda bir yetkili ve bu kişiye bağlı, aynı zamanda kurul başkanı olduğu şekliyle, teşkil edilen Cumhurbaşkanlığı Göç Politikaları Kurulu bulunmaktadır. Aslında kurulun isminde "göç" olmasına rağmen çalışmanın birinci bölümünde belirtildiği üzere dünya üzerinde sorun olan ve ülkelerin gayretlerini daha çok sarf ettikleri alan düzensiz göç bölümüne giren çabalar ve mücadelelerdir. Ama göç tabiri düzensiz göçe nispeten daha geniş bir kavram olduğu için kurulun isminde göç kelimesi kullanılacaktır. Kurul üyelerinin kimler olacağı konusu öngörülürken de düzensiz göçün gündem işgal eden yoğun etkisini dikkate alarak planlama yapmak yerinde olacaktır. Bu doğrultuda kurul üyeleri;

- İçişleri Bakanı
- Milli Savunma Bakanı
- Adalet Bakanı
- Dışişleri Bakanı
- Sağlık Bakanı
- Milli Eğitim Bakanı
- Çalışma, Sosyal Hizmetler ve Aile Bakanı
- Genelkurmay Başkanı
- Milli İstihbarat Başkanı
- Kara Kuvvetleri Komutanı
- Jandarma Genel Komutanı
- Sahil Güvenlik Komutanı
- Emniyet Genel Müdürü
- AFAD Başkanı
- Kızılay Başkanı şeklinde olması öngörülmektedir.

Bu isimler dışında zaman içerisinde değişen ve gelişen durumlar nedeniyle, uygulamalardan doğan ihtiyaçlar doğrultusunda ilgili ve gerekli birimler ile personelin kurula katılımları sağlanabilecek ve gerekli görevlendirmeler ve yetkilendirmeler yapılabilecektir. Yani kurulun ve bağlı birimlerinin işleyişi hiyerarşik bir yapıda olmakla beraber zamanın gereklerine göre esnek ve kendini yenileyebilen güncel bir sistem anlayışına sahip olmalıdır. Ayrıca Kurul Başkanı kurulun tamamını her zaman toplamak yerine, konumuz olan düzensiz göç yönetimini etkin bir şekilde sağlamak için düzensiz göç ile mücadele eden ve bu alanda çalışan birim ve bakanlıklarla bir araya gelerek esnek ve hızlı çözümler üretmeleri daha mümkün olabilir.

Kurulun başkanı sıfatıyla bir yetkilinin görev yapması özellikle düşünülmektedir. Çünkü bu yetkili Cumhurbaşkanına karşı ülkedeki bütün göç/düzensiz göç çarklarını döndürmekten sorumlu olmalıdır. Göç başta olmak üzere düzensiz göç eylemleri doğası gereği bir çok bakanlığın ve kurumun çalışma ve sorumluluk alanında bulunduğu için özellikle kurul başkanı sıfatıyla bu alanda yetkin ve ehliyetli birisi olarak bir merkezden ve üst, dikey hiyerarşik bir yapı içerisinde ilgili

birimlerin görevi yapmasını sağlamalıdır. Bu şekilde bir yapı ve anlayış olmadığı takdirde ilgili bakanlık ve kurumlar arasında yatay, koordinasyon ve işbirliğine dayalı bir çalışma mekanizması, yönetimin doğası ve bu zamana kadar bürokrasiden görüldüğü üzere, çoğu zaman ortada ve sahipsiz kalarak göç ve özellikle de düzensiz göç işlemlerinin yürütülmesinde gecikme ve aksamalara neden olabilmektedir.

Nitekim ülkemizin hudut hattında bir hudut ihlal teşebbüsü esnasında yani sınırimızdan başka bir ülkeye çıkmaya çalışırken bölgede görevli hudut birlikleri tarafından yakalanan şahıslar, hudut birliği tarafından gerekli işlemlerinin yapılmasından sonra, göç idaresine verilmek üzere, geri bölgede bulunan jandarma personeline teslim edilmesi gerekirken, sorumlu jandarma personeli yakalanan düzensiz göçmenleri alamayacaklarını beyan etmiştir. Gerekçe olarak ise göç idaresinin boş yeri olmadığından alamayacaklarını beyan etmesi, onlarında göç idaresine bu sebeple teslim edemeyeceklerinden dolayı şahıslar ilk yakalanan hudut birliğinde mevzuata uygun olmayan bir şekilde bekletilmeye çalışılmıştır. Konu çözüm bulunması amacıyla hudut makamı sorumluluğu olan kaymakama iletilmiş ancak o da çözüme yönelik bir girişimde bulunamamış, olaya müdahil olmamıştır.

Bu yaşanan olayda yakalamayı yapan Kara Kuvvetleri hudut birliği personeli, yakalanan şahısları hudut birliğinden alacak jandarma birliği personeli, şahısların bekletilmesi için tesis sorumluluğu olan göç idaresi görevlileri ve bu sürecin yürütülmesinden gerektiğinde yetkili ve sorumlu olan bir mülki amir bulunmaktadır. Bu görevli personelin bağlı olduğu kurumlara bakıldığında Kara Kuvvetleri Komutanlığı Milli Savunma Bakanlığına, Jandarma, Göç İdaresi ve Mülki Amir İçişleri Bakanlığında görülmektedir. Her ne kadar Kara Kuvvetleri hariç diğer üçü aynı bakanlık olarak görülse de İçişleri Bakanlığı bünyesinde Göç İdaresi Başkanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı ve Bakan ve Cumhurbaşkanı karşı sorumlu olan mülki amir şeklinde düşünüldüğünde sahada bu birimlerin temsilcisi olan görevliler arasında olması gereken yatay koordinasyon ve sonucunda yapılan işlemler aksamalara neden olabilmektedir.

Burada örneklendirilen haliyle devlet yönetim kademelerinde ne yazık ki kurumlararası işbirliği her zaman istenen şekilde etkili olamamaktadır. Aslında görev yapılan yıllarda şahit olunduğu üzere de görev yapılan kademe ne kadar büyür ve

genişlerse o oranda farklı birimlerin müdahilliği ve koordinasyonu sözkonusu olmakta bunun sonucunda da faaliyetlerin sonuçlanması maalesef güçleşmektedir. Aslında bu bu durum bu tez çalışmasıyla doğrudan ilgili gibi görünmemekle beraber Kitty Sendromunu akla getirmektedir. Toplumun anlamlandırılmasını sağlayan psikososyolojik bir vaka (Dilek, 2024) olarak dünyada kabul edilen sözkonusu sendromdan öğrenilenler toplumun idare edildiği yönetim alanına bir açıdan ışık tutabilmektedir. Şöyle ki sözkonusu sendromun ortaya çıkmasına neden olan olay 1964 yılında Amerika Birleşik Devletlerinde New York'ta geçmiştir. Gece saatlerinde işinden evine gitmekte olan genç bir bayan bir erkek tarafından saldırıya uğrayarak öldürülmüştür. Olayın daha sonra sosyolog ve psikologlar tarafından incelemelere konu olan tarafı ise New York'un en kalabalık semtinde, yarım saat kadar bir zaman sürmesi ve yaklaşık 37 kişi tarafından farkında olunmasına rağmen hiç kimsenin müdahale etmemesi veya polise anında haber vermemesi olmuştur. İncelemeler sonucunda "diffusion of responsibility" yani "sorumluluğun yayılması" ve "bystander etkisi" yani "seyirci etkisi" fenomenleri ortaya çıkmıştır. Yani bir yerde bulunan kişi sayısı ne kadar çoğalırsa orada işlere müdahale oranı o oranda azalır denilebilir. Burada varılmaya çalışılan sonuç toplum içinde görülen, var olan bu olguların yönetim birimlerini oluşturan görevli topluluğunda da olabileceği gerçeğini göz ardı etmemektir. Yani basit anlamda söylemek gerekirse işin sahibi belli olmalıdır. Bu gerçeklikten yola çıkarak yukarıda belirttiğimiz düzensiz göç yönetimi alanında olan belirsizliği yok etmek amaçlı model önerisini en tepeden adı belli olacak şekilde aşağıya doğru kurgulamak niyetlenmiştir.

Günümüzde 9 adet Cumhurbaşkanlığı Politikalar Kurulu bulunmaktadır. Burada öneri olarak Göç Politikaları Kurulunun 10' uncu kurul olarak eklenmesi teklif edilmektedir. Yeni durumda görev alanlarına göre kurul isimleri aşağıda sıralanmıştır.

1. Bilim, Teknoloji ve Yenilik Politikaları Kurulu
2. Eğitim ve Öğretim Politikaları Kurulu
3. Ekonomi Politikaları Kurulu
4. Güvenlik ve Dış Politikaları Kurulu
5. Hukuk Politikaları Kurulu
6. Kültür ve Sanat Politikaları Kurulu

7. Sağlık ve Gıda Politikaları Kurulu
8. Sosyal Politikalar Kurulu
9. Yerel Yönetim Politikaları Kurulu
10. Göç Politikaları Kurulu

Göç ve düzensiz göçün çok boyutlu doğası gereği İçişleri Bakanlığı dışında diğer bakanlıklarına da kendilerine düşen görev ve sorumlulukları bulunmaktadır. Ancak göç/düzensiz göç konusunda eğitim ve birikimleri, mevcut teşkilat yapıları ve kadro durumları göç ve uygulama alanlarına kifayet edecek şekilde olamayacağı değerlendirilmektedir. Zira göç olgusunun zoraki - düzensiz göç hareketlerine evrilmesi daha çok son yıllarda (10-15 yıl kadar) olmuştur. Bu evrilme ve yoğunluk artışının devam edeceği göz önüne alındığında Göç İdaresi Başkanlığının bağlı olduğu İçişleri Bakanlığının yanında göç sahasında görevi olabilen, göç eden/etmek zorunda olan kişilere görevi gereği temas etmek, ilgilenmek durumunda olan bakanlıkların bünyesinde genel müdürlük seviyesinde bir teşkilatın kurulmasının uygun olacağı düşünülmüştür. Bu yapılanmadan amaç sürece dahil olan bakanlık personelinin göçmenlerle ilgili faaliyetleri yerine getirirken ikiz görev, ilave görev gibi durumda kalmamaları ve bu alanda gerekirse uzman ve eğitilmiş kişilerin söz konusu alanda görev yapmaları neticesinde verimli ve başarılı sonuçlar ortaya çıkabileceği öngörülmektedir. Bu arada İçişleri Bakanlığı bünyesinde Göç İdaresi Başkanlığının aynı isimde ve başkanlık seviyesinde bulunduğu haliyle görevine devam etmesi uygun kabul edilmektedir.

Bakanlıklar bünyesinde kurulması düşünülen genel müdürlük birimlerinden göç ve göçmenlerin bakanlığın çalışma alanına giren faaliyetlerini yerine getirmeleri amaçlanmaktadır. Türkiye dünyada en fazla göçmen ve sığınmacıya sahip ülkelerin başında olarak özellikle 2000 li yıllardan sonra artan bir şekilde göç ve düzensiz göç alanında uğraş vermektedir. Bu zorlu ve geniş çaplı olan mücadele sahasında ülkenin bir çok bakanlığı ve kurumu halihazırda etkin ve doğrudan görev almaktadır. Örneğin Sağlık Bakanlığı gelen göçmenlere sağlık yönünden müdahale etmekte, Milli Eğitim Bakanlığı gelenlerin topluma uyumlarına katkı sunmak amacıyla çeşitli eğitim programları düzenlemekte, Çalışma, Sosyal Hizmetler ve Aile Bakanlığı çeşitli sosyal yardımlar yapmakta, AFAD ve Kızılay gibi kuruluşlar da aktif rol almaktadırlar.

Çalışmanın bu bölümünde ilgili bakanlıklar bünyesinde genel müdürlük teşkilinin, fiili olarak icra edilen çalışmaların bir düzen içinde kayıt altına alınmasını sağlayarak, bu konuda teşkilat ve personel istihdamını düzenleyerek özellikle düzensiz göçmenlere doğru ve etkin müdahaleyi yerinde ve zamanında yapılmasına imkan sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Buraya kadar etkin ve güçlü bir düzensiz göç yönetim teşkilatı oluşturabilmek amacıyla ilave edilmesinin verimli olacağı değerlendirilen yapılardan bahsedildi. Göç ile ilgili faaliyette olan kurumların resmi internet sayfalarına bakıldığında strateji belgelerinde, ulusal eylem planlarında göç alanındaki görevleri, icraatları, misyon ve vizyonları vs. şeklinde ideal ve olması gereken ifadeler bulunmaktadır. Bu idealin peşinde olan merkez teşkilatı ile sınırın sıfır noktasında ve bu noktaya gelinceye kadar olan süreç ve kademelerde sözü edilen ideal uygulamaların ne kadarı tam olarak yapılabilmektedir? Her ne kadar göç faaliyetlerinden sorumlu olan resmi görevliler kendi üzerine düşeni tam olarak yapsalar da kurumlar arası koordine edilemeyen boşluklar, sorumluluğun yayılması, seyirci etkisi ve buna benzer, olabilecek başka (toplumsal) nedenlerle göç/düzensiz göç yönetim sisteminin ideal işleyişinde yukarıda örnekleri verildiği şekliyle aksaklıklar olabilmektedir. Sonuçta yakalama, geri gönderme merkezlerine teslim etme, engelleme, sınırdışı etme gibi mücadelesi verilen olayların merkezinde özellikle düzensiz göç kapsamına giren haliyle daha iyi yaşam koşullarına ulaşmaya çalışan insan vardır.

Bu ve benzer durumlarda sistemin başarı seviyesini muhafaza etmek, eksik ve yetersiz olduğu/olabileceği faaliyet alanlarını zamanında ve yerinde farkedip proaktif önlemler alınmasını sağlayacak, sorumlu kurumların dışında ve üstünde bir denetleme mekanizmasının kurulmasının ve işletilmesinin yararlı olacağı değerlendirilmektedir. Söz konusu yapı Cumhurbaşkanlığı Göç Politikaları Kurulunun içinde bir heyet olarak bulunabilir. Heyetin görevi kurul başkanı adına ülkenin her yerindeki göç ve özellikle düzensiz göç yönetim faaliyetlerini yerinde, ihtiyaca göre planlı veya plansız olarak denetlemek ve elde ettiği tespit ve sonuçları bir rapor halinde Göç Politikaları Kurul Başkanına sunmaktır. Kurul Başkanı da bu rapor doğrultusunda göç yönetim sisteminde gerekli iyileştirme ve gelişmelerin yapılması için ilgili kurumların harekete geçmesini sağlayacaktır. Söz konusu denetleme biriminde görev yapacak personelin

göç faaliyetleri alanında yetkin ve ehliyetli olması denetleme görevinin doğru ve etkili olarak icra edimesi açısından önem arz etmektedir.

5.3. Düzensiz Göç Yönetiminde Diğer Öneriler

5.3.1. 3497 Sayılı Kara Sınırlarının Korunması ve Güvenliği Hakkında Kanunun Düzenlenmesi

Kara Kuvvetleri Hudut Birlikleri hudut görevlerini kanun, yönetmelik, yönerge ve talimatların kendilerine verdiği yetkiler çerçevesinde yürütmektedir.

“Bu Kanunun amacı; T.C. Devleti kara sınırlarının korunması ve güvenliğinin sağlanması ile ilgili esas ve usulleri düzenlemektir. Bu Kanun, bu görevleri yerine getirecek Kara Kuvvetleri Komutanlığı ve bu Komutanlık tarafından tefrik edilen birliklerle bu birliklerin emrine verilen veya desteğine tahsis olunan diğer birlikleri kapsar.”. Türkiye’nin kara sınırlarını korumak ve güvenliğini sağlamak görevi Kara Kuvvetleri Komutanlığına aittir (Kara Sınırlarının Korunması ve Güvenliği Hakkında Kanun, 2024).

Kanunun 2.2. maddesinde Kara Kuvvetleri Hudut Birliklerinin görevi *“.....takip etmek ve yakalamak, failler hakkında zorunlu yasal işlemleri yapmak, yakalanan kişi ve suç delillerini ilgisine göre mahalli güvenlik kuvvetlerine teslim etmek”* (Kara Sınırlarının Korunması ve Güvenliği Hakkında Kanun, 2024) şeklinde tarif edilmektedir. Burada yakalanan suç ve delillerin güvenlik kuvvetlerine yani jandarma veya bölge sorumluluğuna göre emniyet teşkilatına teslim edilmesi gerektiği yazılmakta ancak teslim yerinin nerede olacağı belirli olmadığı için bu görev bazen ortada kalabilmektedir. İlk bakışta önemli olmayan bir teferruat gibi görünmesi muhtemel olan bu ayrıntı, sahada, hudut hattı ve bölgesinde görevli kolluk birimlerinin yoğun, zorlu ve personel eksikliğinin çokça yaşandığı bölgelerinde oldukça önem arz etmekte, teslim görevinin kime ait olduğu konusu enerji ve emek israfı doğurmakta ayrıca kolluk birimleri ile hudut birlikleri arasında gereksiz ve yersiz anlaşmazlıklara sebep olabilmektedir. Bununla birlikte çalışmanın model önerisi

bölümünde bahsedilen yatay koordinasyonun her zaman ideal şekilde işlemediğini göstermektedir.

Nitekim hudut hattında yapılan bir yakalama esnasında hudut birliği şahıslara ait gerekli teslim evraklarını hazırladıktan sonra jandarmaya gelip teslim almaları için haber verilmiş o ana kadar hudutta yakalanan kişileri gelip hudut karakolundan alan jandarma personeli kendilerine verilen emir üzerine artık teslim almaya gelmeyeceklerini, kanun maddesinde “teslim eder” yazıldığı için hudut birliğinin getirip teslim etmesi gerektiğini ifade etmiştir. Hudut birliği ise kolluk yetkilerine birinci derece ve şartlı olarak ikinci derece askeri yasak bölgede sahip olduğu için, jandarmaya teslim etmek üzere ilçe merkezine gideceği ve buraya gitmek üzere yola çıktığında da askeri yasak bölgenin dışına çıkarak kolluk yetkilerini yanında götürdüğü şahıslara herhangi bir müdahale için kullanamayacağı gerekçeleriyle götürüp teslim etmeyeceğini beyan etmiştir. Burada iki güvenlik biriminin de bağlı olduğu komutanlıklar ayrı olduğu için çözümün olması günleri alabilecektir. Ama illegal bir durumda da olsa ortada yakalanmış insanlar var, aile olarak, çocuk olarak bulunanlar olabilmektedir. Sorunun çözümünün gecikmeden olması gerekmektedir. Bu yüzden konu gece geç saatlerde savcıya bildirildi ve onun verdiği talimatla jandarma gelip hudut karakolundan bekleyen şahısları teslim almıştır. Ancak burada gerçekleşen lokal bir çözümdür.

Düzensiz göç alanında aktif rol alan iki güvenlik birimi arasında yaşanan ve yukarıda bahsedilen olay mevzuat eksikliği ve bundan kaynaklı kurumlar arası iş birliğindeki sorunlara bir örnek teşkil etmektedir. Bu durum kanundaki ifade ve görev belirsizliğinden kaynaklanmakta olup kanunun yönetmeliğinde veya ilgili başka bir mevzuatta bu konuda bir açıklamada bulunmamaktadır. Buradan yola çıkarak, bu yaşanan olayı bütüncül düzensiz göç yönetiminin bir kesiti olarak görüp mevzuattan kaynaklı bu şekilde sorun oluşturan/oluşturabilecek konuların bulunup bu alanlarda iyileştirme ve düzenlemeler yapılması önerilebilmektedir.

Burada yönetmelik sınırlarla ilgili mülki amirlere de bir konumlandırma yapmış “Sınır Makamları: Birinci derecede kaymakamlar, ikinci derecede valilerdir.” (Kara Sınırlarının Korunması ve Güvenliği Hakkında Yönetmelik, 2024) ancak organik bir kuruluş bağlantısı olmadığı ve kanundaki sözü edilen ifade belirsizliği

nedeniyle mülki amirlerin çözümleyici etkisi kişisel özelliklerine bağlı olarak değişmektedir. Zira sınır makamı olan kaymakam ve valiler hudut birliklerinin amiri konumunda olmayıp, sınır makamlarının hudut bölgesinin güvenliği ve kaçakçılığın önlenmesi hususundaki, kanun, tüzük ve yönetmeliklere uygun istekleri, karşılıklı iş birliği ve talep esasına göre sınır birliklerince yerine getirilmektedir (Kara Sınırlarının Korunması ve Güvenliği Hakkında Yönetmelik, 2024).

5.3.2. Sınırların Güvenliği ve Yönetimi

Küreselleşme nedeniyle dünya devletleri arasındaki sınırların günümüzde kalkması, geçirmezlik etkilerinin azalması veya önemlerini yitirmesi gibi beklentilerin oluşması gerekirken tersine, 2000’li yılların başından itibaren hemen her ülkenin, zorla yerinden edilen insanlar nedeniyle oluşan uluslararası insan göçüne karşı kendi sınırlarını güçlendirme çabası içine girdikleri görülmektedir (Genç, 2014, s. 45). Ülkelerin sınırlarının bu şekilde engelleyicilik özelliklerinin belirginleşmesi, buna sebep olan ve zorla yerinden edilen düzensiz göçmenlerin etkisinin uluslararası terör veya ideolojik kaynaklı bir savaştan daha fazla olduğunu göstermektedir.

Türkiye’de sınır güvenliliğinin sağlanması farklı otoritelerin yetkisi altındadır. Kurumsal anlamda sınır yönetiminin icrasında karşılaşılan sorunlardan birisi de gelişen ve değişen güvenlik ihtiyacını karşılamaktan uzak, örgütlenmesi ve işleyişi farklı birimler himayesinde değişiklik gösteren sınır güvenliği yönetim sistemidir. Türkiye’de kara sınırlarının korunması ile görevli birimler 10.11.1988 tarih ve 3497 sayılı Kara Sınırlarının Korunması ve Güvenliği Hakkındaki Kanuna dayalı olarak 21.03.1991 ve 20821 sayı ile yayımlanan yönetmelik kapsamında Kara Kuvvetleri Komutanlığı yanında Millî Savunma Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Maliye ve Gümrük Bakanlıklarıdır.

2016 yılında Bakanlar Kurulu tarafından çıkartılan 2016/8520 sayılı “Sınır Yönetimi Alanında Kurumlar Arası İş birliği ve Koordinasyon Hakkında Yönetmelik” son yıllarda Entegre Sınır Yönetimi konusundaki önemli gelişmelerden birisidir. Yönetmelik kapsamında, kamu kurumlarında iş birliğinin ve koordinasyonun artırılması, sınırlarda risk ve güvenlik tehdidi oluşturabilecek bir vakanın meydana

gelme ihtimalini önceden değerlendirecek risk analizi biriminin oluşturulması, bir yandan düzenli göçün ivedi ve kolay bir şekilde gerçekleştirilmesi sağlarken diğer yandan da insan ticareti, göçmen kaçakçılığı ve diğer illegal faaliyetler ve düzensiz göçle mücadele edilmesini amaçlayan politika ve stratejilerin belirlenmesi için Entegre Sınır Yönetimi Koordinasyon Kurulu oluşturulması düzenlenmiştir. Yönetmeliğe göre ESY Koordinasyon Kurulu denetleme amacıyla kurulan bir kurul iken, icra ve uygulama amacıyla Sınır Yönetimi Uygulama Kurulu 2016 yılında kurulmuştur. Sınır Yönetimi Uygulama kurulunun yılda iki defa, ESY Koordinasyon Kurulunu yılda bir defa veya Cumhurbaşkanının çağrısı üzerine toplanması gerekirken Sınır Yönetimi Uygulama Kurulu 5 defa toplanmışken ESY Koordinasyon Kurulu henüz toplanmamıştır. ESY Ortak Risk Analiz Merkezi kurularak gerek sınır güvenliğinin sağlanmasında gerekse de suçla mücadelede kurumlarının birbirleriyle veri paylaşımı sağlanması amaçlanmıştır (Avrupa Birliği 2023 Türkiye Raporu). ESY Modelini uygulamaya geçirme bağlamında önemli adımlar atılsa da AB'nin 2018 Türkiye Raporunda da belirtildiği üzere uzman ve profesyonellerden oluşan bir sınır güvenliği birimi henüz mevcut değildir (Avrupa Birliği 2018 Türkiye Raporu).

ESY kanun taslağı genel olarak değerlendirildiğinde sivilleşmiş bir güvenlik yapısına vurgu yapması, parçalı yapıda görev icra eden sınır güvenlik birimlerinin tek bir çatı altında toplanarak “Sınır Muhafaza Teşkilatı” adı altında bütüncül bir zeminde hareket etmesini sağlaması bağlamında mevcut işleyişe kıyasla ciddi değişikliklere beraberinde getirmektedir. Ancak; ESY sadece AB sürecinin etkisi ile öngörülen bir sistem olmaktan ziyade, Türkiye'nin de kendisine özgü koşulları dikkate alınarak, gereksinim duyulan gerekli alt yapı teknik, fiziki kapasite sağlanarak tesis edilmesi gereken bir modeldir. Modelin Türkiye’de tatbik edilmesi çalışmalarında mutlaka Türkiye’nin jeopolitik ve jeostratejik konumu dikkate alınmalıdır. Engebeli ve dağlık arazilerin, derin ve sarp vadilerin nispeten diğer bölgelere göre daha fazla olduğu Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki terörizm odaklı güvenlik endişeleri, sınır bölgelerinde yıllardır süregelen asker odaklı sınır muhafaza yaklaşımı, özellikle Türkiye-Suriye sınırında değişiklik gösteren politik ve askeri konjonktür hesaba katıldığında söz konusu modele geçişin aşamalı olarak uygulanması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Türkiye'nin hudut güvenliğini mevcut durumdaki gibi sadece sınır bölgesindeki fiziksel unsurların varlığıyla sağlamak yeterli bir güvenlik uygulaması değildir. Sınırın her iki tarafında da önleyici tedbirlerin alındığı istihbarat kapasitesinin güçlendirildiği “Bütüncül Bir Sınır Yönetimi Sistemi”ne ihtiyaç vardır. ESY modelinin yeniden gözden geçirilerek tatbik edilmesi gereken yeni Sınır Yönetimi anlayışı örgüt teorilerindeki modern (çağdaş) yönetim anlayışının saç ayağını oluşturan sistem yaklaşımını temel almalıdır. Sistem yaklaşımına göre yönetim sürecinde yalnızca tek bir olay ya da parçanın işleyişi değil bir bütün olarak çeşitli faktörlerin karşılıklı ilişkisi bir arada değerlendirilmektedir (Koçel, 2003: 239).

Hali hazırdaki uygulamalarda sınır güvenliğini sağlayan kolluk birimlerinin istisnai durumlar dışında belirlenen bölgelerde kalması ile sınırlandırılan bir yönetim anlayışı söz konusudur. Bu durum sınır aşan endişeleri ve özellikle dış çevreyi de dikkate alan işlevsel bir karar alma sürecinde dayanan bütünsel ve esnek bir muhteva barındıran aktif bir sınır güvenliği stratejisine olan ihtiyacı ortaya çıkarmaktadır. Sınır yönetiminde bütünsel/bütünleştirici bir yaklaşım ile amaçlanan, sınırları Kara, Deniz veya Hava ile sınırlamak değil tüm üç boyutlu yönleri ile sınır olaylarını ele almaktır. Bu nedenden dolayı daha önceden tanımlanmış politikalar ve stratejiler çerçevesinde uygulanacak kapsamlı bir sınır yönetimi anlayışıyla sınır ötesinde, sınırlarda ve ülke içinde gerçekleşen olayları takip eden risk analizi yaparak değerlendirmeye tabi tutan hızlı karar alma mekanizmasına sahip, çabuk koordine olan sınır yönetimi birimine ihtiyaç vardır.

Sınır güvenliği için kesintisiz izleme ve gözetleme yapılabilmesi için modern elektronik algılayıcı sistemleri içeren entegre güvenlik çözümlerine ihtiyaç vardır. Türkiye'nin sınır güvenliğini etkileyen birden fazla faktör vardır. Kara sınırı ile beraber deniz ve hava sınırının da korunması çoklu teknolojik sistemlerin geliştirilmesi ihtiyacını göstermektedir.

5.3.3. Küresel Sistemin Sonucu

Çalışmanın göç kuramları bölümünde bahsedilen “Dünya Sistemleri Kuramı”na göre merkez ülkeler olarak kabul edilen kapitalist, gelişmiş ülkeler kendi

ekonomik çıkarlarını korumak ve geliştirmek için çevre ülkeler olarak tabir edilen gelişmemiş ülkelere çeşitli siyasi, askeri ve ekonomik yaptırımlar ve müdahaleler uygulayabilmektedir. Bunların sonucunda her yönden geri bırakılmış, geliştirilmemiş ve sömürge haline getirilmiş üçüncü dünya ülkelerinin insanları açlık ve yoksulluklarına ilave oluşturulan anarşi ve terörün de eklenmesiyle çaresizlik içinde, mecburen bu açlık ve kaos ortamından kurtulabilmek için ekonomik ve güvenlik anlamında sorun yaşanılmayan gelişmiş ülkelere doğru yollara dökülmektedirler.

Dünyanın gözü önünde uzun yıllardır yaşanan bu trajedi İtalyan Temsilciler Meclisi Üyesi (daha sonra İtalya Başbakanı olacak) Giorgia Meloni tarafından 2018 yılında ulusal bir toplantıda Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron'a hitaben yapılan konuşmada net bir şekilde ortaya konmuştur. Meloni'nin konuşması olduğu şekliyle aşağıya konulmuştur:

“Emmanuel Macron'un sorumsuzluğuna yazıklar olsun, Libya'yı bombalayanlar onlar oldu. Çünkü İtalya'nın Kaddafi ile enerji alanında özel ilişkileri olması onları endişelendiriyor üstelik. Aynı zamanda bizi bu hale getiren göç dalgalarının önünde bulduk kendimizi. Bu arada Fransa, Afrikayı sömürmeye devam ediyor, 14 ülkede para birimi bastırıp üzerlerine damgalıyor ve çocukları madenlerde çalıştırıp hammadde edinmeye devam ediyor. Fransa nükleer reaktörleri için kullandığı uranyumun %30'unu Nijer'den çıkarıyor ve hal böyle iken Nijer nüfusunun %90'ı elektriksiz yaşıyor. Bize ders verme kalkma Macron, çünkü Afrikalılar senin politikan yüzünden kıtalarını terk etmek zorunda kalıyorlar. Çözüm Afrikalıların Avrupa'ya göç etmeleri değil, aksine Afrika'nın Avrupa'dan kurtulmasıdır. Sizden ders kabul etmiyoruz, yeterince açık mı?”

Bu konuşma AB üyesi bir devletin bir siyasetçisinin diğer bir AB üyesi devletin sömürgeci politikasına ve bunun sonucunda ortaya çıkan göç dalgasına işaret ederek o ülke Cumhurbaşkanına yönelik olarak yaptığı bu konuşma aslında dünya üzerindeki düzensiz göçün en büyük nedeninin ne olduğunu açık bir şekilde ortaya koyması bakımından önemlidir. Yani küresel güçlerin planlarını eyleme geçiren gelişmiş batı ülkelerinin diğer ülkeler üzerindeki sömürgeci politikalarının neticesinde günümüzde yerinden edilmek durumunda/zorunda olan insan sayısı 110 milyona (<https://www.unhcr.org/refugee-statistics/>, 2024) ulaşmıştır. Buradan hareketle

düzensiz göç yollarında, denizlerde botların batması vs. nedenlerle insanların hayatlarını kaybetmelerinin aslında ilk sorumlularının da bu sömürgeci devletler olduğu gerçeği ortaya çıkmaktadır.

Dünya çapında yaşanan bu trajik durumun ortadan kalkması için izlenecek yöntem ise Meloni tarafından, Afrikalı göçmenlerin Fransa'nın Afrika'daki politikası nedeniyle kıtalarını terk etmek zorunda kaldıklarını, çözüm bu kişilerin Avrupa'ya göç etmeleri değil, Avrupa'nın Afrika ülkelerinden çekilmesi olarak kısa ve öz şekilde söylenmiştir.

Dolayısıyla Türkiye bu göç akımlarının her türlüünden en çok etkilenen ülkelerin başında olarak, göç kuramları arasında da önemli bir yer bulmuş olan ve kökleri 1970'li yıllara uzanan (Wallerstein, 2011) bu teorinin de varlığını değerlendirerek , söz konusu sömürgeci kapitalist ülkelere yönelik olarak dünya çapında kamuoyu oluşturmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölüme çalışmanın alanına giren yaşanmış bir olayın anlatımı ile başlanmıştır;

(Yer: Türkiye-Suriye sınırı sıfır noktasında bir arazi. Zaman: Suriyelilerin ülkelerindeki çatışmadan kurtulmak ve canlarını kurtarmak amacıyla Türkiye başta olmak üzere diğer komşu ülkelere sığınmak, korunmak için gidebildikleri en yakın ve güvenli sınır bölgelerine akın ettikleri dönem. Bütün dünyanın gördüğü, bildiği olaylar.)

Bu dönemde Türkiye Cumhuriyeti Devleti, sınırına bu şekilde gelen Suriyelileri, aldığı önlemler doğrultusunda, Türkiye tarafında hazırladığı, tahsis ettiği bina ve çadır kentlere yerleştirerek gerekli insani yardımı sağlamaktadır. Bir süre sonra, bu yardım hizmetinin yapıldığı bölgede kapasitenin dolması ve de yönetim politikası gereği olsa gerek bu zamandan sonra gelenlerin sınırın Suriye tarafında kalmaları ve gerekli yardımların Türkiye'den getirilerek orada yapılacağı şeklinde bir irade oluşmuştur. Bu doğrultuda bölgede görevli birimlere bu bilgi verilmiş olup sınıra gelen Suriyelilere bu durum izah edilecek ve uygulamanın bu şekilde olması sağlanacaktır.

Bölgede yapılan bir görev esnasında, hududun Suriye tarafından ağaçların içinden çıkıp Türkiye sınırına doğru yürüyerek gelmekte olan Suriyeli bir aile fark edilmiştir. Bunlar, baba 35 yaşlarında ve kucağında bir bebek, anne ve yanlarında yürüyerek gelen 9-10 yaşlarında bir erkek çocukla dört kişilik bir ailedir. Babanın kucağında bebeği ile beraber sıcak bir havada, uzun ve güvenliksiz bir yürüyüşün neticesinde alnında oluşan ter damlaları yakın olamayacak bir mesafeden fark edilmektedir. Anne ve yanlarındaki çocukta da tehlikeli, yorucu ve sıcak havada yapılan yaya yolculuğun vermiş olduğu bitkinlik gözlenmekte idi.

Aile görülür görülmez tam teçhizatlı olarak orada bulunan görevli personel tarafından kendilerine Türkiye tarafına geçmemeleri, sınırın hemen Suriye tarafında kalmaları ve bu durumda her türlü yardımın orada kendilerine Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarafından ulaştırılacağı Türkçe olarak söylenmiştir. Aile bu sözleri bir yandan

duyarken bir yandan da Türkiye sınırına doğru yürümesine aynı hızda devam etmiş ve kendilerine yapılan bu kısa konuşmadaki cümlelerin sonunu dahi tam olarak beklemeden babanın ağzından yine Türkçe olarak şu ifadeler dökülmüştür: “*Bizi Esad vuracağına Türk Askeri vursun*”. Devamında da bu insanlara bölgedeki görevliler tarafından gereken insani yardım sağlanmıştır.

Türkiye hududun sıfır noktasında yaşanan bu olay, bu aile gibi bir şekilde zorla yerinden edilen insanların katlanmak zorunda oldukları güçlüklerle örnek bir kesit olarak kabul edilebilir. Bu şekilde neredeyse her gün denizlerde, nehirlerde boğulan, ölen veya yollarda, güzergahlarda kolluk kuvvetleri tarafından yakalanan bu insanların trajik durumu medyada sürekli olarak yer almakta, ulusal haberlere konu olmaktadır.

Uluslararası Göç Örgütü Kayıp Göçmenler Projesi; 2014 yılından 15 Mart 2024 yılına kadar olan zamanda 64.000’den fazla insanın bir uluslararası göç yolculuğunda hayatını kaybettiğini göstermektedir. Ancak bu süreçte veri toplamadaki zorluklar nedeniyle gerçek kayıp rakamın çok daha fazla olduğu ifade edilmektedir (IOM Global Data Institute, 2024).

Fakat bu haber veya anlatımlarda, olaylara konu olan ve bu trajedileri yaşayan insanların, aynı olaylar içinde “göçmen”, “düzensiz göçmen”, “sığınmacı”, “mülteci” gibi değişik isimlerle tanımlandıkları görülmektedir. Yani yukarıda anlatılan olayda görüldüğü üzere hayati boyutta birçok zorlukla karşılaşmayı göze alarak bir amaç uğruna yollara düşen, boğulan, ölen ve çoğu zamanda aralarında kadın ve çocukların da bulunduğu bu kişileri medya ve kamuoyunda henüz doğru bir şekilde tanımlamayanlar bulunabilmektedir. Burada dikkat çeken durum bu farklı tabirlere ve karışıklığa ulusal ve uluslararası medya seviyesinde rastlanıyor olmasıdır.

Yani dünya üzerinde bazı insanlar normal seyahat yollarının haricinde ülkelerinden çıkarak başka ülkelere/bölgelere varmaya çalışırken yolculukları esnasında karşılaştıkları güçlükler ve imkansızlıklar nedeniyle ölmekte ve kaybolmaktalar ama dünya kamuoyu bunları haber yaparken bile bu kişilere tam olarak ne ad verileceği konusunda dahi hemfikir olamamıştır. Sonra da bir terim birliği dahi sağlayamadıkları bu alanda, ülkelere gelen/gelmeye çalışan bu insanların nasıl

engelleneceği veya bu kriz durumunun nasıl yönetileceği konusunda toplantılar ve çalışmalar yapmaktadırlar.

Buradan yola çıkarak hazırlanan bu çalışmanın birinci bölümünde göç alanındaki sözkonusu tanım muğlaklığına bir açıklık getirmek ve düzensiz göç olgusunun bu alan içindeki konumuna uygun olarak bir düzenleme yapmak amaçlanmıştır.

İçişleri Bakanı Ali Yerlikaya tarafından yapılan açıklamada 25 Şubat 2024 tarihi itibarıyla Türkiye’de toplam yabancı sayısı:4.526.093’tür. Bu sayının 3.158.724’ünü geçici koruma altındaki Suriyeliler, 1.114.307’sini ikamet izni alanlar ve 253.062’sini uluslararası koruma statüsü verilenler oluşturmaktadır (Göç İdaresi Başkanlığı, 2024). Buradan görüleceği üzere kayıtlı Suriyeli sayısının toplam kayıtlı yabancı sayısına oranı yaklaşık %70’tir. Birinci bölümde izah edildiği haliyle Türkiye’deki mevcut Suriyeliler yasal girişlerin olduğu hudut kapılarından değil de düzensiz göç yollarını kullanarak ülkeye girmişlerdir. Yani kayıt altına alınan Suriyeliler yolculuklarının bir kesiminde düzensiz göçmen olmak durumunda kalmışlardır. Bir de yurt içinde olup ta kayıt altına alınamayan Suriyelilerle beraber Afganların başını çektiği diğer ülkelerden gelenler de hesaba katıldığında toplam düzensiz göçmen sayısı, toplam yabancı sayısının oldukça üzerinde olduğu bir gerçek olarak ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla aslında göç ve göçmen sorunu dendiğinde neredeyse tamamını düzensiz göç sorunu olduğu sonucuna varılmaktadır. Zira diğer grubu oluşturan düzenli göçmenlerin uygulamalarında bir sorun olsa bile düzensiz göçmenlerin maruz kaldığı zorlukların yanında oldukça cılız kalmaktadır.

Birinci bölümünde varılan diğer sonuç ise mülteci ve sığınmacılar hem düzenli hem de düzensiz göç kesişim kümesinde iken yani düzensiz göç yolculuğu veya faaliyetinde bir şekilde bulundukları bilinirken bunlara ilave olarak şartlı mülteci, ikincil koruma hakkı verilenler ve geçici koruma statüsü verilenler de, bu çalışmaya özgü uyarılma ile, bu gruba dahil edilmişlerdir. Böylece bu sıfatlarla anılan kişiler veya gruplar göç yolculuklarının bir bölümünde düzensiz göçmen olarak tanımlanmışlardır. Varılan bu kanaat göç sorununun aslında büyük oranda düzensiz göç sorunu olduğu tezini doğrulamaya katkı yapmaktadır.

İkinci bölümde literatürde mevcut olan göç kuramları bir bütünlük içerisinde incelenmiş, düzensiz göçün bu mevcut kuramlar içindeki konumu tartışmaya açılmıştır. Yapılan değerlendirmede göç teorilerinin yenileri arasında sayılabilecek olan “*Göç, Çatışma ve Güvenlik Modeli*” düzensiz göçü anlamlandıran kuramlar arasında en öne çıkmıştır. Aslında sonuç bölümünün başında anlatılan gerçek vaka da bu doğrultuda düzensiz göçün kuramlaştırılmasına canlı olarak fayda sağlayabilmektedir. Şöyle ki bölgede bir çatışma ve savaş durumu mevcuttur. İnsanların can güvenliği yoktur. Bu sebepten güvenlik arayışında olan kişiler bir şekilde yer değiştirerek bu tehlikeli durumdan kurtulabilmek için göç yollarına akın etmektedirler. Tam da burada Göç, Çatışma ve Güvenlik Modelinin konusunun oluştuğu görülmektedir.

Düzensiz Göçün neden var olduğuna etki eden diğer öne çıkan bir teori ise “*Dünya Sistemleri Kuramı*” olmuştur. Çalışmada yer verildiği şekliyle İtalyan Siyasetçi Meloni tarafında Fransa Cumhurbaşkanı Macron’a ithafen yapılan konuşma Dünya Sistemleri Kuramının günümüzde canlı bir örneği olması açısından oldukça etkilidir. Bu konuşmada AB ülkeleri gibi gelişmiş kapitalist ülkelerin gelişmemiş - aslında geliştirilmemiş denmesi daha doğru olacaktır - ülkelerin kaynaklarını sömürmeleri neticesinde yoksullaşan yerli ülke insanların daha zengin kapitalist ülkelere doğru yönelmeleri ile düzensiz göçmen akımlarının oluştuğu itiraf edilmiştir. Ayrıca Dünya Sistemleri Kuramı kapsamında yoksul ülkelerdeki kaynakların gaspedilmesine ilave olarak ekonomik yaptırımlar ile beraber askeri yaptırımlar da olmaktadır.

Bahsedilen iki kurama ilave olarak; İlişkiler Ağı (Network), Zoraki Göç, Göç ve Arzu, Ulusaşırı Kuram ve Birikimsel Nedensellik Kuramlarının da düzensiz göçü açıklamada, kısmi boyutlarda da olsa, ilişkilerinin olduğu sonucuna varılmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde dünyada düzensiz göç alanında Türkiye ile benzerlikleri olan Yunanistan, İtalya, İspanya, Amerika Birleşik Devletleri ile Ukrayna’nın düzensiz göç uygulamaları araştırılmıştır.

İncelenen beş ülke içinde düzensiz göç tarihsel bir derinliğe sahip olduğu görülmektedir. Dünya tarihinde insanların yer değiştirme ve göç hareketleri daima

olmuştur. Bu hareketler 20. yüzyıl ortalarına kadar göç alan ülkeler tarafından rahatsız edici olmazken, özellikle 20.yüzyılın sonlarına doğru, göç alan Yunanistan, İtalya, İspanya, Amerika Birleşik Devletleri gibi ülkelerin bazı engelleme politikalarına müracaat ettikleri görülmektedir. ABD ve Avrupa Devletleri 20.yüzyılın başlarından itibaren tarım, inşaat ve fabrika işçiliği gibi çalışma zorluğu olan sektörlerdeki işçi ihtiyacını karşılamak için ülkelere göçmen alımları yapmışlardır. Ancak 1929 Dünya Ekonomik Buhranı ve İkinci Dünya Savaşı sonlarında oluşan ekonomik zorluklar nedeniyle aynı ülkeler kapılarını göçmenlere kapatmaya başlamışlardır. 20. yüzyıl sonlarında artan terörün de etkisi ile başka ülkelere göçe zorlanan insanlar sözkonusu ülkelere girmek için yasal yollar tıkalı olduğundan düzensiz göçmen durumuna düşmüşlerdir. Fakat burada sözkonusu ülkelerin göçmen alımlarını kendi istekleri ile yaptıkları dönemlerden başlayarak, engellemeye çalıştıkları zaman aralığına kadar olan süreçte göç kuramlarından olan “İlişkiler Ağı (Network) Kuramı” hayata geçmiş olmaktadır. Yani göç alan ülkelere önce gelenler ile daha sonra gelmek isteyip te engellenmek isteyenler arasında bir şekilde tanıdık, akraba vs. olmaları nedeniyle artık bir uluslararası ağ kurulmuştur. İnsanlar arasında akrabalık bağları nasıl ki yok edilemezse bu kurulan bağlantı ile oluşan düzensiz göç hareketlerinin de önlenmesi o oranda zorluk taşımaktadır. Burada Ukrayna ile ilgili durum da bu tespiti doğrulamaktadır. Şöyle ki 2012 yılındaki Rusya saldırısından önceki yıllarda Ukraynalıların Batı Avrupa Devletlerine çalışmak amacıyla gitmelerinden dolayı o yöne doğru bir göç hattının zaten aktif olduğu bilinmektedir. İşgal başladığı anda da milyonlarca düzensiz göçmen var olan hattan süratle Polonya başta olmak üzere diğer diğer Avrupa ülkelerine geçiş yapmıştır.

Sözkonusu ülke yönetimlerinin düzensiz göçü önleme yöntemlerine bakıldığında genel olarak her ülkenin kendi içerisinde dahi istikrarlı olduğu söylenemez, bu durumu izah etmek için bir tabir kullanmak istenirse “kafa karışıklığı” tabiri yerinde bir kullanım olacaktır. Şöyle ki özellikle İtalya, İspanya ve ABD hem düzensiz göçmen girişlerini engellemeye çalışmakta hem de ucuz ve kalifiye olmayan işlerde çalışacak işçi tedarik etmek amaçlı kayıtsız olarak ülkelerinde bulunanları kayıt altına alarak ülkede istihdam etmek amaçlı belli prosedürler uygulamaktadırlar. Bir yandan da göç veren ülkelere kapılarına gelenlerin içerisinde eğitimli ve kalifiye

olanlarını seçerek almak çabasıdadırlar. Ayrıca ülkeler düzensiz göçmenlere karşı sınırlarını kapatmaya çalışırken ülke içindeki sermaye sahipleri de ucuz ve kayıtsız işçi çalıştırmak için düzensiz göçmenlere ülkede kalabilmeleri için illegal ortamlar oluşturmaktadırlar. Bu çelişkili uygulamalar ülkelerin düzensiz göçü yönetebilmelerini, kontrol altına almalarını ve engelleme çabalarının etkisini azaltmaktadır.

Çalışmaya konu olan ülkelerin düzensiz göçü sınır bölgelerinde önleme çabalarının iki ana gruba ayrıldığı söylenebilir:

Birincisi; sınır bölgelerinde mümkün olan en üst seviyede teknolojik sistemleri kullanarak ve duvar örmek suretiyle sınırdaki etkili bir entegre fiziki güvenlik sistemi oluşturmak.

İkincisi; geri itme (deportation) tabir edilen hudutta görevli personel tarafından yakalanan düzensiz göçmenlerin ülkeye girişlerine izin verilmeyerek geldikleri güzergahtan geri gönderilmeleridir. Denizde olan geri itmeler çoğu zaman boğulma ve ölümlerle sonuçlanmaktadır.

Ülkeler kendi içlerinde düzensiz göç yönetimi için bazı yapılanmalar oluşturmuşlardır. Yunanistan 2016 yılında “Göç Politikaları Bakanlığı” kurmuş, göç ve düzensiz göç yönetimini bu bakanlık vasıtasıyla ağırlıklı olarak yürütmektedir. ABD 11 Eylül terör saldırılarından sonra kurmuş olduğu İç Güvenlik Bakanlığı ile göç faaliyetlerini yürütmektedir. Bu bakanlığın liderliğinde, çalışma alanına göre diğer bakanlıkların da göç yönetiminde kritik görevleri vardır. İtalya ve İspanya’da ise göç yönetimlerinden İçişleri Bakanlığı ana aktör olarak görev yapmakta, parlamento ve diğer bakanlıklar konularına göre sorumluluk almaktadırlar.

Çalışmanın dördüncü bölümünde bahsedilen Türkiye’de düzensiz göç yönetiminde mevcut durumda İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı başat sorumlu olarak bulunmaktadır. 11 Nisan 2013 tarihinde Resmî Gazete’de yayımlanan 6458 Sayılı YUKK ile Göç İdaresi Genel Müdürlük olarak kurulmuş iken 29 Ekim 2021 tarihli 31643 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile Genel Müdürlüğün seviyesi Başkanlık olarak yükseltilmiştir. Göç İdaresi Başkanlığı (GİB), göç politikasını koordine etmek; ilgili kurum ve kuruluşlar arasında

koordinasyonu sağlamak; yabancıların Türkiye'ye girişlerine, Türkiye'de kalışlarına ve Türkiye'den çıkışları ile sınır dışı edilmelerine, uluslararası koruma ve geçici koruma altına alınmalarına ve insan ticareti mağdurlarının korunmasına ilişkin iş ve işlemleri yürütmekle görevlidir.

Aynı zamanda 2013 yılında Türkiye ile AB arasında, Vize Serbestisi Diyalogu Mutabakatı Metni ve Geri Kabul Anlaşması imzalanmıştır. Anlaşmaya göre Türkiye'ye yalnızca vize serbestliği karşılığında sınır yönetimi, adli iş birliği, organize suçlar, temel haklar, insan hakları gibi fazla miktarda konunun AB lehine olacak şekilde uygulanmasının hedeflendiği görülmektedir. Ancak AB-Türkiye Geri Kabul Anlaşması'nın tam olarak uygulanması konusunda ilerleme kaydedilmemiştir. Türkiye, Schengen alanına seyahat eden vatandaşları için vize şartı kaldırılmadığı sürece, üçüncü ülke vatandaşları ile ilgili hükümleri (Türkiye üzerinden AB Ülkelerine geçen düzensiz göçmenlerin geri kabulü) uygulamayacağı yönünde irade belirtmiş olup bu tutumunu sürdürmektedir.

Göç İdaresi Başkanlığı (GİB), iltica ile ilgili tüm işlemlerden sorumlu ana kurumdur. Statü belirleme süreçleri, İl Göç İdaresi Müdürlükleri (İGİM'ler) ve vaka iş yükünü azaltmak amacıyla (sırasıyla 2018 ve 2019'da kurulan) Ankara ve İstanbul'daki Uluslararası Koruma Büroları (karar merkezleri) tarafından yürütülmektedir. 2022'de Samsun'da yeni bir Uluslararası Koruma Bürosu kurulmuştur. Bu bürolara ek olarak, 2019'da mobil ekipler kurulmuştur. Mülteci statüsünün belirlenmesine ilişkin kararlar, idari itiraz ve yargı yoluna açıktır.

Bu alandaki mevzuat AB müktesebatıyla kısmen uyumludur. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Mültecilerin Hukuki Statüsüne ilişkin 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin New York Protokolü'nde yer alan çekinceyi (coğrafi sınırlama) devam ettirmektedir ve bu nedenle, Türkiye'de uluslararası koruma talep eden kişilerin büyük bir çoğunluğu, mülteci statüsünü almak üzere müracaat edememekte, yalnızca “şartlı mülteci” statüsü ve ikincil koruma için başvuruda bulunabilmektedir. Şartlı mülteci statüsü, ülkedeki kalış süresini, “şartlı mülteci statüsü tanınmış bir kişinin üçüncü bir ülkeye yeniden yerleştirildiği tarih” ile sınırlandırmaktadır. Kanun gereği, Geçici Koruma Yönetmeliği kapsamında, Suriyelilere özel bir statü verilmektedir. Ancak İçişleri Bakanlığı Şubat 2022'de, yeni gelen ve kaydı olmayan Suriyelilerin 16 ilde

geçici koruma statüsünü otomatik olarak kazanmayacağını duyurmuştur. Duyuruya göre, nüfusunun %25'i veya daha fazlasının yabancılardan oluştuğu mahallelerde, yabancılardan ikamet izni başvuruları kabul edilmeyecektir (Haziran 2022'de bu oran %20'ye indirilmiştir) (Avrupa Birliği Komisyonu, 2023: 57).

Türkiye düzensiz göçü önlemek için birçok yasal tedbir geliştirmiştir. Ağustos 2002'de insan kaçakçılığını ve ticaretini suç olarak kabul eden, hudutlar ve limanlarda kontrollerin üst seviyede olmasını sağlayan Ceza Yasası'nı daha etkili duruma getirdi. Göçmen kaçakçılığı ile ilgili yaptırımları arttırmak için, 2005 yılında yürürlüğe giren 5237 sayılı Türk Ceza Kanunun 79. Maddesinde üç yıldan sekiz yıla kadar hapis ve 10.000 gün adli para cezası uygulanması yer almıştır. Aynı madde kapsamında; insan kaçakçılığı eğer organize bir suçla bağlantılı ise ceza miktarı yarı oranında arttırılmıştır. Ayrıca insan kaçakçılığına karışan bir tüzel kişilik ise mal varlığına el konulması gibi bazı zorlayıcı yaptırımlara maruz kalması düşünülmüştür. 2003 yılı Karayolları Taşıma Kanunu ve 2004 Karayolları Taşıma Yönetmeliği'nde göçmen kaçakçılığı yapan birine üç yıl boyunca taşıma izni verilmeyeceği ve aracına el konulacağı belirtilmiştir (İçduygu ve Sert, 2010: 9).

Yasal anlamda alınan bu tedbirlerin düzensiz göçü önlemede olumlu etkileri muhakkak ki olmaktadır. Ancak yeterli seviyede olduklarını söylemek ve kabul etmek çok mümkün değildir. Zira hudutta tespit edilen şahısların belli bir zaman diliminde mükerrer olarak hudut birlikleri tarafından yakalandıkları vakidir. Yani yakalanıp deport/sınırdışı edilen düzensiz göçmenler tekrar hudut geçişi yaparken görevliler tarafından yakalanmakta ancak başka hukuki bir yaptırım söz konusu olmadığı için bu şahıslara sadece geri gönderilme işlemi yapılmaktadır. Nitekim Göç İdaresi Başkanlığının internet sayfasında da hudut ihlali esnasında yakalananların bilgisi olarak verilen grafikte *“2024 yılında mükerrerden arındırılmış düzensiz göçmen sayısı”* ifadesi görülmektedir ki mükerrer yakalamaların bir zaman ve emek israfına yol açtığı buradan değerlendirilebilir (<https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler>).

Uluslararası boyutta ise TBMM Mart 2003'te Sınırşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesini ve Kara, Deniz ve Hava Yolu ile Göçmen Kaçakçılığına karşı da Ek Protokolü kabul etmiş anlaşmaya uygun yasal işlemleri

başlatmıştır. Bunların yanında Türkiye 2004 yılında IOM'a tam üye olmuştur ve burada insan ticaretiyle mücadele için uluslararası çabalara katılmaktadır. 2006 yılında Türkiye uluslararası boyutta düzensiz göçü önlemeyi ve sürdürülebilir göç yönetim modelleri oluşturmayı amaçlayan Budapeşte Süreci'nin başkanlığını üstlenmiştir. Budapeşte Süreci 50 hükümet ve 10 Uluslararası Örgütün yer aldığı gayriresmi bir forumdur.

Türkiye, özellikle ülkenin güney ve güneydoğusundaki kara sınırlarında sınır güvenliğinin modernize edilmesi yönünde önemli çaba harcamaya ve mali kaynak ayırmaya devam etmektedir. Suriye sınırı boyunca modüler güvenlik duvarının inşasının ve panel/dikenli tel örgü, devriye yolları, aydınlatma, sensörler ve termal kameraların yerleştirilmesinin ardından, İran sınırında elektro optik keşif ve gözetleme ekipmanlarının kurulumu devam etmiş, keşif ve gözetleme ekipmanları, batı sınırına da kurulmuştur.

Sınır yönetimine ilişkin konularda faaliyet gösteren devlet kurum ve kuruluşlarının çalışmalarının koordinasyonu, İçişleri Bakanlığına bağlı İller İdaresi Genel Müdürlüğünün sorumluluğundadır. Sınır Yönetimi Uygulama Kurulunun denetleme organı olan Entegre Sınır Yönetimi Koordinasyon Kurulu henüz toplanmamıştır (Avrupa Birliği Komisyonu, 2023: 60).

Beşinci ve son bölümde Türkiye'de düzensiz göçü önlemek ve yönetmek için gerekçeleri ile birlikte bir model önerisi sunulmuştur. Buna göre mevcut Göç İdaresi Başkanlığı teşkilatına ilave olarak Cumhurbaşkanlığına doğrudan bağlı ve başında bir başkanın/yöneticinin olduğu Cumhurbaşkanlığı Göç Politikaları Kurulu ihdas edilmesi önerilmiştir. Bu kurulla birlikte göç alanında faaliyet gösteren bakanlıkların bünyesinde çalışma alanı göç olan genel müdürlük seviyesinde bir kuruluşun oluşturulması öngörülmüştür.

Bazı bakanlıklar ihtiyaç durumu gereği bu yapıya benzer bir oluşum geliştirmişlerdir. Nitekim göçmenlerin sağlık hizmetlerini yürütmek amacıyla 25 Ağustos 2016 tarihinde Sağlık Bakanlığına bağlı olarak Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü bünyesinde Göç Sağlığı Hizmetleri Daire Başkanlığı kurulmuştur. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesinde Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü

içinde 2016 yılında Göç, Afet ve Acil Durumlarda Psikososyal Destek Daire Başkanlığı kurulmuştur.

Ayrıca bu büyük ve geniş yapının en tepeden en uç noktaya kadar olan işleyişini kontrol edecek bir denetleme biriminin olmasının faydalı olacağı değerlendirilmiştir. Düzensiz göç yönetim faaliyetlerinin kurumlar arasında sistemli bir şekilde işleyişini yürütmek için kanun, yönetmelik ve ilgili mevzuatın güncel ihtiyaçlara cevap verecek şekilde, uygulama tecrübelerini de katarak, dizayn edilmesi amaçlı çalışma yapılması faydalı olacaktır.

Sınır güvenliği ve yönetimi alanındaki eksikler olduğu durumda illegal geçişler ülke güvenliğini ve ekonomisini de tehdit etmekte aynı zamanda düzensiz göç yönetimini zorlaştırmaktadır. Düzensiz göçü engelleyici politikaların uygulanabilmesinin zorunlu şartı sınırların en iyi biçimde korunması ve sınırları yasadışı yollardan istismar edenlerle en etkili şekilde mücadele edilmesidir. Bu açıdan entegre sınır yönetiminin etkinleştirilmesi ve sınırların yönetilmesi ve korunması konusundaki yasal, fiziksel ve kurumsal altyapının biran önce kurulması yerinde bir uygulama olacaktır.

Türkiye yukarıda bahsedilen önlemleri kendisi alırken uluslararası ortamda düzensiz göçün oluşmasını engelleyici gayretleri daha spesifik olarak göstermelidir. Zira sınırlar ne kadar iyi korunursa korunsun sınıra gelenlerin çokluğu ve kararlılığı olduğu durumda engeller bir yerde etkisiz kalabilmektedir. Bu çalışma ile düzensiz göç olgusunun göç alanındaki konumu ve Türkiye için en uygun düzensiz göç yönetim yapısının ne şekilde olabileceği tartışmaya açılmıştır. Çalışma düzensiz göç ve yönetimi anlamında sınırlandırılmıştır. Önerilen yönetim modeli ve beraberinde sunulan öneriler ihtiyaca ve konuma göre şekillendirilebilir, geliştirilebilir.

KAYNAKLAR

- Abadan-Unat, N. (2002), Bitmeyen Göç, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Akçadağ, E. (2012). *Yasa Dışı Göç ve Türkiye*. Biçe Adamlar Kurulu Raporu. İstanbul: BİLGESAM; Biçe Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- Akis Kalaylıoğlu, Y. (2014, Ekim). Uluslararası Göç Bağlamında Bourdieu'nun Kavramları: Ankara'da Yaşayan İranlılar Örneği. *İdealkent*, 5(14), 182-205.
- Alagöz, B. ve Demirkıran, Y. (2020). "Düzensiz Göç, Güvenlik ve Politika: İran ve Türkiye Örnekleri", *Ortadoğu Etütleri*, 12(1), 206-237 .
- Aldırmaz, Y. (2017). Değerler Avrupası'ndan Duvarlar Avrupası'na Göç, Sığınmacılar ve Mülteci Krizi Çerçevesinde AB Hukuku ve Politikaları . *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* , 16(2), 83-103.
- Alioğlu-Çakmak, G. (2018). Avrupalılaşmasının Aşıl Tendonu: Göç Politikaları ve Yunanistan Örneği. *Mukaddime*(9 (Özel Sayı 1)), 39-57.
- Amnesty International. (2020). Genuine Responsibility-Sharing : Amnesty International ' S Five Proposals. Diakses dari
- Anghel, R. G. (2011). From Irregular Migrants to Fellow Europeans: Changes in Romanian Migratory Flows. *Irregular Migration, European Labour Markets and the Welfare State*. ed.Michael b,Bommes & Giuseppe Sciortino (s. 23-43). içinde Amsterdam University Press.
- Ansiklopedi, W. Ö. (2021, Şubat 9). *Yasadışı Göç*. Wikipedia Özgür Ansiklopedi: tr.wikipedia.org adresinden alındı
- Arslan, İ.,Bozgeyik, Y., Alancıoğlu, E. (2016). Göçün Ekonomik ve Toplumsal Yansıma- ları: Gaziantep'teki Suriyeli Göçmenler Örneği. *İlahiyat Akademi Dergisi*, 3(4), 129-148.
- Asar, A. (2016). *Göç Yönetimi* (Cilt II). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Atasü-Topçuoğlu, R. (2016). Göç Yazınındaki Düzenli ve Düzensiz Göç Kavramları: İnsan Hakları Temelinde Bir Kavramsal Sorgulama. *İnsan Hakları Yıllığı*, 34, 1-20.
- Atasü-Topçuoğlu, R. (2012). Düzensiz Göç: Küreselleşmede Kısıtlanan İnsan Hareketliliği. S. İhlamur-Öner, & N. Öner içinde, *Küreselleşme Çağında Göç* (s. 501-502). İstanbul: İletişim Yayıncılık.

- Avrupa Birliği 2018 Türkiye Raporu.* (tarih yok). Mart 2024 tarihinde https://www.ab.gov.tr/siteimages/pub/komisyon_ulke_raporlari/2018_turkiye_raporu_tr.pdf adresinden alındı
- Avrupa Birliği 2023 Türkiye Raporu.* (tarih yok). Mart 2024 tarihinde <https://ab.gov.tr/siteimages/resimler/2023%20T%C3%BCrkiye%20Raporu.pdf> adresinden alındı
- Avrupa Birliği Antlaşması ve Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma. (2011). Ankara: T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği.
- Ateş H. ve Bektaş M. (2016), Suriyelilerin Toplumsal, Kültürel Ve Ekonomik Entegrasyonu. TESAM Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu.
- Baldwin-Edwards, M. (2017). *Migration between Greece and Turkey: from the 'Exchange of Populations' to the non-recognition of borders* (pp. 141-150). Nomos Verlagsgesellschaft mbH & Co. KG.
- Bartram , D., V.Poros, M., & Monforte , P. (2017). *Göç Meselesinde Temel Kavramlar* (Cilt I). Hece Yayınları.
- BBC News Türkçe. (2024, Ocak 29). *Texas Sınırında Neden Kriz Yaşanıyor.* Mart 2024 tarihinde <https://www.bbc.com/turkce/articles/c28lglvvezko> adresinden alındı
- Bersin, A. (2021, September). *Migration Management and Border Security-Lessons Learned.* Ocak 2022 tarihinde MPI-Migration Policy Institute: https://www.migrationpolicy.org/sites/default/files/publications/tcm_bersin-migration-reflection2021_final.pdf adresinden alındı
- Bircan, T., & Korkmaz, E. E. (2021). Big Data For Whose Sake? Governing Migration Through Artificial Intelligence. *Humanities and Social Sciences Communications.* <https://doi.org/10.1057/s41599-021-00910-x>.
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği ve İçişleri Bakanlığı. (2005). İltica ve Göç Mevzuatı. Ankara: BM Mülteciler Yüksek Komiserliği ve İçişleri Bakanlığı Yayını.
- Canpolat, H. (2015). Küresel Göç ve Türkiye'nin Göç Politikalarının Gelişimi. *Researchgate*, 34-46.
- Canpolat, H., & Arner, H. O. (2012). *Küresel Göç ve Avrupa Birliği ile Türkiye'nin Göç Politikalarının Gelişimi.* Ankara: ORSAM Rapor No: 123.
- Castles, S. ve Miller, MJ (2008). Göçler Çağı - Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri. İstanbul: Bilgi Üniversitesi. Konsey Tüzüğü (EC) No. 343/2003.
- Caroline, B., & Hollifield, J. F. (2015). *Migration Theory.* New York: Routledge.
- Carter, DM (1997). Grace Devletleri: İtalya'da Senegalliler ve Yeni Avrupa Göçü. Minneapolis, Londra: Minnesota Üniversitesi Yayınları.

- Coşkun, A. (2021). Göç Yönetiminden Göç Yönetişimine: Bir Model Önerisi . *Doktora Tezi*. T.C. İstanbul Medeniyet Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bilim Dalı .
- Cohen, R. (1996). *Theories of Migration*.
- Çağlayan, S. (2006). Göç kuramları, göç ve göçmen ilişkisi. Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi , (17), 67-91.
- De Haas, H. (2006). Migration, remittances and regional development in Southern Morocco. *Geoforum*, 37(4), 565-580.
- Demir, O. Ö., & Erdal, H. (2010). Yasadışı Göç İle İlgili Kavramların Doğru Anlaşılabilmesi Sorunu ve Yazılı Basında Çıkan Haberler Üzerine Bir İnceleme. *Polis Bilimleri Dergisi*, 12 (1), 29-54.
- Demirhan , Y., & Aslan , S. (2015). Türkiye'nin Sınır Ötesi Göç Politikaları ve Yönetimi. *Birey ve Toplum*, 5(9).
- Demirhan, Y., & Aslan, S. (2015). Türkiye'nin Sınır Ötesi Göç Politikaları ve Yönetimi. *Birey ve Toplum*, 5(9), 23-62.
- Demirhan, Y., & Aslan, S. (2015). Türkiye'nin Sınır Ötesi Göç Politikaları ve Yönetimi. *Birey ve Toplum*, 5(9), 23-62.
- Deniz, O. (2022). Türkiye İran Sınırında Düzensiz Göç Ve Göçmenlerin Sınır Geçme Pratikleri. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 21(Özel Sayı), 254-273. <https://doi.org/10.46928/iticusbe.1148196>
- Dilek, E. (2024). Mart 2024 tarihinde Onedio: <https://onedio.com/haber/toplumu-anlamlandirmamizi-saglayan-psikososyolojik-bir-fenomen-genovese-sendromu-733079> adresinden alındı
- Dimitriadi, A. (2018). *Migration, Diasporas and Citizenship*. Athens, Greece: Palgrave Macmillan.
- Dulkadir, D. (2017). Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacı Krizi ve Suriyelilerin İç Hukuktaki Statüleri. *Doğu Anadolu Sosyal Bilimlerde Eğilimler Dergisi*(1/2).
- Echeverría, G. (2020). Towards a systemic theory of irregular migration: Explaining Ecuadorian irregular migration in Amsterdam and Madrid (p. 246). Springer Nature.
- Ekşi, N. (2019, Aralık). 2011/95/AB Sayılı Vasıf Yönergesi'nin 17(1)(B). Maddesi Uyarınca İkincil Koruma Statüsü Haricinde Tutma Sebebi Olan “Ciddi Suç İşlenmesi” Kavramının Yorumuna İlişkin Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın 13 Eylül 2018 Tarihli Kararının Tercümesi ve Değerlendir. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 25(2), 758-780.
- Eker, K. (2008). Türkiye'de Yasadışı Göç Sorunu. *Doktora Tezi*. İzmir.

- Elçi, İ. H. (2021). Türkiye'nin Düzensiz Göç Sorununda İran'ın Rolü. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 129-137. <https://doi.org/10.18506/anemon.774945>
- Ela-Özcan, E. D. (2017). Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme. *İş ve Hayat*, 183-215.
- Erbaş, H., & Alioğlu Türker, Ö. (2019). Göç Araştırmaları Alanında Kavramsal Sorunlar ve Etik/Politik Sorumluluk. *DTCF Dergisi*, 883-911.
- Erdem , A., Atalay , M., & Kaya , F. (2020). Düzensiz Göç Bağlamında Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri: Geri Kabul Anlaşmaları. *International Journal of Social, Political and Economic Research*, 7(2), 105-124.
- Erdoğan, M. & Ünver, C. (2015). Türk İş Dünyasının Türkiye'deki Suriyeliler Konusundaki Görüş Beklentisi ve Önerileri, TİSK Yayınları, Yayın No: 353, Ankara.
- Eroğlu-Utku, D., (2018), "Eleştirel güvenlik: "Tehdit" eden göçmenden "Referans Objesine" göç ve güvenlik ilişkisi". İçinde Uluslararası ilişkilerde güvenlik kuramları ve sorunlarına çağdaş yaklaşımlar S. Turan ve N. Özkural Köroğlu. (Der.). Londra: Transnational Press London.
- Eroğlu-Utku, D., & Yazgan, P. (2021). Conflict model of migration and perception of human insecurity. In *Handbook of Culture and Migration* (pp. 17-24). Edward Elgar Publishing.
- European Commission. (tarih yok). *Migration and Home Affairs*. Şubat 2022 tarihinde Abou the EMN: https://ec.europa.eu/home-affairs/networks/european-migration-network-emn/about-emn_en adresinden alındı
- Faist, T. (1997). The crucial meso-level. In *International migration, immobility and development: Multidisciplinary perspectives* (der.) Thomas Hammar, Grete Brochmann, Kristof Tamas and Thomas Faist, sf. 187–218. New York: Berg.
- Faist, T. (2000). Transnationalization in international migration: implications for the study of citizenship and culture. *Ethnic and racial studies*, 23(2), 189-222.
- Finotelli, C. (2011). Regularisation of immigrants in Southern Europe: What can be learned from Spain? M. eds. Bommes, & G. Sciortino içinde, *Irregular Migration, European Labour Markets and the Welfare State*. Amsterdam University Press.
- Frontex-European Border and Coast Guard Agency. (tarih yok). Şubat 2022 tarihinde Frontex-European Border and Coast Guard Agency: https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/institutions-and-bodies-profiles/frontex_en adresinden alındı
- FRA (European Union Agency For Fundamental Rights). (2020). *Handbook on European Law Relating to Asylum, Borders and Immigration*. Luxembourg:

FRA.

Genç, D. (2014). Türkiye'nin Yabancıların Hareketliliğine İlişkin Sınır Politikası. D. Ed.Danış, & İ. Soysüren içinde, *SINIR VE SINIRDIŞI Türkiye'de Yabancılar, Göç ve Devlete Disiplinlerarası Bakış* (Cilt 1). Ankara: NotaBene Yayınları.

Global Commision on International Migration. (2005). *Migration in an Interconnected World:New Directions for Action (GCIM)*. Geneva.

González-Enríquez, C. (2010). Spain: Irregularity s a Rule. A. (ed.)

Göç İdaresi Başkanlığı. (2024). Mart 2024 tarihinde <https://www.goc.gov.tr/teskilat-semasi> adresinden alındı

Göç İdaresi Başkanlığı. (2024). Mart 2024 tarihinde Göç TV: <https://www.goc.gov.tr/> adresinden alındı

Göç Terimleri Sözlüğü. (2013). Uluslararası Göç Örgütü Yayını (IOM) .

Görmez, K., Eroğlu, H. T., & Bahçeci, H. I. (2017). Küreselleşme , Göç, Göç Yönetimi ve Türkiye. *Uluslararası 11. Kamu Yönetimi Sempozyumu*. Elazığ.

Grant, S. (2021, October 1). *Insecure ID Cards phased out as travel document to strengthen UK borders*. Ocak 2022 tarihinde GOV.UK: <https://www.gov.uk/government/news/insecure-id-cards-phased-out-as-travel-document-to-strengthen-uk-borders> adresinden alındı

Güler, K. (2019). Discursive Construction Of An “Anti-Immigration Europe” By The Right-Wing Political Groups In The European Parliament. *Marmara Üniversitesi Avrupa Araştırmaları Enstitüsü Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 27(2), 347-369.

Hagen-Zanker, J. (2008) Why Do People Migrate? A Review of the Theoretical Literature, MPRA Working Paper, No.28197.

Hellerstein, E. (2021, July 14). *Between the US and Mexico, A Corridor of Surveillance Becomes Lethal*. Şubat 2022 tarihinde [codastory.com: https://www.codastory.com/authoritarian-tech/us-border-surveillance/](https://www.codastory.com/authoritarian-tech/us-border-surveillance/) adresinden alındı

Hillman , A. L., & Weiss, A. (1999). A Theory of Permissible Illegal Immigration. *European Journal of Political Economy*, 15(4), 585-604. www.researchgate.net adresinden alındı

Huysmans, J. (2000). Avrupa Birliği ve Göçün Güvenlikleştirilmesi. *Ortak Pazar Araştırmaları Dergisi*, 38 (5): 751-77.

İçduygu, A., & Keyman, E. F. (2000). *Globalization, Security and Migration: The Case of Turkey*. Global Governance.

İçduygu, A. (2004). *Türkiye'de Kaçak Göç*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası.

- İçduygu, A., & Damla, A. B. (2012). *Irregular Migration in Turkey*. Ankara: IOM.
- İçduygu, A., & Sert, D. (2010). *Irregular Migration at Two Borders: The Turkish-EU and Mexican-U.S. Cases*. The German Marshall Fund of the United States.
- Ihlamur-Öner, S. G., & Şirin Öner, N. A. (2018). *Küreselleşme Çağında Göç, Kavramlar, Tartışmalar* (Cilt 1). İstanbul: İletişim Yayınları.
- İnce, C. (2019). Göç Kuramları ve Suriye Göçü Üzerine Bir Değerlendirme. *International Journal of Society Researches*, 11(18), 2581-2615.
- Jansen, C. J. (1970), "Migration: A Social Problem", Readings in the Sociology of Migration, Pergamon Press, New York.
- Kurekova, L. (2011) Theories of Migration: Conceptual Review And Empirical Testing in the Context of the EU Eastwest Flows, Paper prepared for Interdisciplinary Conference on Migration. Economic Change, Social Challenge, April 6-9, 2011, University College London.
- Küçükbaşol, Y., & Pekdoğan, H. (2019). Türkiye'nin Göç Yönetim Süreci ve Jandarmanın Dönüşümü. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 897.
- Karydis, V. (1996). Immigrants' criminality in Greece. Athens: Papazisis.
- Koçel, T. (2003). *İşletme Yöneticiliği* (Cilt 9). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.
- Koser, K. (2007). International Migration: A Very Short Introduction. Oxford: Oxford University.
- Koser, K. (2010). Dimensions and Dynamics of Irregular Migration. *Population, Space and Place*(16), 181-193.
- Laczko, F. (2001). New Directions for Migration Policy in Europe. *The Royal Society*, 599-608.
- Lindstrom, D. P., & Hernández, C. H. (2006). Internal migration and contraceptive knowledge and use in Guatemala. *International family planning perspectives*, 146-153.
- Maroukis, T. (2008). Undocumented migration. Counting the uncountable. Data and Trends across Europe. Country report for the research project Clandestino.
- Massey, D., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., & Taylor, J. (2014).
- Uluslararası göç kuramlarının bir değerlendirmesi. *Göç Dergisi*, 1(1), 11-46. Orhan, O. & Gündoğar, S. (2015). Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri, ORSAM Yayınları, Yayın No:195, Ankara, Ocak 2015.
- ORSAM. (2012). Küresel Göç ve Avrupa Birliği ile Türkiye'nin Göç Politikalarının Gelişimi. Ankara: ORSAM ve Black Sea International. .

- Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM). (2012). *Küresel Göç ve Avrupa Birliği ile Türkiye'nin Göç Politikalarının Gelişimi*. Ankara: Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM).
- Özerim, M. G., Eroğlu Utku, D., & Yazgan, P. (2021). Çatışma ve Kriz Sürecinde Yoğun Kitlesel Akıslara Uluslararası Toplumun Bir Cevabı Olarak Küresel Göç ve Mülteci Mutabakatları. *Uluslararası Göç* (Cilt I, s. 37-42). Londra: Transnational Press London.
- Portes, A. (Ed.). (1995). *The economic sociology of immigration: Essays on networks, ethnicity, and entrepreneurship*. Russell Sage Foundation.
- Petersen, W. (1958), "A General Typology of Migration", *Amerikan Sociological Review*, Vol: 23.
- Ravenstein, E. G. (1885). The laws of migration. Royal Statistical Society. Ravenstein E., G. (ed.), *Philips' Systematic Atlas, Physical and Political specially designed for the use of Higher Schools and Private Students containing over 250 maps and diagrams, in 41 (or 52) plates*, Philip, London, 49 p., 1895.
- Saçlı, A. (2017). Türkiye'de Göç Yönetiminin Sorunları. *Uluslararası 11. Kamu Yönetimi Sempozyumu*. Elazığ.
- Saçlı, A. (2017). Türkiye'de Göç Yönetiminin Sorunları. *Uluslararası 11. Kamu Yönetimi Sempozyumu*. Elazığ.
- Sağiroğlu, D. A. (2021). Göç Bakanlığı Tartışmalarına Bir Der-Kenar. *Göç Politika-Analiz*.
- Sayan Özkal, İ., Övgün, B. ve Zengin, O. (2018). Türk Kamu Yönetiminde Performans Değerlendirmesi Ve Denetimi Mümkün Mü?. *Sosyal Bilimler Metinleri*, 2018(2), 74-92.
- Sirkeci, İ. (2012). Transnational Mobility and Conflict. *Migration Letters*, 9(4), 353-363.
- Sirkeci, İ., & H. Cohen, J. (2015). Hareketlilik, Göç, Güvensizlik. *İDEALKENT*, 6(15), 8-21.
- Sirkeci, İ., & Eroğlu Utku, D. (2020). Türkiye'nin Kitlesel Akınlar Deneyiminin Çatışma Modeli ve 3Ka Ekseninde Değerlendirilmesi. H.Yaprak Civelek, Nihan Bozok (Ed.). *Göç Dergisi-Özel Sayı: Göç, Sağlık, Pandemi*, 7(2), 319-341.
- Sirkeci, İ., & Göktuna-Yaylacı, F. (2019). Küresel hareketlilik çağında göç kuramları ve temel kavramlar. *Kuramsal ve Uygulama Boyutları ile Türkiye'de Sığınmacı, Mülteci ve Göçmenlerle Sosyal Hizmetler* (s. 15-39). içinde Londra: Transnational Press London.
- Sirkeci, İ., & Yüceşahin, M. M. (2021). Türkiye'de Göç Çalışmaları. Z. B. Dalaman, D. Yetki Aker, D. Eroğlu Utku, & M. G. Özerim içinde, *Uluslararası Göç* (Cilt 1, s. 1-10). Londra: Transnational Press London.

- Sirkeci, İ., Utku, D., & Yüceşahin, M. M. (2019). Göç Çatışma Modelinin Katılım, Kalkınma ve Kitle Açıkları Üzerinden Bir Değerlendirmesi. *Journal of Economy Culture and Society*(59), 157-184.
- Smith, C., Jia, N., Molloy, R. & Wozniak, A. (2023). The economics of internal migration: Advances and policy questions. *Journal of economic literature*, 61(1), 144-180.
- Stouffer, S. A. (1940). Intervening opportunities: a theory relating mobility and distance. *American sociological review*, 5(6), 845-867.
- Şemşit, S. (2018). Avrupa Birliği Politikaları Bağlamında Uluslararası Göç Olgusu ve Türleri: Kavramsal Bakış. *Yönetim ve Ekonomi*, 25(1), 269-289.
- Teke Lloyd, A., & Sirkeci, İ. (2022, Haziran 26). Ukrayna'dan Toplu Göç Dalgasının Göç-Çatışma Modeli Açısından Değerlendirilmesi. *Göç Dergisi*, 9(2), 265-280 DOI: <https://doi.org/10.33182/gd.v9i2.828>.
- Tepealtı, F. (2019, Haziran). Avrupa Birliği'ne Yönelik Türkiye Geçişli (Transit) Göç Hareketleri ve Türkiye'nin Düzensiz Göçle Mücadelesi. *Doğu Coğrafya* (41), 125-140.
- Todaro, M. P. (1969). A model of labor migration and urban unemployment in less developed countries. *The American economic review*, 59(1), 138-148.
- Tozkoparan, İ. B. (2017). Değişen Güvenlik Kavramı Çerçevesinde Göç: Türkiye Örneği. *Uluslararası 11. Kamu Yönetimi Sempozyumu*. Elazığ.
- Triandafyllidou, (2011). *Irregular Migration in Europe Myths and Realities*. Greece: Ashgate Publishing Limited.
- Türkeş-Kılıç, S. (2018). Avrupa komşuluk politikası'nda uluslararası göçün güvenlikleştirilmesi. *Mukaddime*, 9(3), 1-20.
- Uçman , H., & Özmen, L. A. (2017). Türk Kamu Yönetimi'nde Göç Sorununa Kurumsal Çözüm Denemesi:Göç ve Vatandaşlık İşleri Bakanlığı. *Uluslararası 11. Kamu Yönetimi Sempozyumu*. Elazığ.
- Ulukan, N. C. (2015). Kapitalizmin Denzinde Boğulanlar:Göçmenler ve Göç Politikaları. *DİSKAR*(4), 34.
- Uluslararası Göç Kuramlarının Bir Değerlendirmesi. (2014, Ekim). *Göç Dergisi*, 1(1), 11-46.
- Unat, N. A. (2002). *Bitmeyen Göç*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Uzun, Ş. (2017). Geçmişten Günümüze Türkiye'nin Göç Yönetimi. *Uluslararası 11. Kamu Yönetimi Sempozyumu*. Elazığ.

- Ün, Y. B., & Paydak, A. (2017, Eylül). Küreselleşen Dünyada Düzensiz Göç ve Türkiye: Adana İli Yabancılar Misafirhanesi Çalışması. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 187-203.
- Van der Erf, R., Jandl, M.& Reeger, U (2005). International Migration: Concepts And Measurement. Heinz Fassmann, Josef Kohlbacher, Ursula Reeger, Wiebke Sievers (Ed.), International Migration and Its Regulation (s. 3-17).
- Vatandaş, S. (2016). Avrupa'ya Göçmen Akışı ve Türkiye'de Göç Politikaları. *Bilgi Analiz*(3), s. 1-19.
- Yılmaz Elmas, F. (2016). *AVRUPA 'KAPI DUVAR' Göç Yaklaşımında Söylem-Eylem Tutarsızlığı*. Ankara: USAK Yayınları.
- Yalçın, C. (2004), Göç Sosyolojisi, Ankara, Anı Yayıncılık.
- Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu. (2013, Nisan 11). 28615 Sayılı Resmi Gazete.
- Yılmaz-Elmas, F. (2016). *AVRUPA 'KAPI DUVAR' Göç Yaklaşımında Söylem-Eylem Tutarsızlığı*. Ankara: USAK Yayınları.
- (2018, Nisan 5). Aralık 2020 tarihinde İktisadi Kalkınma Vakfı Web Sitesi: www.ikv.org.tr adresinden alındı
- (2021, Haziran 02). Haziran 2021 tarihinde T.C.içişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü: <http://www.goç.gov.tr> adresinden alındı
- (2022, Haziran 01). UNCHR: <https://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html> adresinden alındı
- (2024, Mart 01). Mart 2024 tarihinde <https://www.unhcr.org/refugee-statistics/>: <https://www.unhcr.org/refugee-statistics/> adresinden alındı
- EGM Faaliyet Raporu, Mart 2024 tarihinde <https://www.egm.gov.tr/kurumlar/egm.gov.tr/IcSite/strateji/2022-EGM-Idare-Faaliyet-Raporu-.pdf> adresinden alındı
- ICMPD-International Centre for Migration Policy Development. (tarih yok). *ICMPD-International Centre for Migration Policy Development*. Şubat 2022 tarihinde About ICMPD: <https://www.icmpd.org/about-us/about-icmpd> adresinden alındı
- İçişleri Bakanlığı projeler, Mart 2024 tarihinde [https://www.icisleri.gov.tr/kurumlar/icisleri.gov.tr/IcSite/diab/Proje\(1\)/AB%20Projeleri2017.pdf](https://www.icisleri.gov.tr/kurumlar/icisleri.gov.tr/IcSite/diab/Proje(1)/AB%20Projeleri2017.pdf) adresinden alındı
- INDEPENDENT Türkçe. (2023, Ocak 23). *Biden döneminde ABD'de kaçak göçmen sayısı fırladı: Ülkeye 1,2 milyon kişi girdi* . Mart 2024 tarihinde <https://www.indyturk.com/node/602431/d%C3%BCnya/biden-d%C3%B6neminde-abd-de-ka%C3%A7ak-g%C3%B6çmen->

say%C4%B1s%C4%B1-f%C4%B1rlad%C4%B1-%C3%BCIkeye-12-milyon-ki%C5%9Fi-girdi adresinden alındı

IOM. (2021, Haziran 17). *Glossary on Migration*. Haziran 2021 tarihinde IOM UN Migration: https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml_34_glossary.pdf adresinden alındı

IOM. (2021, Haziran 15). *Key Migration Terms*. Haziran 2021 tarihinde IOM UN Migration: <https://www.iom.int/key-migration-terms#Irregular-migration> adresinden alındı

IOM Global Data Institue. (2024). Mart 2024 tarihinde MissingMiigrantProject: <https://missingmigrants.iom.int/> adresinden alındı

IOM-UN Migration. (tarih yok). *Who We are*. Şubat 2022 tarihinde IOM-UN Migration: <https://www.iom.int/who-we-are> adresinden alındı

IMISCOE. (tarih yok). *About IMISCOE*. Şubat 2022 tarihinde <https://www.imiscoe.org/about-imiscoe/mission> adresinden alındı

Jandarma Genel Komutanlığı. Mart 2024 tarihinde https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/372914/yokAcikBilim_10333729.pdf?sequence=-1 adresinden alındı

Kara Sınırlarının Korunması ve Güvenliği Hakkında Kanun. (2024). Mart 2024 tarihinde Mevzuat Bilgi Sistemi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3497.pdf> adresinden alındı

Kara Sınırlarının Korunması ve Güvenliği Hakkında Yönetmelik. (2024). Mart 2024 tarihinde Mevzuat Bilgi Sistemi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=9007&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5> adresinden alındı

Kaypak, Ş. ve Bimay, M. (2016). Suriye Savaşı Nedeniyle Yaşanan Göçün Ekonomik ve Sosyo-Kültürel Etkileri: Batman Örneği. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 6 (1), 84-110.

Korkmaz, E. (2021). *Göç Yönetiminde Statüko ve Göçmenlerle Yerli Toplumun Kaynaşması*. Mayıs 2021 tarihinde <http://www.haber.sol.org.tr> adresinden alındı

Korkmaz, E. (2021, 11 29). *Göçmenler ve Avrupa'nın Krizi*. Şubat 2022 tarihinde <https://haber.sol.org.tr/haber/gocmenler-ve-avrupanin-krizi-319437> adresinden alındı

Korkmaz, E. (2021, Mayıs 11). *Mülteci ve Göçmenlerin Sesini Duymak*. Mayıs 2021 tarihinde <http://www.haber.sol.org.tr> adresinden alındı

Medet, H. İ., (2023). Düzensiz göçmen teknelerine geç müdahale "yaşam hakkının ihlali" olarak değerlendiriliyor, Ocak 2023 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/duzensiz-gocmen-teknelerine-gec-mudahale- yasam-hakkinin-ihlali-olarak-degerlendiriliyor/2931189> alındı

- Meissner, D., & Wasem, R. (2021, October). *Toward a Better Immigration System: Fixing Immigration Governance at the U.S. Department of Homeland Security*. Ocak 2022 tarihinde MPI-Migration Policy Institute: <https://www.migrationpolicy.org/research/fixing-immigration-governance-dhs> adresinden alındı
- Migration European Expertise-MIEUX+. (tarih yok). *What We Do*. Ocak 2022 tarihinde Migration European Expertise-MIEUX+: <https://www.mieux-initiative.eu/en/what-we-do/overview> adresinden alındı
- Mixed Migration Centre. (tarih yok). *What is the Mixed Migration Centre?* Ocak 2022 tarihinde Mixed Migration Centre: <https://mixedmigration.org/about/> adresinden alındı
- MPI-Migration Policy Institute. (tarih yok). *About the Migration Policy Institute*. Şubat 2022 tarihinde MPI-Migration Policy Institute Web Sitesi: <https://www.migrationpolicy.org/about/about-migration-policy-institute> adresinden alındı
- Odatv.com. (2023, Mart 07). *İngiltere çözümü buldu: Sorgusuz sualsiz sınır dışı*. Ramon, C. (2021, November). *Investing in Alternatives to Irregular Migration from Central America Options to Expand U.S. Employment Pathways*. Ocak 2022 tarihinde MPI-Migration Policy Institute: <https://www.migrationpolicy.org/research/alternatives-irregular-migration-central-america> adresinden alındı
- Resmi Gazete. (1988, Kasım 22). *3497 Sayılı Kara Sınırlarının Korunması ve Güvenliği Hakkında Kanun*. Ağustos 2021 tarihinde <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3497.pdf> adresinden alındı
- Resmi Gazete. (1991, Mart 21). *Kara Sınırlarının Korunması ve Güvenliği Hakkında Yönetmelik*. Ağustos 2021 tarihinde Mevzuat Bilgi Sistemi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=9007&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5> adresinden alındı
- Resmi Gazete. (2006, Eylül 19). *İskan Kanunu*. Ağustos 2021 tarihinde <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/09/20060926-1.htm> adresinden alındı
- Resmi Gazete. (2019, 12 25). *Geçici Koruma Yönetmeliği*. Ağustos 2021 tarihinde <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/21.5.20146883.pdf> adresinden alındı
- Sahil Güvenlik komutanlığı. Mart 2024 tarihinde https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/372914/yokAcikBilim_10333729.pdf?sequence=-1 adresinden alındı Sahil Güvenlik komutanlığı. Mart 2024 tarihinde <http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/8i-cocuk-30-suriyeliyi-olumden-sahilguvenlik-kurtardi-358984> adresinden alındı

Sınır Yönetimi Alanında Kurumlararası İşbirliği ve Koordinasyon Hakkında Yönetmelik. (tarih yok). Mart 2024 tarihinde <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/03/20160317-7> adresinden alındı

Sınır Yönetimi Alanında Kurumlararası İşbirliği ve Koordinasyon Hakkında Yönetmelik. (tarih yok). Mart 2024 tarihinde <https://www.lexpera.com.tr/mevzuat/yonetmelikler/sinir-yonetimi-alaninda-kurumlararası-isbirligi-ve-koordinasyon-hakkinda-yonetmelik-2016-8520-3> adresinden alındı

T.C. Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Tetkik Dairesi. (05.05.1961). *Cenevre'de 1951 Tarihinde İmzalanmış Olan Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşmenin Tasdiki Hakkında Kanun Tasarısı ve Dışışleri Komisyonu raporu (1/125).* T.C.B.M.M.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2021). *Kamuda Stratejik Yönetim.* Ağustos 2021 tarihinde 2019-2023 Dönemi Sahil Güvenlik Komutanlığı Stratejik Planı: <http://www.sp.gov.tr/tr/stratejik-plan/s/2049/Sahil+Guvenlik+Komutanligi+2019-2023> adresinden alındı

T.C. İçişleri Bakanlığı. (2021). *İller İdaresi Genel Müdürlüğü.* 02 2021 tarihinde Sınır Yönetimi, Dış İlişkiler ve Proje Daire Başkanlığı: icisleri.gov.tr adresinden alındı

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2021). *Göç Kurulu.* Ağustos 2021 tarihinde <https://www.goc.gov.tr/goc-kurulu> adresinden alındı

T.C. Sağlık Bakanlığı. (2021, 02 23). *Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü.* 02 2021 tarihinde Göç Sağlığı Dairesi Başkanlığı: <https://hsgm.saglik.gov.tr/> adresinden alındı

T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2021). *Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü.* 02 2021 tarihinde Göç, Afet ve Acil Durumlarda Psikososyal Destek Daire Başkanlığı: <https://www.ailevecalisma.gov.tr/> adresinden alındı

T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü. (2021, Temmuz 14). Temmuz 2021 tarihinde Göçmen Kaçakçılığıyla Mücadele ve Hudut Kapıları Daire Başkanlığı: <https://www.egm.gov.tr/gocmenhudut/kurulus> adresinden alındı

T.C. Kalkınma Bakanlığı Özel İhtisas Komisyonu Raporu. (2018). *Dış Göç Politikası.* On Birinci Kalkınma Planı, T.C. Kalkınma Bakanlığı, Ankara.

Terry, K. (2021). The EU-Turkey Deal, Five Years On: A Frayed and Controversial but Enduring Blueprint. Ocak 2022 tarihinde Migration Policy Institute: <https://www.migrationpolicy.org/article/eu-turkey-deal-five-years-on> adresinden alındı

The World Bank. (2019). Refugee Population by Country or Territory of Asylum. Haziran 2021 tarihinde <https://data.worldbank.org/indicator/SM.POP.REFG> adresinden alındı

- Tunç, A. Ş. (2015). Mülteci Davranışı ve Toplumsal Etkileri: Türkiye’deki Suriyelilere İlişkin Bir Değerlendirme. *Tesam Akademi Dergisi*, 2 (2), 29-63.
- Türk Dil Kurumu. (2005). Kasım 2020 tarihinde Türk Dil Kurumu Web Sitesi: <http://sozluk.gov.tr> adresinden alındı
- Türk Kızılay. (2021, 02 23). *Göç ve Mülteci Hizmetleri*. 02 2021 tarihinde <https://www.kizilay.org.tr/> adresinden alındı
- Thenewhumanatarian.org, 2022).
- Mart 2023 tarihinde International Migration Outlook 2022: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/30fe16d2-en/index.html?itemI> adresinden alındı Ocak 2024 tarihinde <https://www.egitimsistem.com/> adresinden alındı
- <https://www.egitimsistem.com/3400-yillik-insanlik-tarihinin-yaklasik-yuzde-kacinda-savas-olmamistir-56607h.htm>. (2024). Ocak 2024 tarihinde <https://www.egitimsistem.com/> adresinden alındı
- <https://www.odatv4.com/yazarlar/a-mumtaz-idil/insanlar-kac-gun-savasmadan-durabilmis-7502>. (2024). Ocak 2024 tarihinde <https://www.odatv4.com/> adresinden alındı
- UNCHR. (tarih yok). *Mülteci Veri Bulucu*. Mart 2024 tarihinde <https://www.unhcr.org/refugee-statistics/> adresinden alındı
- UNCHR. (tarih yok). *Mülteci Veri Bulucu*. Mart 2024 tarihinde <https://www.unhcr.org/refugee-statistics/> adresinden alındı
- UNCHR-The Un Regugee Agency. (tarih yok). *History o UNCHR*. Şubat 2022 tarihinde UNCHR-The Un Regugee Agency: <https://www.unhcr.org/tr/en/history-of-unhcr> adresinden alındı
- UNECE. (2012, Ekim 04). *Measuring Hard-to-Count Migrant Populations: Importance, Definitions, and Categories*. Haziran 2021 tarihinde Economic Commission for Europe: https://unece.org/fileadmin/DAM/stats/documents/ece/ces/ge.10/2012/WP_9_UNECE.pdf adresinden alındı